स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा

LOCAL DISASTER AND CLIMATE RESILIENT FRAMEWORK (LDCRF)

सुनिलस्मृति गाउँपालिका
सुलिचौर, रोल्पा

भाद्र, २०८३

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा

(LOCAL DISASTER AND CLIMATE RESILIENT FRAMEWORK-LDCRF)

सुनिलस्मृति गाउँपालिका
सुलिचौर, रोल्पा

भाद्र, २०८३

सर्वाधिकार © सुनिलस्मृति गाउँपालिका, रोल्पा

कार्यढाँचाको नामः

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा २०८३/८४-२०८७/८८
Local Disaster and Climate Resilient Framework-LDCRF (2026-2031)

कार्यढाँचा तर्जुमा दिग्दर्शनः

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा दिग्दर्शन, २०८१
(राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण, कार्यकारी समितिको मिति २०८१-०१-०३ गते बसेको २२औं बैठकबाट स्वीकृत)

तयार गरिएको वर्षः

वि.सं. २०८३ (२०२६ AD)

तयार गर्नेः

सुनिलस्मृति गाउँपालिका, सुलिचौर, रोल्पा, लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल
Sunilsmriti Rural Municipality, Sulichaur, Rolpa, Nepal, Lumbini Province, Nepal

आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगः

सहयोगी हातहरुको समूह (सहास) नेपाल
Group of Helping Hands (SAHAS) Nepal
INF नेपाल

सहजीकरणः

ग्रिन एनालाईटिक्स प्रा. लि., लाजिम्पाट, काठमाडौं, नेपाल
Green Analytics Pvt. Ltd., Kathmandu, Nepal

मन्तव्य

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाले सुरक्षित, समावेशी, वातावरणमैत्री तथा उत्थानशील विकासलाई प्राथमिकता दिँदै आएको छ। तथापि, भौगोलिक तथा प्राकृतिक अवस्थाका कारण गाउँपालिका भूकम्प, पहिरो, जनावर आतंक, सडक दुर्घटना, पशु रोग, खडेरी, आगलागी, बाढी, महामारी, कृषि रोग, असिना, हावाहुरी, चट्याङ, वन डढेलो, विधुतीय दुर्घटना, मिचाहा झार र खण्डवृष्टि लगायतका बहु-प्रकोप तथा जलवायु परिवर्तनका बढ्दो प्रभावबाट जोखिममा रहेको छ।विपद् व्यवस्थापनलाई प्रतिकार्यमा मात्र सीमित नराखी जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, जलवायु अनुकूलन तथा उत्थानशील विकासलाई स्थानीय योजना प्रक्रियासँग एकीकृत गर्नु आजको आवश्यकता हो। यही उद्देश्यका साथ सुनिलस्मृति गाउँपालिकाले स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (LDCRF) तयार गरेको हो।

यस कार्यढाँचाले स्थानीय प्रकोप, संकटासन्नता, सम्मुखता तथा क्षमताको विश्लेषण गरी आठ प्राथमिकता क्षेत्रअन्तर्गत ४६ वटा रणनीतिक कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप पहिचान गरेको छ। यी कार्यक्रमलाई गाउँपालिकाको आवधिक तथा वार्षिक योजना, बजेट र विकास प्रक्रियासँग आबद्ध गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। विपद् तथा जलवायु परिवर्तनबाट बढी प्रभावित हुने महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा विपन्न समुदायलाई प्राथमिकतामा राख्दै समावेशी, न्यायपूर्ण र समुदायकेन्द्रित उत्थानशीलता अभिवृद्धि गरिनेछ। साथै, स्थानीय ज्ञान तथा अनुकूलन अभ्यासलाई वैज्ञानिक ज्ञान र आधुनिक प्रविधिसँग जोडिनेछ।

यस कार्यढाँचालाई केवल दस्तावेजमा सीमित नराखी जोखिम-सुसूचित विकासको मार्गदर्शकका रूपमा कार्यान्वयन गर्न संघ, प्रदेश, विकास साझेदार, निजी क्षेत्र, नागरिक समाज तथा समुदायसँग सहकार्य र समन्वयलाई सुदृढ गरिनेछ।

LDCRF तर्जुमामा सहयोग गर्नुहुने सहयोगी हातहरूको समूह (सहास) नेपाल, ग्रिन एनालाइटिक्स प्रा. लि., जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, विज्ञ, स्थानीय समुदाय तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाप्रति हार्दिक धन्यवाद तथा आभार व्यक्त गर्दछु।

सुरक्षित, समावेशी तथा जलवायु उत्थानशील सुनिलस्मृति गाउँपालिका निर्माणका लागि सबैको निरन्तर सहकार्य र प्रतिबद्धताको अपेक्षा गर्दछु।

....

मणिराम बुढाथोकी

गाउँपालिका अध्यक्ष

कृतज्ञता ज्ञापन

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको समग्र विकासलाई दिगो, सुरक्षित, समावेशी तथा उत्थानशील बनाउन विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तनका असरलाई स्थानीय विकास प्रक्रियासँग एकीकृत गर्नु आजको महत्वपूर्ण आवश्यकता हो। गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा प्राकृतिक अवस्थाका कारण भूकम्प, पहिरो, जनावर आतंक, सडक दुर्घटना, पशु रोग, खडेरी, आगलागी, बाढी, महामारी, कृषि रोग, असिना, हावाहुरी, चट्याङ, वन डढेलो, विधुतीय दुर्घटना, मिचाहा झार र खण्डवृष्टि लगायतका विभिन्न प्रकोपको जोखिम रहँदै आएको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण यस्ता जोखिमको आवृत्ति तथा प्रभाव थप बढ्दै गएको छ।

विपद्को असर सबै समुदायमा समान हुँदैन। विशेषगरी महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, विपन्न तथा अन्य जोखिमयुक्त समुदाय बढी प्रभावित हुने भएकाले विपद् जोखिम न्यूनीकरणका प्रयासहरू समावेशी, लैङ्गिक संवेदनशील तथा समुदायकेन्द्रित हुन आवश्यक छ। स्थानीय समुदायको ज्ञान, अनुभव तथा परम्परागत अनुकूलन अभ्यासलाई संरक्षण गर्दै वैज्ञानिक ज्ञान र आधुनिक प्रविधिसँग जोड्नु हाम्रो प्राथमिकता हुनेछ।

यसै आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न सुनिलस्मृति गाउँपालिकाले स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (Local Disaster and Climate Resilience Framework-LDCRF) तयार गरेको हो। यस कार्यढाँचाले गाउँपालिकाका विभिन्न क्षेत्र तथा समुदायको प्रकोप, संकटासन्नता, सम्मुखता तथा क्षमताको विश्लेषण गरी स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशीलताका कार्यक्रमहरू पहिचान गरेको छ। आठ प्राथमिकता क्षेत्रअन्तर्गत प्रस्तावित ४६ वटा रणनीतिक तथा प्राथमिकताप्राप्त कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरूलाई विकास योजना तथा वार्षिक कार्यक्रमसँग आबद्ध गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।

LDCRF को प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि वडा तथा समुदाय तहमा जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, पूर्वसूचना प्रणाली, स्थानीय अनुकूलन क्षमता तथा विपद् प्रतिकार्य क्षमता अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक छ। साथै, संघ, प्रदेश, स्थानीय समुदाय, विकास साझेदार, नागरिक समाज, निजी क्षेत्र तथा अन्य सरोकारवालाबीचको समन्वय र सहकार्यलाई अझ सुदृढ गरिनेछ।

यस कार्यढाँचा तर्जुमा प्रक्रियामा प्राविधिक, आर्थिक तथा अन्य सहयोग प्रदान गर्नुहुने सहयोगी हातहरूको समूह (सहास) नेपाल, ग्रिन एनालाइटिक्स प्रा. लि., लाजिम्पाट, काठमाडौं, जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, विषयगत शाखा, विज्ञ, स्थानीय समुदाय तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाप्रति हार्दिक धन्यवाद तथा आभार व्यक्त गर्दछु। सुरक्षित, समावेशी, जलवायु उत्थानशील तथा समृद्ध सुनिलस्मृति गाउँपालिका निर्माणका लागि सबैको निरन्तर सहकार्य र सहभागिताको अपेक्षा गर्दछु।

....

मिना थापा

गाउँपालिका उपाध्यक्ष

दुई शब्द

स्थानीय सरकारको विकास योजना तथा सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी र दिगो बनाउन स्थानीय जोखिम, आवश्यकता तथा उपलब्ध स्रोतसाधनलाई ध्यानमा राखी योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु आवश्यक हुन्छ। सुनिलस्मृति गाउँपालिका विभिन्न प्राकृतिक तथा गैर-प्राकृतिक प्रकोपको जोखिममा रहेको र जलवायु परिवर्तनका कारण जोखिमको प्रकृति तथा प्रभाव थप जटिल बन्दै गएको वर्तमान अवस्थामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशीलतालाई स्थानीय योजना प्रक्रियामा संस्थागत गर्नु अपरिहार्य भएको छ। नेपालको संविधान तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ लगायतका कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाले स्थानीय तहलाई विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी महत्वपूर्ण जिम्मेवारी प्रदान गरेका छन्। साथै, जलवायु परिवर्तन नीति, वातावरण संरक्षणसम्बन्धी कानुनी व्यवस्था तथा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा दिग्दर्शन, २०८१ लगायतका राष्ट्रिय मार्गदर्शनलाई समेत आधार लिई सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (LDCRF) तयार गरिएको हो।

यस कार्यढाँचा तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाको प्रकोप, संकटासन्नता, सम्मुखता तथा उपलब्ध क्षमताको विश्लेषण गर्नुका साथै वडा तथा समुदाय तहबाट प्राप्त सूचना, अनुभव तथा प्राथमिकतालाई समेटिएको छ। आठ प्राथमिकता क्षेत्रअन्तर्गत पहिचान गरिएका ४६ वटा रणनीतिक तथा प्राथमिकताप्राप्त कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरूलाई गाउँपालिकाको आवधिक योजना, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, बजेट र विषयगत योजनासँग आबद्ध गर्दै चरणबद्ध रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ।

LDCRF को प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि जोखिम-सुसूचित योजना तथा बजेट निर्माण, संस्थागत क्षमता विकास, तथ्याङ्क तथा सूचना व्यवस्थापन, पुर्वानुमानमा आधारित पूर्वसूचना प्रणाली, विपद् पूर्वतयारी, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई सुदृढ बनाउन आवश्यक छ। साथै, संघ तथा प्रदेश सरकार, विकास साझेदार, निजी क्षेत्र, नागरिक समाज र समुदायसँग समन्वय तथा सहकार्यलाई संस्थागत गर्दै उपलब्ध स्रोतसाधनको प्रभावकारी परिचालन गरिनेछ।

यस महत्वपूर्ण कार्यढाँचा तर्जुमा प्रक्रियामा प्राविधिक, आर्थिक तथा अन्य सहयोग प्रदान गर्नुहुने सहयोगी हातहरूको समूह (सहास) नेपाल, ग्रिन एनालाइटिक्स प्रा. लि., लाजिम्पाट, काठमाडौं, जनप्रतिनिधि, विषयगत शाखा, कर्मचारी, विज्ञ, स्थानीय समुदाय तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाप्रति हार्दिक धन्यवाद तथा आभार व्यक्त गर्दछु।

LDCRF लाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्दै जोखिम-सुसूचित, जवाफदेही, समावेशी तथा जलवायु उत्थानशील स्थानीय शासन प्रणाली विकास गर्न गाउँपालिकाको प्रशासनिक संयन्त्र प्रतिबद्ध रहनेछ।

....

नगेन्द्र प्रसाद रिजाल

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विषयसूची

विषयसूची v

तालिकाहरूको सुची ix

चित्रहरूको सुची xi

कार्यकारी सारांश xii

संक्षिप्त रूप सुची xvii

परिच्छेद—१ .... १

परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ औचित्य २

१.३ विद्यमान नीतिगत र कानुनी व्यवस्था ३

१.३.१ नेपालको संविधान ३

१.३.२ अन्य कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था ३

१.४ कार्यढाँचाको उद्देश्य ६

१.५ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तथा विपद् व्यवस्थापनको अन्तरसम्बन्ध ७

१.६ स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तयारीको विधि र प्रक्रिया ८

१.६.१ स्थानीय तहमा समन्वय, प्रारम्भिक तयारी तथा क्षमता अभिवृद्धि १०

१.६.२ स्थानीय तहको प्रकोप, विपद् तथा जोखिमको सूचना सङ्कलन, विश्लेषण पार्श्वचित्रको तयारी ११

१.६.३ एकीकृत विपद् जोखिम न्यूनीकरण, व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी योजनाको विकास १३

१.६.४ कार्यढाँचाको स्वीकृति र मूलप्रवाहीकरण १३

१.६.५ कार्यान्वयन, अनुगमन र मुल्यांकन १४

परिच्छेद—२ .... १६

२.१ सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको सामान्य विवरण १६

२.१.१ भौतिक अवस्था १६

२.१.१.१ भौगोलिक अवस्था १६

२.१.२ वन, वातावरण तथा जलवायु परिवर्तनको अवस्था २४

२.१.२.१ वन क्षेत्रको अवस्था २४

२.१.२.३ जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्र २९

२.१.२.४ मौसम (वर्षा, तापक्रम).. ३९

२.१.२.५ जलवायु परिवर्तनको प्रवृत्ति ४२

२.१.३ सामाजिक अवस्था.. ४७

२.१.३.१ जनसंख्याको विवरण.. ४७

२.१.३.२ सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको कृषिको अवस्था ५०

२.१.३.३ वडा तहमा जनघनत्व.. ५१

२.१.३.४ वडा तहमा रहेका सबै प्रकारका निजी भवनहरूको सङ्ख्या र प्रकार.. ५१

२.१.३.५ सार्वजनिक भवन तथा संरचनाहरू... ५२

२.१.३.६ सार्वजनिक सेवा सुविधा.. ५५

२.१.३.७ भौतिक पूर्वाधारको अवस्था ५७

२.१.३.८ इन्धनको स्रोत ६०

२.२ प्रकोप, सम्मुखता, सङ्कटासन्नता, क्षमता र जोखिमको विश्लेषण... ६१

२.२.१ प्रकोप विश्लेषण र लक्षित प्रकोप निर्धारण.. ६२

२.२.१.१ प्रकोप विश्लेषण ६२

२.२.१.२ लक्षित प्रकोप निर्धारण.. ७४

२.२.२ स्रोतको विश्लेषण ७८

२.२.२.१ स्रोतको सूचनाको सङ्कलन... ७८

२.२.२.२ स्थानीय ज्ञान, सीप, क्षमता र प्रविधिको विश्लेषण.. ८०

२.२.३ सम्मुखता, सङ्कटासन्नता र क्षमताको विश्लेषण.. ८४

२.२.३.१ सम्मुखता विश्लेषण ८४

२.२.३.२ सङ्कटासन्नता विश्लेषण ८८

२.२.३.३ क्षमता विश्लेषण.. ९३

२.२.४. जोखिमको विश्लेषण ९७

२.२.४.१ जोखिम नक्साङ्कन ९९

२.२.४.२ भविष्यमा परिवर्तन हुने विपद् जोखिम विश्लेषण.. १०२

२.२.५. संस्थागत विश्लेषण... १०५

२.२.६. वडाहरूको सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण ११२

परिच्छेद-३.. ११५

विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना..११५

३.१ सोच, लक्ष्य तथा रणनीति..११५

३.१.१ सोच..११५

३.१.२ लक्ष्य..११५

३.१.२.१ अल्पकालीन लक्ष्य (१-३ वर्ष)..११५

३.१.२.२ दीर्घकालीन लक्ष्य (३-५ वर्ष)..११६

३.२ विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू..११८

३.२.१ प्राथमिकताका क्षेत्र १: विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम बुझाइ १२०

३.२.२ प्राथमिकताका क्षेत्र २: स्थानीय तहमा विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम शासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण..१२९

३.२.३ प्राथमिकताका क्षेत्र ३: उत्थानशीलता वृद्धिका लागि विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम न्यूनीकरणमा निजी तथा सार्वजनिक लगानी १४५

३.२.४ प्राथमिकताका क्षेत्र ४: प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण................१८०

३.२.५ प्राथमिकताका क्षेत्र ५: पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माणमा अझ बलियो र राम्रो....................१९७

३.२.६ प्राथमिकताका क्षेत्र ६: तालिम र क्षमता अभिवृद्धि २१०

३.२.७ प्राथमिकताका क्षेत्र ७: बहुप्रकोप पूर्व सूचना प्रणाली..२४४

३.२.८ प्राथमिकताका क्षेत्र ८: विपद् जोखिम हस्तान्तरण र वित्तीय व्यवस्थाप २६१

परिच्छेद-४..२७२

बजेटको विनियोजन र विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण..२७२

४.१ स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि लगानीको न्यूनतम लक्ष्य....................२७२

४.१.१ सरोकारवाला निकायसँग समन्वय २७२

४.१.२ स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन लगानी बजेट २७५

४.२ आवधिक र वार्षिक विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरणको योजना २७५

४.२.१ विपद् व्यवस्थापन कोष..२७५

४.२.२ आवधिक/वार्षिक बजेटमा मूलप्रवाहीकरण..२७६

परिच्छेद-५..२८०

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन..२८०

५.१ कार्यान्वयन कार्ययोजना २८०

५.२ अनुगमन र मूल्याङ्कन..३१३

५.३ समीक्षा र परिमार्जन ३१५

अनुसूचीहरू..३१७

अनुसूची १ः प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा ३१७

अनुसूची २ः वडा स्तरीय प्रकोपको स्तरीकरण म्याटिक्स...३२६

अनुसूची ३ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको पालिका स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति ३२७

अनुसूची ४ः स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा गोष्ठीमा उपस्थितिको विवरण..........३२८

अनुसूची ५ः स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा पालिका र वडा स्तरीय गोष्ठीका माइन्युट ३३९

अनुसूची ६ः वडा स्तरको संकटासन्न, जोखिम तथा क्षमता नक्साहरु ३४८

अनुसूची ७ः वडागत मुख्य संकटासन्न वस्ती तथा बहु-प्रकोपीय अति उच्च संकटासन्न बस्ती पहिचान...........३५२

अनुसूची ८ः स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमाका क्रममा लिईएका केही तस्विरहरु ३५३

तालिकाहरूको सुची

तालिका १: जोखिम, क्षमता र प्राथमिक कार्यको समग्र सारांश xiii
तालिका २: प्राथमिकता क्षेत्र तथा प्रस्तावित बजेटको विवरण xiv
तालिका ३: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भूउपयोग विवरण २०
तालिका ४: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको नदी तथा खोलाको विवरण ३१
तालिका ५: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको खानेपानी आयोजना तथा स्रोतहरूको विवरण ३४
तालिका ६: भूक्षय तथा बाढी पहिरो, नदी कटान तथा जोखिमयुक्त बस्तीहरू ३७
तालिका ७: वार्षिक अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रम ३९
तालिका ८ : वार्षिक वर्षा ४०
तालिका ९ : लिवाङ रोल्पा स्टेसनको औसत मासिक तापक्रम तथा वर्षाको अवस्था ४१
तालिका १०: रोल्पा जिल्लामा आधार अवधि (१९८१-२०१०) को तुलनामा भविष्यको मौसमी वर्षा परिवर्तन (%) ४२
तालिका ११: रोल्पा जिल्लामा आधार अवधि (१९८१—२०१०) को तुलनामा भविष्यको ऋतुअनुसार तथा वार्षिक अधिकतम तापक्रम परिवर्तन (°से.) ४४
तालिका १२: रोल्पा जिल्लामा आधार अवधि (१९८१-२०१०) को तुलनामा भविष्यको ऋतुअनुसार तथा वार्षिक न्यूनतम तापक्रम परिवर्तन (°से.) ४५
तालिका १३: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा अपाङ्गताको वर्गीकरण आधारमा जनसंख्या ४८
तालिका १४: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको व्यवसायको प्रकार आधारमा जनसंख्याको विवरण ४८
तालिका १५: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको व्यवसायको प्रकार आधारमा जनसंख्याको विवरण ४९
तालिका १६: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको आर्थिक गतिविधिमा सहभागी भएका अवधिका आधारमा जनसंख्याको विवरण ४९
तालिका १७: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा घरको जगको प्रकार, घरको बाहिरी भित्ताका लागि प्रयोग भएका सामग्री, भुईंमा प्रयोग भएको सामग्री र घरको छानो बनाउन प्रयोग भएका सामग्रीका आधारमा घरधुरीहरूको विवरण...... ५१
तालिका १८: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको सार्वजनिक भवन तथा संरचनाको विवरण ५२
तालिका १९: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको विद्यालय भवन सम्बन्धि विवरण ५३
तालिका २०: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको स्वास्थ्य संस्थाको विवरण ५५
तालिका २१: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा उपलब्ध पिउने पानीको स्रोतहरुमा आस्रित जनसङ्ख्याको विवरण....... ५६
तालिका २२: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेका घरधुरीको शौचालय सुविधा अनुसार विवरण ५६
तालिका २३: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा शौचालय प्रयोग गर्ने घरधुरीहरूको विवरण ५७
तालिका २४: सिंचाई सुविधाको उपलब्धता ५८
तालिका २५ : बत्तिका लागि उर्जाको श्रोत ६०
तालिका २६ : खाना पकाउने इन्धनको प्रकार ६१
तालिका २७: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको मुख्य प्रकोपको विश्लेषण ६३
तालिका २८: प्रकोप तथा मौसमी पात्रो ६८
तालिका २९: बाली पात्रो ७०
तालिका ३०: प्रकोपको आवृति र प्रभाव मुल्यांकन म्याट्रिक्स ७४

तालिका ३१: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको लक्षित प्रकोपको तह निर्धारण ७४
तालिका ३२: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको मुख्य प्रकोपको स्तरीकरण...७७
तालिका ३३: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको स्रोतहरुको अवस्था..७८
तालिका ३४: जोखिम न्यनीकरणको लागि स्थानीय ज्ञान, सीप, क्षमता र प्रविधिको विश्लेषण..........................८०
तालिका ३५: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको प्रकोप जोखिम बस्तीहरू ८५
तालिका ३६: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको हालको प्रकोप, संकटासन्नता तथा जोखिमको अवस्था......................८८
तालिका ३७: प्रकोपको संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान ९०
तालिका ३८: संकटासन्नताको आधारमा वडा प्राथमिकीकरण ९३
तालिका ३९: क्षमता विश्लेषण तथा स्तर निर्धारण ९३
तालिका ४०: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको जोखिमको रुपरेखा विश्लेषण ९७
तालिका ४१: स्रोतहरूमाथि प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण...१०२
तालिका ४२: सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण...१०५
तालिका ४३: वडाहरूको सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण...११२
तालिका ४४: प्राथमिकताका क्षेत्र १ अन्तर्गतका रणनीतिक उपायहरू १२०
तालिका ४५: प्राथमिकताका क्षेत्र २ को रणनीतिक उपायहरू...१२९
तालिका ४६: प्राथमिकताका क्षेत्र ३ को रणनीतिक उपायहरू...१४६
तालिका ४७: प्राथमिकताका क्षेत्र ४ रणनीतिक उपायहरू १८०
तालिका ४८: प्राथमिकताका क्षेत्र ४ रणनीतिक उपायहरू १९७
तालिका ४९: प्राथमिकताका क्षेत्र ६ को रणनीतिक उपायहरू...२१०
तालिका ५०: प्राथमिकताका क्षेत्र ७को रणनीतिक उपायहरू...२४४
तालिका ५१: प्राथमिकताका क्षेत्र ८ को रणनीतिक उपायहरू...२६१
तालिका ५२: पालिकामा कार्यरत संघसंस्था तथा तिनीहरुले प्रदान गर्ने सेवा...२७३
तालिका ५३: विषयगत अवधारणात्मक क्षेत्रका कार्य गर्ने निकायहरू...२७४
तालिका ५४: आवधिक/वार्षिक बजेटमा मूलप्रवाहीकरण खाका २७७
तालिका ५५: कार्यढाँचा कार्यान्वयन कार्ययोजनाको ढाँचा...२८०
तालिका ५६: अनुगमन तालिकाको खाका..३१३

चित्रहरूको सुची

चित्र नं १: विपद् जोखिम र जलवायु परिवर्तनको अन्तरसम्बन्ध ८
चित्र नं २: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तयारीको क्रममा पालिका, वडा र बस्ति स्तरमा गरिएका क्रियाकलापहरू........ ९
चित्र नं ३: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमाको चरण........ १०
चित्र नं ४: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भिरलोपन नक्सा १७
चित्र नं ५: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको प्रशासनिक नक्सा........ १८
चित्र नं ६: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भौगर्भिक नक्सा........ १९
चित्र नं ७: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भूउपयोग नक्सा २२
चित्र नं ८: भूकम्पीय जोखिम नक्सांकन २३
चित्र नं ९: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेका वनको किसिमहरू........ २५
चित्र नं १०: वन डढेलो नक्सांकन २८
चित्र नं ११: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको प्रमुख जलाधार तथा उप-जलाधारहरू........ ३०
चित्र नं १२: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको नदी तथा खोलाको नक्सा ३३
चित्र नं १३: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको बाढी, कटान, पहिरो तथा डढेलो जोखिम बस्तीहरू ३८
चित्र नं १४ : सुनिलस्मृति गाउँपालिकाः औसत मासिक वर्षा (मि.मि.)........ ४१
चित्र नं १५: लिवाङरोल्पा मौसम केन्द्रको अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रमको अवस्था........ ४१
चित्र नं १६: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको वडा स्तरीय जनघनत्व ५१
चित्र नं १७: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको पहिरो जोखिम नक्सा १००
चित्र नं १८: डढेलो जोखिम नक्सा १०१
चित्र नं १९: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको वडा संकटासन्नता स्तर ***(Vulnerability Rank)***........ ११४
चित्र नं २०: विपद् व्यवस्थापनको संस्थागत संरचना (विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ बाट अद्यावधिक) २७३
चित्र नं २१: कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समीक्षा र परिमार्जन चक्र........ ३१६

कार्यकारी सारांश

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (LDCRF) ले पालिकामा विद्यमान विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिम, सङ्कटासन्नता, स्थानीय क्षमता तथा संस्थागत व्यवस्थाको समग्र विश्लेषण गरी आगामी पाँच वर्ष (२०८३/८४-२०८७/८८, सन् २०२६-२०३१) का लागि प्राथमिकता प्राप्त कार्यहरू निर्धारण गरेको छ। पालिकाको भौगोलिक बनावट, भिरालो भूभाग, वर्षाको अनियमितता, सामाजिक-आर्थिक अवस्था तथा प्राकृतिक स्रोतमा निर्भर जीविकोपार्जनका कारण समुदायहरू बहुप्रकोप तथा जलवायु परिवर्तनका प्रभावप्रति संवेदनशील रहेका छन्। विशेषगरी कृषि, जलस्रोत, वन तथा जैविक विविधता, स्वास्थ्य, पूर्वाधार र स्थानीय जीविकोपार्जनमा जोखिमको प्रभाव देखिएको छ।

१. पालिकाको जोखिम तथा सङ्कटासन्नताको संक्षिप्त अवस्था

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा बाढी, पहिरो, खडेरी, कृषि तथा पशु रोग, हावाहुरी, चट्याङ, असिना, वन डढेलो, खण्डवृष्टि, महामारी र मिचाहा झार प्रमुख जलवायु तथा मौसमजन्य जोखिमका रूपमा रहेका छन्। यसका अतिरिक्त भूकम्प, जनावर आतंक, सडक दुर्घटना, विधुतीय दुर्घटना र आगलागी जस्ता गैर-जलवायुजन्य विपद्हरूको पनि जोखिम रहेको छ। भिरालो भू-भाग तथा भू-बनोटका कारण पहिरो, भू-क्षय तथा सडक तथा अन्य पूर्वाधारमा क्षतिको जोखिम उच्च रहेको छ भने वर्षाको अनियमितता, लामो खडेरी तथा पानीका मुहान सुक्ने समस्याले कृषि उत्पादन र खानेपानी सुरक्षामा असर पुर्‍याइरहेको छ।

जलवायु परिवर्तनका कारण कृषि प्रणालीमा मिचाहा प्रजाति, रोग तथा कीराको प्रकोप बढ्दै गएको, उत्पादन र गुणस्तरमा कमी आएको तथा वन, जलस्रोत र जलीय पारिस्थितिकीय प्रणालीमा समेत नकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ। यी जोखिमले खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, स्वास्थ्य, आयआर्जन र जीविकोपार्जनमा थप दबाब सिर्जना गरेका छन्। बालबालिका, महिला, गर्भवती तथा सुत्केरी, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, विपन्न तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका समुदायहरूमा जोखिमको प्रभाव तुलनात्मक रूपमा बढी पर्न सक्ने देखिन्छ।

जोखिम तथा सङ्कटासन्नता विश्लेषणअनुसार वडा नं. ५ सबैभन्दा बढी सङ्कटासन्न रहेको छ। त्यसपछि क्रमशः वडा नं. ६, ७, ४, १, ८, ३ र २ कम सङ्कटासन्न वडाका रूपमा पहिचान भएका छन्। यसले स्रोत परिचालन तथा कार्यक्रम प्राथमिकतामा जोखिममा रहेका वडा र समुदायलाई विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखाउँछ।

२. विद्यमान स्थानीय क्षमता तथा अवसर

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता प्रवर्धनका लागि केही महत्वपूर्ण आधारहरू विद्यमान छन्। गाउँपालिकाले हरेक वर्ष मनसुनपूर्व DPRP तयारी तथा तथ्यांक अद्यावधिक गर्दै आएको छ र स्थानीय विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी संस्थागत संरचना तथा विषयगत शाखाहरू क्रियाशील छन्। वडा कार्यालय, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, विषयगत शाखा, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, सहकारी, सामुदायिक संस्था तथा स्थानीय स्वयंसेवकहरू सम्भावित कार्यान्वयन साझेदारका रूपमा रहेका छन्।

गाउँपालिकासँग कृषि, वन, जलस्रोत, पूर्वाधार तथा सामाजिक विकासका क्षेत्रमा कार्यरत सरकारी तथा गैरसरकारी निकायसँग समन्वय गर्ने अवसर रहेको छ। जिल्ला प्रशासन तथा प्रहरी कार्यालय, डिभिजन/सब-

डिभिजन वन कार्यालय, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, पूर्वाधार विकास कार्यालय/डिभिजन सडक कार्यालय, जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश तथा संघीय सरकार, विकास साझेदार तथा गैरसरकारी संस्थाहरूबाट प्राविधिक तथा वित्तीय सहयोग परिचालन गर्न सकिने आधार रहेको छ।

त्यसैगरी, गाउँपालिकाले वार्षिक बजेटको कम्तीमा ५ प्रतिशत विपद् व्यवस्थापन कोषमा विनियोजन गर्ने अभ्यास गर्दै आएको छ। यसलाई LDCRF का प्राथमिकतासँग जोडेर जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्लाभ तथा जलवायु अनुकूलनमा थप प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्न सकिन्छ। स्थानीय स्रोतसाधन, सामुदायिक सहभागिता, सहकारी तथा वित्तीय संस्थाहरू, निजी क्षेत्र र विकास साझेदारसँगको साझेदारी विस्तार गर्नु पालिकाको उत्थानशीलता अभिवृद्धिका महत्वपूर्ण अवसर हुन्।

तालिका १ः जोखिम, क्षमता र प्राथमिक कार्यको समग्र सारांश

विषय	मुख्य निष्कर्ष	प्राथमिक प्रस्तावित कार्य
विपद् तथा जलवायु जोखिम	भूकम्प, पहिरो, जनावर आतंक, सडक दुर्घटना, पशु रोग, खडेरी, आगलागी, बाढी, महामारी, कृषि रोग, असिना, हावाहुरी, चट्याङ, वन डढेलो, विधुतीय दुर्घटना, मिचाहा झार र खण्डवृष्टिको जोखिम	बहु-प्रकोप जोखिम तथा जलवायु जोखिमको नियमित लेखाजोखा, जोखिम नक्साङ्कन तथा जोखिम सूचना प्रणाली विकास
भौगोलिक/भौतिक जोखिम	भिरालो भूभाग, भू-क्षय, पहिरो, नदी कटान तथा पूर्वाधार क्षतिको जोखिम	जोखिमयुक्त क्षेत्र पहिचान, संरक्षण तथा पूर्वाधार सुदृढीकरण, जोखिम परीक्षण र सुरक्षित निर्माण
कृषि तथा जीविकोपार्जन	कृषि क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन, खडेरी, रोग/कीरा तथा मिचाहा प्रजातिको प्रभाव; कृषि मुख्य पेशा	जलवायुमैत्री कृषि प्रविधि, सिँचाइ, जीविकोपार्जन विविधीकरण, उद्यमशीलता तथा विपद् प्रभावित परिवारलाई सहयोग
जलस्रोत तथा खानेपानी	पानीका मुहान सुक्ने तथा प्रदूषणको जोखिम	पानीका स्रोत संरक्षण तथा पुनर्जीवन, सुरक्षित खानेपानी र सिँचाइ संरचना विकास
वन तथा जैविक विविधता	वन डढेलो, वन पैदावार तथा जैविक विविधतामा दबाब	दिगो वन व्यवस्थापन, वन डढेलो नियन्त्रण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण
सामाजिक सङ्कटासन्नता	महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा विपन्न समुदाय बढी प्रभावित हुन सक्ने	लक्षित सचेतना, क्षमता अभिवृद्धि, समावेशी जीविकोपार्जन तथा सामाजिक सुरक्षा
पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य	पूर्वतयारी, उपकरण, सुरक्षित आश्रय तथा समुदायमा पूर्व चेतावनी प्रणाली थप सुदृढ गर्नुपर्ने	प्रत्येक वडामा आकस्मिक सामग्री पूर्वसञ्चय, सुरक्षित आश्रय स्थल, स्वयंसेवक परिचालन, नियमित अभ्यास

पूर्व सूचना	बहु-प्रकोप पूर्व सूचना तथा सूचना प्रवाह प्रणाली थप सुदृढ गर्नुपर्ने	समुदायस्तरीय पूर्व चेतावनी प्रणाली, सूचना प्रवाह तथा आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र सुदृढीकरण
संस्थागत क्षमता	स्थानीय संरचना र विषयगत शाखा भए पनि भूमिका, जनशक्ति, सूचना तथा समन्वय थप सुदृढ गर्नुपर्ने	शाखागत जिम्मेवारी निर्धारण, क्षमता विकास, कानुनी/कार्यविधिगत सुधार तथा सूचना व्यवस्थापन
वित्तीय जोखिम व्यवस्थापन	विपद् व्यवस्थापन कोष तथा वार्षिक बजेटको अभ्यास विद्यमान	जोखिम हस्तान्तरण, बीमा, सामाजिक सुरक्षा, विपद् कोष तथा विकास साझेदारबाट स्रोत परिचालन
पुनर्लाभ तथा पुनर्निर्माण	विपद्पछि निजी आवास, सार्वजनिक पूर्वाधार तथा जीविकोपार्जनमा क्षतिको सम्भावना	“अझ राम्रो र बलियो निर्माण” अवधारणा, पुनर्लाभ योजना तथा सामाजिक-आर्थिक पुनर्स्थापना

३. प्राथमिकता क्षेत्र तथा प्रस्तावित बजेट

LDCRF अन्तर्गत कुल रु. ८२ करोड ९२ लाख बराबरको रणनीतिक कार्ययोजना प्रस्ताव गरिएको छ। प्राथमिकता क्षेत्रअनुसार बजेटको अवस्था निम्नानुसार रहेको छः

तालिका २ः प्राथमिकता क्षेत्र तथा प्रस्तावित बजेटको विवरण

क्र.सं.	प्राथमिकता क्षेत्र	प्रमुख प्रस्तावित कार्यहरू	बजेट (रु. लाख)	कुल बजेटमा हिस्सा
१	विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम बुझाइ	बहु-प्रकोप जोखिम पहिचान, संरचनात्मक जोखिम लेखाजोखा, जोखिम परीक्षण, सीमा जोखिम तथा विद्यालयमा जोखिम शिक्षा	२१९	२.६%
२	जोखिम शासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण	शाखागत भूमिका, संस्थागत संरचना, मानव संसाधन, कानुनी व्यवस्था तथा सूचना प्रणाली सुदृढीकरण	२९२	३.५%
३	निजी तथा सार्वजनिक लगानीमार्फत उत्थानशीलता	उत्थानशील लगानी, DRR/CCA, पर्यटन तथा सम्पदा संरक्षण, फोहोरमैला व्यवस्थापन, उद्यमशीलता	२,१३७	२५.८%
४	प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि पूर्वतयारी	प्रतिकार्य क्षमता, स्वयंसेवक, उपकरण/गोदाम, अभ्यास, अन्तरपालिका सहकार्य, पूर्वाधार तथा वन व्यवस्थापन	४,५५७	५५.०%
५	पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना तथा पुनर्निर्माण	Build Back Better, आवास तथा बस्ती पुनर्निर्माण, सार्वजनिक पूर्वाधार तथा सामाजिक-आर्थिक पुनर्लाभ	३१४	३.८%

६	तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धि	खोज तथा उद्धार, जोखिम बुझाइ, सुशासन, सुरक्षित निर्माण, IPR तथा लक्षित जीविकोपार्जन तालिम	३६३	४.४%
७	बहु-प्रकोप पूर्व सूचना प्रणाली	पूर्व चेतावनी प्रणाली, अन्तरनिकाय समन्वय, जोखिम सूचना प्रणाली तथा आपत्कालीन सञ्चालन केन्द्र	२२३	२.७%
८	जोखिम हस्तान्तरण तथा वित्तीय व्यवस्थापन	बीमा/जोखिम हस्तान्तरण, सामाजिक सुरक्षा, विपद् कोष तथा विकास साझेदार परिचालन	१८७	२.३%
जम्मा			८,२९२	१००%

५. मुख्य प्राथमिक क्रियाकलापहरू

LDCRF को कार्यान्वयनमा निम्न क्रियाकलापलाई तत्काल तथा उच्च प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने देखिन्छः

१. बहु-प्रकोप तथा जलवायु जोखिम नक्साङ्कन र जोखिम सूचना प्रणाली विकास तथा नियमित अद्यावधिक गर्ने।
२. वडा नं. ५ लगायत उच्च सङ्कटासन्न वडाहरूमा लक्षित जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
३. विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सार्वजनिक भवन तथा महत्वपूर्ण पूर्वाधारको संरचनात्मक तथा गैर-संरचनात्मक जोखिम लेखाजोखा गर्ने।
४. समुदायस्तरीय बहु-प्रकोप पूर्व चेतावनी प्रणाली स्थापना तथा विस्तार गर्ने।
५. प्रत्येक वडामा आकस्मिक उद्धार तथा राहत सामग्रीको पूर्वसञ्चय र सुरक्षित आश्रय स्थल व्यवस्थापन गर्ने।
६. कृषि क्षेत्रमा जलवायुमैत्री प्रविधि, सिँचाइ, जल संरक्षण, मिचाहा प्रजाति तथा रोग/कीरा व्यवस्थापन विस्तार गर्ने।
७. विपद् प्रभावित तथा जोखिममा रहेका परिवारका लागि उत्थानशील जीविकोपार्जन, उद्यमशीलता, वित्तीय पहुँच, बीमा तथा सामाजिक सुरक्षा विस्तार गर्ने।
८. पहिरो, नदी कटान तथा अन्य जोखिमयुक्त क्षेत्रको पहिचान, संरक्षण तथा जोखिम न्यूनीकरण संरचना विकास गर्ने।
९. स्थानीय तहका पदाधिकारी, कर्मचारी, स्वयंसेवक, निर्माणकर्मी तथा समुदायका लागि नियमित तालिम, नमुना अभ्यास तथा खोज तथा उद्धार क्षमता विकास गर्ने।
१०. विपद्पछिको पुनर्लाभ तथा पुनर्निर्माणमा "अझ राम्रो र बलियो निर्माण (Build Back Better)" अवधारणालाई संस्थागत गर्ने।
११. LDCRF लाई गाउँपालिकाको आवधिक योजना, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, बजेट तथा विषयगत योजनामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने।
१२. संघ, प्रदेश, जिल्ला तह, विकास साझेदार, गैरसरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, सहकारी तथा समुदायबीच बहुसरोकारवाला साझेदारी र स्रोत परिचालन संयन्त्र सुदृढ गर्ने।

निष्कर्ष

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको LDCRF केवल विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी छुट्टै दस्तावेज नभई विकास योजना, बजेट, पूर्वाधार, कृषि, जीविकोपार्जन, वातावरण, स्वास्थ्य, शिक्षा तथा सामाजिक समावेशीकरणमा विपद् र जलवायु उत्थानशीलता मूलप्रवाहीकरण गर्ने मार्गदर्शक कार्यढाँचा हो। त्यसैले प्रत्येक वर्षको वडा तथा पालिकास्तरीय योजना तर्जुमा प्रक्रियामा LDCRF का प्राथमिकता, लक्ष्य, सूचक तथा बजेटलाई समायोजन गर्नु यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको मुख्य आधार हुनेछ।

विशेषगरी कुल प्रस्तावित बजेटमध्ये करिब ५५ प्रतिशत पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य सुदृढीकरणमा र करिब २६ प्रतिशत उत्थानशीलताका लागि निजी तथा सार्वजनिक लगानीमा केन्द्रित रहेकोले पूर्वाधार सुरक्षा, जोखिम न्यूनीकरण, कृषि तथा जीविकोपार्जन उत्थानशीलता र पूर्वतयारीलाई कार्यान्वयनको मुख्य केन्द्रमा राखिएको छ। यससँगै जोखिम बुझाइ, संस्थागत क्षमता, पूर्व सूचना प्रणाली, पुनर्लाभ तथा वित्तीय जोखिम हस्तान्तरणका कार्यहरूलाई एकीकृत रूपमा अघि बढाउँदा सुनिलस्मृति गाउँपालिकालाई "सुरक्षित, समृद्ध, दिगो तथा विपद् तथा जलवायु उत्थानशील गाउँपालिका" बनाउने दीर्घकालीन सोच हासिल गर्न महत्वपूर्ण योगदान पुग्नेछ।

संक्षिप्त रूप सुची

°	Degree
’	Minute
’’	Second
%	Percentage
>	Greater Than
BBB	Build Back Better
CCA	Climate Change Adaptation
CCRA	Climate Change Resilience and Adaptation
DPRP	Disaster Preparedness and Response Plan
DRR	Disaster Risk Reduction
EbA	Ecosystem-based Adaptation
EOC	Emergency Operation Center
ESS	Environmental and Social Security
ICT	Information, Communication and Technology
IPR	Intellectual Property Right
IUCN	International Union for Conservation of Nature
LAPA	Local Adaptation Plan for Action
LDCRF	Local Disaster and Climate Resilience Framework
LISA	Local Government Institutional Capacity Self-Assessment
NbS	Nature-based Solutions
NDC	Nationally Determined Contributions
NDRRMA	National Disaster Risk Reduction & Management Authority
NSPA	National Strategic Plan of Action
SDG	Sustainable Development Goal
SFDRR	Sendai Framework on Disaster Risk Reduction
WRIDDO	Water Resources and Irrigation Development Division Office
आ.व.	आर्थिक वर्ष
गै.स.स.	गैर सरकारी संस्था
नं.	नम्बर
मि.मि.	मिलिमिटर
सा.व.उ.स.	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति
सिं.कू.नि.	सिंचाई कूलो निर्माण

परिच्छेद-१
परिचय
१.१ पृष्ठभूमि

नेपाल बहुप्रकोपको उच्च जोखिममा रहेको देश हो। कमजोर भू-बनोट, भिरालो भौगोलिक अवस्था, बढ्दो जनघनत्व, गरिबी, अतिवृष्टि, अनावृष्टि तथा अन्य चरम मौसमी घटनाहरूका कारण यहाँ प्राकृतिक प्रकोपको जोखिम उच्च रहेको छ। यसमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव थपिँदा जोखिम झन् बढ्दै गएको छ। विश्वव्यापी हरितगृह ग्यास उत्सर्जनमा नेपालको योगदान अत्यन्त न्यून भए पनि जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असर सबैभन्दा बढी भोग्ने मुलुकहरूमध्ये नेपाल पर्दछ। तीव्र र अव्यवस्थित सहरीकरण, प्राकृतिक स्रोतसाधनमाथिको बढ्दो दबाब तथा सामाजिक-आर्थिक असमानताले समुदायहरूको सङ्कटासन्नता अझ गहिरो बनाएको छ। यसको प्रत्यक्ष असर कृषि, खाद्य सुरक्षा, जलस्रोत, जैविक विविधता, स्वास्थ्य, ऊर्जा, सिँचाइ, पर्यटन, आवास तथा भौतिक पूर्वाधारमा देखिएको छ। साथै, प्राकृतिक तथा गैर-प्राकृतिक विपद्का कारण मानवीय क्षति, जनधनको नोक्सानी, विस्थापन, पूर्वाधारको विनाश, मनोसामाजिक समस्या तथा जीविकोपार्जनमा गम्भीर प्रभाव पर्ने गरेको छ।

नेपालको संविधानले विपद् व्यवस्थापनलाई सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारका साथै स्थानीय तहको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र समेत समेटेको छ। यस संवैधानिक व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५; राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६; विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४; स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४; वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६; राष्ट्रिय अनुकूलन योजना (२०२१-२०५०); विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना (२०१८-२०३०); सोह्रौं आवधिक योजना (आ.व. २०८१/०८२-२०८५/०८६); विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०७६; स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०७४; स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA) खाका, २०७६ तथा तेस्रो राष्ट्रिय निर्धारित योगदान (NDC, २०२५) लगायतका कानुनी, नीतिगत तथा रणनीतिक दस्तावेजहरू लागू गरिएका छन्।

यी नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्थालाई स्थानीय तहमा कार्यान्वयन गर्न स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (LDCRF), विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना (DPRP) र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA) जस्ता विभिन्न योजनाहरू तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएका छन्। यद्यपि, यी योजनाहरूको उद्देश्य समान भए पनि फरक-फरक नाम, प्रक्रिया र ढाँचामा तयार गरिने भएकाले कार्यान्वयनका क्रममा समन्वयको कमी, दोहोरोपन तथा स्रोतसाधनको अनावश्यक खर्चजस्ता चुनौतीहरू देखिएका छन्। यसले स्थानीय तहमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु उत्थानशीलतासम्बन्धी कार्यक्रमहरूको प्रभावकारितामा समेत असर पुऱ्याएको छ।

यही अवस्थालाई सम्बोधन गर्न विभिन्न योजनाहरूलाई एउटै साझा दृष्टिकोण, उद्देश्य र कार्यान्वयन प्रणालीमा आबद्ध गर्ने अवधारणाका साथ एकीकृत स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (Integrated Local Disaster and Climate Resilient Framework) तर्जुमा गरिएको हो। यस कार्यढाँचाले विगतका विभिन्न योजनामा समेटिएका विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी स्रोतसाधनको प्रभावकारी परिचालन, संस्थागत समन्वय र सहकार्यको सुदृढीकरण, योजना कार्यान्वयनमा स्पष्टता तथा पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्ने अपेक्षा गरिएको छ।

साथै, यसले स्थानीय समुदायलाई विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका बढ्दा जोखिमसँग सामना गर्न सक्षम, सुरक्षित र दीगो रूपमा उत्थानशील बनाउँदै समावेशी र प्रभावकारी स्थानीय विकासलाई समेत टेवा पुऱ्याउने विश्वास गरिएको छ।

१.२ औचित्य

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचाले विपद् जोखिम न्यूनीकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, पूर्वसूचना प्रणालीको विकास तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन, विपद् पूर्वतयारी, उद्धार तथा राहत, साथै विपद्पश्चात् पुनर्निर्माण र पुनःस्थापनाका कार्यलाई एकीकृत रूपमा अघि बढाउन मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ। यस कार्यढाँचाले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा स्वीकृत सन् २०१५-२०३० को सेण्डाइ कार्यढाँचा (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction २०१५-२०३०), दिगो विकास लक्ष्य (२०१६-२०३०) तथा जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी पेरिस सम्झौता (Paris Agreement, २०१५) का उद्देश्य, सिद्धान्त र प्राथमिकताहरूलाई स्थानीय सन्दर्भअनुकूल कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्य राखेको छ।

अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूलाई स्थानीय आवश्यकता, भूगोल, सामाजिक-आर्थिक अवस्था तथा जलवायुजन्य जोखिमसँग समायोजन गरी समुदायमा आधारित योजना, कार्यक्रम तथा लगानीमार्फत कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय सरकारको संस्थागत तथा प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि हुने, समुदायको विपद् सामना गर्ने क्षमता (Resilience) सुदृढ हुने, र जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावबाट जनजीविका, पूर्वाधार तथा प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण र दिगो व्यवस्थापनमा टेवा पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ।

यस कार्यढाँचाले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका विकास नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण (DRR) र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन (CCA) का विषयलाई मूलप्रवाहीकरण गर्न, विभिन्न क्षेत्रगत तथा विषयगत योजनाबीच समन्वय र एकीकरण सुनिश्चित गर्न, जोखिममा आधारित विकास योजना तथा बजेट प्रणालीलाई प्रवर्द्धन गर्न, र सम्बन्धित सरकारी निकाय, निजी क्षेत्र, नागरिक समाज, विकास साझेदार तथा स्थानीय समुदायबीच प्रभावकारी सहकार्य र साझेदारी स्थापना गर्न मार्गनिर्देशन प्रदान गर्दछ। साथै, विपद् जोखिमको पहिचान, मूल्याङ्कन, अनुगमन, पूर्वसूचना प्रणालीको सुदृढीकरण, जोखिम न्यूनीकरणका संरचनात्मक तथा गैरसंरचनात्मक उपायहरूको कार्यान्वयन, तथा विपद्पश्चात् 'पहिलाभन्दा अझ राम्रो पुनर्निर्माण (Build Back Better) को अवधारणालाई संस्थागत गर्न यसले विशेष जोड दिएको छ।

यसरी, स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा केवल नीतिगत तथा संस्थागत मार्गदर्शक दस्तावेजमा सीमित नभई स्थानीय तहमा कार्यान्वयन गर्न सकिने एक समन्वयात्मक, सहभागितामूलक र परिणाममुखी कार्ययोजनाको आधार हो। यसले सुरक्षित, उत्थानशील, समावेशी तथा दिगो स्थानीय विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दै विपद् तथा जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित जोखिम न्यूनीकरण, जनधनको सुरक्षा, प्राकृतिक स्रोत-साधनको संरक्षण तथा दीर्घकालीन सामाजिक-आर्थिक समृद्धि हासिल गर्न महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ।

१.३ विद्यमान नीतिगत र कानुनी व्यवस्था

१.३.१ नेपालको संविधान

नेपालको संविधानका अनुसूची ५, ६, ७, ८ र ९ ले सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच विकास, पूर्वाधार, वातावरण, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी अधिकार र जिम्मेवारीको तहगत बाँडफाँड गरेको छ। यसको मुख्य उद्देश्य नीति निर्माणदेखि स्थानीयस्तरको कार्यान्वयनसम्म स्पष्ट जिम्मेवारी निर्धारण गर्नु हो।

पूर्वाधार तथा स्थानीय विकास : सङ्घले राष्ट्रियस्तरका यातायात, रेल, लोकमार्ग तथा ठूला पूर्वाधारसम्बन्धी नीति र मापदण्ड निर्धारण गर्छ। प्रदेशले प्रदेशस्तरीय सडक, विद्युत, सिँचाइ, खानेपानी तथा यातायात व्यवस्थापन गर्छ भने स्थानीय तहले स्थानीय विकास योजना तथा आयोजना, स्थानीय/ग्रामीण/कृषि सडक, सिँचाइ, खानेपानी, साना जलविद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जासम्बन्धी कार्य सञ्चालन गर्छ।

जलवायु परिवर्तन तथा वातावरण : सङ्घले राष्ट्रिय वातावरण तथा जलवायु नीति, कार्बन सेवा, राष्ट्रिय वन तथा संरक्षण क्षेत्रसम्बन्धी नीति निर्माण गर्छ। प्रदेशले जलाधार संरक्षण, जैविक विविधता, भू-स्खलन नियन्त्रण तथा वातावरणीय व्यवस्थापनमा भूमिका निर्वाह गर्छ। स्थानीय तहले स्थानीयस्तरमा वातावरण संरक्षण, वन तथा जैविक विविधता, जल उपयोग र वातावरणमैत्री विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने जिम्मेवारी राख्छ।

विपद् व्यवस्थापन : सङ्घले राष्ट्रिय नीति, कानून, मापदण्ड, पूर्व सूचना प्रणाली, राष्ट्रिय जोखिम नक्साङ्कन, तथ्याङ्क तथा अनुसन्धान, राष्ट्रिय विपद् कोष र प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई सहयोग तथा समन्वय गर्ने व्यवस्था गरेको छ। प्रदेशले प्रादेशिक विपद् योजना, जोखिम नक्साङ्कन, खोज तथा उद्धार, राहत सामग्रीको पूर्वभण्डारण, विपद् कोष, पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माण र स्थानीय तहलाई सहयोग गर्ने जिम्मेवारी पाएको छ।

स्थानीय तहलाई भने समुदायसँग प्रत्यक्ष जोडिएका विपद् व्यवस्थापनका कार्यहरू प्रदान गरिएको छ। यसअन्तर्गत स्थानीय विपद् नीति, कानून तथा योजना निर्माण, पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, जोखिम क्षेत्रको नक्साङ्कन, खोज तथा उद्धार, राहत व्यवस्थापन, स्थानीय विपद् कोष सञ्चालन, जोखिम न्यूनीकरणका आयोजना, विपद्पछिको पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माण र विपद्सम्बन्धी तथ्याङ्क व्यवस्थापन पर्दछन्।

यसरी, संवैधानिक व्यवस्थाले सङ्घलाई नीति तथा मापदण्ड निर्माण, प्रदेशलाई समन्वय तथा प्राविधिक सहयोग र स्थानीय तहलाई स्थानीयस्तरको कार्यान्वयन तथा समुदायमा आधारित विपद् जोखिम न्यूनीकरणको प्रमुख जिम्मेवारी दिएको छ। यसले स्थानीय विकास योजनामा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, वातावरण संरक्षण र विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई मूलप्रवाहीकरण गर्न महत्वपूर्ण कानुनी आधार प्रदान गर्दछ।

१.३.२ अन्य कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको प्रमुख जिम्मेवार निकायका रूपमा स्थापित गरेको छ। ऐनले स्थानीय तहलाई जोखिम पहिचान तथा नक्साङ्कन,

पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, पूर्वसूचना प्रणाली, खोज तथा उद्धार, राहत, पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माण, जोखिमयुक्त बस्तीको पहिचान तथा सुरक्षित स्थानान्तरण, जोखिम संवेदनशील भू-उपयोग योजना, विपद् व्यवस्थापन कोष तथा समुदायमा आधारित विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने अधिकार र जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ। साथै, संघ, प्रदेश, सुरक्षा निकाय, समुदाय, गैरसरकारी संस्था तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्य गरी विपद् व्यवस्थापनलाई स्थानीय विकास प्रक्रियासँग जोड्ने आधार प्रदान गरेको छ।

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले विपद् जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, राहत, पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माणका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको भूमिका तथा संस्थागत संरचना स्पष्ट गरेको छ। स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन समिति, आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र (LEOC), विपद् व्यवस्थापन कोष तथा स्थानीयस्तरका जोखिम न्यूनीकरण र पूर्वतयारीका संयन्त्र स्थापना तथा सञ्चालन गर्न यसले आधार प्रदान गर्दछ। यसले विपद् व्यवस्थापनलाई राहत तथा प्रतिकार्यमा मात्र सीमित नराखी जोखिम न्यूनीकरण र उत्थानशील विकाससँग जोडेको छ।

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली, २०७६ ले ऐनका व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार थप स्पष्ट गरेको छ। स्थानीय जोखिमको लेखाजोखा तथा नक्साङ्कन, जोखिम संवेदनशील विकास, भवन संहिता तथा निर्माण मापदण्डको पालना, क्षमता विकास, पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य, सूचना तथा अभिलेख व्यवस्थापन, समुदायमा आधारित विपद् जोखिम न्यूनीकरण र वडा तहमा पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य संयन्त्र विकासलाई यसले प्राथमिकता दिएको छ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०८१ ले राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्थालाई स्थानीय सन्दर्भमा संस्थागत गरेको छ। यसमा स्थानीय तथा वडा तहका विपद् व्यवस्थापन संयन्त्र, जोखिम पहिचान तथा मूल्याङ्कन, पूर्वतयारी, पूर्वसूचना, खोज तथा उद्धार, राहत, क्षति तथा आवश्यकता मूल्याङ्कन, पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माण, विपद् व्यवस्थापन कोष, समुदायमा आधारित DRR, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, क्षमता विकास तथा सरोकारवालाबीच समन्वयका व्यवस्था समेटिएका छन्। यसले गाउँपालिकामा विपद् व्यवस्थापनलाई समावेशी, समन्वयात्मक र उत्तरदायी प्रणालीका रूपमा विकास गर्ने स्थानीय कानुनी आधार प्रदान गर्दछ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण र उपयोग ऐन, २०८२ ले वन, जलस्रोत, भूमि, जैविक विविधता तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र दिगो उपयोगसँगै प्रदूषण नियन्त्रण, फोहोर व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरण, वातावरणीय अध्ययन, हरित पूर्वाधार र वातावरणमैत्री विकासलाई प्राथमिकता दिएको छ। यसले प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र वातावरणीय सुशासनमार्फत जलवायु तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा योगदान पुऱ्याउने आधार तयार गर्दछ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापन कोष (सञ्चालन) कार्यविधि, २०८२ ले विपद् व्यवस्थापन कोषको स्रोत, सञ्चालन, खर्च, राहत वितरण, प्रभावितको पहिचान, लेखा तथा लेखापरीक्षण, अनुगमन र पारदर्शिताका प्रक्रिया स्पष्ट गरेको छ। कोषलाई पूर्वतयारी, उद्धार, राहत, पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माणमा केन्द्रित गरी प्रयोग गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। यसले स्थानीय विपद् प्रतिकार्यका लागि वित्तीय स्रोतको व्यवस्थित तथा जवाफदेही परिचालन सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ।

जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथा अनुकूलन राष्ट्रिय कार्यान्वयन योजना (२०८०-२०८७) ले नेपालको NDC कार्यान्वयनमार्फत जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथा अनुकूलनलाई संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने दिशानिर्देश प्रदान गर्दछ। नवीकरणीय ऊर्जा, विद्युतीय यातायात, वन संरक्षण, जलवायु-स्मार्ट कृषि, फोहोर व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता प्रवर्द्धन यसका प्रमुख क्षेत्र हुन्। नीति तथा संस्थागत क्षमता, वित्तीय स्रोत, समन्वय, सामाजिक समावेशिता र लैङ्गिक समानतालाई यसको कार्यान्वयनका महत्वपूर्ण आधारका रूपमा लिइएको छ।

विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना (२०१८-२०३०) ले सेन्दाई फ्रेमवर्क र दिगो विकास लक्ष्यसँग समन्वय गर्दै जोखिम पहिचान, जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, प्रभावकारी प्रतिकार्य तथा पुनःस्थापना र पुनर्निर्माणलाई दीर्घकालीन रणनीतिक प्राथमिकताका रूपमा अघि सारेको छ। यसले स्थानीय तहमा पूर्वसूचना प्रणाली, सुरक्षित पूर्वाधार, जनचेतना, संस्थागत क्षमता विकास र जोखिममा रहेका तथा सीमान्तकृत समूहको संरक्षणमा विशेष जोड दिएको छ।

लुम्बिनी प्रदेशको प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कार्य सञ्चालन (पहिलो संशोधन) निर्देशिका, २०७७ ले प्रदेश र स्थानीय तहबीच विपद् व्यवस्थापनका विभिन्न चरणमा भूमिका तथा समन्वय स्पष्ट गर्दछ। पूर्वतयारी, पूर्वसूचना, खोज तथा उद्धार, राहत, क्षति मूल्याङ्कन, पुनःस्थापना, आपत्कालीन सञ्चालन केन्द्र, स्वयंसेवक परिचालन, सूचना व्यवस्थापन तथा संवेदनशील समूहको संरक्षणलाई प्राथमिकता दिएको छ। यसले स्थानीय तहलाई आकस्मिक कार्ययोजना, जोखिम नक्साङ्कन, Mock Drill तथा समुदायमा आधारित DRR कार्यक्रम सञ्चालन गर्न मार्गदर्शन गर्दछ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता ऐन, २०८२ ले सुरक्षित तथा गुणस्तरीय खानेपानी, जलस्रोत तथा मुहान संरक्षण, पानीको गुणस्तर, प्रदूषण नियन्त्रण, सरसफाइ तथा फोहोरपानी व्यवस्थापनलाई प्राथमिकता दिएको छ। विशेषगरी बाढी, पहिरो, खडेरी तथा अन्य विपद्का समयमा खानेपानी सेवाको निरन्तरता र शीघ्र पुनःस्थापनाका लागि पूर्वतयारी र प्रणालीगत व्यवस्थापनमा जोड दिएको छ। यसले जलजन्य रोग तथा विपद्पछिको स्वास्थ्य जोखिम घटाउन तथा जलवायु अनुकूलन क्षमता बढाउन सहयोग पुऱ्याउँछ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भवन निर्माण तथा सडक मापदण्ड, २०७७ ले सुरक्षित तथा जोखिम-संवेदनशील बस्ती विकासका लागि भवन निर्माण, सडक अधिकार क्षेत्र, सेटब्याक, नाली तथा पानी निकास र भूकम्प

प्रतिरोधी निर्माणका मापदण्ड निर्धारण गरेको छ। मुख्य नाला आसपास ३०/३० मिटर सेटब्याक, वन क्षेत्रबाट सुरक्षित दूरी, हरित क्षेत्र संरक्षण, अनिवार्य नक्सापास तथा राष्ट्रिय भवन संहिताको पालना जस्ता प्रावधानले बाढी, कटान, भूक्षय तथा भूकम्पीय जोखिम न्यूनीकरणमा योगदान पुर्‍याउँछन्। यद्यपि, जलवायु उत्थानशील डिजाइन, वर्षाजल संकलन, ऊर्जा दक्ष भवन तथा बाढी/पहिरो जोखिमयुक्त क्षेत्रका लागि थप विशिष्ट मापदण्ड समावेश गर्न सकिने देखिन्छ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि, २०८२ ले विकास आयोजना अघि बढाउँदा बाढी, पहिरो, डुबान, भूक्षय, नदी कटान तथा आगलागी लगायतका जोखिम पहिचान गरी न्यूनीकरणका उपाय समावेश गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्दछ। यसले प्राकृतिक स्रोत, जैविक विविधता, जलाधार, हरित क्षेत्र तथा ढल निकास संरक्षणसँगै वातावरणीय व्यवस्थापन र पुनःस्थापनालाई जोड दिएको छ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भू-उपयोग योजना, २०८२ ले जोखिम-संवेदनशील भू-उपयोग व्यवस्थापनलाई प्राथमिकता दिएको छ। कृषि, आवासीय, वन, नदी, सार्वजनिक तथा खुला क्षेत्रको वर्गीकरणमार्फत जोखिमयुक्त क्षेत्रमा अनियन्त्रित बस्ती विस्तार नियन्त्रण गर्ने, नदी तथा पहिरो प्रभावित क्षेत्र संरक्षण गर्ने, सुरक्षित बस्ती विकास गर्ने र विपद्का समयमा खुला क्षेत्रलाई आश्रय तथा उद्धारका लागि उपयोग गर्ने व्यवस्था यसको प्रमुख पक्ष हो। यसले भू-उपयोग व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जलवायु उत्थानशीलतालाई एकीकृत गर्दछ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको दोस्रो पञ्चवर्षीय आवधिक योजना (आ.व. २०८१/८२-२०८५/८६) ले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशीलतालाई समग्र स्थानीय विकासको अभिन्न पक्षका रूपमा समेटेको छ। जोखिम संवेदनशील भू-उपयोग, सुरक्षित बस्ती, वन तथा जलाधार संरक्षण, जलवायु अनुकूलन, पूर्वसूचना, पूर्वतयारी, उद्धार, राहत, पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माणलाई विकास योजनासँग जोडिएको छ। यसले संस्थागत क्षमता, समुदायको सहभागिता र अन्तरनिकाय समन्वयलाई समेत प्राथमिकता दिएको छ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको यातायात गुरु योजना, २०८२ ले सुरक्षित, पहुँचयोग्य, वातावरणमैत्री तथा विपद्-उत्थानशील सडक सञ्जाल विकास गर्ने लक्ष्य लिएको छ। पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण, रिटेनिङ वाल, ढल निकास, सडक संरक्षण, नियमित मर्मत तथा आपत्कालीन पहुँचलाई प्राथमिकता दिइएको छ। साथै पैदलमार्ग, साइकल लेन, सार्वजनिक यातायात, सडक सुरक्षा तथा हरित पट्टी विकासमार्फत समावेशी र वातावरणमैत्री यातायात प्रणालीको अवधारणा अघि सारिएको छ। यसले विपद्को समयमा उद्धार तथा राहतको पहुँच सुनिश्चित गर्न सडक पूर्वाधारको उत्थानशीलतालाई महत्वपूर्ण आधारका रूपमा लिएको छ।

१.४ कार्यढाँचाको उद्देश्य

यस कार्यढाँचाको मुख्य उद्देश्य स्थानीय तहलाई विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिमको समग्र बुझाइ विकास गर्न, विद्यमान नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूबीच प्रभावकारी समन्वय र एकीकरण गर्न तथा संस्थागत र

प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धिमार्फत कार्यान्वयन क्षमता सुदृढ बनाउन सहयोग गर्नु हो। यसले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशीलतासम्बन्धी विषयलाई स्थानीय विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्दै समावेशी सहभागितामा आधारित दिगो, सुरक्षित र उत्थानशील समुदाय निर्माणमा योगदान पुऱ्याउँछ। कार्यढाँचाका प्रमुख उद्देश्यहरू निम्नानुसार छन्।

- **प्रकोप तथा जोखिमको समग्र बुझाइः** स्थानीय तहमा सम्भावित प्राकृतिक तथा गैह्र प्राकृतिक प्रकोप, तिनका प्रभाव क्षेत्र, जोखिम, सङ्कटासन्नता, समुदाय तथा संस्थाको क्षमता र समग्र जोखिम अवस्थाको व्यवस्थित पहिचान, विश्लेषण र मूल्याङ्कन गर्न सहयोग गर्ने।
- **नीतिगत एकीकरणः** स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना, विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना लगायतका विद्यमान नीतिगत तथा योजनागत दस्तावेजहरूलाई दोहोरोपन सिर्जना नगरी स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचासँग समन्वय र एकीकरण गर्ने।
- **क्षमता अभिवृद्धिः** योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका सम्पूर्ण चरणमा स्थानीय तहको प्राविधिक, संस्थागत तथा मानव स्रोत क्षमताको विकास गरी प्रभावकारी र दिगो कार्यसम्पादन सुनिश्चित गर्ने।
- **विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरणः** विपद् जोखिम न्यूनीकरण, विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलतासम्बन्धी विषयलाई स्थानीय विकास योजना र कार्यक्रमको अभिन्न अङ्गका रूपमा समावेश गरी दिगो विकास तथा सुरक्षित भविष्य निर्माणमा योगदान पुऱ्याउने।
- **समुदायको उत्थानशीलता सुदृढीकरणः** विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका प्रभावसँग सामना गर्न सक्षम, सचेत, संगठित र प्रतिरोधात्मक क्षमता (Resilience) भएका स्थानीय समुदायको विकासमा सहयोग गर्ने।
- **समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्नेः** विपद् तथा जलवायुसम्बन्धी योजना निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन र समीक्षा प्रक्रियामा टोल विकास संस्था, नागरिक समाज, महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, विपन्न समुदाय, सुरक्षा निकाय, निजी क्षेत्र तथा अन्य सरोकारवालाको अर्थपूर्ण र सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

अन्ततः, सुनिलस्मृति गाउँपालिकाले हाल कार्यान्वयनमा रहेका स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना, विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तथा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई यस कार्यढाँचासँग एकीकृत गरी समन्वित रूपमा कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ।

१.५ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तथा विपद् व्यवस्थापनको अन्तरसम्बन्ध

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA) को प्रमुख उद्देश्य जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पन्न हुने जोखिम तथा जलवायुजन्य प्रकोपहरूको प्रभाव न्यूनीकरण गर्दै विशेषगरी सबैभन्दा बढी प्रभावित र जोखिममा रहेका समुदायहरूको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्नु हो। यसले दीर्घकालीन जोखिम न्यूनीकरण, समुदायको उत्थानशीलता (Resilience) सुदृढीकरण तथा जलवायु परिवर्तनका प्रभावसँग प्रभावकारी रूपमा सामना गर्न सक्ने अनुकूलन उपायहरूको विकास र कार्यान्वयनलाई प्राथमिकता दिन्छ। स्थानीय स्तरमा पहिचान गरिएका जलवायु जोखिम, सङ्कटासन्नता र आवश्यकताका आधारमा तयार गरिएका अनुकूलन कार्यक्रममार्फत समुदायलाई दिगो, सुरक्षित र आत्मनिर्भर बनाउन यस योजनाले महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ।

त्यसैगरी, स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना (LDCRP) ले जलवायुजन्य जोखिमका साथै भूकम्प, बाढी, पहिरो, आगलागी लगायतका प्राकृतिक तथा मानवजन्य विपद्हरूलाई समेत समेट्दै समग्र विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनमा केन्द्रित हुन्छ। यस योजनाले विपद् व्यवस्थापनका पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, राहत, पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माणका सम्पूर्ण चरणलाई एकीकृत रूपमा समेटेर उत्थानशील विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दछ। LAPA र LDCRP दुवैले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धिमा परिपूरक भूमिका निर्वाह गर्ने भएकाले, दुवै योजनाका साझा उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यक्रमहरूलाई एकीकृत गरी समन्वित कार्यढाँचा विकास गर्नु आवश्यक देखिन्छ। यस्तो एकीकृत कार्यढाँचाले विद्यमान योजना तथा कार्यक्रमहरूबीच दोहोरोपन हटाई स्रोत-साधनको प्रभावकारी परिचालन, संस्थागत समन्वय तथा कार्यान्वयनको दक्षता अभिवृद्धि गर्दै दिगो र प्रभावकारी परिणाम हासिल गर्न सहयोग पुर्‍याउने अपेक्षा गरिएको छ।

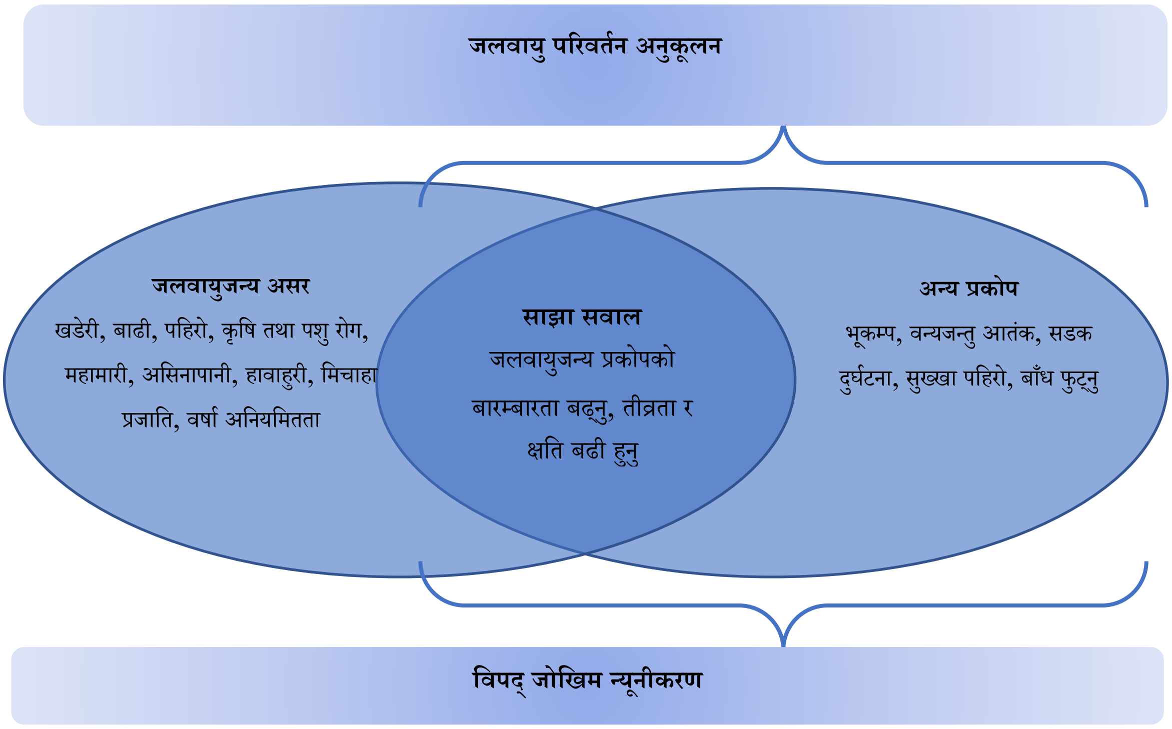

चित्र नं १: विपद् जोखिम र जलवायु परिवर्तनको अन्तरसम्बन्ध

१.६ स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तयारीको विधि र प्रक्रिया

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (LDCRF) तर्जुमा प्रक्रियाको सुरुवात जनप्रतिनिधि तथा गाउँपालिका स्तरीय सरोकारवालाहरूलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण, जलवायु परिवर्तनका प्रभाव तथा कार्यढाँचा तर्जुमाको उद्देश्य, महत्व र समग्र प्रक्रियाबारे अभिमुखीकरण तथा सचेतिकरण गोष्ठीमार्फत गरिएको थियो। उक्त गोष्ठीमा गाउँपालिकामा विद्यमान प्रमुख विपद् तथा जलवायुजन्य प्रकोपहरूको पहिचान तथा स्तरीकरण गरी तिनका जोखिमहरूको विश्लेषण गरिएको थियो।

यसपश्चात् वडा तहमा जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै प्रमुख प्रकोपहरूको पहिचान, लक्षित बस्तीहरूको छनोट तथा बस्तीस्तरमा संकटासन्नता (Vulnerability) लेखाजोखा सम्पन्न गरिएको थियो। सो क्रममा प्रकोप तथा स्रोत नक्साङ्कन तयार गरी स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका

आधारमा रणनीतिक योजना तथा अनुकूलनका कार्यक्रमहरू पहिचान गरिएका थिए। अन्ततः प्रत्येक वडाबाट प्राप्त तथ्याङ्क तथा निष्कर्षहरू गाउँपालिका स्तरमा एकीकृत गरी वडागत स्तरीकरण, स्रोत नक्साङ्कन, समग्र जोखिम विश्लेषण तथा प्राथमिकताका आधारमा अनुकूलनका क्रियाकलापहरूको वर्गीकरण र कार्यढाँचामा समावेश गरिएको थियो।

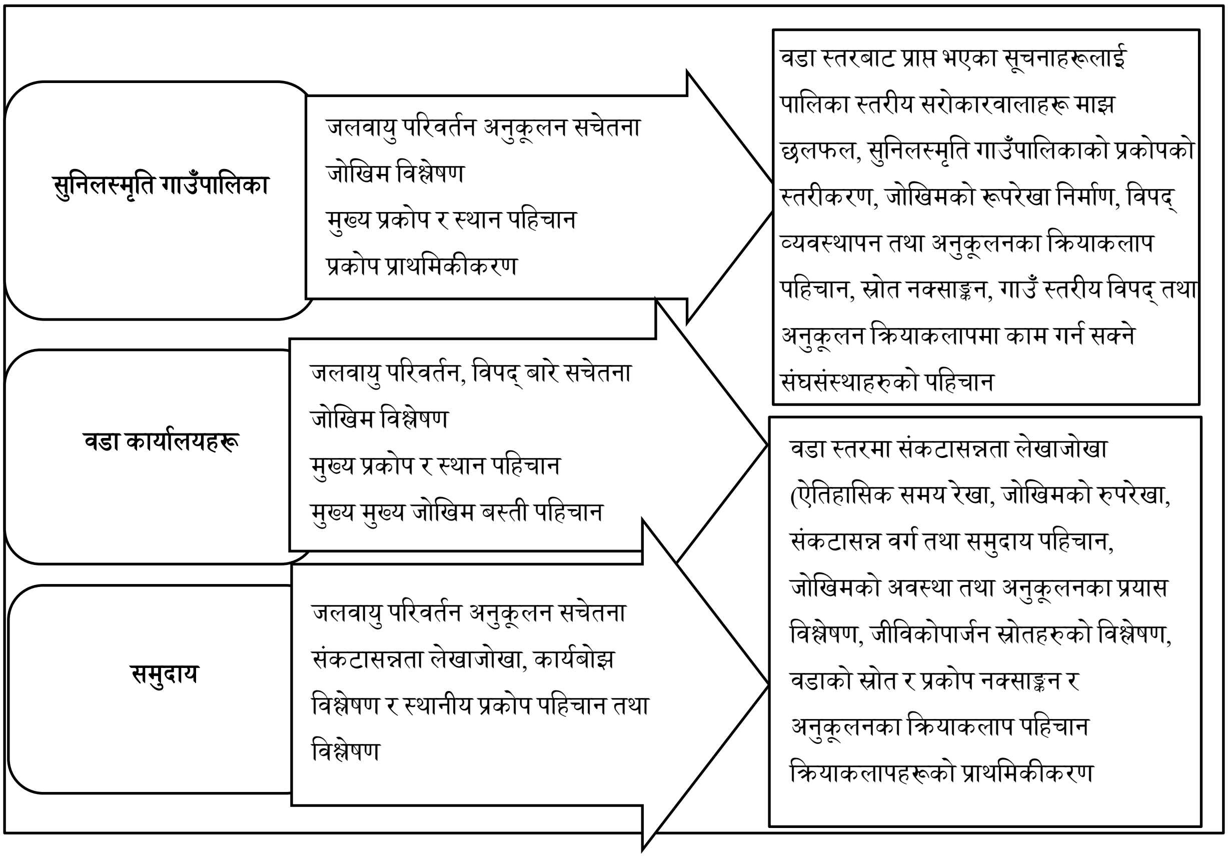

चित्र नं २: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तयारीको क्रममा पालिका, वडा र बस्ति स्तरमा गरिएका क्रियाकलापहरू

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा पाँच चरणीय प्रक्रियामार्फत (चित्र नं. ३) तयार गरिएको थियो। पहिलो चरणमा आवश्यक समन्वय, प्रारम्भिक तयारी तथा सरोकारवालाबीच सहकार्य र सहमति निर्माण गरी कार्यढाँचा तर्जुमाका लागि आधार तयार गरिएको थियो। दोस्रो चरणमा आवश्यक तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू सङ्कलन, विश्लेषण र स्थानीय परिस्थिति तथा जोखिमको मूल्याङ्कन गरी योजना निर्माणका लागि प्रमाणमा आधारित आधारशिला तयार गरिएको थियो।

तेस्रो चरणमा जनप्रतिनिधि, प्राविधिक, समुदाय तथा अन्य सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागितामा स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताअनुसार एकीकृत तथा व्यवहारिक कार्यढाँचा तयार गरिएको थियो। चौथो चरणमा उक्त कार्यढाँचालाई गाउँपालिकाबाट स्वीकृत गराई स्थानीय नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूसँग एकीकृत (मूलप्रवाहीकरण) गरिएको थियो। अन्तिम चरणमा स्वीकृत कार्यढाँचाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी प्राप्त उपलब्धि, चुनौती र सिकाइका आधारमा आवश्यक सुधारका लागि

सिफारिसहरू तयार गरिएको थियो। यसरी पाँचै चरणलाई सहभागितामूलक, तथ्यमा आधारित तथा दिगो विकासको अवधारणासँग जोड्दै स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ कार्यढाँचा तर्जुमा गरिएको थियो।

चित्र नं ३ः स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमाको चरण

१.६.१ स्थानीय तहमा समन्वय, प्रारम्भिक तयारी तथा क्षमता अभिवृद्धि

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (LDCRF) तर्जुमा गर्ने क्रममा प्रारम्भिक चरणदेखि नै व्यापक सरोकारवाला परामर्श, छलफल तथा समन्वयलाई प्राथमिकता दिइएको थियो। कार्यढाँचा तर्जुमा प्रक्रियामा गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापन शाखा, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको सक्रिय नेतृत्व र सहकार्य रहेको थियो। यसका साथै वडा विपद् व्यवस्थापन समिति, वडा कार्यालय, टोल विकास समिति/संस्था, महिला समूह तथा आमा समूह, युवा क्लब, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, कृषि समूह, बीउ उत्पादन समूह, विद्यालयका प्रधानाध्यापक तथा शिक्षक प्रतिनिधि, स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मी, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी तथा अन्य सुरक्षा निकाय, स्थानीय व्यापारी, उद्योगी तथा वित्तीय संस्था, सम्बन्धित सरकारी कार्यालयहरू, गैरसरकारी संघसंस्था तथा विकास साझेदार, महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिका प्रतिनिधि, स्थानीय स्वयंसेवक तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रममा सहभागी अन्य सरोकारवालाहरूसँग नियमित छलफल, अन्तरक्रिया, परामर्श तथा समन्वय गरी स्थानीय स्तरका विपद् जोखिम, जलवायुजन्य समस्या, उपलब्ध स्रोत-साधन, क्षमता, आवश्यकता र प्राथमिकताहरूको पहिचान

गरिएको थियो। यस सहभागितामूलक तथा समावेशी प्रक्रियामार्फत स्थानीय ज्ञान, अनुभव र सुझावलाई समेट्दै विपद् जोखिम न्यूनीकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, उत्थानशील विकास तथा संस्थागत समन्वयलाई सुदृढ बनाउने उद्देश्यले स्थानीय आवश्यकता र यथार्थमा आधारित LDCRF तयार गरिएको हो।

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (LDCRF) तर्जुमा प्रक्रियालाई प्रभावकारी, सहभागितामूलक र स्थानीय आवश्यकतामा आधारित बनाउन सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको संस्थागत तथा सामुदायिक क्षमता अभिवृद्धिमा विशेष जोड दिइएको थियो। यसका लागि विपद् व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन, जलवायुजन्य जोखिम, सङ्कटासन्नता तथा क्षमता मूल्याङ्कनसम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण र सहभागितामूलक योजना तर्जुमाका विषयमा समुदाय, वडा तथा स्थानीय तहका विपद् व्यवस्थापन समिति, सामाजिक परिचालक तथा अन्य सरोकारवालाहरूलाई मिति २०८३ असार १९ देखि २३ गतेसम्म क्षमता विकास सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा सूचना संकलन कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो। उक्त तालिम सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको LDCRF तर्जुमाका लागि आर्थिक, प्राविधिक तथा विज्ञ सहयोग प्रदान गर्ने सहयोगी हातहरूको समूह (सहास) नेपाल, INF Nepal तथा ग्रिन एनालाईटिक्स प्रा. लि., लाजिम्पाट, काठमाडौं, नेपालका विज्ञहरूको सहजीकरणमा सम्पन्न भएको थियो। यसका अतिरिक्त समुदाय स्तरमा लक्षित वर्गहरुको अर्थपूर्ण सहभागी हुनेगरी क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यक्रम वडा स्तरमा ८ वटा संचालन गरिएको थियो र पालिका स्तरमा १ वटा अभिमुखीकरण तथा विपद् तथा जलवायु सम्बन्धी सूचना संकलन कार्यक्रम आयोजना गरिएका थिए, जसबाट कुल ३३४ जना (पुरुष २१९ र महिला ११५) सहभागी लाभान्वित भएका थिए। साथै, वडा स्तरीय जोखिम लेखा जोखा कार्यक्रम अवधिमा जोखिमयुक्त बस्ती तथा सङ्कटासन्न समुदायबाट प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्तिहरूसँग लक्षित समूह छलफल (Focus Group Discussion) सञ्चालन गरिएको थियो। यी कार्यक्रमहरूमा सङ्कटासन्न समुदायका सदस्यहरू, स्थानीय जनप्रतिनिधि, स्थानीय निकायका कर्मचारी, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाका प्रतिनिधि, विज्ञ, दलित, जनजाति, किसान, युवा, महिला, किशोरी, सामाजिक कार्यकर्ता तथा अन्य स्थानीय सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरिएको थियो। क्षमता अभिवृद्धि तथा सचेतना कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न जलवायु परिवर्तन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशीलतासम्बन्धी प्रस्तुतीकरण, सामूहिक छलफल, समूह कार्य, लक्षित समूह छलफल (FGD) तथा सहभागितामूलक ग्रामीण लेखाजोखा (Participatory Rural Appraisal-PRA) जस्ता विधिहरू अवलम्बन गरिएका थिए, जसले स्थानीय तहको योजना तर्जुमा, निर्णय प्रक्रिया तथा विपद् र जलवायु जोखिम व्यवस्थापनसम्बन्धी संस्थागत तथा सामुदायिक क्षमतामा उल्लेखनीय अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याएको थियो।

१.६.२ स्थानीय तहको प्रकोप, विपद् तथा जोखिमको सूचना सङ्कलन, विश्लेषण पार्श्वचित्रको तयारी

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (LDCRF) तर्जुमा प्रक्रियामा स्थानीय तहको पार्श्वचित्र तथा विपद् जोखिम प्रोफाइल तयार गर्न विस्तृत तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण र प्रमाणीकरण गरिएको थियो। प्रकोप, सङ्कटासन्नता तथा जोखिमसम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन गर्नु अघि स्थानीय तहको समग्र अवस्था बुझ्न भौतिक, सामाजिक, आर्थिक तथा वातावरणीय विशेषताहरूको अध्ययन गरी पार्श्वचित्र तयार गरिएको थियो। यस क्रममा भू-आकृति, भौगर्भिक बनावट, भू-उपयोग अवस्था, प्राकृतिक स्रोत तथा भौतिक पूर्वाधारसँग सम्बन्धित विवरणहरूका साथै जनसङ्ख्या, बस्ती, भवन, सामाजिक संरचना तथा अन्य सामाजिक-आर्थिक अवस्थासम्बन्धी सूचनाहरू सङ्कलन, विश्लेषण र अभिलेखीकरण गरिएको थियो। त्यसपछि स्थानीय तहमा विद्यमान विभिन्न प्रकारका प्रकोप, तिनको आवृत्ति, तीव्रता, प्रभाव, जोखिममा रहेका

क्षेत्र, समुदायको सम्मुखता (Exposure), सङ्कटासन्नता (Vulnerability) तथा उपलब्ध क्षमता (Capacity) सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन तथा समीक्षा गरी विपद् जोखिम मूल्याङ्कन सम्पन्न गरिएको थियो। यसबाट प्राप्त नतिजाहरूलाई जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्लाभ तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यक्रम तथा परियोजनाहरूको पहिचान र प्राथमिकीकरणमा आधारका रूपमा प्रयोग गरिएको थियो। तथ्याङ्क सङ्कलनका क्रममा स्थानीय समुदायलाई LDCRF को उद्देश्य र महत्त्वबारे जानकारी गराइ सहभागी बनाइएको थियो तथा सङ्कटासन्नता तथा क्षमता मूल्याङ्कन/लेखाजोखा (VCA) का विभिन्न सहभागितामूलक औजारहरू प्रयोग गरी आवश्यक सूचना सङ्कलन गरिएको थियो। सङ्कलित तथ्याङ्कलाई लिङ्ग, उमेर, अपाङ्गता, जातजाति तथा अन्य सामाजिक वर्गका आधारमा विश्लेषण गरिएको थियो, जसबाट विभिन्न समूहहरूको जोखिम र आवश्यकता स्पष्ट रूपमा पहिचान गर्न सकियो। साथै, प्रकोपको प्रकृति, तीव्रता, दोहोरिने अवधि तथा प्रभावको विश्लेषण गरी स्थानीय कार्यढाँचामा समावेश गर्नुपर्ने प्रमुख जलवायुजन्य तथा गैर-जलवायुजन्य प्रकोपहरूको पहिचान गरिएको थियो। यस प्रक्रियामा सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा अन्य सम्बन्धित निकायहरूले तयार गरेका जोखिम आँकलन, नक्सा तथा अध्ययन प्रतिवेदनहरूको समेत समीक्षा गरी उपयोग गरिएको थियो। तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषणमा सहभागितामूलक ग्रामीण लेखाजोखा (PRA), केन्द्रित समूह छलफल (FGD), मुख्य सूचनादातासँगको अन्तर्वार्ता (KII), समुदाय परामर्श, प्रत्यक्ष अवलोकन, भू-सूचना प्रणाली (GIS) लगायत आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग गरिएको थियो। गुणात्मक तथा परिमाणात्मक तथ्याङ्कको विश्वसनीयता, शुद्धता र यथार्थता सुनिश्चित गर्न सरोकारवालाहरूको सहभागितामा वैधता परीक्षण (Validation) सम्पन्न गरिएको थियो। साथै, समुदाय तथा वडा स्तरमा उपलब्ध प्राकृतिक, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक, संस्थागत तथा मानवीय स्रोत-साधन, स्थानीय ज्ञान, सीप, क्षमता र प्रविधिको सहभागितामूलक विश्लेषण गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशील विकासका लागि उपयोग गर्न सकिने स्रोतहरूको समेत पहिचान गरिएको थियो। यसरी तयार गरिएको स्थानीय पार्श्वचित्र, जोखिम प्रोफाइल तथा क्षमता विश्लेषणले सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा यथार्थपरक, तथ्यमा आधारित, सहभागितामूलक र स्थानीय आवश्यकताअनुकूल बनाउन महत्वपूर्ण आधार प्रदान गरेको थियो।

- सङ्कटासन्नता र क्षमता मूल्याङ्कनको अध्ययन गर्दा सबै क्षेत्र, समुदाय र लक्षित समूहको समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गरिएको थियो।
- भौगोलिक सूचना प्रणाली जस्ता समसामयिक सूचना प्रविधि प्रयोग गरिएको थियो।
- उपलब्ध जोखिम मूल्याङ्कनका नतिजाहरू सङ्कलन गरिएको थियो साथै सहभागितामूलक विधिबाट जोखिम सूचना सङ्कलन गरिएको थियो।
- स्थानीय तहले सङ्कलन गरेको जोखिमलाई विश्लेषण गरी आफ्नो क्षेत्रमा सम्भावित जोखिमको आँकलन गरेको थियो (जस्तैः क्षतिको पूर्वानुमान तथा सङ्कलित तथ्याङ्कको आधारमा जोखिम मूल्याङ्कन र अनुमान गर्ने कार्य गरिएको थियो)।
- भूकम्प, सडक दुर्घटना, बाढी, पहिरो, आगलागी, हावाहुरी, चट्याङ, भारी वर्षा, खडेरी, सुख्खा, अनावृष्टि, अतिवृष्टि, , असिना वा अन्य विपद् बाट हुने क्षतिको सूचना सङ्कलन गर्दा जीविकोपार्जन, पर्यावरणीय प्रणालीमा पर्न सक्ने प्रभाव र आर्थिक पुनरुत्थानका पक्षहरू समेत समावेश गरिएको थियो।

- विपद् तथा जलवायु परिवर्तनले कृषि, खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, जलस्रोत, ऊर्जा, स्वास्थ्य र पोषण, खानेपानी र सरसफाई, पर्यटन, पूर्वाधार विकास लगायतका क्षेत्रमा पारेको असरको विश्लेषण गरिएको थियो।
- प्रकोप सम्मुखता, संवेदनशीलता, सङ्कटासन्नता र अनुकूलन तथा अन्य क्षमताको बहु-प्रकोप विश्लेषण गरी वडा र स्थानीय तहको जोखिमको वस्तुगत विवरण तयार गरिएको थियो।

१.६.३ एकीकृत विपद् जोखिम न्यूनीकरण, व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी योजनाको विकास

सङ्घ, प्रदेश, अन्य स्थानीय तह वा निकायद्वारा तर्जुमा गरिएका विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनसँग सम्बन्धित, जोखिमयुक्त क्षेत्रमा लागू भएका वा कार्यान्वयनको प्रक्रियामा रहेका योजना, परियोजना तथा तिनसँग सम्बन्धित नियमहरूको अवस्था पहिचान गरिएको थियो।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा विद्यमान जोखिम न्यूनीकरणका लागि स्थानीय परिस्थिति अनुरूप सम्भावित विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान गरी सूचीबद्ध गरिएको थियो।

घरधुरी, समुदाय, बस्ती, वडा, गाउँपालिका तथा अन्य सरोकारवालाको समावेशी र सहभागितामूलक अभ्यासमार्फत कृषि, खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, जलस्रोत, ऊर्जा, स्वास्थ्य तथा पोषण, खानेपानी तथा सरसफाइ, पूर्वाधार विकास, पर्यटन लगायत विभिन्न क्षेत्र तथा उपक्षेत्रमा प्रस्तावित उपायहरूको प्रभावकारिता, अनुमानित लागत, कार्य सम्पन्न गर्न लाग्ने समय तथा कार्यान्वयन गर्ने निकायको विश्लेषण गरिएको थियो।

सूचीबद्ध विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरूलाई अवशिष्ट जोखिमको परिमाण, क्षेत्र तथा महत्वका आधारमा प्राथमिकता निर्धारण गरिएको थियो। साथै, स्थानीय तहले राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण, सङ्घीय तथा प्रादेशिक सरकार, अन्य स्थानीय तह तथा सम्बन्धित सरोकारवाला निकायसँग समन्वय गरी उपयुक्त विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरूको छनोट गरेको थियो।

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा दिग्दर्शन, २०८१ को अनुसूची-१० मा समावेश नमुना कार्यढाँचाबमोजिम स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचाको मस्यौदा तयार गरिएको छ। तयार गरिएको मस्यौदामाथि विस्तृत छलफलका लागि स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिले सबै क्षेत्र तथा वर्गको प्रतिनिधित्व सुनिश्चित हुने गरी मिति २०८३ साल भदौ ४ गते प्रमाणीकरण कार्यशालाको आयोजना गरियो। कार्यशालाबाट प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी मस्यौदा कार्यढाँचालाई अन्तिम रूप प्रदान गर्दै गाउँ कार्यपालिका समक्ष पेश गरियो।

१.६.४ कार्यढाँचाको स्वीकृति र मूलप्रवाहीकरण

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा स्थानीय तहको कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरी गाउँसभाबाट अनुमोदन गरिनेछ । LDCRF मा उल्लेखित प्राथमिकताका आधारमा बजेट संयन्त्रको विकास

तथा सुनिश्चितता गर्न दीर्घकालीन सोच, आवधिक योजना, मध्यकालीन खर्च संरचना, वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा बजेटलाई आधार मानी विकास आयोजनाहरूको तर्जुमा तथा एकीकरण गरिएको थियो। साथै, स्थानीय आवधिक योजना, वार्षिक बजेट तथा आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन तथा वातावरण, सुशासन लगायतका विषयगत क्षेत्रका योजना तर्जुमा गर्ने क्रममा LDCRF मा पहिचान गरिएका योजनाहरूलाई एकीकरण तथा मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ।

- LDCRF ले निर्धारण गरेका प्राथमिकताका क्रियाकलापहरू सुनिलस्मृति गाउँपालिकाले आवधिक योजना, वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटमार्फत आवश्यक रकम विनियोजन गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

- LDCRF को प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिकाले सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार, अन्य स्थानीय तह, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, जिल्ला समन्वय समिति, विषयगत कार्यालयहरू, गैरसरकारी संस्था तथा अन्य सरोकारवाला क्षेत्रसँग आवश्यक समन्वय र सहयोगमा कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ।

१.६.५ कार्यान्वयन, अनुगमन र मुल्यांकन

LDCRF कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तहले वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन उपसमिति, पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य उपसमिति, शीघ्र प्रतिकार्य तथा पुनर्लाभ उपसमिति, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उपसमिति लगायत कार्यक्षेत्रगत उपसमिति वा कार्य समूह गठन गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ। साथै, कार्यढाँचा कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय तहले आधारभूत मानवीय मापदण्डलाई आधारका रूपमा लिन सक्नेछ।

अनुगमन र मूल्याङ्कन

(क) LDCRF को अनुगमन तथा मूल्याङ्कन स्वीकृत अनुगमन सूचकका आधारमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

(ख) स्थानीय तहमा गठन भएको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिले LDCRF को कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नुपर्नेछ। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन देहायबमोजिमको प्रक्रिया अपनाई गरिनेछः

१. LDCRF का क्रियाकलापहरूको वार्षिक प्रगति तथ्याङ्क राष्ट्रिय विपद् अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली एवं वन तथा वातावरण मन्त्रालयले तोकेको सूचना प्रणालीमा प्रविष्ट गर्नुपर्नेछ, जसले तीनै तहमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई स्वीकार गर्दछ।

२. स्थानीय तहले राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण, वन तथा वातावरण मन्त्रालय तथा जल तथा मौसम विज्ञान विभागले तोकेको सूचना प्रणालीमा आवश्यक तथ्याङ्क प्रविष्ट गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

३. LDCRF को प्रगति तथ्याङ्क तेस्रो पक्षीय परीक्षकद्वारा परीक्षण गराउन सकिनेछ।

४. तेस्रो पक्षीय परीक्षकबाट स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा पेश गरिएको प्रतिवेदन छलफलका लागि गाउँसभामा पेश गर्नुपर्नेछ।

५. स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति तथा गाउँसभाको छलफलबाट कुनै परिमार्जन भएमा बुँदा नं. २ बमोजिम तोकिएको प्रणालीमा पुनः प्रविष्ट गर्नुपर्नेछ। उक्त प्रगति प्रतिवेदन जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको पहुँचमा रहनेछ।

६. जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिले आफ्नो सूचना तथा बुँदा नं. ५ बमोजिम प्रविष्ट भएका आफ्नो जिल्ला भित्रका स्थानीय तहका तथ्याङ्क परीक्षण गरी एकीकृत तथ्याङ्क बुँदा नं. २ बमोजिमको प्रणालीमा प्रविष्ट गर्नुपर्नेछ। उक्त प्रगति प्रतिवेदन प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिको पहुँचमा रहनेछ।

७. प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिले आफ्नो सूचना तथा बुँदा नं. ६ बमोजिम प्रविष्ट भएका आफ्नो प्रदेशभित्रका जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिका तथ्याङ्क परीक्षण गरी एकीकृत तथ्याङ्क बुँदा नं. २ बमोजिमको प्रणालीमा प्रविष्ट गर्नुपर्नेछ।

८. राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण तथा वन तथा वातावरण मन्त्रालयले सबै सङ्घीय निकाय तथा प्रदेश तहबाट प्राप्त तथ्याङ्कको समीक्षा गर्नुपर्नेछ।

९. राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरणबाट समीक्षा तथा पृष्ठपोषणपछि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी अन्तिम प्रतिवेदन कार्यकारी समितिमा पेश गर्नुपर्नेछ। वन तथा वातावरण मन्त्रालयको हकमा समीक्षा तथा पृष्ठपोषणपछि प्रतिवेदन तयार गरी आवश्यक प्रक्रिया अगाडि बढाइनेछ।

१०. LDCRF को अनुगमन तथा मूल्याङ्कन स्थानीय तहको संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन (Local Government Institutional Capacity Self-Assessment-LISA) सँग जोड्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ। पछिल्लो समय LISA लाई परिवर्तन गरेर Local Government Performance Self - Assessment (LG PASS) भनिन्छ।

परिच्छेद-२

विपद् र जोखिमको बुझाइ

२.१ सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको सामान्य विवरण

२.१.१ भौतिक अवस्था

२.१.१.१ भौगोलिक अवस्था

क) भौगोलिक (Geographic) र भू-आकृति (Topographical) अवस्था

सुनिलस्मृति गाउँपालिका नेपालको लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रोल्पा जिल्लामा अवस्थित एक स्थानीय तह हो। नेपालको संविधान, २०७२ बमोजिम संघीय शासन प्रणाली लागू भएपछि २०७३ फागुन २७ (१० मार्च २०१७) मा स्थानीय तह पुनर्संरचनाअन्तर्गत यस गाउँपालिकाको स्थापना भएको हो। साविकका मिझिङ, खुङ्ग्री, गजुल, तेबाङ, आरेश, घोडागाउँ तथा फगामका केही क्षेत्रलाई समेटेर गाउँपालिका गठन गरिएको हो। गाउँपालिकाको प्रशासनिक केन्द्र मिझिङ (सुलिचौर) मा रहेको छ। गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १५६.५५ वर्ग किलोमिटर रहेको छ र यसमा ८ वटा वडा रहेका छन् ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिका रोल्पा जिल्लाको दक्षिणी भागमा अवस्थित छ। यसको पूर्वमा सुनछहरी र लुङ्ग्री गाउँपालिका, पश्चिममा रोल्पा नगरपालिका तथा रुन्टीगढी गाउँपालिका, उत्तरमा रोल्पा नगरपालिका र दक्षिणमा प्युठान जिल्ला पर्दछन्। यहाँको भू-बनोट पहाडी, नदी-खोला, वन क्षेत्र तथा खेतीयोग्य टार र पाखाहरूले भरिएको छ। जलवायु उपोष्णदेखि समशीतोष्ण प्रकृतिको भएकाले कृषि उत्पादनका लागि अनुकूल मानिन्छ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिका लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रोल्पा जिल्लाका १० स्थानीय तहमध्ये एक हो। सुनिलस्मृति गाउँपालिका भौगोलिक हिसाबले ८२°३६'५४" देखि ८२°४७'५६.९" पूर्वी देशान्तर र २८°१०'४०.८" देखि २८°२२'३७.२" उत्तरी अक्षांश सम्म फैलिएको छ। प्राकृतिक मनोरम संरचनासहित मध्य पहाडीदेखि उच्च पहाडी क्षेत्रसम्म फैलिएको यो गाउँपालिका समुद्री सतहबाट ६५० मिटरदेखि २,९४७ मिटर सम्मको उचाइमा अवस्थित छ।

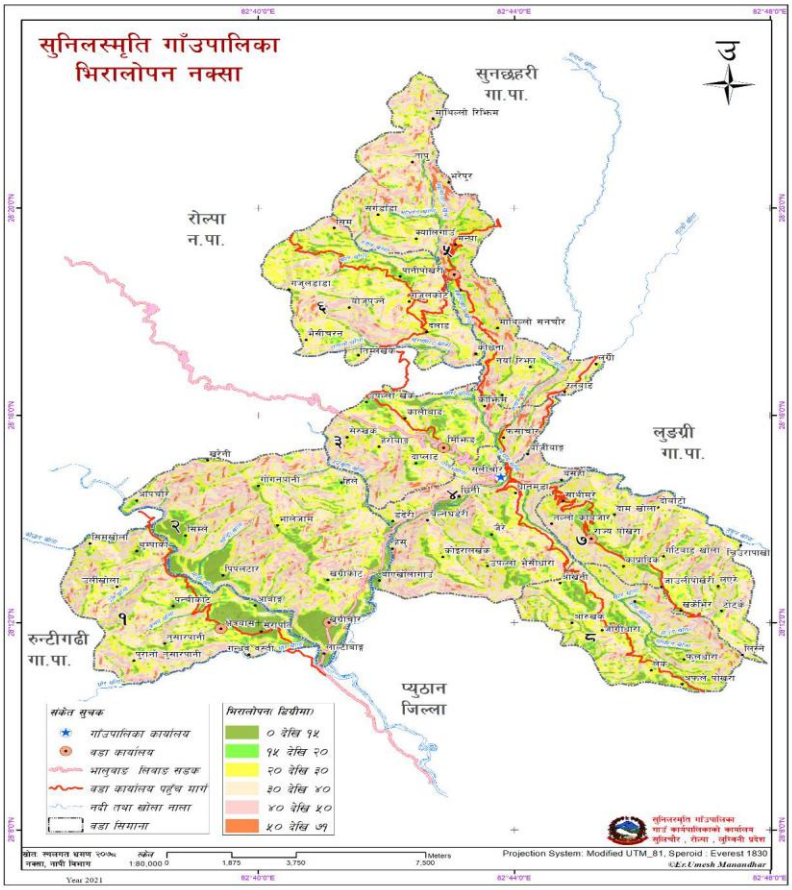

स्रोतः *सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७७*

चित्र नं ४: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भिरलोपन नक्सा

गाउँपालिकाको अधिकांश भूभाग वनजङ्गलसहित पहाडी भू-भागले ओगटेको भए पनि खेतीयोग्य उर्वर जमिन पनि उल्लेखनीय मात्रामा रहेको छ। साथै जल, जंगल, जनावर तथा जडीबुटी जस्ता प्राकृतिक स्रोतहरूको पनि पर्याप्त उपलब्धता रहेको छ।

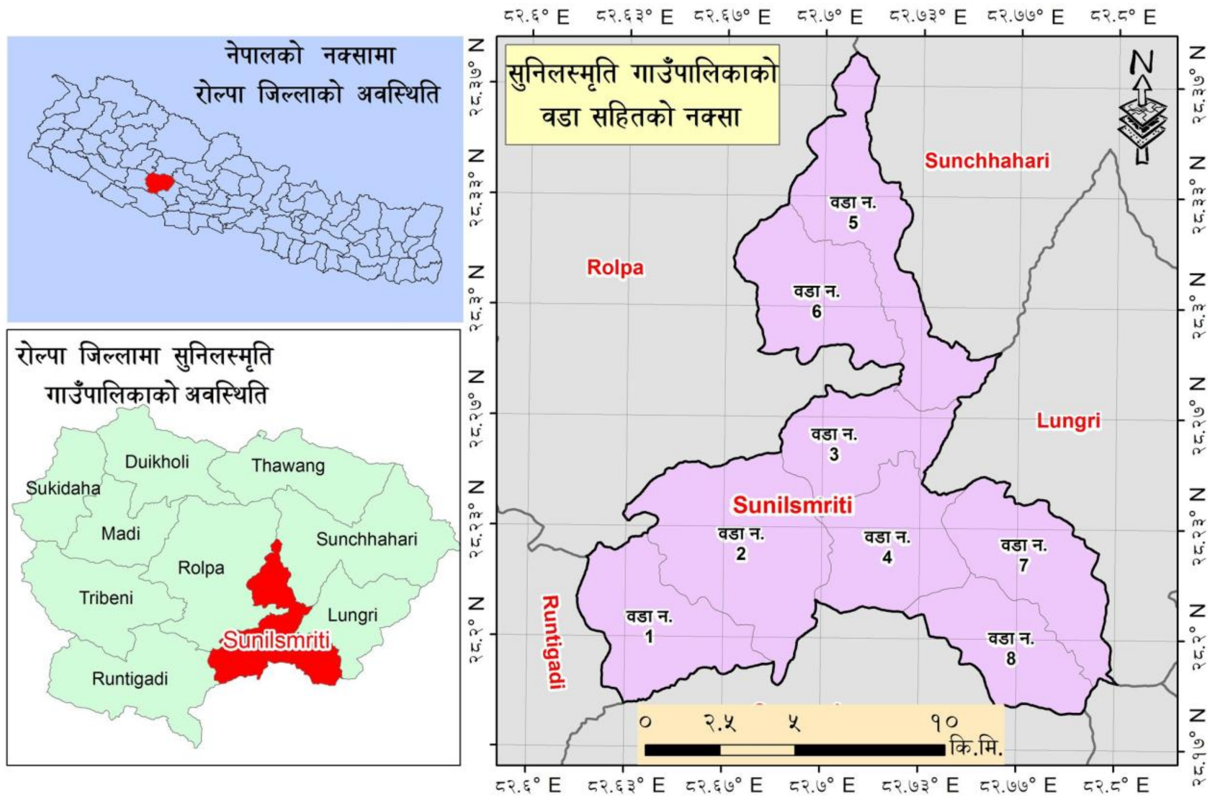

स्रोतः *सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७७*

चित्र नं ५ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको प्रशासनिक नक्सा

ख) भौगर्भिक (Geological) अवस्था

सुनिलस्मृति गाउँपालिका लुम्बिनी प्रदेशको रोल्पा जिल्लाको मध्य-पहाडी क्षेत्रमा अवस्थित रहेको छ। यहाँको भौगर्भिक बनावट मुख्यतः महाभारत पर्वत शृङ्खला अन्तर्गत पर्ने पुराना रूपान्तरित (Metamorphic) तथा अवसादी (Sedimentary) चट्टानहरूबाट बनेको छ। गाउँपालिकामा स्लेट (Slate), फिलाइट (Phyllite), सिस्ट (Schist), क्वार्टजाइट (Quartzite) तथा ग्नाइस (Gneiss) जस्ता चट्टानहरू प्रमुख रूपमा पाइन्छन्। यी चट्टानहरूको संरचनाले स्थानीय भू-आकृति, माटोको बनावट, जलस्रोत तथा प्राकृतिक विपद्को अवस्थालाई प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ।

गाउँपालिकाको अधिकांश भू-भाग पहाडी तथा भिरालो भएकाले प्राकृतिक रूपमा भू-क्षय, पहिरो तथा ढुङ्गा खस्ने जोखिम बढी रहेको छ। मनसुनी वर्षाका समयमा कमजोर चट्टानी संरचना तथा भिरालो जमिनका कारण विभिन्न स्थानमा पहिरो र भू-क्षय हुने गरेको पाइन्छ। नदी तथा खोलाको किनारमा नदी कटानको समस्या पनि देखिन्छ, जसले कृषि भूमि, सडक तथा बस्तीलाई जोखिममा पार्ने गरेको छ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा माटोको प्रकार मुख्यतः दोमट, बलौटे दोमट तथा रातो-खैरो पहाडी माटो रहेको छ। यी माटोहरू धान, मकै, गहुँ, कोदो, दलहन, तरकारी तथा फलफूल उत्पादनका लागि उपयुक्त मानिन्छन्। वन क्षेत्रको अधिकता र जैविक पदार्थको उपस्थितिले माटोको उर्वराशक्ति कायम राख्न सहयोग पुऱ्याएको छ। तथापि, अनियन्त्रित सडक निर्माण, वन विनाश तथा अव्यवस्थित भू-उपयोगका कारण केही स्थानमा माटो क्षयीकरणको समस्या बढ्दै गएको छ।

भौगर्भिक दृष्टिकोणले गाउँपालिका प्राकृतिक स्रोतसम्पन्न क्षेत्र हो। यहाँ प्रशस्त वन, जलाधार, नदी-खोला तथा निर्माण सामग्री (ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा) उपलब्ध छन्। यद्यपि यस्ता स्रोतहरूको दिगो उपयोग तथा वातावरणीय संरक्षणका उपाय अवलम्बन गर्नु आवश्यक छ। स्थानीय तहले भू-उपयोग योजना, पहिरो नियन्त्रण, नदी कटान नियन्त्रण तथा जलाधार संरक्षण कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिँदै आएको छ।

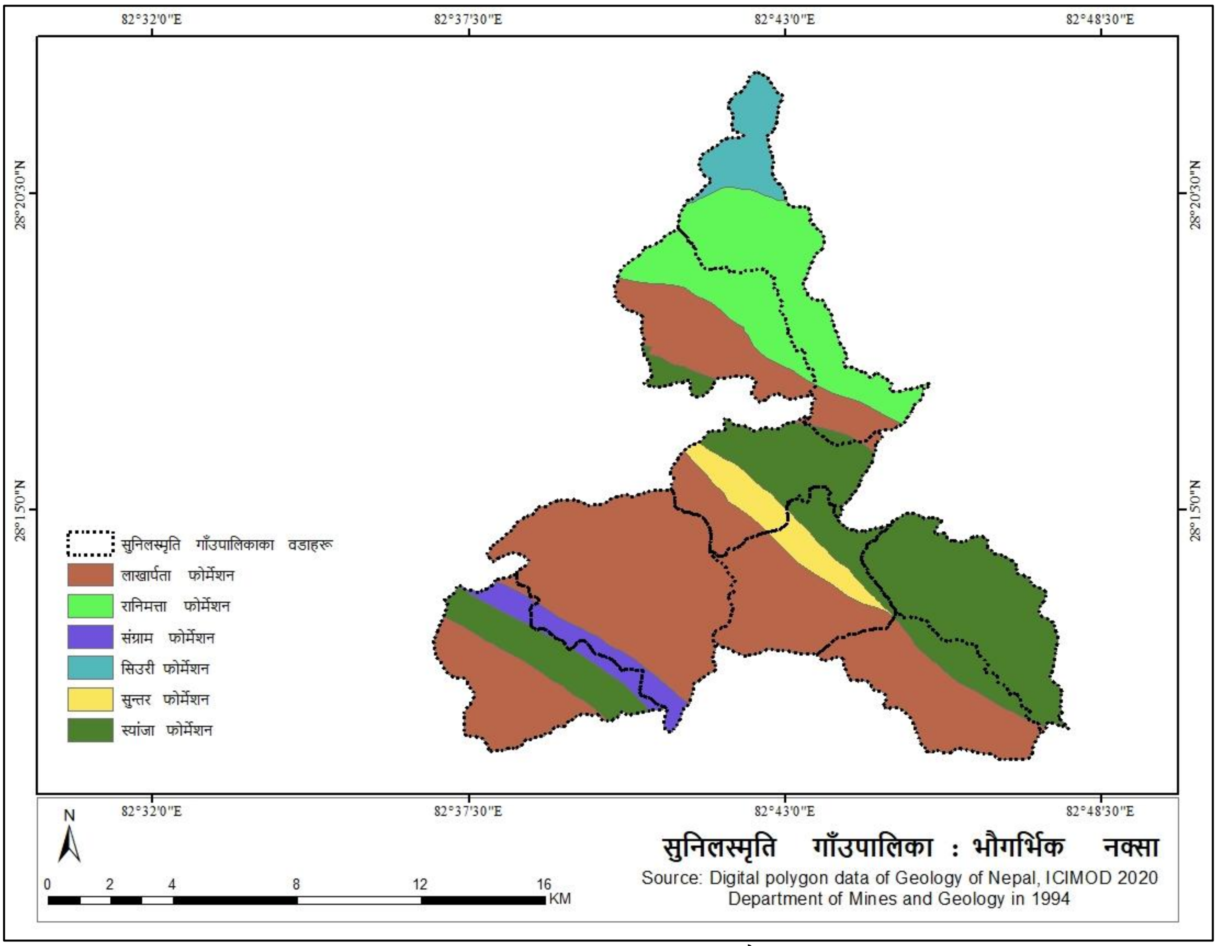

चित्र नं ६: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भौगर्भिक नक्सा

ग) भू-उपयोग (Landuse)

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको कुल १५,६५५.३८ हेक्टर क्षेत्रफलमध्ये वन तथा वनस्पति क्षेत्रले ७,९७६.५८ हेक्टर (५०.९५%) ओगटेको छ, जुन सबैभन्दा ठूलो भू-उपयोग वर्ग हो। यसले गाउँपालिका प्राकृतिक स्रोत, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षणका दृष्टिले समृद्ध रहेको देखाउँछ। वन क्षेत्रले स्थानीय समुदायलाई काठ, दाउरा, घाँस, जडीबुटी तथा अन्य गैरकाष्ठ वन पैदावार उपलब्ध गराउनुका साथै कार्बन अवशोषण, माटो संरक्षण र जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको छ।

कृषि क्षेत्र दोस्रो ठूलो भू-उपयोग वर्ग हो, जसले ७,००५.४९ हेक्टर (४४.७५%) क्षेत्र ओगटेको छ। यसले गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्यतः कृषिमा आधारित रहेको स्पष्ट पार्छ। धान, मकै, गहुँ, कोदो, दलहन, तेलहन, तरकारी तथा फलफूल उत्पादन स्थानीय जीविकोपार्जनका प्रमुख आधार हुन्। यद्यपि पहाडी भू-बनोट, सीमित सिँचाइ तथा साना-साना खेतका कारण कृषि उत्पादकत्व बढाउन आधुनिक प्रविधि, सिँचाइ विस्तार र कृषि यान्त्रीकरणमा जोड दिनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ।

आवास क्षेत्रले १७६.९४ हेक्टर (१.१३%) मात्र ओगटेको छ, जसले गाउँपालिकामा बस्तीहरू छरिएर रहेको तथा शहरीकरणको स्तर न्यून रहेको संकेत गर्दछ। सार्वजनिक क्षेत्रले १६९.७२ हेक्टर (१.०८%) क्षेत्र ओगटेको छ, जसमा विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सरकारी कार्यालय, खेल मैदान तथा अन्य सार्वजनिक पूर्वाधारहरू समावेश छन्। भविष्यमा जनसंख्या वृद्धि तथा सेवा विस्तारसँगै यस्ता पूर्वाधारहरूको दिगो विकास आवश्यक देखिन्छ।

नदी तथा तालतलैयाले २१६.४२ हेक्टर (१.३८%) क्षेत्र ओगटेका छन्। यी जलस्रोतहरूले खानेपानी, सिँचाइ, मत्स्यपालन, जैविक विविधता संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछन्। जलवायु परिवर्तनका कारण जलस्रोतमा पर्ने प्रभावलाई ध्यानमा राखी एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु आवश्यक छ।

व्यावसायिक क्षेत्र (०.०१%), खानी तथा खनिज क्षेत्र (०.००%) र धार्मिक तथा सांस्कृतिक क्षेत्र (०.००%) को क्षेत्रफल अत्यन्त न्यून रहेको छ। यसले गाउँपालिकामा औद्योगिक तथा व्यापारिक विकासको सम्भावना अझै प्रारम्भिक अवस्थामा रहेको देखाउँछ।

तालिका ३: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भूउपयोग विवरण

क्र.सं.	भू-उपयोग वर्ग	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत (%)
१	कृषि क्षेत्र	७,००५.४९	४४.७५
२	वन तथा वनस्पति क्षेत्र	७,९७६.५८	५०.९५
३	आवास क्षेत्र	१७६.९४	१.१३
४	व्यावसायिक क्षेत्र	१.२४	०.०१
५	औद्योगिक क्षेत्र	०.००	०.००
६	सार्वजनिक क्षेत्र	१६९.७२	१.०८
७	अन्य	१०८.६३	०.६९
८	खानी तथा खनिज क्षेत्र	०.०५	०.००
९	धार्मिक तथा सांस्कृतिक क्षेत्र	०.२६	०.००
१०	नदी तथा तालतलैया	२१६.४२	१.३८
जम्मा		**१५,६५५.३८**	**१००.००**

स्रोतः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भु-उपयोग योजना, २०८२

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भू-उपयोगको वर्तमान अवस्थालाई भू-उपयोगको आगामी ५-१५ वर्षको तथ्याङ्कसँग तुलना गर्दा कृषि, व्यावसायिक तथा आवासले ओगटेको क्षेत्रफलमा व्यापक परिवर्तन आएको हुनेछ । कृषियोग्य जमिन हालको अवस्था भन्दा ५६०.४४ हेक्टरले घटेर ६४४५.०६ हेक्टरमा सीमित हुनेछ भने व्यावसायिक क्षेत्र १६९ हेक्टरले वृद्धि भई १७०.२४ हेक्टरमा फैलिनेछ । त्यस्तै आवास क्षेत्र १७६.९४ हेक्टरबाट वृद्धि भई ५६८.३८ हेक्टरमा फैलिनेछ । यसरी कृषियोग्य जमिन मासिनु र व्यवसायिक तथा आवास क्षेत्र बढनुमा जनसङ्ख्या को प्राकृतिक वृद्धि साथै बसाइँसराइको कारण मुख्य छन्। तीव्रतर रुपमा बढिरहेको जनसङ्ख्याहरु कृषियोग्य जमिनमा नयाँ बस्तीहरुमा व्यवस्थापन भईरहेका छन् । जसले गर्दा ठूला ठूला खेतीयोग्य जमिनमा बस्ती विस्तार भईरहेका छन् र आवास, व्यावसायिक र खेतीयोग्य जमिनको क्षेत्रफलमा व्यापक परिवर्तन हुने विश्लेषण गरिएको हो। यी भू-उपयोगका वर्ग बाहेक

धार्मिक तथा साँस्कृतिक क्षेत्र, उत्खनन, वन तथा वनस्पति, नदी तथा ताल तलैया, सार्वजनिक, तथा अन्य क्षेत्रको क्षेत्रफलमा भने आगामी ५ देखि १५ वर्षको अवधिमा खासै परिवर्तन नआउने देखिन्छ । सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको आगामी ५-१५ वर्षको भूउपयोगको वडागत प्रक्षेपणको अवस्थालाई निम्न तालिका र नक्सामा देखाइएको छ ।

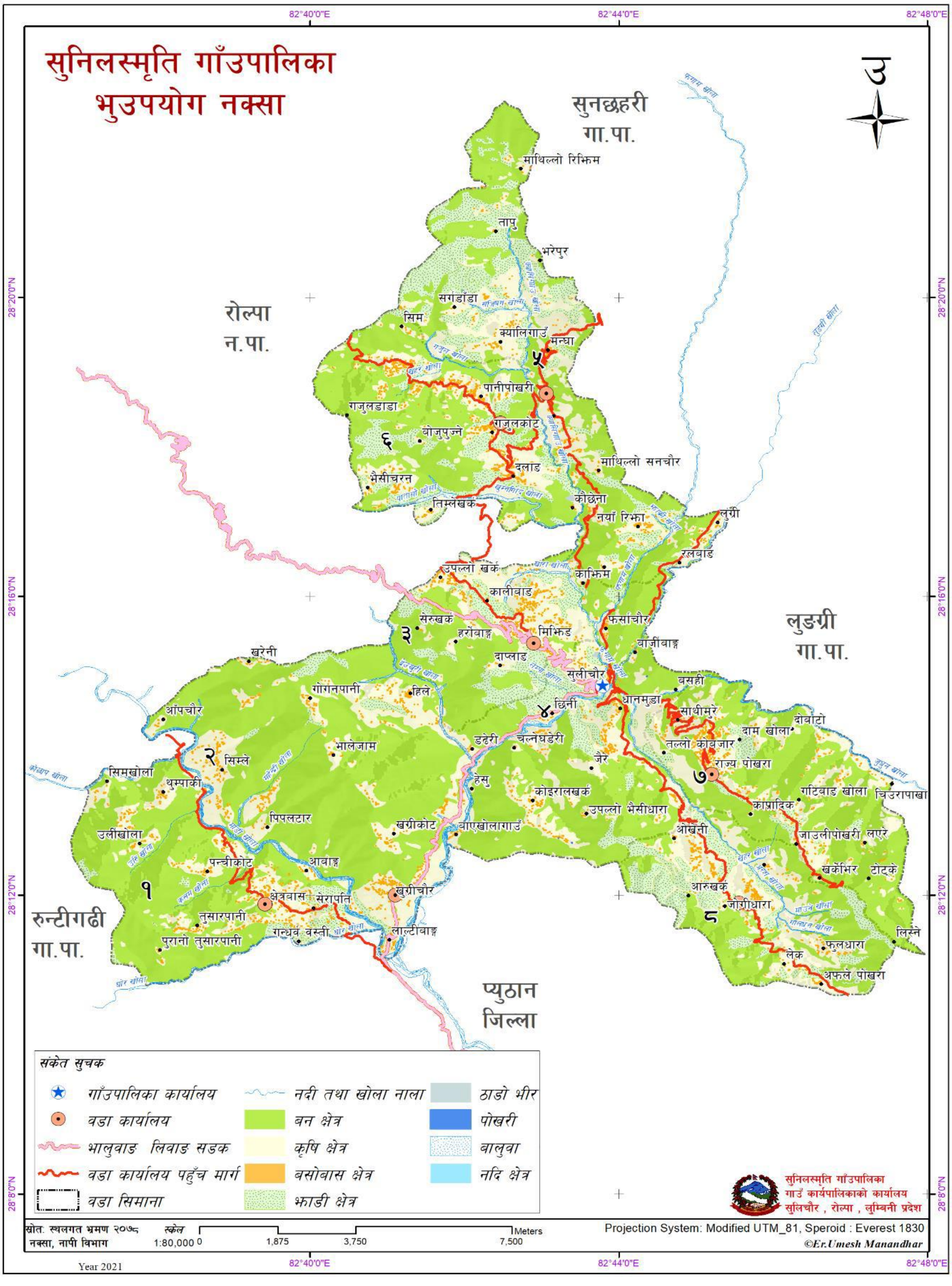

स्रोत: *सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७७*

चित्र नं ७: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भूउपयोग नक्सा

घ) सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भूकम्पीय जोखिम विश्लेषण

नेपाल राष्ट्रिय भवन संहिता (NBC १०५:२०२५) अनुसार रोल्पा जिल्लाको सुनिलस्मृति गाउँपालिका ०.३५g (Peak Ground Acceleration-PGA) भएको भूकम्पीय जोखिम क्षेत्रमा पर्दछ। ०.३५g को PGA मानले यस क्षेत्रमा उच्च स्तरको भूकम्पीय कम्पन हुन सक्ने सम्भावना रहेको संकेत गर्दछ। नेपाल सक्रिय हिमालयन भूकम्पीय क्षेत्रमा अवस्थित भएकाले भारतीय र युरेसियन टेक्टोनिक प्लेटहरूको निरन्तर अभिसरणका कारण सुनिलस्मृति गाउँपालिका पनि भूकम्पीय दृष्टिले संवेदनशील क्षेत्रको रूपमा रहेको छ। यस कारण यहाँ निर्माण हुने सबै प्रकारका आवासीय, संस्थागत, व्यावसायिक तथा सार्वजनिक पूर्वाधारहरू राष्ट्रिय भवन संहिता NBC १०५:२०२५ अनुसार भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड अपनाई डिजाइन तथा निर्माण गरिनु अत्यावश्यक छ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा भूकम्पीय जोखिम न्यूनीकरणका लागि भवन निर्माण अनुमति प्रक्रियामा राष्ट्रिय भवन संहिताको प्रभावकारी कार्यान्वयन, प्राविधिक परीक्षण तथा गुणस्तरीय निर्माण सामग्रीको प्रयोग सुनिश्चित गर्नुपर्छ।

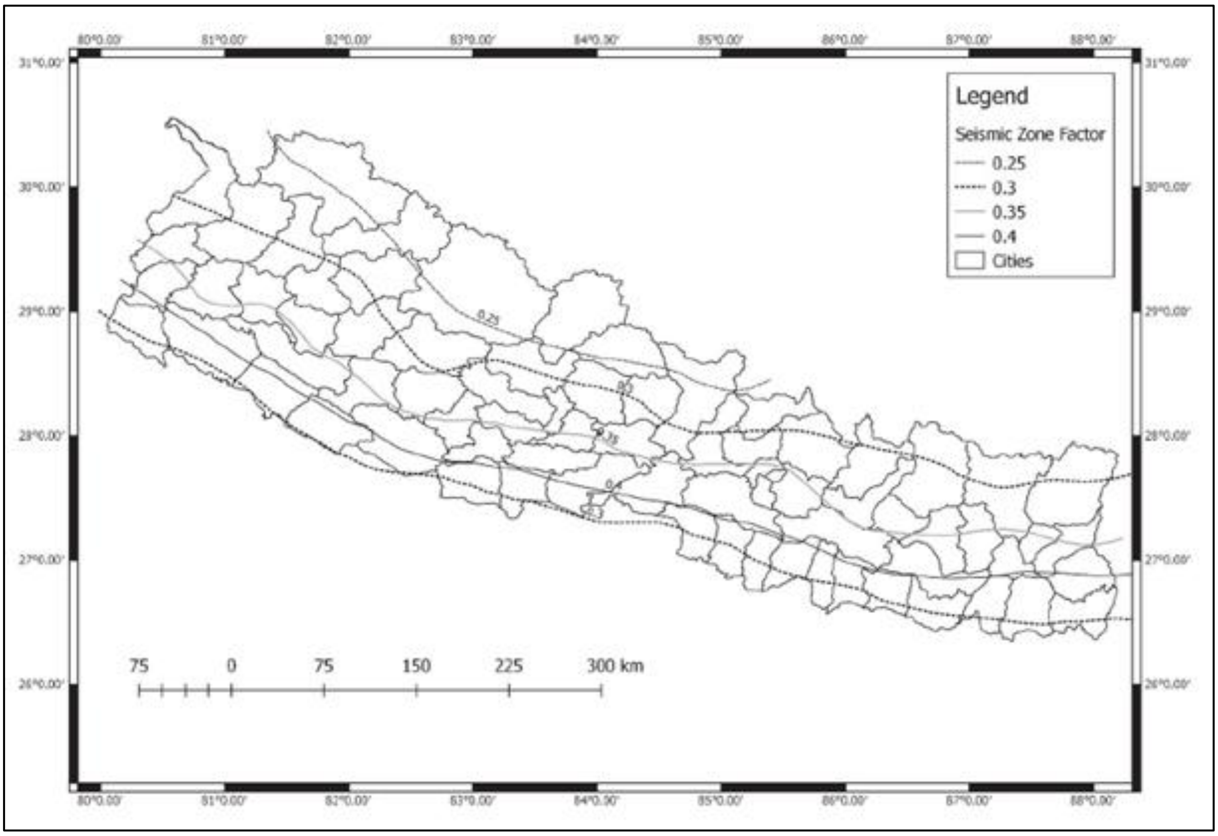

श्रोतः राष्ट्रिय भवन संहिता NBC १०५:२०२५

चित्र नं ८: भूकम्पीय जोखिम नक्सांकन

२.१.२ वन, वातावरण तथा जलवायु परिवर्तनको अवस्था

२.१.२.१ वन क्षेत्रको अवस्था

क) वन क्षेत्र, वनको स्थिति र प्रकार सम्बन्धी विवरण

सुनिलस्मृति गाउँपालिका प्राकृतिक स्रोतका दृष्टिले वनसम्पन्न स्थानीय तहहरूमध्ये एक हो। गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १५,६५५.३८ हेक्टर मध्ये ७,९७६.५८ हेक्टर (५०.९५%) क्षेत्र वन तथा वनस्पतिले ओगटेको छ। जसमध्ये ७,९६६ हेक्टर मुख्य वन क्षेत्र, ६२ हेक्टर अन्य काष्ठ क्षेत्र तथा १६० हेक्टर बुट्यान क्षेत्र रहेको छ। यस गाउँपालिकाको आधाभन्दा बढी भू-भाग वन क्षेत्र रहेको देखाउँछ, जसका कारण यहाँको जैविक विविधता, जलाधार संरक्षण तथा वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्न महत्वपूर्ण योगदान पुगेको छ। वन क्षेत्रले स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जन, कृषि प्रणाली तथा जलवायु अनुकूलनमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्दछ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाका वन क्षेत्रमा सल्लो, खोटे सल्लो, चिलाउने, कटुस, काफल, उत्तिस, बाँझ, गुराँस, सिसौ, खयर लगायतका विभिन्न प्रजातिका रूखहरू पाइन्छन्। त्यसैगरी लोक्टा, अल्लो, कुरिलो, चिराइतो, सतुवा, तेजपात, टिमुर लगायतका बहुमूल्य जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार पनि उपलब्ध छन्। यी स्रोतहरू स्थानीय आयआर्जन, घरेलु उद्योग तथा औषधीय प्रयोजनका लागि उपयोग हुँदै आएका छन्।

वन क्षेत्र विभिन्न वन्यजन्तु तथा चराचुरुङ्गीहरूको महत्वपूर्ण बासस्थान पनि हो। यहाँ चितुवा, मृग, रतुवा, बाँदर, स्याल, खरायो, दुम्सी लगायतका स्तनधारी जनावर तथा कालिज, डाँफे, मुनाल, चिल, गिद्ध, सुगा, ढुकुर आदि पक्षीहरू पाइन्छन्। यस जैविक विविधताले पर्यावरणीय सन्तुलन कायम राख्नुका साथै प्रकृति पर्यटनको सम्भावना पनि बढाएको छ।

यद्यपि वन क्षेत्रमा केही चुनौतीहरू पनि रहेका छन्। अनियन्त्रित वन डढेलो, अवैध काठ कटानी, अतिक्रमण, चरिचरनको दबाब तथा जलवायु परिवर्तनका कारण वनको गुणस्तर र जैविक विविधतामा असर पर्ने सम्भावना रहेको छ। विशेषगरी सुख्खा मौसममा डढेलोको जोखिम उच्च रहने भएकाले वन संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापनका कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिन्छ। साथै, वन क्षेत्रको वैज्ञानिक व्यवस्थापन, सामुदायिक वनको क्षमता अभिवृद्धि, वनमा आधारित उद्यम विकास तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको व्यावसायीकरणमा जोड दिनुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको तल्लो भागमा उपोष्णकटिबन्धीय जलवायु पाइने भएकाले साल, सिसौ, खयर, चिलाउने, असना तथा अन्य चौडीपाते प्रजातिहरूको बाहुल्य रहेको छ। यी वनहरूले स्थानीय समुदायलाई दाउरा, काठ, घाँस तथा अन्य वन पैदावार उपलब्ध गराउँछन्।

मध्य पहाडी क्षेत्रमा तल्लो समशीतोष्ण जलवायु पाइन्छ। यस क्षेत्रमा खोटे सल्लो (Pinus roxburghii), चिलाउने, कटुस, काफल तथा उत्तिसका वनहरू प्रशस्त पाइन्छन्। यी वनहरूले माटो संरक्षण, जलाधार संरक्षण तथा वनमा आधारित जीविकोपार्जनमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन्।

गाउँपालिकाको उच्च भागमा माथिल्लो समशीतोष्ण जलवायु रहेको छ। यहाँ बाँझ, गुराँस, फलाँट तथा अन्य चिसो हावापानीमा हुर्कने प्रजातिहरू पाइन्छन्। यी वनहरू जैविक विविधताको दृष्टिले अत्यन्त महत्वपूर्ण छन् र विभिन्न वन्यजन्तु तथा चराचुरुङ्गीहरूको बासस्थानका रूपमा रहेका छन्।

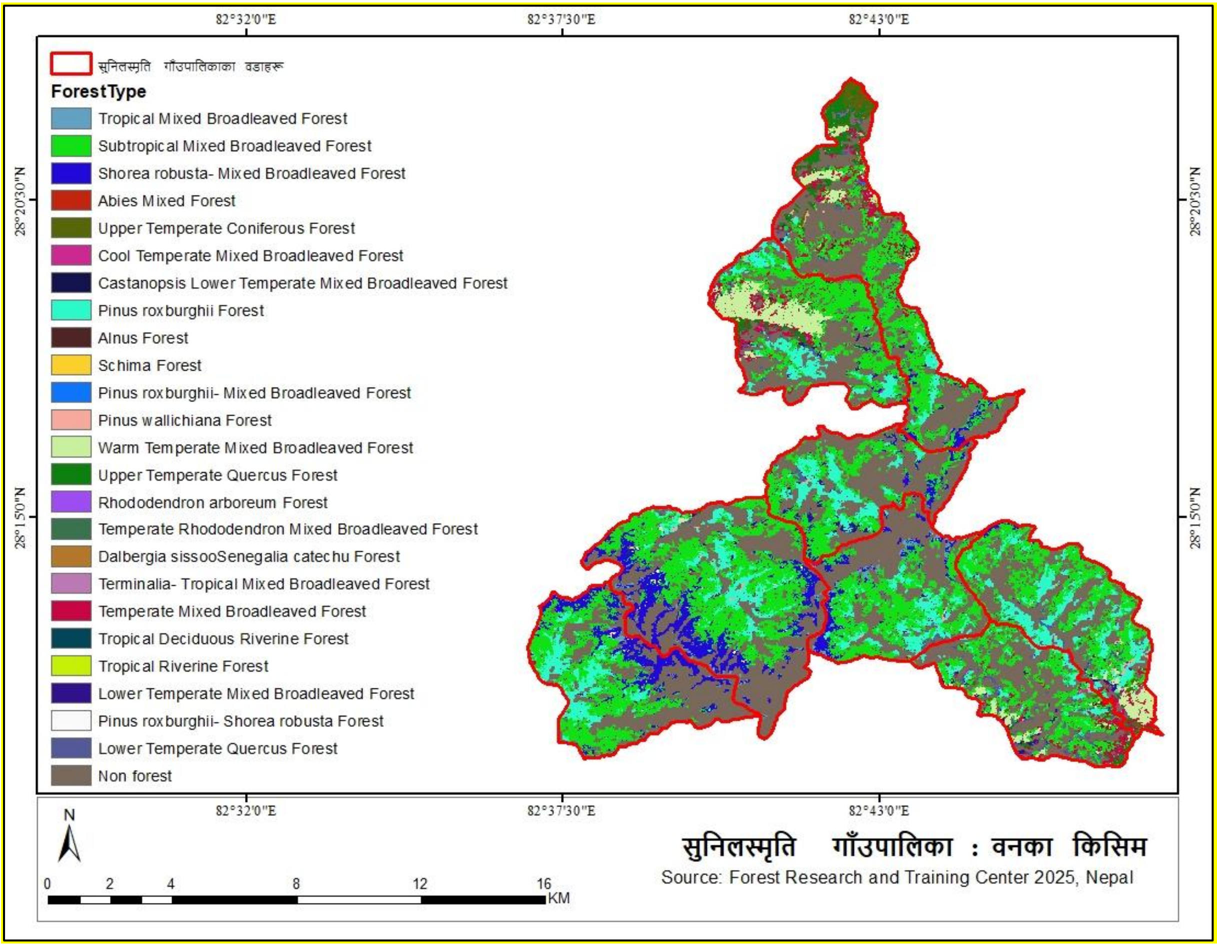

चित्र नं ९: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेका वनको किसिमहरू

ख) वन व्यवस्थापन सम्बन्धी विवरण

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा ५५ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह रहेका छन्, जसले ४,९९८.४३ हेक्टर वन क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्दै आएका छन्। यी सामुदायिक वनबाट करिब ७,३१९ घरधुरी प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित भएका छन्। यसले सामुदायिक वन व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदायको सक्रिय सहभागिता रहेको तथा वन संरक्षण र प्राकृतिक स्रोतको दिगो उपयोगमा यसको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको देखाउँछ।

त्यसैगरी गाउँपालिकामा ५ वटा कबुलियती वन रहेका छन्, जसले १७.२० हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेका छन्। कबुलियती वनले विशेषगरी विपन्न तथा भूमिहीन समुदायलाई वन संरक्षणसँगै आयआर्जनका अवसर उपलब्ध गराउँदै आएको छ।

गाउँपालिकामा १ वटा धार्मिक वन रहेको छ, जसको क्षेत्रफल ०.७५ हेक्टर रहेको छ। धार्मिक वनले स्थानीय धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण गर्नुका साथै वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्न पनि योगदान पुऱ्याइरहेको छ।

समग्रमा सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा सामुदायिक, कबुलियती तथा धार्मिक वन गरी जम्मा ५,०१६.३८ हेक्टर वन क्षेत्र समुदायमा आधारित व्यवस्थापन प्रणाली अन्तर्गत रहेको देखिन्छ। यसले वन संरक्षण, जैविक विविधता संरक्षण, जलाधार व्यवस्थापन तथा स्थानीय समुदायको दिगो जीविकोपार्जनमा महत्वपूर्ण

योगदान पुऱ्याएको छ। भविष्यमा सामुदायिक वनको क्षमता अभिवृद्धि, वनमा आधारित उद्यम प्रवर्द्धन तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको व्यावसायीकरणमार्फत स्थानीय आर्थिक विकासलाई थप सुदृढ बनाउन सकिने सम्भावना रहेको छ।

ग) वन पैदावारको विवरण

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाका वनहरू जैविक विविधताले सम्पन्न छन् र यहाँका वनबाट स्थानीय समुदायले विभिन्न प्रकारका काष्ठ तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार प्राप्त गर्दै आएका छन्। प्रमुख काष्ठ प्रजातिहरूमा साल (Shorea robusta), साज (Terminalia alata), खयर (Acacia catechu), सिसौ (Dalbergia sissoo), कर्मा (Haldina cordifolia), असना (Terminalia tomentosa), चिलाउने (Schima wallichii), कटुस (Castanopsis indica), उत्तिस (Alnus nepalensis), सल्ला (Pinus roxburghii) तथा जामुन (Syzygium cumini) लगायतका प्रजातिहरू पाइन्छन्। यी प्रजातिहरूबाट घर निर्माण, फर्निचर, कृषि औजार, पुल, बारबेर, दाउरा तथा अन्य काठजन्य सामग्री उत्पादन गरिन्छ।

त्यसैगरी, गैरकाष्ठ वन पैदावार (NTFPs) अन्तर्गत टिमुर (Zanthoxylum armatum), हर्रो (Terminalia chebula), बर्रो (Terminalia bellirica), अमला (Phyllanthus emblica), चिउरी (Diploknema butyracea), बेल (Aegle marmelos), बाँस (Bambusa spp.), निगालो (Drepanostachyum spp.), असुरो (Justicia adhatoda), तुलसी (Ocimum tenuiflorum), कुरिलो (Asparagus racemosus), बोझो (Acorus calamus) तथा विभिन्न घाँस, लहरा, च्याउ र मौरीको मह जस्ता वन पैदावारहरू उपलब्ध छन्। यी प्रजातिहरू औषधीय प्रयोजन, मसला, फलफूल, पशु आहार, हस्तकला सामग्री, घरेलु उपयोग तथा धार्मिक कार्यमा प्रयोग गरिन्छन्। विशेषगरी हर्रो, बर्रो र अमला आयुर्वेदिक औषधिको महत्वपूर्ण कच्चा पदार्थ हुन् भने टिमुर मसला र औषधि, चिउरीबाट घ्यू तथा साबुन, बाँस र निगालोबाट डोको, टोकरी, चोयाको सामग्री तथा अन्य हस्तकलाका वस्तु निर्माण गरिन्छ।

घ) जडिबुटीको उत्पादन, सङ्कलन तथा निकासी सम्बन्धी विवरण

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको वन क्षेत्रमा विभिन्न प्रकारका जडीबुटी तथा औषधीय वनस्पतिहरू प्राकृतिक रूपमा पाइन्छन्, जसले स्थानीय समुदायको परम्परागत स्वास्थ्य उपचार, आयुर्वेदिक औषधि निर्माण तथा जीविकोपार्जनमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन्। यहाँ पाइने प्रमुख औषधीय वनस्पतिहरूमध्ये असुरो (Justicia adhatoda), तुलसी (Ocimum tenuiflorum), बोझो (Acorus calamus), कुरिलो (Asparagus racemosus), गुर्जो (Tinospora sinensis), चिराइतो (Swertia chirayita), टिमुर (Zanthoxylum armatum), हर्रो (Terminalia chebula), बर्रो (Terminalia bellirica), अमला (Phyllanthus emblica), बेल (Aegle marmelos), नीम (Azadirachta indica), तेजपात (Cinnamomum tamala), घृतकुमारी (Aloe vera) तथा पुदिना (Mentha spicata) प्रमुख छन्। यी वनस्पतिहरू रुघाखोकी, ज्वरो, पाचनसम्बन्धी समस्या, घाउ निको पार्ने, रक्तशुद्धि, मधुमेह नियन्त्रण तथा रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता वृद्धि गर्न परम्परागत रूपमा प्रयोग हुँदै आएका छन्।

स्थानीय समुदायले यी जडीबुटीहरूको उपयोग घरेलु उपचारका साथै आयुर्वेदिक औषधि, जडीबुटीजन्य उत्पादन, मसला तथा स्वास्थ्यवर्द्धक सामग्री निर्माणमा पनि गर्दै आएका छन्। विशेषगरी हर्रो, बर्रो र अमला मिलेर बनेको त्रिफला आयुर्वेदमा अत्यन्त महत्वपूर्ण औषधि मानिन्छ भने टिमुर मसला र औषधि दुवै रूपमा प्रयोग गरिन्छ। असुरो श्वासप्रश्वाससम्बन्धी रोगमा, बोझो घाँटी तथा पाचन समस्यामा, कुरिलो पौष्टिक तथा

औषधीय गुणका लागि, गुर्जो रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता बढाउन तथा चिराइतो ज्वरो र पाचनसम्बन्धी समस्याको उपचारमा प्रयोग गरिन्छ। यस्ता औषधीय वनस्पतिहरूको वैज्ञानिक संरक्षण, दिगो संकलन, खेती विस्तार, प्रशोधन तथा बजार व्यवस्थापन गर्न सके स्थानीय आयआर्जन वृद्धि, जैविक विविधताको संरक्षण र परम्परागत औषधीय ज्ञानको प्रवर्द्धनमा महत्वपूर्ण योगदान पुग्न सक्छ।

ङ) बाह्य मिचाहा वनस्पतिहरू

जलवायु परिवर्तन र बाह्य मिचाहा वनस्पतिहरू फैलिने कार्य एक अर्कासँग अन्तर सम्बन्धित रहेको कुरा विभिन्न अध्ययनहरूले देखाएका छन्। जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न असरसँग बाह्य मिचाहा प्रजातिका वनस्पतिहरूको जुध्न सक्ने क्षमता अधिक हुने र जलवायु परिवर्तनसँगै अनुकूलित हुँदै जाने क्षमता भएकोले जलवायु परिवर्तन बाह्य मिचाहा प्रजातिका वनस्पतिहरू फैलिने र क्षेत्र विस्तार हुनका लागि उपयुक्त वातावरण बन्दै जान्छ। जलवायु परिवर्तनले गर्दा हुने अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खडेरीको विषम अवस्थामा पनि बाह्य मिचाहा प्रजातिका वनस्पतिहरूमा सजिलैसँग उम्रने, बढ्ने र फैलिन सक्ने विशेष क्षमता हुने गरेको देखिन्छ। तर रैथाने प्रजातिका वनस्पतिहरू जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित असरसँग अनुकूलित हुन सक्ने क्षमता कम हुने भएकाले प्राकृतिक वासस्थानबाट मासिने, नासिने र विस्तारै घट्दै जाने र अस्तित्व नै संकटमा पर्न जाने हुन सक्छन्। विश्वमा बढ्दै गइरहेको जलवायु परिवर्तनसँगै बाह्य मिचाहा प्रजातिका वनस्पतिहरू Vertical र Horizontal रूपमा विस्तार हुने र फैलिदैं जाने क्रम पनि बढ्दै गरेको विभिन्न अध्ययनहरूले देखाएका छन्। यसबाट बाह्य मिचाहा प्रजातिका वनस्पतिको फैलावट वा विस्तार जलवायु परिवर्तनसँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध रहेको छ भन्ने कुराको तत्थ्यगत आधार देखिन्छ।

नेपालमा बाह्य मिचाहा वनस्पति सम्बन्धमा पहिलो पटक सन् १९५८ मा M.L. Banerji को Invasion of *Eupaturium glandulosum* in East Nepal प्रकाशन भएको देखिन्छ। यसै गरी सन् २००५ मा International Union for Conservation of Nature-Nepal (IUCN Nepal) ले नेपालभरि गरेको सर्वेक्षणले २१ प्रजातिका बाह्य मिचाहा वनस्पतिको सूची प्रकाशन गरेको छ। Global register of introduced and invasive species (GRIIS) अनुसार नेपालमा हाल १७९ प्रजातिका बाह्य वनस्पति पाइन्छन्। जस मध्ये नेपालमा हालसम्म २६ प्रजातिका बाह्य मिचाहा वनस्पतिहरू फैलिन पुगेका छन्। यी २६ प्रजाति मध्ये चार प्रजाति सेतो बनमारा (*Chromolaena odorata*), जलकुम्भी (*Eichhornia crassipes*), वनफाँडा (*Lantana camara*) र लहरे बनमारा (*Mikania micrantha*) विश्वका १०० खतरनाक बाह्य अन्तर्गत पर्दछन्। यस सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको अधिकांश क्षेत्रमा कालो बनमारा (*Ageratina adenophora*) फैलिएको देखियो जुन तुलनात्मक रुपमा अन्य बनमाराको प्रजातिभन्दा कम खतरानाक देखियो।

च) वन डढेलो

सन् २०१२ देखि २०२२ सम्मको Visible Infrared Imaging Radiometer Suite (VIIRS) को तथ्यांक, भूउपग्रह चित्रहरू सहित, रिमोट सेन्सिङ (Remote Sensing[RS]) तथा भौगोलिक सूचना प्रणाली (Geographic Information System [GIS]) प्रविधिको प्रयोग गरी संकलन तथा विश्लेषण गरिएको खोजमा २४७२ वन डढेलोको संख्या तथा २०.४१% भूभाग वन डढेलोको उच्च जोखिम क्षेत्रको रूपमा रहेको पाइन्छ। वडा नं २, ३, ४ र ६ वन डढेलोको उच्च जोखिम क्षेत्रको रूपमा रहेको पाइन्छ।

चित्र नं १०: वन डढेलो नक्सांकन

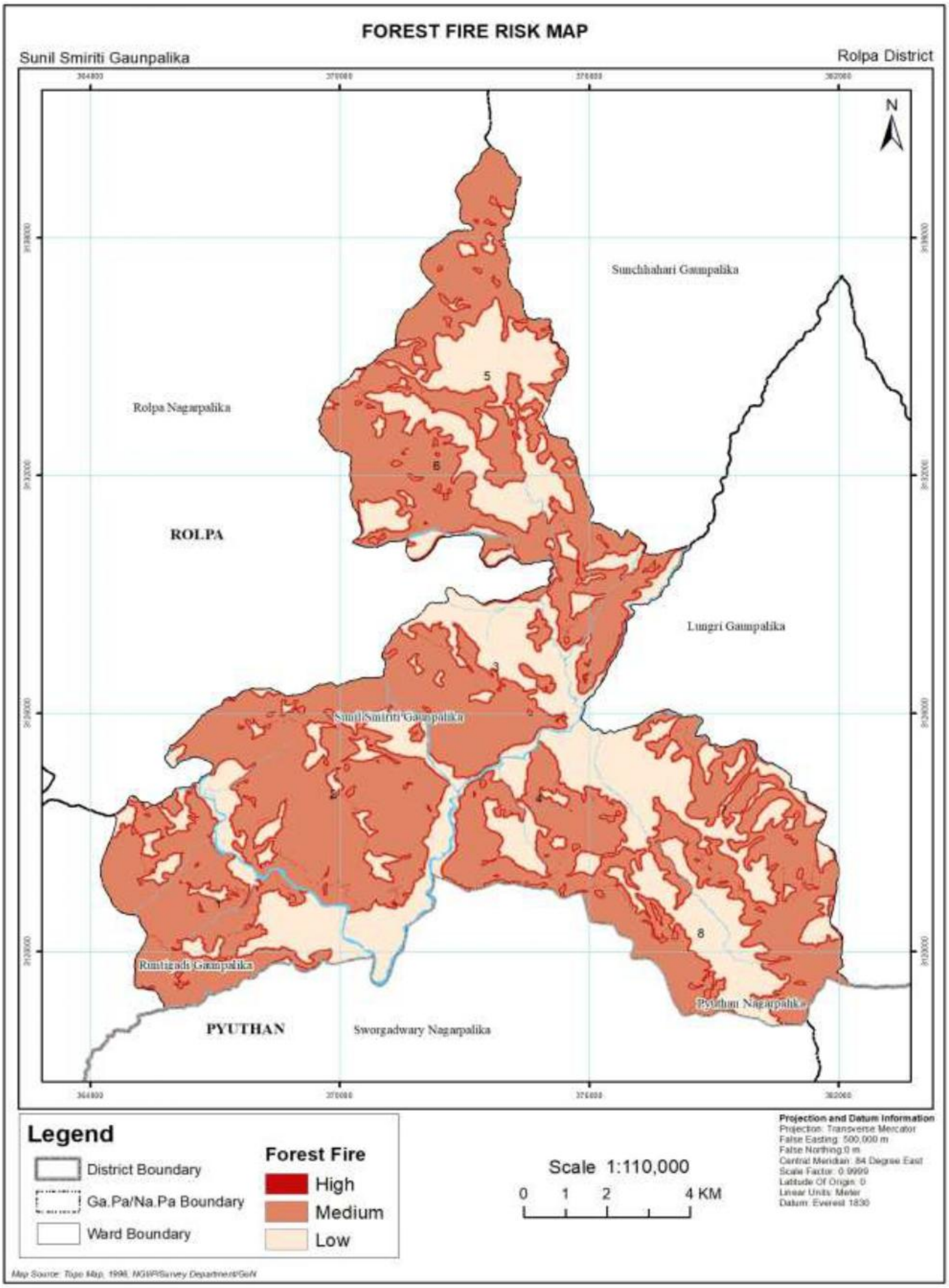

चित्र नं १०: वन डढेलो नक्सांकन

२.१.२.३ जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्र

क) प्रमुख जलाधार र उप-जलाधारको अवस्था र जोखिमको विवरण

सुनिलस्मृति गाउँपालिका को भू-भाग मध्यपहाडी क्षेत्रभित्र पर्ने भएकाले यहाँका प्रमुख जलाधारहरू मुख्यतः लुङ्ग्री खोला, माडी खोला, फगाम खोला तथा तिनका विभिन्न साना उप-खोला, खोल्सी र मुहानहरूमा आधारित छन्। यी जलाधारहरूले वर्षा पानी संकलन गरी कृषि, खानेपानी, सिँचाइ, पशुपालन तथा स्थानीय जैविक विविधताको संरक्षणमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेका छन्। अधिकांश उप-जलाधारहरू वन क्षेत्र, सामुदायिक वन तथा कृषि भूमिसँग प्रत्यक्ष रूपमा जोडिएका छन्, जसले भू-क्षय नियन्त्रण र भूमिगत जल पुनर्भरणमा सहयोग पुर्याउँछन्।

हालका वर्षहरूमा जलाधार क्षेत्रमा सडक निर्माण, अव्यवस्थित बस्ती विस्तार, वन विनाश, डढेलो, अत्यधिक चरिचरण तथा पहिरोका कारण माटो कटान र नदीमा गेग्रान तथा गाद जम्ने समस्या बढ्दै गएको देखिन्छ। वर्षायाममा तीव्र बहावका कारण बाढी, कटान तथा पहिरोको जोखिम उच्च रहन्छ भने सुख्खा मौसममा धेरै साना मुहान र खोल्सीहरूको पानी घट्ने वा सुक्ने समस्या देखापरेको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण वर्षाको अनियमित वितरण र लामो खडेरीले पनि जलस्रोतको उपलब्धतामा नकारात्मक प्रभाव पारेको छ।

प्रमुख उप-जलाधारहरूमा मुहान संरक्षण, नदी किनारमा वृक्षारोपण, भू-क्षय नियन्त्रण, वर्षा पानी संकलन, जैविक इन्जिनियरिङ प्रविधिको प्रयोग तथा समुदायमा आधारित जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक छ। यसका साथै जलाधार क्षेत्रभित्र अनियन्त्रित उत्खनन, वन फँडानी तथा अव्यवस्थित सडक निर्माणलाई नियन्त्रण गरी समन्वित जलाधार व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गरिएमा पानीका स्रोतहरूको दिगो संरक्षण, कृषि उत्पादन वृद्धि, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जनमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने अपेक्षा गर्न सकिन्छ।

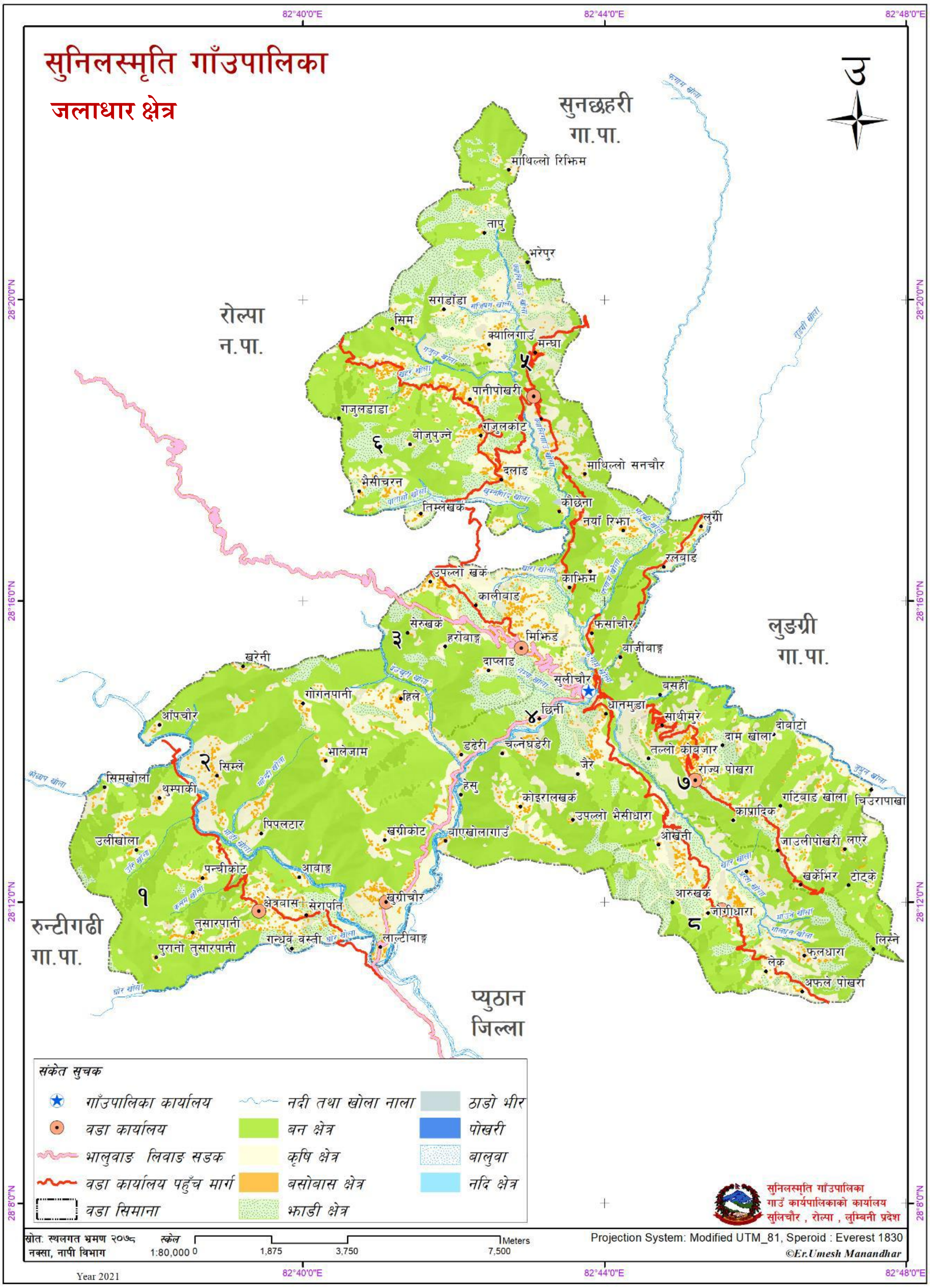

चित्र नं ११ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको प्रमुख जलाधार तथा उप-जलाधारहरू

ख) नदी तथा खोला सम्बन्धी विवरण

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेका नदी तथा खोलाहरूको विवरण तालिका ४ मा पेश गरिएको छ।

तालिका ४ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको नदी तथा खोलाको विवरण

क्र. सं.	नदी/खोलाको नाम	वडा नं.	नदीले छोएका बस्तीहरू	प्रमुख प्रकोप (नदी कटान, बाढी, पहिरो)
१	घोडे खोला	१	प्युठान र वडा नं. १ को सीमाना	नदी कटान, पहिरो
२	कोछ्याप खोला	१	रोल्पा नपा र सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको सीमाना	नदी कटान, पहिरो
३	माडी खोला	१	खुङ्ग्री (वडा नं. २) र घोडागाउँ (वडा नं. २) को सीमाना	नदी कटान, पहिरो
४	कदम खोला	१	उर्लेखोला, पन्छीकोट, भलावाङ	नदी कटान, पहिरो
५	उर्ली खोला	१	उर्ली खोला आसपासको बस्ती	
६	लुड्री खोला	२	खुङ्ग्री, धारापानी, धनचौर	
		३	रुइनीवाङ	कटान
		४	सुलीचौर, प्रवेश नगर (क र ख)	
		५	रिझा	
७	माडी खोला	२	खुङ्ग्रीचौर, महेन्द्री, हरिगाउँ	हरिगाउँ लामचौर बाढी
८	फगाम खोला	३	रुइनीवाङ, फर्साचौर	नदी कटान
		५	रिझा	नदी कटान
९	गजुल खोला	३	लागुवाङ, कझिम, तल्लोखाडा	नदी कटान
		५	काब्रा	नदी कटान
		६	दलङ, कुँवापानी, पानीहाल्ने मुहान	पानीहाल्ने पहिरोको जोखिम
१०	देउखुरी खोला	४	वडा नं. २ र ४ को सीमाना	नदी कटान
११	अरेस खोला	४	वडा नं. ४ र ८ को सीमाना	नदी कटान
	अरेस खोला	७	गाईघाट, कोब्जा, लाँकुरी	बाढी, पहिरो
	अरेस खोला	८	चिन्ने, काब्रापाटा, अरेस, फोटिलधारा	अविरल वर्षामा पहिरो
१२	जुटुङ खोला	४		
		७	दोबाटा, पावाङ	बाढी, पहिरो
१३	हलहले खोला	४	सुलीचौर—प्युठान सीमा	नदी कटान
१४	ठूलो खोला	५	तल्लो क्वाली गाउँ	नदी कटान
१५	औलो खोला	५	झेवाङ टोल	
१६	लरी खोला	५	सालिर्वाङ, पोवाङ खोला, सर्गट	ठूलो क्षतिको जोखिम
१८	खुमेलगाड खोला	६	धौलीगाउँ, दलङ्गा, खहरे खोला	खहरे खोला
१९	खहरे खोला	६	पानी पोखरा, पातीहाल्ना	

२०	सिम खोला	६	पातीहाल्ना	
२१	दामखोला	७	अमिलचौर, ज्याम्का,	साफा खोला तर पानी सुक्ने समस्या
२२	चिस्पा खोला	७	चिस्पा धारा, अमिली	
२३	घर्ली खोला	७	घर्ली	
२४	खरी खोला	७	खरीखोला बस्ती	
२५	गल्डुङ खोला	८	अर्खाले पोखरा, फेविल धारा	
२६	मैनी खोला	८	गुराँसे, भेगर	
२७	चुक्ती खोला	८	धाराखर्क, ढुङ्गे साँधु	
२८	जुम्ली खोला	८	मसार पाखा, ढुङ्गे साँघु	

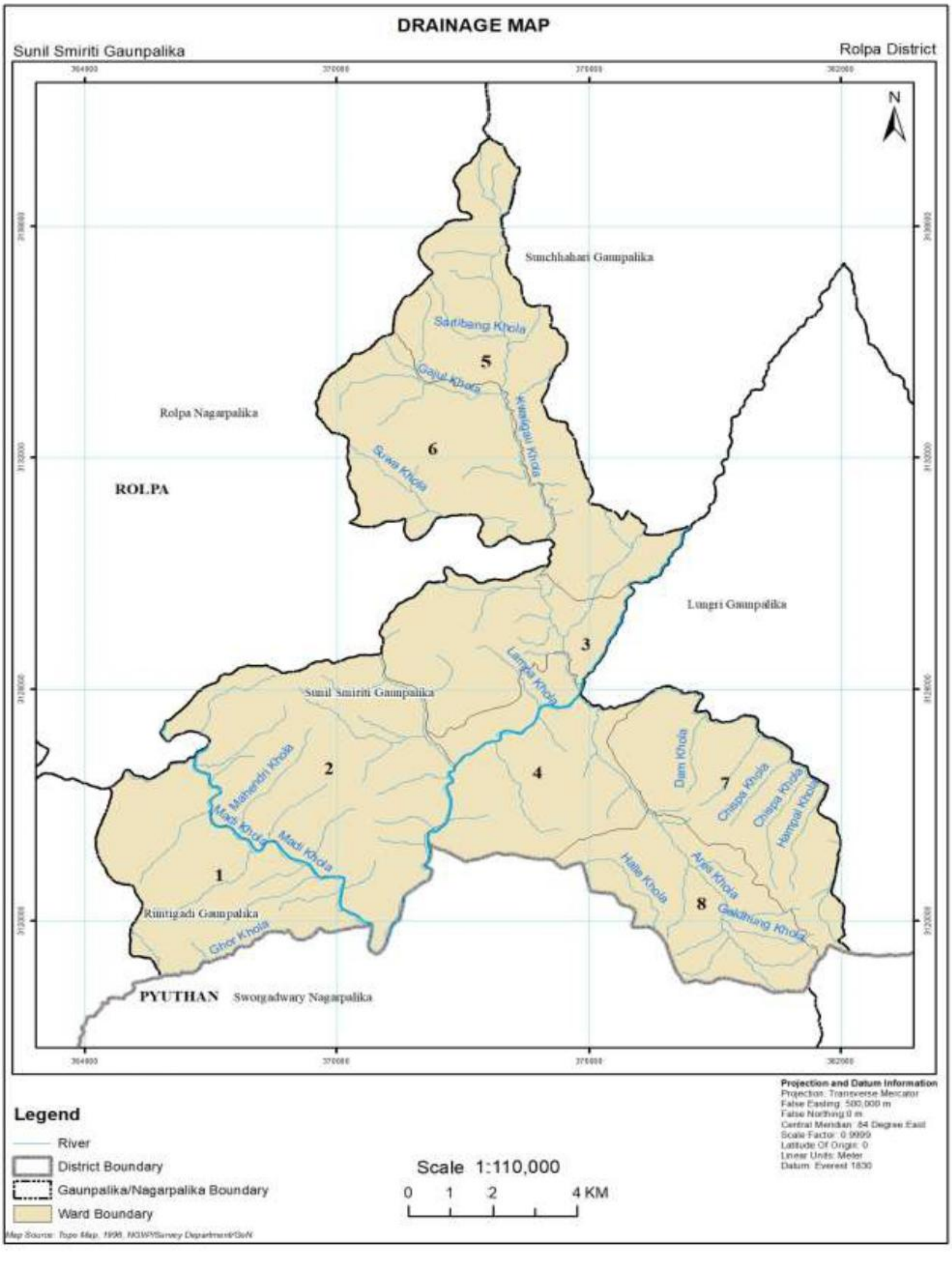

स्रोतःसुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भुउपयोग योजना-२०८२

चित्र नं १२ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको नदी तथा खोलाको नक्सा

ग) जलस्रोत र उपयोगको स्थिति विवरण

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा सुरक्षित खानेपानीको पहुँच विस्तार तथा कृषि उत्पादन वृद्धि गर्ने उद्देश्यले विभिन्न वडाहरूमा खानेपानी तथा सिंचाइ आयोजना सञ्चालनमा रहेका छन्। उपलब्ध अभिलेखअनुसार गाउँपालिकाका वडा नं. १ देखि ८ सम्म कम्तीमा ७९ वटा खानेपानी आयोजना सञ्चालनमा रहेका छन्। यी आयोजनाहरूबाट हजारौं घरधुरी प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित भएका छन्। वडा नं. १ मा मात्र १० वटा आयोजना सञ्चालनमा रही करिब ८२७ घरधुरी लाभान्वित भएका छन् भने वडा नं. ३ को ठूलोगाउँ खानेपानी आयोजना ले एक्लैले ६०० घरधुरी लाई सेवा प्रदान गरेको छ। त्यसैगरी भुल्के खानेपानी आयोजना (वडा नं. ७) बाट ४११ घरधुरी, गल्डुङ खानेपानी 'क (वडा नं. ८) बाट ३०० घरधुरी, दलङ्गा खानेपानी आयोजना (वडा नं. ६) बाट २०० घरधुरी, मैने खानेपानी आयोजना 'क (वडा नं. ८) बाट २०० घरधुरी, तथा बुलबुले खानेपानी आयोजना (वडा नं. ३) बाट २०० घरधुरी लाभान्वित भएका छन्। धेरै आयोजनामा "एक घर-एक धारा" प्रणाली लागू गरिएको छ, जसले घरपरिवारलाई सुरक्षित र सहज रूपमा खानेपानी उपलब्ध गराएको छ।

तालिका ५ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको खानेपानी आयोजना तथा स्रोतहरूको विवरण

क.सं.	आयोजनाको नाम	ठेगाना	लाभान्वित घरधुरी	सेवा प्राप्त गर्ने गाउँ/बस्ती
१	उल्नीखोला घोडागाउँ खानेपानी आयोजना	वडा नं. १	३१२	घोडागाउँ (१—४), एक घर एक धारा
२	केवरे घोडाकोट खानेपानी आयोजना	वडा नं. १	८०	घोडाकोट
३	तुसारेपानी खानेपानी आयोजना	वडा नं. १	६०	तुसारेपानी
४	पन्छीकोट खानेपानी आयोजना	वडा नं. १	४५	पन्छीकोट
५	भलावाङ खानेपानी आयोजना	वडा नं. १	४०	भलावाङ
६	थुमपाकी खानेपानी आयोजना	वडा नं. १	१५०	थुमपाकी
७	तिमुरकोट खानेपानी आयोजना	वडा नं. १	३०	तिमुरकोट
८	गन्धर्वबस्ती खानेपानी आयोजना	वडा नं. १	१०	गन्धर्वबस्ती
९	केवरे वर्णेटा खानेपानी आयोजना	वडा नं. १	१००	वर्णेटा (एक घर एक धारा)
१०	कल्लेरी खोली खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना	वडा नं. २	५६	खुङ्ग्री
११	आँपखोला—सिमलखोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. २	‘	‘
१२	धारापानी खानेपानी आयोजना	वडा नं. २	‘	‘
१३	ठूलोगाउँ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ३	६००	एक घर एक धारा मार्फत
१४	बुलबुले खानेपानी आयोजना	वडा नं. ३	२००	पोखराधारा
१५	वाग्मा खानेपानी आयोजना	वडा नं. ४	१६०	वाग्मा

१६	सुलीचौर खानेपानी आयोजना	वडा नं. ४	१५०	सुलीचौर
१७	पल्लोवन खानेपानी आयोजना	वडा नं. ४	५०	पल्लोवन र दहरा खोला
१८	धनचौर खानेपानी आयोजना	वडा नं. ४	५०	धनचौर
१९	कोइराला खर्क लेख खानेपानी आयोजना	वडा नं. ४	१००	कोइराला खर्क
२०	पिपलधारा खानेपानी आयोजना	वडा नं. ४	८०	पिपलधारा
२१	प्रवेश नगर 'क÷ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ४	२५	प्रवेश नगर 'क÷
२२	प्रवेश नगर 'ख÷ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ४	१०	प्रवेश नगर 'ख÷
२३	दधेरी खानेपानी आयोजना	वडा नं. ४	२५	दधेरी
२४	बहुवाङ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ४	३५	बहुवाङ
२५	बागेखोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ४	‘	‘
२६	सेवार लुङ्ग्री खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	३०	लुङ्ग्री
२७	धुन्सी—रिझा खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	५०	रिझा
२८	बोक्रे खानेपानी 'क÷	वडा नं. ५	१६	रिझा
२९	बोक्रे खानेपानी 'ख÷	वडा नं. ५	१५	‘
३०	बोक्रे खानेपानी 'ग÷	वडा नं. ५	१५	‘
३१	बोक्रे खानेपानी 'घ÷	वडा नं. ५	१६	‘
३२	मैदान च्युरा खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	६	सिम्लेनी
३३	सिम्लेनी कोलफेद खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	१४	‘
३४	सिस्नेरी खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	६	‘
३५	तेनोखोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	१२	‘
३६	ठूलो पँधेरा खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	२०	काब्रा
३७	तुषाराखोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	१८	लाखुरे धनेर
३८	छापाखोला लाखुरे धारा	वडा नं. ५	१५	‘
३९	सेम बाहुनटोल रोकाडेरा	वडा नं. ५	३३	‘
४०	काब्राछरा आँपचौर सानचौर	वडा नं. ५	३०	‘
४१	थुम खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	८	थुम
४२	छापखोला किन्चौर खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	२१	‘
४३	ड्वाङड्वाङे खोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	९	बयरबोट
४४	चुमखोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	१५	काट्ने
४५	दलितटोल खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	१५	काफलखत्री
४६	जुम्पा खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	७५	मन्घा

४७	चुमखोला खिम्बाङ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	१०	‘
४८	चुमखोला डाँडागाउँ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	२१	‘
४९	उइजाखोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	४	‘
५०	स्वाहाखोला रातोमाटा खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	५	‘
५१	पवाङ खोला तल्लो क्वालीगाउँ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	३८	‘
५२	पवाङ उपल्लो क्वालीगाउँ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	७	‘
५३	फलेवाङ क्वालीगाउँ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	४०	‘
५४	रिघिम खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	१७०	‘
५५	साल्लेवाङ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ५	२३	‘
५६	दलङ्गा खानेपानी आयोजना	वडा नं. ६	२००	दलङ्गा
५७	कुवापानी खानेपानी आयोजना	वडा नं. ६	८५	कुवापानी
५८	पानी पोखरा खानेपानी आयोजना ’क÷	वडा नं. ६	१४६	‘
५९	पानी पोखरा खानेपानी आयोजना ’ख÷	वडा नं. ६	१४६	‘
६०	पातीहाल्ना खानेपानी आयोजना	वडा नं. ६	५०	पातीहाल्ना
६१	बोक्रे खोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	११०	तेवाङ (राज्यपोखरी—वासेडासम्म)
६२	दाम खोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	१००	फुर्सेधारा, ढुङ्गे झाँक्री
६३	कमिरे खोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	८०	दर्फेद, ओखला, सल्लेरी
६४	भुल्के खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	४११	तेवाङभर
६५	धपरीखोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	६०	विवना, तिम्ले पोखरा
६६	आत्रेपानी—बासीडाँडा खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	५०	दर्फेद र बासीडाँडा
६७	डोखोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	४५	पवाङ
६८	सेतुङ गैरा—डामखोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	३५/४०	‘
६९	उपल्लो गोठीवाङ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	२०	चिस्पाधारा
७०	घर्लीधारा—डोखला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	२५	चिस्पाधारा
७१	तल्लो गोठीवाङ खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	३५	‘

७२	खरीखोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	१३	ताट्केबस्ती
७३	कुकुरगाडे खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	१००	तेवाङ लेकटोल
७४	घर्ली खोला खानेपानी आयोजना	वडा नं. ७	११	घर्ली खोला टोल
७५	गल्डुङ खानेपानी ’क÷	वडा नं. ८	३००	अरेस
७६	मैने खानेपानी आयोजना ’क÷	वडा नं. ८	२००	चिले
७७	गल्डुङ खानेपानी ’ख÷	वडा नं. ८	२२६	‘
७८	मैने खानेपानी आयोजना ’ख÷	वडा नं. ८	१५०	अरेस
७९	जुगेपानी खानेपानी आयोजना	वडा नं. ८	२५	देउथाना

स्रोतः सुनिलस्मृति गाउँपालिका पाश्र्वचित्र,२०७७

घ) भूक्षय तथा बाढी पहिरो, नदी कटान तथा जोखिमयुक्त बस्तीहरू

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको जोखिमयुक्त बस्तीको विवरण तालिका ६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ६ः भूक्षय तथा बाढी पहिरो, नदी कटान तथा जोखिमयुक्त बस्तीहरू

विपद्को प्रकार	**वडा नं.**	**प्रभावित क्षेत्र**
नदी कटान	१	धारावाङ नदी
पहिरो	१	उल्नी खोला जोखिम बस्ती
पहिरो	२	खलिङ्गेको रामज्योति प्रा.वि., हिले
नदी कटान	२	माडी खोला
पहिरो	४	धनचौर
भूक्षय	५	काफलबोट, पुरानो रिझा, क्वालीगाउँ, बवाङ खोला
पहिरो	६	धौली गाउँ, पातीहाल्ना, बागडुला, सिकन्धरे
पहिरो	७	धपरी/पाटीखर्क, टाटुढुङ्गा, कोब्जे
डढेलो	७	डामखोला, मलारानी, अर्कलधारा, अँधेरी
पहिरो	८	धाराखर्क, गुराँसे, फोविलधारा

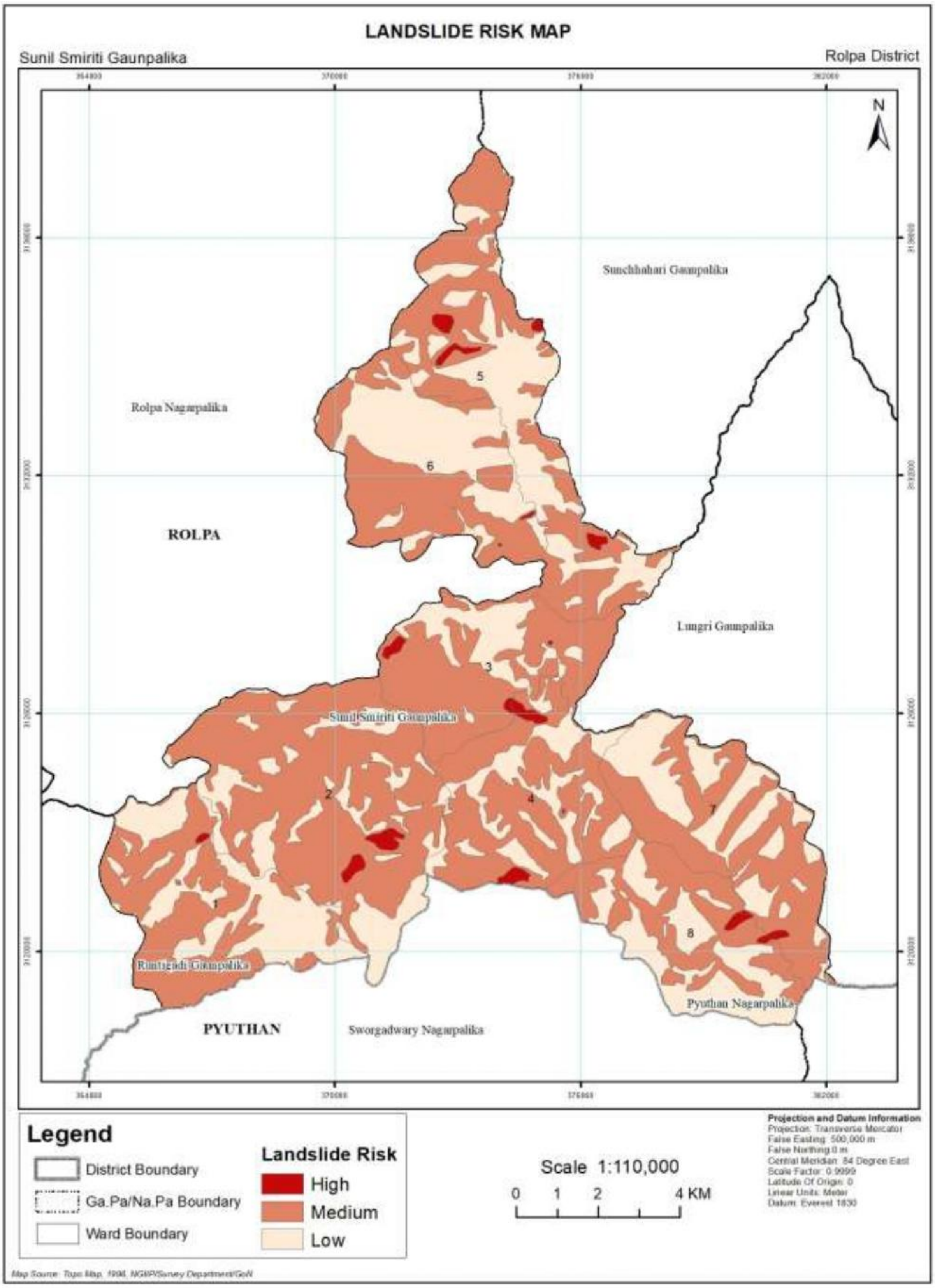

चित्र नं १३ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको बाढी, कटान, पहिरो तथा डढेलो जोखिम बस्तीहरू

२.१.२.४ मौसम (वर्षा, तापक्रम)

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको औसत वार्षिक अधिकतम तापक्रम र न्यूनतम तापक्रमबारे विश्लेषणका लागि नजिकको मौसम केन्द्र लिवाङ गाउँ मौसम केन्द्र (रोल्पा)लाई आधार लिइएको छ । सन् २०१३ देखि २०२२ सम्मको औसत तथ्याङ्कअनुसार वार्षिक औसत तापक्रम १९.५°C रहेको छ। सबैभन्दा बढी औसत तापक्रम जुन (२४.७°C) मा र सबैभन्दा कम जनवरी (११.८°C) मा रहेको छ। अधिकतम तापक्रम ३०.९°C सम्म जुन महिनामा पुग्ने गरेको छ भने न्यूनतम तापक्रम ४.०°C जनवरी महिनामा झर्ने गरेको देखिन्छ। यसले अध्ययन क्षेत्रको जलवायु उपोष्णदेखि समशीतोष्ण प्रकृतिको रहेको तथा मनसुनमा बढी वर्षा र जाडोयाममा कम वर्षा हुने विशेषता रहेको स्पष्ट गर्दछ।

यसै गरि सन् २०१६ मा न्यूनतम तापक्रम १३.२°से. तथा अधिकतम तापक्रम २६.७°से. पुगेको छ, जुन अध्ययन अवधिमा रेकर्ड भएको सबैभन्दा उच्च अधिकतम तापक्रम हो। त्यसपछि सन् २०१७ मा अधिकतम तापक्रम २६.६°से. र न्यूनतम तापक्रम १३.५°से. रहेको छ। सन् २०१८ र २०१९ मा अधिकतम तापक्रम क्रमशः २६.६°से. कायम रहँदा न्यूनतम तापक्रम १४.०°से. र १३.३°से. रहेको छ। सन् २०२० मा अधिकतम तापक्रम केही घटेर २६.१°से. तथा न्यूनतम तापक्रम १२.०°से. पुगेको देखिन्छ, जसले त्यस वर्ष तुलनात्मक रूपमा केही चिसो अवस्था रहेको संकेत गर्दछ। त्यसपछि सन् २०२१ र २०२२ मा अधिकतम तापक्रम २६.४°से. तथा न्यूनतम तापक्रम क्रमशः १३.०°से. र १३.३°से. रहेको छ, जसले तापक्रम पुनः सामान्य अवस्थातर्फ फर्किएको देखाउँछ।

तालिका ७: वार्षिक अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रम

वर्ष	अधिकतम तापक्रम	न्युनतम तापक्रम
२०१४	२५.६	११.५
२०१५	२५.५	९.८
२०१६	२६.७	१३.२
२०१७	२६.६	१३.५
२०१८	२६.६	१४.०
२०१९	२६.६	१३.३
२०२०	२६.१	१२.०
२०२१	२६.४	१३.०
२०२२	२६.४	१३.३
औसत	२६.३	१२.६

***स्रोत:* *Environment Statistics of Nepal* २०१९/२०२४**

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको सन् २०१३ देखि २०२२ सम्मको औसत वार्षिक वर्षाको लागि उपलब्ध वार्षिक वर्षा तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा वार्षिक वर्षाको मात्रामा उल्लेखनीय उतारचढाव देखिन्छ। यद्यपि अध्ययन अवधिका सबै वर्षका अभिलेख उपलब्ध नभएकाले दीर्घकालीन वर्षा प्रवृत्तिको पूर्ण विश्लेषण गर्न केही सीमितता रहेको छ। उपलब्ध तथ्याङ्कअनुसार सन् २०१३ मा वार्षिक वर्षा १,४९६ मि.मि. रेकर्ड भएको छ, जुन उपलब्ध वर्षहरूमध्ये सबैभन्दा बढी हो। त्यसपछि सन् २०१४ मा वर्षा उल्लेखनीय रूपमा घटेर १,१६१ मि.मि. पुगेको छ, जुन अध्ययन अवधिको सबैभन्दा कम वार्षिक वर्षा हो।

तालिका ८ : वार्षिक वर्षा

वर्ष	वर्षा
२०१३	१४९६
२०१४	११६१
२०१५	१३०३
२०१६	१४४२
२०१७	-
२०१८	१२३०
२०१९	१३७३
२०२०	-
२०२१	-
२०२२	-
औसत*	१३३४

स्रोतः *Environment Statistics of Nepal २०१९/२०२४*

चित्र नं १३ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाः मासिक अधिकतम र न्युनतम तापक्रम

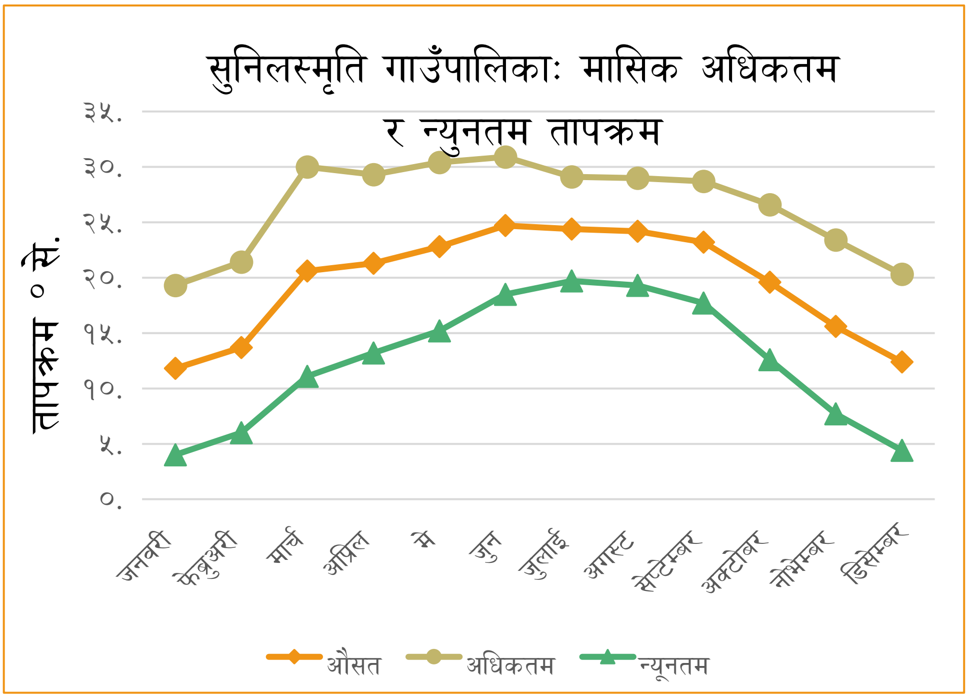

चित्र नं १४ : सुनिलस्मृति गाउँपालिकाः औसत मासिक वर्षा (मि.मि.)

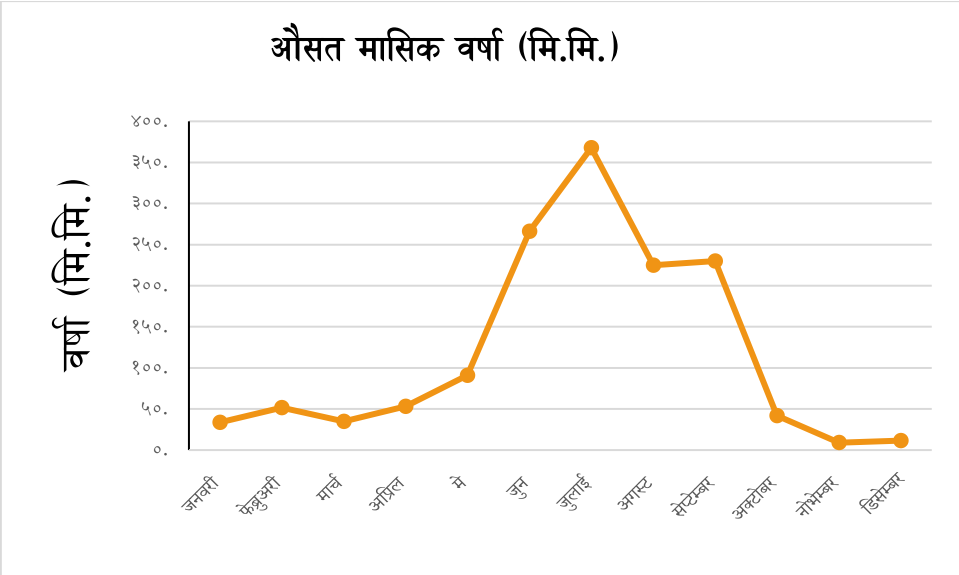

स्रोतः जल तथा मौसम विज्ञान विभाग, २०८२

चित्र नं १५ः लिवाङरोल्पा मौसम केन्द्रको अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रमको अवस्था

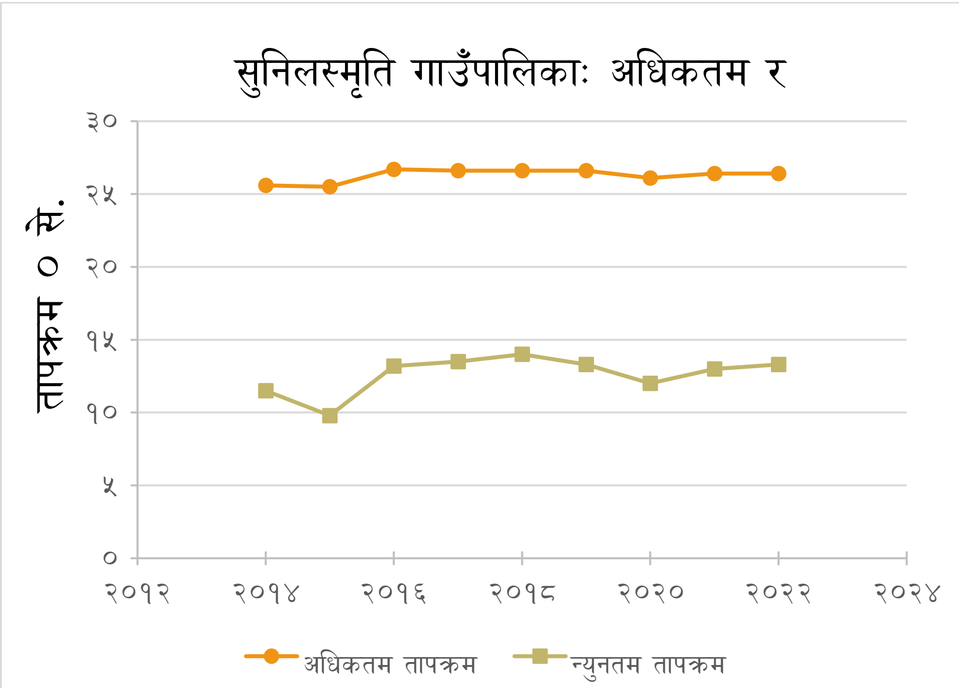

स्रोतः जल तथा मौसम विज्ञान विभाग, २०८२

तालिका ९ : लिवाङ रोल्पा स्टेसनको औसत मासिक तापक्रम तथा वर्षाको अवस्था

औसत १९९१-२०२०		अक्षांश	देशान्तर	उचाइ
स्टेसन नाम	लिवाङ(रोल्पा)	२८.३१	८२.६३	१३१४
महिना	वर्षा	तापक्रम (°c)		
	(मि.मि.)	औसत	अधिकतम	न्यूनतम

जनवरी	३३.७	११.८	१९.३	४
फेब्रुअरी	५१.७	१३.७	२१.४	६.
मार्च	३४.८	२०.६	३०	११.१
अप्रिल	५३.२	२१.३	२९.३	१३.२
मे	९०.९	२२.८	३०.४	१५.२
जुन	२६६.३	२४.७	३०.९	१८.५
जुलाई	३६७.७	२४.४	२९.१	१९.७
अगस्ट	२२४.८	२४.२	२९.	१९.३
सेप्टेम्बर	२२९.९	२३.२	२८.७	१७.७
अक्टोबर	४१.८	१९.६	२६.६	१२.६
नोभेम्बर	९.	१५.६	२३.४	७.७
डिसेम्बर	११.४	१२.४	२०.३	४.४
जम्मा/औसत	**१४१५.२**	**१९.५**	**२६.५**	**१२.५**

स्रोतः जल तथा मौसम विभाग २०२६

२.१.२.५ जलवायु परिवर्तनको प्रवृत्ति

नेपाल सरकार, ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय अन्तर्गतको जल तथा मौसम विज्ञान विभाग (Department of Hydrology and Meteorology, DHM) द्वारा सन् २०२४ (अगस्ट) मा प्रकाशित जलवायु परिवर्तन अध्ययनको अद्यावधिक प्रतिवेदनअनुसार रोल्पा जिल्लाको आधार अवधि (१९८१-२०१०) को तुलनामा भविष्यको ऋतुअनुसार वर्षाको मात्रा परिवर्तन हुने देखिन्छ। यस अध्ययनमा नवीनतम CMIP६ जलवायु मोडेल तथा साझा सामाजिक-आर्थिक मार्ग (Shared Socioeconomic Pathways: SSP२४५ र SSP५८५) को प्रयोग गरी नेपालको वर्तमान तथा भविष्यको जलवायु अवस्थाको विश्लेषण गरिएको SSP२-४.५ र SSP५-८.५ दुवै परिदृश्यले रोल्पा जिल्लामा सन् १९८१-२०१० को आधार अवधि (Baseline Period) को तुलनामा भविष्यमा वर्षाको मात्रा तथा तापक्रममा उल्लेखनीय परिवर्तन हुने देखिन्छ।

तालिका १०: रोल्पा जिल्लामा आधार अवधि (१९८१-२०१०) को तुलनामा भविष्यको मौसमी वर्षा परिवर्तन (%)

मौसम	**आधार वर्षा (मि.मि.)**	**SSP२-४.५ (२०३०s)**	**SSP२-४.५ (२०५०s)**	**SSP२-४.५ (२०८०s)**	**SSP५-८.५ (२०३०s)**	**SSP५-८.५ (२०५०s)**	**SSP५-८.५ (२०८०s)**
हिउँद	७०.०	-१%	-६%	-१३%	-८%	-६%	-९%
प्रि-मनसुन	१५४.०	+१२%	-१%	+११%	+१५%	+२१%	+२१%
मनसुन	१०९८.०	+६९%	+१२६%	+१६२%	+९६%	+१४३%	+३९५%
मनसुनपछि	५५.०	-१०%	-९%	-२%	-४%	-४%	+२१%
वार्षिक	१३७६.०	+७०%	+१०९%	+१५८%	+९९%	+१५४%	+४२८%

स्रोतः जल तथा मौसम विज्ञान विभाग (DHM), २०२४

रोल्पा जिल्लामा भविष्यमा वार्षिक वर्षाको मात्रा उल्लेखनीय रूपमा बढ्ने प्रक्षेपण गरिएको छ। विशेषगरी मनसुन याममा वर्षाको मात्रा अत्यधिक बढ्ने देखिएकाले यसले कृषि, जलस्रोत, पूर्वाधार तथा विपद् जोखिममा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने सम्भावना रहेको छ।

हिउँद याममा वर्षा दुवै जलवायु परिदृश्यमा घट्ने अनुमान गरिएको छ। SSP२-४.५ अनुसार २०३० को दशकमा १ प्रतिशत, २०५० को दशकमा ६ प्रतिशत र २०८० को दशकमा १३ प्रतिशतसम्म कमी आउने देखिन्छ। SSP५-८.५ अन्तर्गत पनि ६-९ प्रतिशतसम्म कमी हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। हिउँदे वर्षामा कमी आउँदा माटोको आर्द्रता घट्ने, मुहान तथा भू-जल पुनर्भरण कम हुने, सिँचाइको अभाव हुने तथा गहुँ, जौ, तरकारी लगायत हिउँदे बालीको उत्पादनमा नकारात्मक असर पर्न सक्छ।

प्रि-मनसुन याममा मिश्रित प्रवृत्ति देखिएको छ। SSP२-४.५ अनुसार २०३० को दशकमा १२ प्रतिशत वृद्धि, २०५० मा १ प्रतिशत कमी र २०८० मा पुनः ११ प्रतिशत वृद्धि हुने अनुमान छ। SSP५-८.५ अन्तर्गत भने सम्पूर्ण अवधिमा-२१ प्रतिशतसम्म वृद्धि हुने देखिन्छ। यसले केही क्षेत्रमा सुख्खापन कम गर्न सहयोग पुऱ्याए पनि चट्याङ, असिना, हुरीबतास तथा आकस्मिक वर्षाको सम्भावना बढाउन सक्छ।

मनसुन याममा सबैभन्दा ठूलो परिवर्तन हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। SSP२-४.५ अन्तर्गत २०३०, २०५० र २०८० को दशकमा क्रमशः ६९, १२६ र १६२ प्रतिशत वर्षा वृद्धि हुने देखिन्छ। SSP५-८.५ अन्तर्गत भने यो वृद्धि अझ तीव्र भई २०८० को दशकमा ३९५ प्रतिशतसम्म पुग्ने अनुमान गरिएको छ। यसले अत्यधिक वर्षा, बाढी, पहिरो, भू-क्षय, नदी कटान, सडक तथा पुलमा क्षति, कृषि भूमि नोक्सानी र बस्ती जोखिममा उल्लेखनीय वृद्धि हुन सक्ने संकेत गर्दछ। त्यसैले जलाधार संरक्षण, ढल निकास सुधार, पहिरो नियन्त्रण, नदी व्यवस्थापन तथा विपद् पूर्वतयारीलाई प्राथमिकता दिन आवश्यक देखिन्छ।

मनसुनपछिको याममा SSP२-४.५ अन्तर्गत वर्षा केही घट्ने देखिन्छ भने SSP५-८.५ अन्तर्गत प्रारम्भिक अवधिमा सामान्य कमी भए पनि २०८० को दशकमा २१ प्रतिशत वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। यसले बाली कटानीको समयमा अनियमित वर्षा हुने, भित्र्याइएको अन्नबालीमा क्षति पुग्ने तथा कृषि व्यवस्थापनमा चुनौती थपिन सक्ने सम्भावना छ।

समग्र रूपमा हेर्दा वार्षिक वर्षामा उल्लेखनीय वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। SSP२-४.५ अनुसार वार्षिक वर्षा २०३०, २०५० र २०८० को दशकमा क्रमशः ७०, १०९ र १५८ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान गरिएको छ। SSP५-८.५ अन्तर्गत भने ९९, १५४ र ४२८ प्रतिशतसम्म वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। यसले भविष्यमा रोल्पा जिल्ला अझ बढी आर्द्र हुने, तर वर्षा वितरण असन्तुलित र अत्यधिक हुने संकेत गर्दछ।

परियोजना गरिएको जलवायु परिदृश्य अनुसार रोल्पा जिल्लामा आधार अवधि (१९८१-२०१०) को तुलनामा भविष्यमा सबै ऋतुमा तथा वार्षिक अधिकतम तापक्रम (Maximum Temperature) वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। SSP२-४.५ र SSP५-८.५ दुवै परिदृश्यले तापक्रम निरन्तर बढ्ने देखाएका छन्, तर उच्च हरितगृह ग्यास उत्सर्जन भएको SSP५-८.५ परिदृश्यमा तापक्रम वृद्धि अझ तीव्र हुने अनुमान गरिएको छ।

तालिका ११ः रोल्पा जिल्लामा आधार अवधि (१९८१—२०१०) को तुलनामा भविष्यको ऋतुअनुसार तथा वार्षिक अधिकतम तापक्रम परिवर्तन (°से.)

मौसम	**आधार अधिकतम तापक्रम (°से.)**	**SSP२-४.५ (२०३०s)**	**SSP२-४.५ (२०५०s)**	**SSP२-४.५ (२०८०s)**	**SSP५-८.५ (२०३०s)**	**SSP५-८.५ (२०५०s)**	**SSP५-८.५ (२०८०s)**
हिउँद	१५.४	+०.९	+१.६	+२.५	+०.९	+१.८	+४.४
प्रि-मनसुन	२३.७	+०.५	+१.३	+१.८	+०.६	+१.३	+३.४
मनसुन	२४.८	+०.६	+१.१	+१.६	+०.५	+१.२	+२.५
मनसुनपछिको	२०.७	+०.७	+१.२	+२.०	+०.६	+१.५	+३.९
वार्षिक	२१.५	+०.७	+१.३	+२.०	+०.७	+१.४	+३.५

स्रोतः जल तथा मौसम विज्ञान विभाग (DHM), २०२४

प्रक्षेपण अनुसार रोल्पा जिल्लामा सबै मौसम तथा वार्षिक अधिकतम तापक्रम क्रमिक रूपमा बढ्ने देखिन्छ। तापक्रम वृद्धिको प्रभाव कृषि, वन, जलस्रोत, जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य तथा विपद् जोखिममा प्रत्यक्ष रूपमा पर्ने सम्भावना छ।

हिउँद याममा आधार अधिकतम तापक्रम १५.४°से. रहेकोमा SSP२-४.५ अन्तर्गत २०३०, २०५० र २०८० को दशकमा क्रमशः ०.९°से., १.६°से. र २.५°से.ले वृद्धि हुने देखिन्छ। SSP५-८.५ अन्तर्गत २०८० को दशकसम्म तापक्रम ४.४°से.ले बढ्न सक्ने प्रक्षेपण गरिएको छ। यसले हिउँद छोटिने, चिसोपन घट्ने, रोग-कीराको प्रकोप बढ्ने तथा हिउँदे बालीको उत्पादन प्रणालीमा परिवर्तन ल्याउन सक्छ।

प्रि-मनसुन याममा आधार अधिकतम तापक्रम २३.७°से. रहेको छ। SSP२-४.५ अन्तर्गत तापक्रम ०.५°से.देखि १.८°से.सम्म बढ्ने तथा SSP५-८.५ अन्तर्गत २०८० को दशकमा ३.४°से.सम्म वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। यसले गर्मीको लहर (Heat Wave), पानीको माग वृद्धि, माटोको चिस्यानमा कमी तथा वन डढेलोको जोखिम बढाउन सक्छ।

मनसुन याममा आधार अधिकतम तापक्रम २४.८°से. रहेको छ। SSP२-४.५ अन्तर्गत ०.६°से.देखि १.६°से.सम्म तथा SSP५-८.५ अन्तर्गत २.५°से.सम्म वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। मनसुनमा तापक्रम बढ्दा वाष्पीकरण दर बढ्ने, अत्यधिक आर्द्रताको अनुभूति बढ्ने तथा कृषि बालीमा तापीय तनाव (Heat Stress) बढ्न सक्छ। साथै रोग तथा किराको फैलावटमा पनि वृद्धि हुन सक्छ।

मनसुनपछिको याममा आधार अधिकतम तापक्रम २०.७° से. रहेको छ। SSP२-४.५ अन्तर्गत ०.७° से.देखि २.०° से.सम्म तथा SSP५-८.५ अन्तर्गत ३.९° से.सम्म वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। यसले बाली पाक्ने तथा कटानीको समयमा तापीय तनाव बढाउन सक्छ र पानीको उपलब्धतामा पनि असर पार्न सक्छ।

वार्षिक रूपमा हेर्दा आधार अवधिमा औसत अधिकतम तापक्रम २१.५°से. रहेको छ। SSP२-४.५ अन्तर्गत वार्षिक अधिकतम तापक्रम २०३०, २०५० र २०८० को दशकमा क्रमशः ०.७° से., १.३° से. र २.०° से.ले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। त्यस्तै SSP५-८.५ अन्तर्गत २०३०, २०५० र २०८० को दशकमा क्रमशः ०.७° से., १.४° से. र ३.५° से.ले वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। यसले भविष्यमा वर्षभरि नै गर्मीको तीव्रता बढ्ने, तातो दिनहरूको संख्या वृद्धि हुने तथा तापसम्बन्धी जोखिमहरू बढ्दै जाने संकेत गर्दछ।

तालिका १२ः रोल्पा जिल्लामा आधार अवधि (१९८१-२०१०) को तुलनामा भविष्यको ऋतुअनुसार तथा वार्षिक न्यूनतम तापक्रम परिवर्तन (°से.)

मौसम	आधार न्यूनतम तापक्रम (°से.)	SSP२-४.५ (२०३०s)	SSP२-४.५ (२०५०s)	SSP२-४.५ (२०८०s)	SSP५-८.५ (२०३०s)	SSP५-८.५ (२०५०s)	SSP५-८.५ (२०८०s)
हिउँद	३.८	+०.८	+१.३	+२.०	+०.७	+१.६	+३.९
प्रि–मनसुन	११.४	+०.७	+१.४	+२.२	+०.९	+१.८	+४.२
मनसुन	१६.५	+०.७	+१.३	+१.८	+०.८	+१.६	+३.३
मनसुनपछिको	९.४	+०.६	+१.२	+२.१	+०.८	+१.७	+४.०
वार्षिक	१०.९	+०.७	+१.३	+२.०	+०.८	+१.६	+३.८

स्रोतः जल तथा मौसम विज्ञान विभाग (DHM), २०२४

प्रक्षेपण अनुसार रोल्पा जिल्लामा सबै मौसममा तथा वार्षिक न्यूनतम तापक्रम निरन्तर बढ्ने देखिन्छ। यसले रातिको तापक्रम बढ्ने, चिसो दिनहरूको संख्या घट्ने तथा ऋतुअनुसार चक्रमा परिवर्तन आउने सम्भावना जनाउँछ। विशेषगरी उच्च हरितगृह ग्यास उत्सर्जन भएको SSP५-८.५ परिदृश्यमा तापक्रम वृद्धि अझ तीव्र हुने अनुमान गरिएको छ।

हिउँद याममा आधार न्यूनतम तापक्रम ३.८°से. रहेको छ। SSP२-४.५ अन्तर्गत २०३०, २०५० र २०८० को दशकमा क्रमशः ०.८°से., १.३°से. र २.०°से.ले वृद्धि हुने देखिन्छ। SSP५-८.५ अन्तर्गत भने २०८० को दशकसम्म ३.९°से.ले वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। यसले चिसोको अवधि छोटिने, (Frost) पर्ने सम्भावना घट्ने तथा हिउँदे बाली र प्राकृतिक पारिस्थितिक प्रणालीमा परिवर्तन ल्याउन सक्छ।

प्रि-मनसुन याममा आधार न्यूनतम तापक्रम ११.४°से. रहेको छ। SSP२-४.५ अन्तर्गत ०.७°से.देखि २.२°से.सम्म तथा SSP५-८.५ अन्तर्गत ४.२°से.सम्म वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। सबै मौसममध्ये प्रि-मनसुनमा न्यूनतम तापक्रमको वृद्धि सबैभन्दा बढी हुने देखिएको छ। यसले गर्मीको मौसम अझ लम्बिनु, माटोको आर्द्रता छिटो घट्नु तथा पानीको माग बढ्नुका साथै वन डढेलोको जोखिम बढाउन सक्छ।

मनसुन याममा आधार न्यूनतम तापक्रम १६.५°से. रहेको छ। SSP२-४.५ अन्तर्गत ०.७°से.देखि १.८°से.सम्म तथा SSP५-८.५ अन्तर्गत ३.३°से.सम्म वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। रातिको तापक्रम बढ्दा बालीको वृद्धि, रोग तथा किराको जीवनचक्र, पशुपालन तथा मानव स्वास्थ्यमा असर पर्न सक्छ।

मनसुनपछिको याममा आधार न्यूनतम तापक्रम ९.४°से. रहेको छ। SSP२-४.५ अन्तर्गत ०.६°से.देखि २.१°से.सम्म तथा SSP५-८.५ अन्तर्गत ४.०°से.सम्म वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। यसले बाली पाक्ने तथा कटानीको अवधिमा तापीय अवस्था परिवर्तन गर्न सक्ने, रोग-किराको सक्रियता बढाउन सक्ने तथा पानीको मागमा वृद्धि गराउन सक्ने सम्भावना छ।

वार्षिक औसत न्यूनतम तापक्रम पनि उल्लेखनीय रूपमा बढ्ने देखिएको छ। आधार अवधिमा वार्षिक न्यूनतम तापक्रम १०.९°से. रहेकोमा SSP२-४.५ अन्तर्गत २०३०, २०५० र २०८० को दशकमा क्रमशः ०.७°से., १.३°से. र २.०°से.ले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। त्यस्तै SSP५-८.५ अन्तर्गत वार्षिक न्यूनतम तापक्रम २०३०, २०५० र २०८० को दशकमा क्रमशः ०.८°से., १.६°से. र ३.८°से.ले वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। यसले भविष्यमा रातिको तापक्रम निरन्तर बढ्दै जाने, चिसो दिनहरू घट्ने तथा गर्मीको प्रभाव वर्षभरि नै बढ्दै जाने संकेत गर्दछ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको सन्दर्भमा न्यूनतम तापक्रममा हुने यस प्रकारको वृद्धिले कृषि प्रणाली, पशुपालन, वन, जलस्रोत तथा जनस्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्न सक्छ। रातिको तापक्रम बढ्दा बालीको उत्पादन चक्र, फलफूल तथा तरकारीको गुणस्तर, पशुधनको स्वास्थ्य र रोग-किराको फैलावटमा परिवर्तन आउन सक्छ। साथै, पानीको आवश्यकता बढ्ने, मुहान सुक्ने जोखिम बढ्ने तथा वन डढेलोको सम्भावना पनि वृद्धि हुन सक्छ। त्यसैले जलवायु-अनुकूल कृषि प्रविधि, जलस्रोत संरक्षण, हरित क्षेत्र विस्तार, वन व्यवस्थापन, तापसम्बन्धी स्वास्थ्य जोखिम न्यूनीकरण तथा स्थानीय जलवायु अनुकूलन योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनलाई प्राथमिकता दिन आवश्यक देखिन्छ।

२.१.३ सामाजिक अवस्था

२.१.३.१ जनसंख्याको विवरण

क) वडा अनुसार जनसंख्या

यस गाउँपालिकाको राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार ४.५८ जना प्रति घरधुरीको हिसाबले कुल १९७८८ जनसंख्या ४३२० घरधुरीमा रहेका छ। जस अनुसार हालको लैंगिक अनुपात प्रत्येक १०० महिलामा ९६.५० पुरुष रहेको छ।

ख) जातजाति आधारमा जनसंख्या

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको जातजातिगत संरचनाअनुसार कुल ३०,३५६ जनसंख्यामध्ये मगर समुदायको जनसंख्या ११,०२६ (३६.३२%) रहेको छ, जसले यस गाउँपालिकामा मगर समुदाय सबैभन्दा ठूलो जातीय समूह रहेको देखाउँछ। त्यसपछि क्षेत्री समुदाय १०,३५७ (३४.१२%) सहित दोस्रो ठूलो समूह रहेको छ। यी दुई समुदायले मात्र कुल जनसंख्याको करिब ७०.४४ प्रतिशत हिस्सा ओगटेका छन्। त्यसैगरी विश्वकर्मा समुदाय ४,१४४ (१३.६५%) सहित तेस्रो ठूलो जातीय समूह हो। सन्यासी/दसनामी १,४३१ (४.७१%), परियार ९१३ (३.०१%), ब्राह्मण (पहाड) ९११ (३.००%), ठकुरी ७७३ (२.५५%), मिजार ४९४ (१.६३%), मुसलमान १८२ (०.६०%) तथा नेवाः (नेवार) १२५ (०.४१%) जनसंख्या रहेका छन्। यस तथ्याङ्कले सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा मगर र क्षेत्री समुदायको उल्लेखनीय बहुलता रहेको भए पनि दलित, जनजाति, मुस्लिम तथा अन्य जातीय समुदायहरूको पनि महत्वपूर्ण उपस्थिति रहेको देखिन्छ।

ग) धर्मको आधारमा जनसंख्या

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको कुल ३०,६१७ जनसंख्यामध्ये हिन्दु धर्मावलम्बीको संख्या ३०,०७६ (९८.२३%) रहेको छ, जसले यस गाउँपालिकामा हिन्दु धर्मको अत्यधिक बहुलता रहेको देखाउँछ। प्रकृति धर्म मान्ने २५२ (०.८२%), इस्लाम धर्म मान्ने १८५ (०.६०%), क्रिश्चियन धर्म मान्ने ७४ (०.२४%) तथा बौद्ध धर्म मान्ने ३० (०.१०%) जना रहेका छन्। यस तथ्याङ्कले सुनिलस्मृति गाउँपालिका धार्मिक रूपमा मुख्यतः हिन्दु बहुल क्षेत्र भए पनि यहाँ प्रकृति, इस्लाम, क्रिश्चियन तथा बौद्ध धर्मावलम्बीहरूको पनि उपस्थिति रहेको देखिन्छ।

घ) शैक्षिक अवस्था

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिका २७,३५९ जना जनसंख्या रहेका छन्। तीमध्ये २०,३७१ जना (७४.४६%) पढ्न-लेख्न सक्ने, ६४ जना (०.२३%) पढ्न मात्र सक्ने, ६,९१३ जना (२५.२७%) पढ्न-लेख्न नसक्ने तथा ११ जना (०.०४%) को अवस्था उल्लेख नभएको छ। पुरुषको साक्षरता दर ८४.४२ प्रतिशत रहेको छ भने महिलाको ६६.३० प्रतिशत मात्र रहेकोले लैङ्गिक आधारमा उल्लेखनीय साक्षरता अन्तर देखिन्छ।

वडागत रूपमा हेर्दा वडा नं. ३ मा सबैभन्दा उच्च ८३.५५ प्रतिशत साक्षरता दर रहेको छ भने वडा नं. ८ मा सबैभन्दा न्यून ६३.३४ प्रतिशत साक्षरता दर रहेको छ। वडा नं. १, २, ३, ४ र ६ मा गाउँपालिकाको औसतभन्दा बढी साक्षरता रहेको छ भने वडा नं. ५, ७ र ८ मा औसतभन्दा कम साक्षरता देखिन्छ। विशेषगरी वडा नं. ७ र ८ मा महिला साक्षरता क्रमशः ५७.८८ प्रतिशत र ५३.२० प्रतिशत मात्र भएकाले ती क्षेत्रमा महिला शिक्षा, वयस्क साक्षरता तथा विद्यालय पहुँच अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिन आवश्यक देखिन्छ।

ङ) अपाङ्गताको विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको कुल संख्या १,१६६ रहेको छ। तीमध्ये शारीरिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू ५१८ (४४.४६%) रहेका छन्, जुन सबैभन्दा ठूलो वर्ग हो। त्यसपछि न्यून दृष्टियुक्त १७६ (१५.११%), न्यून श्रवणशक्ति १०८ (९.२७%), बहुअपाङ्गता ९२ (७.९०%), बहिरोपन ७५ (६.४४%) तथा दृष्टिविहीन ६५ (५.५८%) रहेका छन्। त्यसैगरी मानसिक वा मनोसामाजिक अपाङ्गता भएका ४१ (३.५२%), मनोसामाजिक अपाङ्गता भएका ३४ (२.९२%), बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन २३ (१.९७%), अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया) भएका २० (१.७२%), बौद्धिक अपाङ्गता भएका ९ (०.७७%) तथा अटिजम् भएका ४ (०.२६%) व्यक्ति रहेका छन्। यस तथ्याङ्कले गाउँपालिकामा शारीरिक, दृष्टि तथा श्रवणसम्बन्धी अपाङ्गताको हिस्सा उल्लेखनीय रहेको देखिन्छ।

तालिका १३: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा अपाङ्गताको वर्गीकरण आधारमा जनसंख्या

अपाङ्गताको वर्गीकरण	**जम्मा**	**पुरुष**	**महिला**
शारीरिक अपाङ्गता	५१८	२८८	२३०
न्यून दृष्टियुक्त	१७६	८७	८९
न्यून श्रवणशक्ति	१०९	५१	५८
बहुअपाङ्गता	९२	४६	४६
बहिरोपन	७५	३३	४२
दृष्टिविहीन	६५	२९	३६
मानसिक वा मनोसामाजिक	४१	२४	१७
मनोसामाजिक अपाङ्गता	३४	१८	१६
बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	२३	७	१६
अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया)	२०	३	१७
बौद्धिक अपाङ्गता	९	४	५
अटिजम्	४	१	३
जम्मा	**११६६**	**५९१**	**५७५**

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

च) पेसा तथा रोजगारीको अवस्था

यस गाउँपालिकाका वासिन्दाहरु गैर-कृषि रोजगारीभन्दा कृषि रोजगारीमा बढी आस्रीत रहेका छन्। कृषिबाहेक व्यापार, थोक तथा खुद्रा व्यापार, वैदेशिक रोजगार, जागिर मुख्य पेशाका रुपमा रहेको छन्। सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको कृषि तथा गैर-कृषि रोजगारी अवस्थाको वडागत रूपमा विवरण तालिका १४ मा पेश गरिएको छ।

तालिका १४: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको व्यवसायको प्रकार आधारमा जनसंख्याको विवरण

व्यवसायको प्रकार	**वडागत**							
	१	२	३	४	५	६	७	८
कृषि	७७.५	७०.३	६८.८	७१.९	८८.०	५९.८	७१.५	७६.९
गैरकृषि	२२.५	२९.७	३१.२	२८.०	१२.०	४०.१	२८.५	२३.१

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्य रूपमा कृषिमा आधारित रहेको देखिन्छ। कुल रोजगारीमध्ये ७३.२ प्रतिशत जनसंख्या कृषि क्षेत्रमा संलग्न छन्, जसले कृषि नै यहाँको प्रमुख जीविकोपार्जनको आधार भएको पुष्टि गर्दछ। यसले गाउँपालिकाको आर्थिक संरचना कृषि उत्पादन, पशुपालन तथा कृषि—आधारित गतिविधिमा केन्द्रित रहेको संकेत गर्दछ।

कृषिपछि थोक व्यापार (८.५%) र निर्माण क्षेत्र (८.०%) रोजगारीका महत्वपूर्ण क्षेत्रका रूपमा रहेका छन्। यसले स्थानीय बजार विस्तार, पूर्वाधार निर्माण तथा व्यापारिक गतिविधिहरू क्रमशः बढ्दै गएको देखाउँछ। त्यसैगरी उत्पादन (२.१%), अन्य सेवा (२.१%), शिक्षा (१.९%), यातायात (१.१%) तथा आवास तथा होटल व्यवसाय (१.०%) मा पनि केही जनसंख्या संलग्न रहेको पाइन्छ।

अन्य क्षेत्रहरू जस्तै सार्वजनिक प्रशासन (०.५%), घरायसी क्रियाकलाप (०.४%), मानव स्वास्थ्य (०.३%), वित्त (०.३%), पेशाविद्, पानी, बिजुली, सूचना तथा सञ्चार, खानी, व्यवस्थापन तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थासँग सम्बन्धित गतिविधिहरू (प्रत्येक ०.१%) मा संलग्न जनसंख्या अत्यन्त न्यून रहेको छ। घरजग्गा व्यापार, कला तथा मनोरञ्जन तथा उल्लेख नभएको श्रेणीको हिस्सा नगण्य (०.०%) रहेको छ। अन्य व्यवसायको प्रकार र आर्थिक गतिविधिमा सहभागी हुने अवधिका आधारमा सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको विवरण तालिका १५ मा पेश गरिएको छ।

तालिका १५ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको व्यवसायको प्रकार आधारमा जनसंख्याको विवरण

पेशागत समूह	(%)	पेशागत समूह	(%)
कृषि वन र माछापालन कार्यमा दक्ष कामदारहरु	६९.६	कारखाना तथा यन्त्र प्रचालक र जडान गर्ने कामदारहरु	१.४
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरु	१४.९	प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्हरू	०.५
शिल्पकला तथा कारिगरी र यस सम्बन्धी व्यापार गर्ने कामदारहरु	४.४	कार्यालय सहायकहरू	०.४
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदारहरु	३.३	सशस्त्र बल	०.१
व्यवस्थापक	३.१	उल्लेख नभएको	०.१
पेशाविद्हरू	२.२		

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

यस गाउँपालिकाको ३६.२% जनसंख्या आर्थिक गतिविधिमा सहभागी छैनन् र ४०% जनसंख्या ६ महिनाभन्दा बढी काम गर्ने गर्दछन्।

तालिका १६ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको आर्थिक गतिविधिमा सहभागी भएका अवधिका आधारमा जनसंख्याको विवरण

आर्थिक गतिविधिमा सहभागी	पुरुष	महिला	कुल
६ महिनाभन्दा बढी	४०.३	३३.६	३६.६
कुनै पनि आर्थिक काम नगरेका	२९.४	३०.८	३०.१

३ - ६ महिना	१५.५	१८.३	१७.१
३ महिनाभन्दा कम	१४.८	१७.२	१९.३

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

२.१.३.२ सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको कृषिको अवस्था

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा कुल २,१२७ हेक्टर कृषि क्षेत्र रहेको छ। यसमध्ये ५३२ हेक्टर क्षेत्र मात्र सिंचित रहेको छ, जुन कुल क्षेत्रफलको करिब २५ प्रतिशत हो। यसले गाउँपालिकाको अधिकांश कृषि अझै पनि वर्षामा आधारित रहेको देखाउँछ। कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्न सिँचाइ पूर्वाधारको विस्तार, जलस्रोतको संरक्षण, तथा आधुनिक सिँचाइ प्रविधिको प्रयोगलाई प्राथमिकता दिन आवश्यक देखिन्छ।

गाउँपालिकाको करिब ३३.७९ प्रतिशत भूमि खेतीयोग्य रहेको छ र सबै वडामा कृषि कार्य सञ्चालन हुँदै आएको छ। बेँसी क्षेत्रमा उर्वर खेतीयोग्य जमिन उपलब्ध रहेको छ भने पहाडी क्षेत्रमा प्रशस्त वन तथा चरन क्षेत्र भएकाले पशुपालन व्यवसायको राम्रो सम्भावना रहेको छ। यहाँ धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर लगायतका खाद्यान्न बाली, बन्दा, काउली, आलु, प्याज, टमाटर र अदुवा जस्ता तरकारी, साथै ओखर, नास्पाती, सुन्तला, जुनार, कागती लगायतका फलफूल उत्पादन गरिन्छ। दलहनतर्फ मास, गहत र सिमी तथा मसला बालीमध्ये विशेषगरी टिमुरको उत्पादन उल्लेखनीय रहेको छ। पशुपालनमा गाई, भैँसी, भेडा, बाख्रा, कुखुरा र सुँगुर पालन गरिनुका साथै मौरीपालन र माछापालन व्यवसाय विस्तार गर्ने पर्याप्त सम्भावना रहेको छ।

राष्ट्रिय कृषि गणना २०७२ अनुसार सुनिल स्मृति गाउँपालिकामा कृषिमा संलग्न कुल ५,७३३ घरधुरी रहेका छन्, जसमध्ये ५,३९९ (९४.१७ प्रतिशत) घरधुरीले कुनै न कुनै प्रकारको पशुपालन गरेका छन्। यसले गाउँपालिकाका अधिकांश कृषक परिवारको जीविकोपार्जनमा पशुपालन महत्वपूर्ण आधार भएको देखाउँछ।

पशुपालनमध्ये बाख्रा/च्याङ्ग्रा पालन सबैभन्दा बढी प्रचलित रहेको छ। गाउँपालिकाका ४,४८३ घरधुरीमा २४,८७६ वटा बाख्रा/च्याङ्ग्रा पालिएका छन्, जसले स्थानीय आम्दानी, पोषण तथा नगद आय आर्जनमा यसको महत्वपूर्ण योगदान रहेको संकेत गर्दछ।

त्यसैगरी कुखुरापालन पनि अत्यन्त व्यापक रहेको देखिन्छ। ४,२२१ घरधुरीमा ४६,६४७ वटा कुखुरा पालिएका छन्, जुन संख्याका आधारमा सबैभन्दा बढी रहेको पशुपन्छी हो। यसले व्यावसायिक तथा घरायसी दुवै प्रकारका कुखुरापालन गाउँपालिकामा लोकप्रिय रहेको देखाउँछ।

यसका अतिरिक्त ३,४२९ घरधुरीमा ९,०५० वटा गाई तथा २,३३५ घरधुरीमा ४,१३२ वटा भैँसी पालिएका छन्। यसबाट दुग्ध उत्पादन तथा कृषि कार्यमा गाईभैँसीको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको स्पष्ट हुन्छ। भेडापालन भने तुलनात्मक रूपमा कम रहेको छ, जहाँ ६११ घरधुरीमा १,८२१ वटा भेडा पालिएका छन्। त्यसैगरी १०१ घरधुरीमा २५२ वटा सुँगुर पालिएको देखिन्छ, जसले सुँगुरपालन सीमित परिवारमा मात्र केन्द्रित रहेको जनाउँछ। अन्य पशु पालिएको विवरण नभए पनि १५० घरधुरीमा ७९३ वटा अन्य चराचुरुङ्गी पालिएको उल्लेख गरिएको छ।

२.१.३.३ वडा तहमा जनघनत्व

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा सबैभन्दा बढी जनघनत्व वडा नं २ रहेको छ भने सबैभन्दा कम वडा नं ५ रहेको छ। पालिकाको वडा स्तरीय जनघनत्व नक्सा चित्र १६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

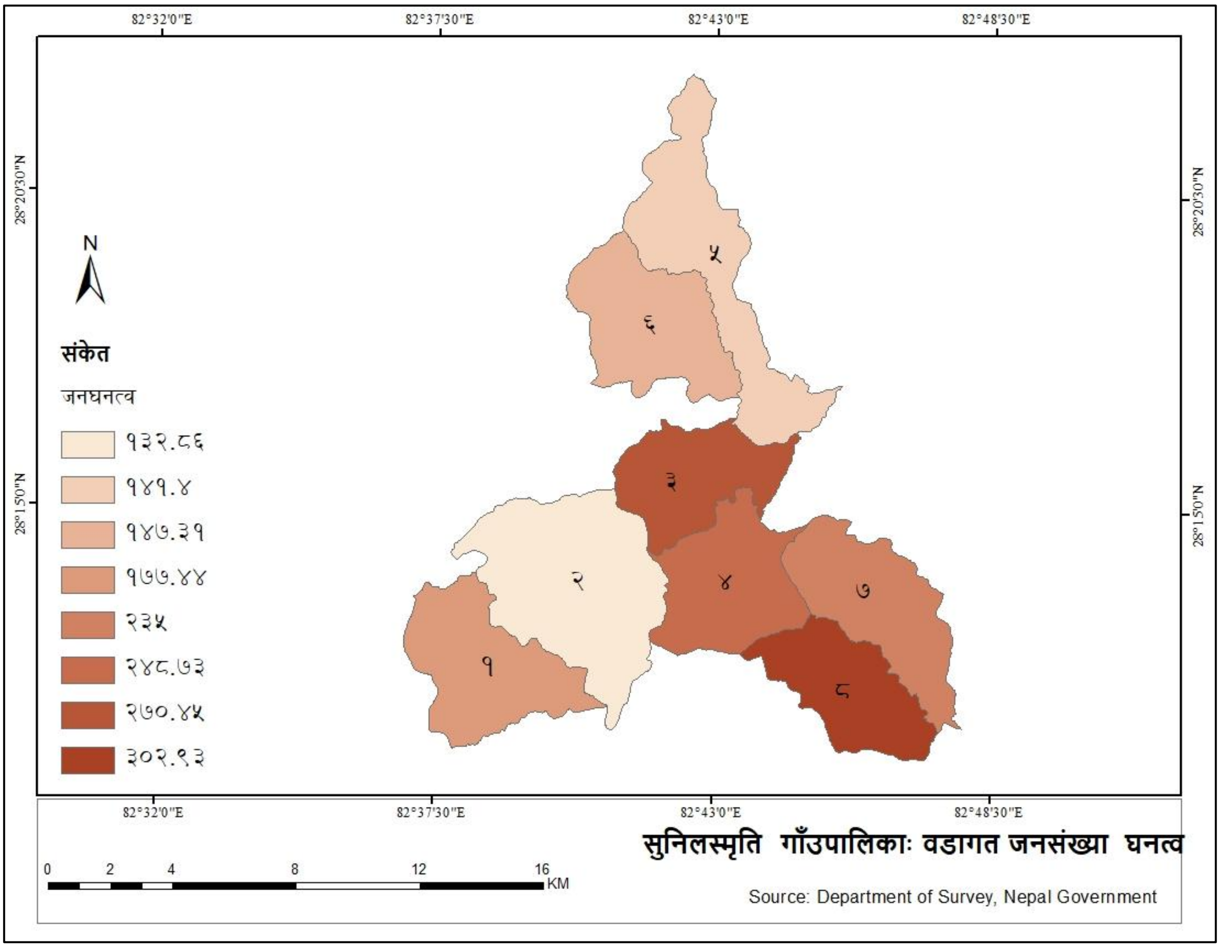

चित्र नं १६ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको वडा स्तरीय जनघनत्व

२.१.३.४ वडा तहमा रहेका सबै प्रकारका निजी भवनहरूको सङ्ख्या र प्रकार

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा घरको जगको प्रकार, घरको बाहिरी भित्ताका लागि प्रयोग भएका सामग्री, भुईंमा प्रयोग भएको सामग्री र घरको छानो बनाउन प्रयोग भएका सामग्रीका आधारमा घरधुरीहरूको विवरण प्रतिशतमा तालिका १७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १७ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा घरको जगको प्रकार, घरको बाहिरी भित्ताका लागि प्रयोग भएका सामग्री, भुईंमा प्रयोग भएको सामग्री र घरको छानो बनाउन प्रयोग भएका सामग्रीका आधारमा घरधुरीहरूको विवरण

घरको जगको प्रकार	**(%)**	**बाहिरी भित्तामा प्रयोग भएको सामग्री**	**(%)**	**भुईंमा प्रयोग भएको सामग्री**	**(%)**	**छानोमा प्रयोग भएको सामग्री**	**(%)**
माटोको जोडाई	८५.८	माटोको जोडाई भएको इँटा/ढुङ्गा	८२.२	माटो	८४.९	जस्ता/टिन/च्यादर	५६.०

भएको ईँटा/ढुङ्गा							
सिमेन्टको जोडाई भएको ईँटा/ढुङ्गा	१०.६	सिमेन्टको जोडाई भएको ईँटा/ढुङ्गा	१५.०	सिमेन्ट ढलान	११.३	ढुङ्गा/स्लेट	२५.६
काठ/बाँस को खम्बा गाडेको	२.५	बाँसजन्य सामग्री	१.७	काठको फल्याक/बाँस	२.७	सिमेन्ट ढलान	१०.२
ढलान पिल्लर सहितको	१.०	काठ/फल्याक	०.८	ईँटा/ढुङ्गा	०.६	खर/पराल/छवाली	७.८
अन्य	०.१	जस्ता/टिन/च्यादर	०.२	अन्य	०.३	टायल/खपडा/झिँगटी	०.२
		काचो ईँटा	०.१	सेरामिक टायल	०.२	अन्य	०.१
		अन्य	०.१			काठ/फल्याक	०.१
		प्रिफ्याब	०.०			माटो	०.०

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

२.१.३.५ सार्वजनिक भवन तथा संरचनाहरू

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा पालिका भवन, वडा कार्यालयहरू, स्वास्थ्य संस्था, विद्यालय, क्लब, सामुदायिक भवन, रेडक्रस, प्रहरी कार्यालय तथा सहकारी लगायतको सार्वजनिक भवन तथा संरचनाहरू रहेका छन्। पालिकामा रहेका भवन तथा संरचनाको विवरण तालिका १८-१९ गरिएको छ।

तालिका १८ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको सार्वजनिक भवन तथा संरचनाको विवरण

विवरण	वडा नं							जम्मा
व्यवसायिक क्षेत्र	१	२	३	४	५	६	७	८	
व्यवसायिक क्षेत्र	२	५	५	७	३	५	३	६	३६
नदी/खोला/सिमसार	७	२	३	४	४	५	७	४	३६
सामुदायिक वन	६	८	८	५	१	९	२	१	४०
राष्ट्रिय वन	०	०	०	१	१	१	१	०	४
खानी तथा खनिज क्षेत्र	०	०	०	०	२	०	०	०	२
विद्यालय	८	८	४	४	४	५	५	७	४५
स्वास्थ्य संस्था	२	२	१	३	४	२	२	४	२०
सहकारी संस्था	०	१	०	०	०	०	०	१	२
सामुदायिक भवन	०	०	०	०	०	१	१	३	५

प्रहरी कार्यालय/चौकी	०	१	०	१	०	१	०	०	३
क्लब	०	४	०	०	०	०	०	०	४
मसानघाट	१	१	१	२	७	५	३	०	२०
धार्मिक/सांस्कृतिक क्षेत्र	५	४	१	५	५	९	१०	०	३९

स्रोतः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको भु-उपयोग योजना, २०८२

तालिका १९ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको विद्यालय भवन सम्बन्धि विवरण

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	वडा नं.	शौचालय	भवन संख्या	कोठा संख्या	बेन्च/डेस्क	टेबल	कुर्सी	दराज
१	जनएकता प्रा.वि.	१	२	३	६	२१	२	५	२
२	रामेश्वरी मा.वि.	१	६	९	२८	९०	१५	४०	५
३	शिशु कल्याण प्रा.वि.	१	१	१	३	२०	२	५	१
४	गगाङ प्रा.वि.	१	१	३	९	१२	२	४	३
५	देवीभक्त आ.वि.	१	१	३	१०	५४	३	२०	२
६	तुसारपानी बाल विकास केन्द्र	१	१	१	२	५	१	२	१
७	नमुना बाल विकास केन्द्र	१	१	१	२	५	१	२	१
८	घोडागाउँ बोर्डिङ	१	‘	३	१८	५२	‘	‘	‘
९	त्रिपुरेश्वरी मा.वि.	२	३	१०	२०	८०	११	१९	४
१०	ज्योतिप्रकाश मा.वि.	२	२	७	१३	९८	३	२५	‘
११	चतुभुज प्रा.वि.	२	१	१	३	२०	५	५	१
१२	ज्ञानोदय आ.वि.	२	२	४	१०	४५	१२	९	३
१३	दिपेन्द्र प्रा.वि.	२	१	२	‘	१०	२	७	२
१४	कालिका प्रा.वि.	२	१	३	९	‘	४	१८	२
१५	हृदयेश्वरी आ.वि.	२	३	४	‘	९२	३	९	१
१६	सरस्वती प्रा.वि.	२	‘	२	‘	११	१	५	२
१७	रामज्योति प्रा.वि.	२	२	३	१०	२०	२	५	१
१८	ज्ञान मन्दिर विद्या गृह	२	२	‘	२२	८५	२	१	१
१९	चन्द्रप्रभा मा.वि.	३	४	६	१९	१०५	६	१८	६
२०	सरस्वती प्रा.वि.	३	२	४	८	१५	२	१०	१
२१	गोपीतारा प्रा.वि.	३	१	१	३	१५	२	१०	१
२२	विमदपुञ्ज प्रा.वि.	३	१	१	३	१५	२	१०	१

२३	न्यू डन इङ्लिस बोर्डिङ स्कुल	३	२	१	१२	१६	१	८	१
२४	रोल्पा सनलाइट इङ्लिस बोर्डिङ स्कुल	३	५	‘	१५	२०	४	१०	२
२५	सूर्योदय मा.वि.	४	२	४	९	१८२	६	२१	४
२६	जनता आ.वि.	४	१	१	७	४४	३	११	१
२७	सरस्वती प्रा.वि.	४	१	१	३	२०	२	१०	१
२८	बराहक्षेत्र प्रा.वि.	४	१	१	३	१३	२	१०	१
२९	जलजला बोर्डिङ स्कुल	४	२	४	१९	६५	५	२२	२
३०	सूर्योदय आ.वि.	५	२	३	१२	५५	२	१०	२
३१	बालबोध प्रा.वि.	५	२	२	७	८	२	१	१
३२	जीवनोद्धार प्रा.वि.	५	१	३	‘	४५	४	२२	३
३३	उदय प्रा.वि.	५	१	२	६	२२	२	१२	३
३४	चन्द्रज्योति बाल विकास केन्द्र	५	१	२	३	१०	२	४	१
३५	जनज्योति मा.वि.	६	१०	७	३०	८०	१७	१७४	२१
३६	सरस्वती प्रा.वि.	६	१	२	७	५९	३	२२	३
३७	जनकल्याण आधारभूत विद्यालय	६	१	३	१०	७०	२	२	१
३८	जनोद्धार प्रा.वि.	६	२	१	७	‘	६	२५	‘
३९	शिशु कल्याण प्रा.वि.	६	१	२	‘	२०	२	१२	२
४०	ने.रा.मा.वि. तेवाङ	७	३	४	११	९०	२	५	१
४१	लिस्ने बाल प्रा.वि.	७	१	१	३	२५	२	१२	२
४२	नव नमुना प्रा.वि.	७	१	२	२०	१	५	१	‘
४३	शिवालय प्रा.वि.	७	२	३	१०	५१	२	१३	३
४४	जनप्रिय नमुना प्रा.वि.	७	१	१	३	१०	२	१	१
४५	ने.रा.मा.वि. अरेस	८	१	६	२१	१४०	१०	३०	५
४६	लिस्ने प्रा.वि. (अफ्ले)	८	१	२	७	६४	२	१०	१
४७	श्री बालकल्याण प्रा.वि. धाराखर्क	८	१	१	४	२८	२	४	१
४८	जन ज्योति प्रा.वि.	८	१	१	‘	१०	२	४	१

४९	श्री जनता प्रा.वि. (चित्रे)	८	१	१	३	१०	२	१	१
५०	नमुना प्रा.वि. (फूलधारा)	८	१	२	६	२२	१	८	१

स्रोतः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सेवा गाउँपालिकाभित्र रहेका स्वास्थ्य चौकी, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, सामुदायिक स्वास्थ्य एकाइ तथा गाउँघर क्लिनिकहरू मार्फत प्रवाह भइरहेको छ। उपलब्ध वडा विवरणअनुसार गाउँपालिकामा २० वटा स्वास्थ्य संस्था रहेका छन्, जसले स्थानीय नागरिकलाई आधारभूत तथा प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइरहेका छन्। यी संस्थाहरूबाट सामान्य रोगको उपचार, मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य सेवा, गर्भवती तथा सुत्केरी सेवा, नियमित तथा पूर्ण खोप कार्यक्रम, परिवार नियोजन, पोषण कार्यक्रम, स्वास्थ्य परामर्श, संक्रामक तथा नसर्ने रोगको रोकथाम, औषधि वितरण, स्वास्थ्य शिक्षा तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिन्छ।

तालिका २०: सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेको स्वास्थ्य संस्थाको विवरण

वडा नं.	**स्वास्थ्य संस्थाको संख्या**	**स्वास्थ्य संस्थाको विवरण**
१	२	१. घोडागाउँ स्वास्थ्य चौकी २. सामुदायिक स्वास्थ्य एकाइ केन्द्र (थुम्पाकी)
२	२	१. खुंग्री स्वास्थ्य चौकी २. सामुदायिक स्वास्थ्य एकाइ केन्द्र (गोगनपानी)
३	१	१. आधारभूत स्वास्थ्य चौकी (पोखरा डाँडा)
४	२	१. सुलिचौर स्वास्थ्य चौकी २. बागमा गाउँघर क्लिनिक ३. कोइरालखर्क गाउँघर क्लिनिक (यदि गाउँघर क्लिनिकलाई स्वास्थ्य संस्था मान्ने हो भने जम्मा ३)
५	४	१. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र (किमीचौर) २. रिझा गाउँघर क्लिनिक ३. मन्धा गाउँघर क्लिनिक ४. सामुदायिक स्वास्थ्य एकाइ केन्द्र (क्वाली गाउँ)
६	२	१. गजुरी स्वास्थ्य चौकी २. पानीपोखरा गाउँघर क्लिनिक
७	२	१. तेबाङ स्वास्थ्य चौकी २. चनिगारे गाउँघर क्लिनिक
८	३	१. अरेस स्वास्थ्य चौकी २. चिम्ने गाउँघर क्लिनिक ३. अफ्ले गाउँघर क्लिनिक ४. गुराँसे गाउँघर क्लिनिक (यदि सबै गाउँघर क्लिनिक समावेश गर्ने हो भने जम्मा ४)

स्रोतः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५

२.१.३.६ सार्वजनिक सेवा सुविधा

क) खानेपानीको स्रोत

गाउँपालिकामा उपलब्ध पिउने पानीको स्रोतहरु बोतल वा जार, धारा/पाइपबाट (घरमै), धारा/पाइपबाट (घरबाहिर), ढुङ्गेधारा पानी, छेकिएको इनार/कुवा नछेकिएको इनार/कुवा, ट्युवेल/ह्याण्डपम्प, खोला/नदी

रहेका छन् र यी पिउने पानीको स्रोतहरुमा आस्रित गाउँपालिकाको जनसङ्ख्याको विवरण तालिकामा ४० देखाईएको छ। सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा अधिकांश घरधुरी (४९.८%) ले आफ्नै घरपरिसरभित्र जडान गरिएको धारा वा पाइपमार्फत पिउने पानी प्राप्त गर्ने गरेका छन्। त्यस्तै, ४५.० प्रतिशत घरधुरीले घरपरिसर बाहिर रहेको धारा वा पाइपको प्रयोग गर्ने गरेका छन्। यसले गाउँपालिकाका अधिकांश घरधुरीमा पाइपयुक्त खानेपानी सेवाको पहुँच रहेको देखाउँछ। यसैगरी, २.६ प्रतिशत घरधुरीले मूलधाराको पानी प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने १.३ प्रतिशत घरधुरी खुला इनार वा कुवामा निर्भर रहेका छन्। खोला वा झरनाको पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी १.० प्रतिशत रहेका छन् भने ढाकिएको इनार वा कुवाको प्रयोग गर्ने घरधुरी ०.३ प्रतिशत मात्र छन्। अन्य स्रोतबाट पिउने पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी ०.१ प्रतिशत रहेका छन्। जार/बोतल तथा ट्युबवेल/हाते पम्पको प्रयोग नगण्य (०.०%) रहेको देखिन्छ। समग्रमा, सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा करिब ९४.८ प्रतिशत घरधुरीले धारा वा पाइपमार्फत पिउने पानी प्राप्त गर्ने गरेका छन्, जसले सुरक्षित खानेपानी सेवाको पहुँच राम्रो रहेको संकेत गर्दछ। तथापि, करिब ५.२ प्रतिशत घरधुरी अझै पनि मूलधारा, इनार, कुवा तथा खोला-झरना जस्ता वैकल्पिक स्रोतमा निर्भर रहेका छन्।

तालिका २१ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा उपलब्ध पिउने पानीको स्रोतहरुमा आस्रित जनसङ्ख्याको विवरण

पिउने पानीको स्रोत	(%)	पिउने पानीको स्रोत	(%)	पिउने पानीको स्रोत	(%)
धारा/पाइप (घरपरिसर भित्र)	४९.८	खुला इनार/कुवा	१.३	अन्य	०.१
धारा/पाइप(घरपरिसर बाहिर)	४५.०	खोला/झरना	१.०	जार/बोतल	०.०
मूल धारा	२.६	ढाकिएको इनार/कुवा	०.३	ट्युबवेल/हाते पम्प	०.०

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

ख) शौचालय प्रयोगको अवस्था

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाका अधिकांश घरधुरी (८७.२%) मा सेप्टिक ट्याङ्कसहितको फ्लस शौचालय रहेको छ, जसले गाउँपालिकामा सुरक्षित सरसफाइ सुविधाको पहुँच राम्रो रहेको संकेत गर्दछ। त्यस्तै, ४.२ प्रतिशत घरधुरी सार्वजनिक ढल प्रणालीमा जोडिएको फ्लस शौचालय प्रयोग गर्ने गरेका छन्। यसरी हेर्दा कुल ९१.४ प्रतिशत घरधुरीले फ्लसयुक्त शौचालय प्रयोग गर्ने गरेका छन्, जुन सरसफाइ तथा सार्वजनिक स्वास्थ्यका दृष्टिले सकारात्मक अवस्था हो। यद्यपि, ४.६ प्रतिशत घरधुरी अझै साधारण शौचालयमा निर्भर रहेका छन् भने ३.८ प्रतिशत घरधुरीमा कुनै पनि प्रकारको चर्पी नभएको देखिन्छ। साथै, ०.२ प्रतिशतले सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने गरेका छन्। यी तथ्याङ्कले गाउँपालिकाले खुला दिसामुक्त अवस्थालाई दिगो बनाउन तथा सबै घरधुरीमा सुरक्षित शौचालयको पहुँच सुनिश्चित गर्न थप पूर्वाधार विकास, जनचेतना अभिवृद्धि र सरसफाइ कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिनुपर्ने आवश्यकता रहेको देखाउँछन्। समग्रमा, सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा शौचालयको पहुँच सन्तोषजनक भए पनि बाँकी घरधुरीलाई सुरक्षित सरसफाइ सेवामा समेट्नु अझै चुनौतीका रूपमा रहेको छ। शौचालय सुविधा तथा शौचालय प्रयोग गर्ने घरधुरीहरूका अनुसार गाउँपालिकामा रहेका घरधुरीको विवरण तालिका २२ र २३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २२ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा रहेका घरधुरीको शौचालय सुविधा अनुसार विवरण

शौचालयको प्रकार	(%)
फ्लस भएको (सेप्टिक ट्याङ्क)	८७.२

साधारण	४.६
फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	४.२
चर्पी नभएको	३.८
सार्वजनिक	०.२

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

तालिका २३ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा शौचालय प्रयोग गर्ने घरधुरीहरूको विवरण

शौचालय प्रयोग गर्ने घरधुरीहरूको विवरण	**वडा नं**							
	१	**२**	**३**	**४**	**५**	**६**	**७**	**८**
घरधुरी संख्या अनुसार (%)	९८.४	९९.९	९७.९	९९.१	९२.४	९८.२	९३.६	८८.३

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

२.१.३.७ भौतिक पूर्वाधारको अवस्था

क) सडक सञ्जाल

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाले सुरक्षित, दिगो, पहुँचयोग्य तथा आर्थिक विकासलाई टेवा पुऱ्याउने सडक तथा यातायात प्रणाली विकास गर्ने उद्देश्यले सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको यातायात गुरु योजना २०२४ (MTMP) तयार गरेको छ। योजनाले गाउँपालिकाभित्रका सबै वडा, बस्ती, सेवा केन्द्र, कृषि उत्पादन क्षेत्र, शैक्षिक संस्था, स्वास्थ्य संस्था तथा बजार केन्द्रलाई गुणस्तरीय सडक सञ्जालमार्फत जोड्ने दीर्घकालीन मार्गचित्र प्रस्तुत गरेको छ। योजनाअनुसार गाउँपालिकाभित्र कुल ४१७.७१ कि.मि. सडक सञ्जाल रहेको छ, जसमा २२.४८ कि.मि. (५.३८%) राष्ट्रिय राजमार्ग, ७३.५७ कि.मि. (१७.६१%) जिल्ला सडक तथा ३२१.६६ कि.मि. (७७.०१%) गाउँपालिका सडक रहेका छन्।

कुल सडकमध्ये २३.६७ कि.मि. (५.६७%) मात्र कालोपत्रे, ०.५८ कि.मि. (०.१४%) RCC/PCC, ३३९.८१ कि.मि. (८१.३५%) कच्ची (Earthen) तथा ५३.६५ कि.मि. (१२.८४%) नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने सडक रहेका छन्। अधिकांश सडक कच्ची भएकाले वर्षायाममा हिलो, पहिरो, भूक्षय तथा सडक अवरोधका कारण यातायात सञ्चालन र सेवा प्रवाहमा कठिनाइ हुने गरेको छ। सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको यातायात गुरु योजनाअनुसार सडकमा सञ्चालन हुने सवारीसाधनमध्ये मोटरसाइकलको प्रभुत्व रहेको छ, जसले कुल सवारी आवागमनको ६१% हिस्सा ओगटेको छ। त्यसपछि युटिलिटी तथा फोर–ह्विल ड्राइभ (४WD) सवारीसाधन १३%, निजी जिप तथा कार ८%, ट्रक ६%, बस ५%, ट्र्याक्टर ४% तथा मोटरयुक्त तीनपाङ्ग्रे सवारी ३% रहेका छन्। यसबाट गाउँपालिकामा व्यक्तिगत तथा साना सवारीसाधनमा आधारित यातायात प्रणालीको बाहुल्यता रहेको देखिन्छ भने सार्वजनिक यातायातको हिस्सा अपेक्षाकृत न्यून रहेको स्पष्ट हुन्छ।

राष्ट्रिय जनगणना, २०२१ अनुसार गाउँपालिकाका ६,७४९ घरपरिवार (९६.२९%) सँग कुनै पनि प्रकारको सवारीसाधन छैन। सवारीसाधन स्वामित्व भएका घरपरिवारमध्ये १९५ घरपरिवार (२.७८%) सँग मोटरसाइकल, ३४ घरपरिवार (०.४९%) सँग कार/जिप/भ्यान, २० घरपरिवार (०.२९%) सँग साइकल तथा ११ घरपरिवार (०.१६%) सँग अन्य प्रकारका सवारीसाधन रहेका छन्। यस तथ्याङ्कले अधिकांश नागरिक अझै पनि पैदल हिँडाइ वा सार्वजनिक तथा साझा यातायात सेवामा निर्भर रहेको देखाउँछ।

ख) सिंचाई

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा कुल ४३ वटा सिँचाइ योजना सञ्चालनमा रहेका छन्, जसबाट २,७६५.४ हेक्टर कृषि भूमि सिँचित हुँदै आएको छ भने ३,०१२ घरधुरी प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित भएका छन्। अधिकांश सिँचाइ योजनाहरू स्थानीय खोला, खोल्सा तथा प्राकृतिक मुहानमा आधारित छन्। वडा नं. ५ को मनगार सिँचाइ योजना (५५५ हेक्टर) सबैभन्दा ठूलो सिँचाइ आयोजना हो भने वडा नं. ६ मा रहेका धनुवा खोला, सीम खोला तथा खुमेल गाउँ सिँचाइ योजना ले पनि ठूलो क्षेत्रफलमा सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराएका छन्। वडा नं. १ को विकासी कुलो ले मात्र ३६५ हेक्टर जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुर्‍याई ४२० घरधुरीलाई लाभान्वित गरेको छ। समग्रमा, गाउँपालिकामा कृषि उत्पादन वृद्धि, बहुखेती प्रणालीको विकास तथा किसानको आय अभिवृद्धिमा यी सिँचाइ योजनाहरूले महत्वपूर्ण योगदान पुर्‍याएका छन्।

तालिका २४: सिंचाई सुविधाको उपलब्धता

क.सं.	सिँचाइ योजनाको नाम	वडा नं.	स्रोत/मुहान	टोल/गाउँ	सिँचित क्षेत्रफल (हे.)	लाभान्वित घरधुरी
१	विकासी कुलो	१	घोडा खोला		३६५	४२०
२	कलङ्ग खोला	१	कलङ्ग खोला		१०	४०
३	धाम्पा खोला सिँचाइ	२	धाम्पा खोला	हरिगाउँ	५५	१५२
४	माडी खोला सिँचाइ	२	माडी खोला	हरिगाउँ	३५	८०
५	खुङ्ग खोला सिँचाइ	२	खुङ्ग खोला	खुङ्ग्री	१००	३३०
६	फर्साचौर सिँचाइ	३	गजुल खोला	धौलाङ, फर्साचौर	२०	९०
७	दाइबाङ—रोहबाङ सिँचाइ	३	खारा खोला	दाइबाङ, रोहबाङ	२५	१००
८	खारा पाइपलाइन	३	खारा खोला	खारा	१५	१३५
९	सानो लिबाङ	३	मोबा	सानो लिबाङ	६	२५
१०	बनकला कोंग्रिया	३	बनकला खोला	खेत	१२	४०
११	ताप्ले पानी सिँचाइ	३	ताप्ले पानी	ओखरी	‘	‘
१२	अरेस खोला बाग्मा सिँचाइ	४	अरेस खोला	बाग्मा	१३०	१८०
१३	हलहल खोला राम्चे सिँचाइ	४	हलहल खोला	कोइरालाखर्क	५.१	४०
१४	खड्गा खेत सिँचाइ	४	खड्गाखेत मूल	कोइरालाखर्क	७.६	४०
१५	पानी चाहार खोला सिँचाइ	४	पानी चाहार खोला	बाहेखोला	३.१	१५
१६	लुङ्ग्री खोला सिँचाइ	४	लुङ्ग्री खोला	लुङ्ग्री	१२.७	४५
१७	अरेस खोला धनमुडा सिँचाइ	४	अरेस खोला	धनमुडा	३	२५

१८	कोहलाबाङ झाँक्रीथान	४	अरेस खोला	झाँक्री खोला	२	३५
१९	गजुल खोला सिँचाइ	४	गजुल खोला	साधकुना—सुलिचौर	०.९	१२
२०	साथीमुरै—बाँझघाट—छिर्ने	४	अरेस खोला	बाँझघाट	१८	६१
२१	लाम्पा खोला छिर्ने	४	लाम्पा खोला	छिर्ने	२८	६४
२२	देउखुरी खोला सिम्ले सिँचाइ	४	देउखुरी खोला	सिम्ले	१	१४
२३	मनगार सिँचाइ योजना	५	गजुल खोला	काभ्रा	५५५	१३७
२४	काट्ने सिँचाइ योजना	५	सुखा खोला	काट्ने	‘	४०
२५	फुलिबाङ	५	फुलिबाङ खोला	फुलिबाङ	‘	४०
२६	साल्लीबाङ सिँचाइ योजना	५	पोबाङ खोला	साल्लीबाङ	‘	१०
२७	डाँडागाउँ सिँचाइ योजना	५	धुम खोला	डाँडागाउँ	‘	१७
२८	सीम खोला आरुखारा	६	सीम खोला	पातिहाल्न—पानीपोखरा	३९०	१८०
२९	सीम खोला खरेखोला	६	खरेखोला	पानीपोखरा	२०	४०
३०	झ्याउ खोला दिही	६	झ्याउ खोला	दिही—स्याला	२५०	५०
३१	धनुवा खोला	६	धनुवा खोला	दलङ्गा	४००	९०
३२	खुमेल गाउँ सिँचाइ	६	खुमेल खोला	दलङ्गा	२००	६०
३३	जुकेना सिँचाइ कुलो	६	‘	‘	१२	१२
३४	चौदेला खोला	६	स्याल पानी	पानीपोखरा	२०	१५
३५	धारापानी सिँचाइ योजना	७	धारापानी	भिझिनबाङ	१	६०
३६	दामखोला लाखुरी सिँचाइ	७	दामखोला	अमिलचौर—खोरबाङ	२	८०
३७	तल्लो जुतुङ खोला	७	जुतुङ खोला	तल्लो जुतुङ	१.५	२५
३८	चिच्का खोला सिँचाइ	७	चिच्का खोला	चिच्का खोला	१	१०

३९	निरही भिङ्ग्रीपाटी सिँचाइ	७	दोखोला	निरही भिङ्ग्रीपाटी	२	१५
४०	सातमुले राजुपाटा सिँचाइ	८	सातमुले	ठूलोगाउँ	१२.७	३८
४१	सुडगुरे सिँचाइ योजना	८	ठूला खोला	छिपछिपे	२	५०
४२	दोड्गा खोला सिँचाइ	८	दोड्गा खोला	चिन्ने	२६.५	४०
४३	अरेस खोला सिँचाइ कुलो	८	अरेस खोला	अरेस	१५.३	६०

स्रोतः सुनिल स्मृति गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५

२.१.३.८ इन्धनको स्रोत

जनगणना २०७८को तथ्याङ्कअनुसार सुनिलस्मृति गाउँपालिकाका अधिकांश घरधुरी (८८.९%) ले बत्ती बाल्नका लागि बिजुलीलाई मुख्य ऊर्जाको स्रोतका रूपमा प्रयोग गर्ने गरेका छन्। यसले गाउँपालिकामा विद्युतीकरणको पहुँच उल्लेखनीय रूपमा विस्तार भएको र अधिकांश घरधुरी राष्ट्रिय विद्युत् प्रणाली वा अन्य विद्युत् सेवामा आबद्ध रहेको देखाउँछ।

त्यसैगरी, ९.४ प्रतिशत घरधुरीले सोलार/सौर्य ऊर्जा प्रयोग गर्ने गरेका छन्। यसले विशेष गरी राष्ट्रिय विद्युत् सेवाको पहुँच सीमित भएका वा दुर्गम क्षेत्रमा वैकल्पिक तथा नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोग भइरहेको संकेत गर्दछ। १.४ प्रतिशत घरधुरीले अन्य स्रोत प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने ०.२ प्रतिशत घरधुरी अझै पनि मट्टीतेलमा निर्भर रहेका छन्। बायोग्यासबाट बत्ती बाल्ने घरधुरीको संख्या अत्यन्त न्यून (०.०१%) रहेको छ।

तालिका २५ : बत्तिका लागि उर्जाको श्रोत

ऊर्जा स्रोत	प्रतिशत (%)	अवस्था
विद्युत	८८.९	अधिकांश घरधुरीमा राष्ट्रिय विद्युत पहुँच
सौर्य ऊर्जा	९.४	दुर्गम तथा विद्युतको पहुँच सीमित भएका क्षेत्रमा प्रयोग
अन्य स्रोत	१.४	वैकल्पिक ऊर्जा स्रोत

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

त्यसैगरी, सुनिलस्मृति गाउँपालिकाका अधिकांश घरधुरी (८९.०%) ले काठ/दाउरालाई खाना पकाउने प्रमुख इन्धनका रूपमा प्रयोग गर्ने गरेका छन्। यसले गाउँपालिकामा परम्परागत जैविक इन्धनमा अत्यधिक निर्भरता रहेको देखाउँछ। यस्ता इन्धनको प्रयोगले वन स्रोतमा दबाब बढ्नुका साथै घरभित्रको वायु प्रदूषण, स्वास्थ्य समस्या तथा वातावरणीय असरसमेत निम्त्याउन सक्छ। पालिकामा १०.६ प्रतिशत घरधुरीले एल.पी. ग्यास प्रयोग गर्ने गरेका छन्, जसले तुलनात्मक रूपमा स्वच्छ र आधुनिक इन्धनको प्रयोग क्रमशः विस्तार हुँदै गएको संकेत गर्दछ। बिजुली, मट्टीतेल, बायोग्यास तथा अन्य इन्धनको प्रयोग गर्ने घरधुरी प्रत्येक ०.१ प्रतिशत मात्र रहेका छन् भने गुइँठा/गोरहा प्रयोग नगण्य (०.०%) रहेको छ।

तालिका २६ : खाना पकाउने इन्धनको प्रकार

इन्धनको प्रकार	प्रतिशत (%)
दाउरा	८९.०
एल.पी. ग्यास (LPG)	१०.६
विद्युत	०.१
मट्टितेल	०.१
बायोग्यास	०.१

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

समग्रमा, सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा खाना पकाउन परम्परागत इन्धनको प्रयोग अत्यधिक रहेको देखिन्छ। यसले स्वच्छ ऊर्जाको पहुँच र प्रयोग अझै सीमित रहेको संकेत गर्दछ। त्यसैले एल.पी. ग्यास, विद्युतीय चुलो, बायोग्यास तथा अन्य स्वच्छ र नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति तथा कार्यक्रम आवश्यक देखिन्छ।

२.२ प्रकोप, सम्मुखता, सङ्कटासन्नता, क्षमता र जोखिमको विश्लेषण

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तयारीका क्रममा वडा स्तरीय प्रकोप स्तरीकरण, सहभागितामूलक जोखिम तथा सङ्कटासन्नता लेखाजोखा, ऐतिहासिक विपद् घटनाक्रम, प्रकोप नक्साङ्कन, स्थानीय समुदायसँगको अन्तरक्रिया तथा उपलब्ध तथ्याङ्कहरूको विश्लेषणका आधारमा गाउँपालिकाका सबै ८ वटा वडामा विद्यमान जलवायुजन्य तथा गैर-जलवायुजन्य प्रकोपहरूको पहिचान, जोखिमको स्तर निर्धारण, संवेदनशीलता तथा स्थानीय क्षमताको मूल्याङ्कन गरिएको छ। यस प्रक्रियाले गाउँपालिकाको समग्र जोखिम अवस्था, प्रभावित क्षेत्र, जोखिमयुक्त बस्ती, सम्भावित क्षति तथा अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणका प्राथमिकताहरू स्पष्ट रूपमा निर्धारण गर्न महत्वपूर्ण आधार प्रदान गरेको छ।

- गाउँपालिकामा निर्माण तथा कार्यान्वयन भएका विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना (DPRP) र स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन योजनाको विश्लेषण।
- गाउँपालिकामा विद्यमान प्रमुख प्रकोपहरूको पहिचान, जोखिम स्तरीकरण तथा प्रभाव विश्लेषण।
- विगतका वर्षहरूमा घटेका विपद् घटनाहरूको ऐतिहासिक विवरण, क्षति तथा प्रभावका आधारमा गरिएको विश्लेषण।
- स्थानीय तह तथा वडा स्तरमा रहेका प्रमुख जोखिम, संवेदनशीलता र समस्याहरूको विश्लेषण।
- विभिन्न वडाहरूको सामाजिक, आर्थिक, शैक्षिक तथा जीविकोपार्जन अवस्थाको विश्लेषण।
- विभिन्न प्रकोप पात्रो, मौसमी पात्रो तथा बाली पात्रोको विश्लेषण गरी जोखिमको मौसमी प्रवृत्ति तथा प्रभावको अध्ययन।
- विभिन्न वडाहरूमा उपलब्ध स्थानीय ज्ञान, सीप, क्षमता, परम्परागत अभ्यास तथा प्रविधिको विश्लेषण।
- स्थानीय स्तरमा कार्यरत सरकारी, गैरसरकारी, सामुदायिक तथा अन्य संघ-संस्थाहरूको अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापनमा रहेको भूमिका, स्रोत-साधन र संस्थागत क्षमताको विश्लेषण।

२.२.१ प्रकोप विश्लेषण र लक्षित प्रकोप निर्धारण

२.२.१.१ प्रकोप विश्लेषण

क) ऐतिहासिक प्रकोप तथ्याङ्क

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा विगतमा घटेका विभिन्न प्रकोपका घटनाक्रमहरूको प्रकृति र प्रभाव विश्लेषण गर्न विगत ३० वर्ष भन्दा अघिदेखि हालसम्मको प्रकोप तथा विपद्, त्यसले परेको प्रभाव, प्रभावित समुदाय र त्यससँग जुध्न समुदाय तथा संघसंस्थाले गरेका प्रयासहरूका साथै सो प्रकोपको असरहरूको भविष्यको परिदृष्यको बारेमा वडा स्तरमा जनप्रतिनिधिहरू, जेष्ठ नागरिक, बुद्धिजीवी तथा जानिफकारहरूको उपस्थितिमा समग्र विश्लेषण गरी संकटासन्नताको समग्र अवस्था चित्रण गरिएको थियो जसको विवरण **अनुसूची १** मा उल्लेख गरिएको छ।

ख) प्रकोपले ल्याउने समस्या र कारक विश्लेषण

समग्र प्रकोप स्तरीकरण गर्दा भूकम्प, पहिरो, आगलागी, बाढी तथा नदी कटान, खडेरी तथा मुहान सुक्ने, कृषि रोग तथा किरा, पशु रोग, वन्यजन्तु आतंक, सडक दुर्घटना, विधुतीय दुर्घटना, चटयाङ, हावाहुरी, असिना, वन डढेलो, महामारी, मिचाहा झार तथा खण्डवृष्टि जोखिमका रूपमा देखिएका छन्, जसको बढी असर कृषि र वनमा, त्यसपछि क्रमशः पशुपालन, वन्यजन्तु, जमिन र खानेपानीमा परेको छ। साथै जलवायु परिवर्तनको असर सबै वर्ग, क्षेत्र र समुदायमा समान रूपमा नपरी अनुकूलन क्षमता बढी भएकाहरूमा प्रभाव न्यून हुने देखिएको छ, त्यसैले कार्यढाँचा निर्माणको चरणदेखि नै प्रतिनिधितमुलक समावेशीतालाई सुनिश्चित गरी लक्षित वर्गलाई प्राथमिकता दिँदै उनीहरूको हैसियत सुधार हुने, जीविकोपार्जनमा टेवा पुग्ने र प्रत्यक्ष लाभ हुने खालका सचेतीकरण तथा कार्यक्रमहरू तयार गरिएको छ। सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा विगतमा घटेका विभिन्न प्रकोपले परेको मुख्य समस्या तथा असरहरूको पहिचान गरि प्रकोप विपद् हुन सक्ने कारक तत्वहरुको विश्लेषण गरी तालिका २७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २७: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको मुख्य प्रकोपको विश्लेषण

प्रकोप	पालिकाका प्रमुख समस्या/असरहरू	विपद्को प्रमुख कारक	सम्मुखता	बारम्बारता	प्रभाव	जोखिम
भूकम्प	- मानवीय क्षति, कच्ची तथा अर्धपक्की घरमा क्षति, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सडक तथा खानेपानी संरचनामा क्षति, सेवा अवरुद्ध, विकास पूर्वाधारमा नोक्सानी	- कमजोर भूगर्भीय अवस्था, भवन संहिता पालना नहुनु, कमजोर निर्माण प्रविधि, कच्चा घरको बाहुल्य, भूकम्पीय जोखिम क्षेत्र	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च
पहिरो	- मानवीय तथा पशुधन क्षति, घरगोठ, कृषि भूमि, सडक, खानेपानी, सिँचाइ, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था प्रभावित, बस्ती विस्थापन, वन तथा पानीका मुहानमा क्षति, विशेषगरी वडा नं. ३, ६ र ८ मा बढी प्रभाव	- भिरालो भू-भाग, अत्यधिक वर्षा, अव्यवस्थित सडक निर्माण, कमजोर निकास, वन विनाश, जलवायु परिवर्तन, जोखिमयुक्त बस्ती	उच्च	धेरै बारम्बार	गम्भीर	उच्च
आगलागी	- घरगोठ, वन, खाद्यान्न, पशुधन तथा सम्पत्तिमा क्षति, आर्थिक नोक्सानी, वन डढेलो, मनोसामाजिक	- विद्युत् सर्ट, ग्यास चुहावट, परम्परागत चुलो, लापरवाही, वन डढेलो,	उच्च	बारम्बार	गम्भीर	उच्च

प्रकोप	पालिकाका प्रमुख समस्या/असरहरू	विपद्को प्रमुख कारक	सम्मुखता	बारम्बारता	प्रभाव	जोखिम
	असर, विशेषगरी सुख्खा मौसममा	जनचेतनाको कमी				
बाढी तथा नदी कटान	- खोला किनारका बस्ती, कृषि भूमि, सडक, पुल, सिँचाइ तथा खानेपानी संरचनामा क्षति, आवतजावत अवरुद्ध	- अत्यधिक वर्षा, खोला अतिक्रमण, नदी किनार संरक्षणको कमी, माथिल्लो क्षेत्रमा पहिरो, जलवायु परिवर्तन	मध्यम	कहिलेकाहीँ	मध्यम	मध्यम
खडेरी तथा मुहान सुक्ने	- मुहान सुक्ने, खानेपानी अभाव, सिँचाइ समस्या, कृषि उत्पादनमा कमी, वन डढेलो, खाद्य असुरक्षा, विशेषगरी वडा नं. १ र २	- वर्षा अनियमित हुनु, तापक्रम वृद्धि, जलवायु परिवर्तन, मुहान संरक्षणको कमी, सिँचाइ अभाव	उच्च	बारम्बार	गम्भीर	उच्च
कृषि रोग तथा किरा	- धान, मकै, कोदो, तरकारी तथा फलफूल उत्पादनमा कमी, खाद्य असुरक्षा, कृषकको आयमा गिरावट	- जलवायु परिवर्तन, रोग तथा किराको प्रकोप, कृषि प्राविधिकको कमी, सिँचाइ अभाव, उन्नत प्रविधिको कमी	उच्च	बारम्बार	मध्यम	उच्च
पशु रोग	- पशुधनको मृत्यु, दूध तथा मासु उत्पादनमा	- पशु स्वास्थ्य सेवाको कमी, नियमित खोपको	उच्च	सम्भावित	गम्भीर	उच्च

प्रकोप	पालिकाका प्रमुख समस्या/असरहरू	विपद्को प्रमुख कारक	सम्मुखता	बारम्बारता	प्रभाव	जोखिम
	कमी, आर्थिक नोक्सानी	अभाव, चरिचरण प्रणाली, औषधि अभाव				
जनावर आतंक	- बाँदर, बँदेल, दुम्सी लगायतबाट बाली नोक्सानी, घरपालुवा पशुमा आक्रमण, कृषकको आयमा कमी, विशेषगरी वडा नं. १, ५, ६ र ७	- वन क्षेत्रसँग नजिक बस्ती, वन्यजन्तुको वासस्थान परिवर्तन, वन विनाश, कृषि तथा पशुपालनमा निर्भरता	उच्च	बारम्बार	गम्भीर	उच्च
सडक दुर्घटना	- मानवीय क्षति, आर्थिक नोक्सानी, यातायात अवरोध, आकस्मिक उद्धारमा कठिनाइ	- कच्ची तथा साँघुरा सडक, तीव्र घुम्ती, पहिरो, ट्राफिक व्यवस्थापनको कमी, जोखिमपूर्ण सडक	उच्च	बारम्बार	गम्भीर	उच्च
विधुतीय दुर्घटना	- मानवीय क्षति, आर्थिक नोक्सानी, आकस्मिक उद्धारमा कठिनाइ	- मौसमी परिवर्तन, अर्थिङको अभाव, विधुतीय उपकरण उपयोगबारे अप्रयाप्त ज्ञान, जनचेतनाको कमी	मध्यम	कहिलेकाहीँ	मध्यम	मध्यम

प्रकोप	पालिकाका प्रमुख समस्या/असरहरू	विपद्को प्रमुख कारक	सम्मुखता	बारम्बारता	प्रभाव	जोखिम
चटयाङ	- मानव तथा पशुधनको मृत्यु, वन डढेलो, विद्युतीय उपकरणमा क्षति	- मौसमी परिवर्तन, अर्थिङको अभाव, जनचेतनाको कमी	मध्यम	कहिलेकाहीँ	मध्यम	मध्यम
हावाहुरी	- घरको छाना उड्ने, बोटबिरुवा तथा बालीमा क्षति, विद्युत् अवरुद्ध	- मौसमी परिवर्तन, कमजोर संरचना, जलवायु परिवर्तन	मध्यम	कहिलेकाहीँ	मध्यम	मध्यम
असिना	- तरकारी, फलफूल तथा अन्नबालीमा क्षति, खाद्य उत्पादनमा कमी	- मौसमी परिवर्तन, जलवायु परिवर्तन	मध्यम	कहिलेकाहीँ	मध्यम	मध्यम
वन डढेलो	- वन क्षेत्र, जैविक विविधता, वन्यजन्तु, पानीका मुहान तथा चरन क्षेत्रमा क्षति, वातावरणीय प्रदूषण	- लामो सुख्खा याम, वन व्यवस्थापनको कमी, मानव लापरवाही, जलवायु परिवर्तन	उच्च	बारम्बार	मध्यम	मध्यम
महामारी	- स्वास्थ्य समस्या, जनधनको क्षति, शिक्षा तथा आर्थिक गतिविधिमा असर	- संक्रामक रोग, कमजोर स्वास्थ्य पूर्वाधार, जनचेतनाको कमी, जनघनत्व	उच्च	सम्भावित	गम्भीर	मध्यम

प्रकोप	पालिकाका प्रमुख समस्या/असरहरू	विपद्को प्रमुख कारक	सम्मुखता	बारम्बारता	प्रभाव	जोखिम
	- तरकारी, आलु तथा मौसमी बालीमा क्षति	- अत्यधिक चिसो, जलवायु परिवर्तन	मध्यम	कहिलेकाहीँ	मध्यम	मध्यम
मिचाहा झार	- कृषि उत्पादनमा कमी, श्रम लागत वृद्धि	- जलवायु परिवर्तन, कमजोर व्यवस्थापन, जैविक नियन्त्रणको अभाव	मध्यम	न्यून	मध्यम	न्यून
खण्ड वृष्टि	छोटो समयमा अत्यधिक वर्षा भई पहिरो, बाढी, सडक अवरुद्ध, कृषि तथा पूर्वाधारमा क्षति	जलवायु परिवर्तन, तीव्र वर्षा, कमजोर निकास प्रणाली, पहाडी भू-भाग	उच्च	बारम्बार	गम्भीर	उच्च

ग) प्रकोप तथा मौसमी पात्रो

स्थानीय मौसम र मौसमी अवस्था तथा प्रकोपमा आएको परिवर्तन बारे जानकारी हासिल गर्न परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो निर्माण गरिएको थियो। गाउँपालिका स्तरीय भेलामा जनप्रतिनिधि, ज्येष्ठ नागरिक, बुद्धिजीवीसँगको छलफलबाट भएको जलवायु सम्बन्धी जानकारी विवरणका आधारमा तापक्रम, वर्षाको स्वरूप, बिरुवाको व्यवहार, प्रकोपको स्वरूप आदिमा आधारित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो तयार गरिएको थियो। मौसमी पात्रो सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्न विगतको करिब ३० वर्ष पहिले र हालको बारे तुलनात्मक अध्ययन गरी प्रकोप, तापक्रम, बाली आदि हुने समयमा परिवर्तन आए/नआएको चित्रण गरिएको थियो। यसै विधिको प्रयोग गरी समुदाय स्तरमा जलवायु परिवर्तनको कारणले बालीचक्र, वनस्पति प्रजातिहरुको जीवनचक्र/व्यवहार, प्रकोपको स्वरुप लगायत अन्य विभिन्न क्षेत्रहरुमा आएका/देखिएका परिवर्तनहरुको जानकारी समेत प्राप्त गरिएको थियो। सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा तयार पारिएको परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो तालिका २८ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २८: प्रकोप तथा मौसमी पात्रो

सम्मुख्ताको क्षेत्र	सूचकहरू	समय	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुष	माघ	फाल्गुन	चैत्र
तापक्रम	गर्मीको दिन	प												
		अ												
	जाडोको दिन	प												
		अ												
वर्षा	मौसमी वर्षा	प												
		अ												
	हिउँदे वर्षा	प												
		अ												
	हिमपात	प												
		अ												
		प												

सम्मुखता को क्षेत्र	सूचकहरू	समय	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुष	माघ	फाल्गुन	चैत्र
बिरुवा हरूको व्यवहार	फुल फुल्ने (लालीगुराँस)	अ												
	फल लाग्ने (काफल)	प												
		अ												
प्रकोप को स्वरूप	खडेरी	प												
		अ												
	बाढी पहिरो	प												
		अ												
	हावा हुरी	प												
		अ												
	असिना पानी	प												
		अ												
	कृषि मा किरा	प												
		अ												

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरू	समय	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुष	माघ	फाल्गुन	चैत्र
	चट्याङ्ग	प												
		अ												
	लाम खुट्टे लाग्ने समय	प												
		अ												

स्रोतः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको स्थानीय अनुकूलन योजना २०८१ (प=पहिले, अ=अहिले) उच्च मध्यम न्यून

घ) बाली पात्रो

विगत ३० वर्ष देखि अहिले सम्मको परिवर्तित बाली पात्रो विश्लेषण गर्दा लगभग सबै बालीको लगाउने र भित्र्याउने समयमा फेरबदल भएको देखिन्छ। घैया धान लगाउने समय ४ हप्ता पछाडी सरेको र भित्र्याउने समय पनि २ हप्ता पछाडी सरेको छ भने वर्षे धान लगाउने र भित्र्याउने समय २ देखि ३ हप्ता परिवर्तन भएको छ। त्यसैगरी मकै, कोदो, मास, भटमास र मुसुरो लगाउने समय पनि पछाडी धकेलिएको छ भने गहुँ र मुसुरो भित्र्याउने समय एक हप्ता अगाडी सरेको छ जसले गर्दा समग्र बाली पाक्न लाग्ने समय छोटिएको छ। सबै बालीहरूमा मौसमी खडेरी तथा नयाँ प्रजातिको कारणले गर्दा रोप्ने र भित्र्याउने समय नै परिवर्तित भएको छ। सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा लगाइने रैथाने जातको गहुँ, भटमास, मार्सी धान, मार्से, जौ, मुसुरो, कोदो लगायतका बालीको उत्पादन घटेको छ भने नयाँ ठिमाहा जातका बालीहरू लगाउन थालिएको छ जसले गर्दा पनि बाली लगाउने र भित्र्याउने समय परिवर्तन भएको देखिन्छ।

तालिका २९: बाली पात्रो

बाली		बैसाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कार्तिक	मङ्सिर	पुस	माघ	फाल्गुन	चैत
धान	प		रोप्ने					भित्र्याउने					बिउराखे
	अ	बिउराखे	रोप्ने				भित्र्याउने						
मकै	प		छर्ने			भित्र्याउने							
	अ			छर्ने		भित्र्याउने							
मास	प			रोप्ने				भित्र्याउने					
	अ				रोप्ने			भित्र्याउने					

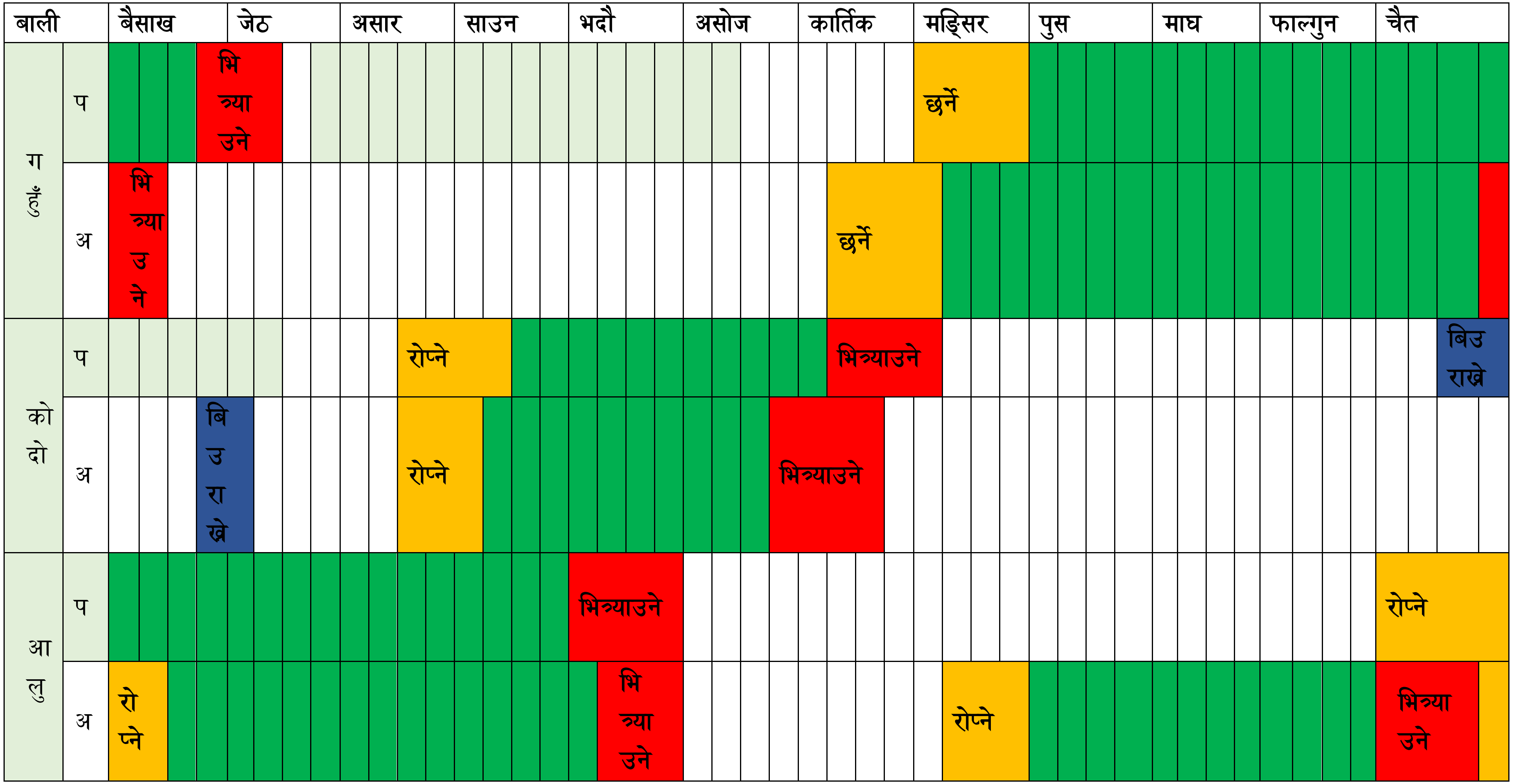

स्रोतः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको स्थानीय अनुकूलन योजना २०८१ (प=पहिले, अ=अहिले)

	बिउ राखें समय		रोप्ने/छर्ने समय		बाली लाग्ने समय		भित्र्याउने समय

२.२.१.२ लक्षित प्रकोप निर्धारण

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको प्रकोपको पहिचान गर्न जोडागत स्तरीकरण विधि प्रयोग गरिएको थियो। यस विश्लेषणबाट प्रत्येक प्रकोपहरूको जोडागत तुलना गरी तुलनात्मक रूपमा बढी प्रभाव गर्ने प्रकोप छानिएको थियो। गाउँपालिकाले सामना गरिरहेको प्रमुख प्रकोपहरूको रूपमा पहिलो स्थानमा कृषि रोग देखिएको छ भने त्यसपछिका प्रकोपहरूमा दोस्रोमा खडेरी, तेस्रोमा पहिरो, चौथोमा जनावर आतंक, पाँचौमा पशु रोग रहेको छ। सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको प्रकोपको जोडागत स्तरीकरण तालिका ४९ मा प्रस्तुत गरिएको छ। यस कार्यढाँचाको लागि लक्षित प्रकोपको चयन गर्नको लागि तालिका ३० अनुसारको परिमाणात्मक विधि प्रयोग गरिएको छ भने लक्षित प्रकोपको तह निर्धारण तालिका ३१ मा गरिएको छ।

तालिका ३०: प्रकोपको आवृति र प्रभाव मुल्यांकन म्याट्रिक्स

आवृत्ति \ प्रभाव	नगण्य	सामान्य	मध्यम	कम गम्भीर	गम्भीर	विनाशकारी
धेरै बारम्बार	मध्यम न्यून	मध्यम	मध्यम उच्च	उच्च	उच्च	चरम
बारम्बार	न्यून	मध्यम न्यून	मध्यम	मध्यम उच्च	मध्यम उच्च	उच्च
सम्भावना	न्यून	मध्यम न्यून	मध्यम	मध्यम उच्च	मध्यम उच्च	उच्च
कम सम्भावना	न्यून	मध्यम न्यून	मध्यम न्यून	मध्यम	मध्यम उच्च	मध्यम उच्च
अति कम सम्भावना	न्यून	न्यून	मध्यम न्यून	मध्यम	मध्यम	मध्यम
दुर्लभ	नगण्य	न्यून	न्यून	मध्यम न्यून	मध्यम न्यून	मध्यम

स्रोतः स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा दिग्दर्शन, २०८१

तालिका ३१: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको लक्षित प्रकोपको तह निर्धारण

प्रकोपहरू	आवृत्ति	प्रभाव	प्रकोपको तह	सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको विश्लेषण
भूकम्प	दुर्लभ	विनाशकारी	मध्यम	भूकम्प कम आवृत्तिमा हुने भए पनि २०७२ सालको गोरखा भूकम्पले वडा नं. ३, ६ र ८ मा विद्यालय, सरकारी भवन तथा निजी आवासमा ठूलो क्षति पुर्याएको थियो। त्यसैले यसको सम्भावना कम भए पनि प्रभाव अत्यन्त उच्च छ।
आगलागी	कम सम्भावना	मध्यम	मध्यम न्यून	वडा नं. १, ४, ५, ६ र ८ मा घर, गोठ, वन तथा अन्नबालीमा आगलागीका घटनाहरू भएका

				छन्। अधिकांश घटना मानवीय लापरवाही तथा सुख्खा मौसमसँग सम्बन्धित छन्।
खडेरी तथा मुहान सुक्ने	बारम्बार	कम गम्भीर	मध्यम उच्च	वडा नं. १, २, ३, ४, ७ र ८ मा निरन्तर खडेरी तथा पानीका मुहान सुक्ने समस्या देखिएको छ। कृषि उत्पादनमा कमी, खानेपानीको अभाव तथा जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष असर परेको छ।
पहिरो	धेरै बारम्बार	गम्भीर	उच्च	वडा नं. २, ३, ४, ५, ६ र विशेष गरी वडा नं. ८ मा पहिरोले ठूलो मानवीय, भौतिक तथा आर्थिक क्षति पुर्याएको छ। धेरै जनाको मृत्यु, घरगोठ नष्ट तथा बस्ती विस्थापन भएको इतिहास छ।
बाढी तथा आकस्मिक बाढी	बारम्बार	गम्भीर	मध्यम उच्च	वडा नं. ३, ४, ५, ६ र ८ मा बाढीले खेतीयोग्य जमिन, विद्यालय, पशुधन तथा मानव जीवनमा ठूलो असर पारेको छ। नदी तथा खोल्साको कटान प्रमुख समस्या हो।
असिना	सम्भावना	मध्यम	मध्यम	विशेषगरी वडा नं. ६ लगायतका क्षेत्रमा असिनाले सुन्तला, कागती तथा अन्य फलफूल र बाली उत्पादनमा नियमित क्षति पुर्याउँदै आएको छ।
चट्याङ	बारम्बार	मध्यम	मध्यम	वडा नं. ४, ५ र ८ मा चट्याङका कारण मानव तथा पशुधनको मृत्यु, घरमा क्षति तथा घाइते हुने घटनाहरू पटक—पटक भएका छन्।
हावाहुरी	सम्भावना	मध्यम	मध्यम	वडा नं. ४, ५ र ८ मा हावाहुरीले विद्यालय तथा घरका छाना उडाउनु, वन क्षेत्र तथा कृषि बालीमा क्षति पुर्याउने गरेको छ।
वन डढेलो	बारम्बार	कम गम्भीर	मध्यम उच्च	वडा नं. २ मा ठूलो वन डढेलोले करिब १०० हेक्टर वन क्षेत्र नष्ट गरेको थियो। अन्य वडामा पनि सुख्खा मौसममा डढेलोको जोखिम बढ्दो छ।
बाली तथा कृषि रोग/किरा	बारम्बार	कम गम्भीर	मध्यम उच्च	वडा नं. २, ५, ७ र ८ मा फौजी किरा, सलह, गवारो रोग तथा अन्य कृषि रोगले उत्पादनमा उल्लेखनीय कमी ल्याएको छ। जलवायु परिवर्तनसँगै यसको प्रकोप बढ्दै गएको छ।
पशु तथा पन्छी रोग	सम्भावना	मध्यम	मध्यम	खोरेत, चरेरे तथा लम्पीस्किन रोगका कारण वडा नं. १, ४, ५, ७ र ८ मा सयौं पशु प्रभावित भएका छन् र कृषकले ठूलो आर्थिक क्षति व्यहोरेका छन्।

मिचाहा झारपात	अति कम सम्भावना	सामान्य	न्यून	वडा नं. २ मा मिचाहा झार तथा वडा नं. ८ मा वनमारा प्रजातिले कृषि तथा वन क्षेत्रमा असर पुर्याए पनि यसको प्रभाव अन्य प्रकोपको तुलनामा सीमित छ।
जनावर आतंक	धेरै बारम्बार	गम्भीर	उच्च	वडा नं. १, २, ४, ६ र ८ मा बाँदर, बँदेल, दुम्सी लगायतका वन्यजन्तुले प्रत्येक वर्ष सयौं घरधुरीको बाली नष्ट गर्दै आएका छन्। कृषि उत्पादन तथा खाद्य सुरक्षामा प्रत्यक्ष असर परेकाले यो उच्च जोखिमको प्रकोप हो।
सडक दुर्घटना	सम्भावना	मध्यम	मध्यम	वडा नं. २ र ८ मा सडक दुर्घटनाबाट मृत्यु तथा घाइतेका घटना भएका छन्। ग्रामीण सडक विस्तारसँगै जोखिम बढ्दै गएको देखिन्छ।
विधुतीय दुर्घटना	अति कम सम्भावना	सामान्य	न्यून	विधुतीय दुर्घटनाबाट आंशिक रुपमा घाइतेका घटना भएका छन्। ग्रामीण बस्तीमा विधुतीकरण विस्तारसँगै जोखिम बढ्दै गएको देखिन्छ।
महामारी	अति कम सम्भावना	सामान्य	न्यून	झाडापखाला तथा कोभिड-१९ का घटनाले मानव स्वास्थ्यमा प्रभाव पारे पनि ती दीर्घकालीन वा वार्षिक रूपमा दोहोरिने प्रकोप नभएकाले समग्र जोखिम तह न्यून मानिएको छ।
खण्डवृष्टि	अति कम सम्भावना	सामान्य	न्यून	केहीकेही स्थानमा वर्षा तथा छोटो अवधिमा स्थान विशेष भारी वर्षा हुने भएकोले कृषि उत्पादनमा कमी, खानेपानीको अभाव तथा जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष असर परेको छ।

तालिका ३२: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको मुख्य प्रकोपको स्तरीकरण

प्रकोप (Hazards)	पहिरो	आगलागी	चट्याङ	जनावर आतंक	बाढी	कृषि रोग	पशु रोग	महामारी	हावाहुरी	असिना	स. दुर्घटना	खडेरी	खण्ड वृष्टि
पहिरो	*	पहिरो	पहिरो	ज.अ.	पहिरो	पहिरो	प. रोग	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो
आगलागी		*	आगलागी	आगलागी	आगलागी	कृ. रोग	आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी	खडेरी	आगलागी
चट्याङ			*	ज.अ.	बाढी	कृ. रोग	प. रोग	महामारी	हावाहुरी	असिना	स.दुर्घटना	खडेरी	चट्याङ
जनावर आतंक				*	ज.अ.	ज.अ.	ज.अ.	ज.अ.	ज.अ.	ज.अ.	स.दुर्घटना	ज.अ.	ज.अ.
बाढी					*	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	स.दुर्घटना	खडेरी	बाढी
कृषि रोग						*	कृ. रोग	कृ. रोग	कृ. रोग	कृ. रोग	स.दुर्घटना	खडेरी	कृ. रोग
पशु रोग							*	प. रोग	प. रोग	प. रोग	स.दुर्घटना	खडेरी	प. रोग
महामारी								*	महामारी	महामारी	स.दुर्घटना	खडेरी	महामारी
हावाहुरी									*	हावाहुरी	असिना	खडेरी	हावाहुरी
असिना										*	स.दुर्घटना	खडेरी	असिना
स. दुर्घटना											*	स.दुर्घटना	स.दुर्घटना
खडेरी												*	खडेरी
खण्ड वृष्टि													*
अंक	११	८	२	११	८	६	९	७	३	३	१०	९	१
स्तर	I	VI	XII	II	VII	IX	IV	VIII	XI	X	III	V	XIII

पालिका स्तरीय प्रकोप स्तरीकरण गर्दा पहिरो, जनावर आतंक, सडक दुर्घटना, पशु रोग, खडेरी, आगलागी, बाढी, महामारी, कृषि रोग, असिना, हावाहुरी, चट्याङ र खण्डवृष्टि क्रमशः जोखिम रहेका छन् भने जसमा भूकम्प समग्र देश नेपाल उच्च जोखिम रहेकोले स्तरीकरण गरिएको छैन भने वन डढेलो, विधुतीय दुर्घटना, मिचाहा झार जस्ता प्रकोपहरु वडा स्तरीय जोखिम लेखाजोखाबाट अभिलेखीकरण गरिएका छन्।

२.२.२ स्रोतको विश्लेषण

२.२.२.१ स्रोतको सूचनाको सङ्कलन

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको वडा स्तरीय सहभागितामूलक छलफल, लक्षित समुह छलफल, मुख्य सूचनादाता अन्तर्वार्ता लगायतका प्रक्रियाहरू तथा गाउँपालिकामा उपलब्ध विभिन्न आधिकारिक नीतिगत, योजना, तथ्याङ्क तथा अध्ययन प्रतिवेदनहरूबाट प्राप्त जानकारीलाई समेटी स्रोतहरूको विश्लेषण गरिएको छ।

यस प्रक्रियामा संकलित तथ्याङ्क तथा विवरणहरूलाई व्यवस्थित गर्नका लागि गाउँपालिकाको सम्पूर्ण स्रोतलाई भौतिक (भौतिक पूर्वाधार, सेवा सुविधा), सामाजिक (शिक्षा, स्वास्थ्य, लैङ्गिक अवस्था, सांस्कृतिक पक्ष), आर्थिक (आयआर्जन, जीविकोपार्जन, उत्पादन प्रणाली), मानवीय (सीप, क्षमता, संस्थागत संरचना, स्थानीय सीप र ज्ञान) र प्राकृतिक (वन, पानी, माटो, जैविक विविधता) क्षेत्रमा विभाजन गरी प्रस्तुत गरिएको हो।

यसरी वर्गीकृत तथ्याङ्कलाई एकै ठाउँमा समेटी तालिका ३३ मा प्रस्तुत गरिएको छ, जसले गाउँपालिकाको उपलब्ध स्रोतहरूको समग्र चित्रण गर्ने र आगामी योजना तथा कार्यान्वयनका लागि आधार तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ।

तालिका ३३: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको स्रोतहरुको अवस्था

क्षेत्र	विवरण / अवस्था
प्राकृतिक (वनजङ्गल, चरन क्षेत्र, पानी, माटो, भूमि आदि)	• सामुदायिक वन वडा नं. १ देखि ८ सम्म ३८ वटा, ४ वटा राष्ट्रिय वन र ३ वटा कबुलियती वन रहेका छन्। • प्रत्येक वडामा चरन क्षेत्र रहेका छन्। • यस गाउँपालिकामा वनजङ्गल भएका क्षेत्रमा पानीका मुहानहरू रहेका छन्। • गाउँपालिकाको प्रत्येक वडामा खेतीयोग्य एवं बाँझो जमिन रहेको छ। • गाउँपालिकामा ढुङ्गा, स्लेट, बालुवा, गिट्टीका खानीहरू रहेका छन्। • गाउँपालिकामा समथर भूभागमा उब्जाउ जमिन रहेको छ। • गाउँपालिकाभित्र माडी, लुङ्ग्री लगायत साना—ठूला गरी २८ वटा नदी तथा खोलाहरू रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र पानीका मुहानमा पानी घट्ने क्रममा रहेको छ। • खोलाले जमिन कटानको समस्या बढाउँदै लगेको छ।

क्षेत्र	विवरण / अवस्था
भौतिक (बाटो, बिजुली, सञ्चार, गोबरग्यास, ऊर्जा, सामुदायिक भवन, पुलपुलेसा आदि)	• सबै वडालाई जोड्ने गोरेटो र घोरेटो बाटो रहेका छन्। • वडा नं. १ देखि ८ सम्म ४ वटा पक्की, १ वटा ग्राभेल तथा ५६ वटा कच्ची सडक गरी सबै वडामा सडक सञ्जाल पुगेको छ। • गाउँपालिकाका सबै वडामा विद्युतीकरणको सुविधा पुगेको छ। • १७ वटा सामुदायिक भवन रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र १२ वटा स्वास्थ्य संस्था रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र ८ वटा पक्की पुल, २ वटा बेली ब्रिज, २७ वटा झोलुङ्गे पुल तथा १ वटा निर्माणाधीन पक्की पुल गरी ३८ वटा पुलपुलेसा रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र ३ वटा NTC र ४ वटा NCELL का टावर रहेका छन्। • कच्ची तथा अव्यवस्थित ग्रामीण सडकका कारण बस्ती तथा जमिन जोखिममा रहेका छन्। • केही वडाका गाउँहरूमा विद्युत् विस्तार हुन नसकेको तथा विस्तार भएका स्थानमा पनि काठका पोल जीर्ण भएकाले बस्तीहरू जोखिममा रहेका छन्।
सामाजिक (विद्यालय, मठमन्दिर, चौतारा, सामाजिक समूह तथा स्थानीय सामाजिक रीतिरिवाज)	• आधारभूत विद्यालय ७ वटा, प्राथमिक विद्यालय २६ वटा, माध्यमिक विद्यालय ८ वटा तथा निजी ५ वटा गरी जम्मा ४६ वटा विद्यालय रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र प्रत्येक वडामा टोल विकास संस्था गठन प्रक्रियामा रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र ३२ वटा सार्वजनिक पाटीपौवा तथा चौताराहरू रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र बचत समूह, बाल क्लब, विभिन्न कृषि तथा पशु समूह, महिला समूह तथा दलित समूह रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र १२ वटा महिला समूह तथा २१ वटा आमा समूह गरी ३३ वटा समूह रहेका छन्। • केही विद्यालयका भवनहरू कच्ची तथा जीर्ण अवस्थामा रहेका छन्। • सार्वजनिक पाटीपौवाहरू पनि जीर्ण अवस्थामा रहेका छन्।
मानवीय (शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी, प्राविधिक, जेटिए, सब—इन्जिनियर, प्रशासनिक तथा वित्तीय क्षेत्रका कर्मचारी, समूह तथा गैरसरकारी संस्थामा आबद्ध व्यक्ति)	• शिक्षक महिला १३३ जना तथा पुरुष १५४ जना गरी जम्मा २८७ जना रहेका छन्। • कृषि तथा पशु सेवासँग सम्बन्धित प्राविधिक जनशक्ति ८ जना रहेका छन्। • स्वास्थ्यकर्मी (कार्यालय सहयोगी बाहेक) ४६ जना रहेका छन्।

क्षेत्र	विवरण / अवस्था
आर्थिक स्रोतहरू (बचत तथा ऋण सहकारी संस्था, बैंक, व्यापारिक प्रतिष्ठान, आयआर्जनमा आबद्ध व्यक्ति तथा समूह)	• गाउँपालिकाभित्र पुरुष ६,८४९ जना र महिला ९,५४९ जना गरी जम्मा १६,३९८ जना आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या रहेको छ। • सरकारी वा अर्धसरकारी संस्थामा १८६ जना, गैरसरकारी संस्थामा २१८ जना, निजी संस्थामा २५५ जना, कृषि क्षेत्रमा ज्यालादारी १,४७९ जना, गैरकृषि क्षेत्रमा ज्यालादारी ४१९ जना, पेशागत कार्यमा ६५ जना, व्यापार व्यवसायमा ३०९ जना, स्वरोजगार २२ जना, घरेलु तथा साना उद्योगमा १३ जना, आफ्नै उद्योगधन्दामा ३ जना, ठेक्का-पट्टामा ९ जना, कृषि पेशामा ३,२५७ जना तथा अन्य क्षेत्रमा ४० जना गरी जम्मा ६,२६५ जना आबद्ध रहेका छन्। • वैदेशिक रोजगारीमा २,५९२ जना रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र ५१ वटा कृषि तथा पशुपन्छी फार्म तथा ४६ वटा कृषि तथा पशुपालन समूह रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र ३१ वटा सहकारी तथा लघुवित्त संस्था र १५ वटा बैंक रहेका छन्।

स्रोतः वडा स्तरीय LDCRF गोष्ठी २०८३ र DPRP, सुनिलस्मृति गाउँपालिका २०८२

२.२.२.२ स्थानीय ज्ञान, सीप, क्षमता र प्रविधिको विश्लेषण

समुदायले विगतमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि अवलम्बन गरेका उपायहरूलाई सहभागितामूलक वडा स्तरीय परामर्श बैठक, समुदायस्तरीय अन्तरक्रिया, ऐतिहासिक समयरेखा विश्लेषण, प्रकोप नक्साङ्कन, जोखिम स्तरीकरण तथा स्थानीय अनुभवहरूको आधारमा तथ्याङ्क सङ्कलन तालिका ३४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३४ः जोखिम न्यनीकरणको लागि स्थानीय ज्ञान, सीप, क्षमता र प्रविधिको विश्लेषण

विपद्	समुदायले अवलम्बन गरेका			स्थानीय ज्ञान, सिप	स्थानीय क्षमता	स्थानीय प्रविधि
	जोखिम न्यूनीकरण का उपाय	जोखिम व्यवस्थापन का उपाय	जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरू			
भूकम्प	नयाँ घरमा भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि अपनाउने, पुराना घरको	खोज तथा उद्धार, अस्थायी आवास, राहत	सुरक्षित बस्ती विकास, भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण	सुरक्षित खुला स्थानको पहिचान, ढुङ्गा-माटोको	ढुङ्गा, काठ, बाँस प्रयोग गरी घर निर्माण, अस्थायी	ढुङ्गा-माटो, बाँस, काठ तथा लचकदार संरचना निर्माण प्रविधि

विपद्	समुदायले अवलम्बन गरेका			स्थानीय ज्ञान, सिप	स्थानीय क्षमता	स्थानीय प्रविधि
	जोखिम न्यूनीकरण का उपाय	जोखिम व्यवस्थापन का उपाय	जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरू			
	मर्मत, खुला स्थानको संरक्षण	वितरण, पुनःनिर्माण		सन्तुलित प्रयोग	टहरा निर्माण	
आगलागी	घर तथा गोठ वरिपरि खाली क्षेत्र राख्ने, विद्युत् लाइनको नियमित मर्मत, वन क्षेत्रमा अग्नि-रेखा बनाउने	सामुदायिक रूपमा आगो निभाउने, दमकल तथा स्थानीय टोली परिचालन, राहत वितरण	अग्नि प्रतिरोधी घर निर्माण, अर्थिङ जडान, पानीको स्रोत संरक्षण	आगो फैलिने दिशा, हावाको प्रभाव तथा जोखिमयुक्त मौसमको अनुभव	डोका, बाल्टिन, नाम्लो प्रयोग गरी आगो नियन्त्रण, सामूहिक उद्धार	स्थानीय पानीका स्रोत, बालुवा, माटो, हरियो स्याउला तथा पाइपको प्रयोग
खडेरी तथा मुहान सुक्ने	मुहान संरक्षण, वृक्षारोपण, पोखरी तथा रिचार्ज पोखरी निर्माण, पानी जोहो	मुहान मर्मत, वैकल्पिक पानी वितरण, खानेपानी व्यवस्थापन	थोपा सिंचाइ, वर्षा पानी संकलन, खडेरी सहनशील बाली, बाली विविधीकरण	वर्षा चक्र, मुहान सुक्ने समय तथा पानीको स्रोतको परम्परागत ज्ञान	कुलो निर्माण, पानी संकलन, माटोको आर्द्रता संरक्षण, पानीको मितव्ययी प्रयोग	रिचार्ज पोखरी, वर्षा पानी संकलन, थोपा सिंचाइ, फिरफिरे सिंचाइ
पहिरो	वृक्षारोपण, सुक्खा पर्खाल, ग्याबियन, ढल निकास, भीर संरक्षण	बस्ती स्थानान्तरण, बाटो मर्मत, खानेपानी मुहान संरक्षण, राहत वितरण	भू-संरक्षण, बहुवर्षीय घाँस, वैकल्पिक जीविकोपार्जन	पहिरो हुने स्थान, माटोको अवस्था, पानी जम्ने क्षेत्रको पहिचान	ग्याबियन निर्माण, बस्ती सार्ने, वृक्षारोपण, ढल निकास बनाउने	सुक्खा पर्खाल, ग्याबियन, ढल निकास, जैविक इन्जिनियरिङ
बाढी तथा	तटबन्ध निर्माण, नदी	सुरक्षित स्थानमा	जलनिकास सुधार, कृषि	नदीको बहाव,	अस्थायी पुल निर्माण,	बाँसको पुल, सानो

विपद्	समुदायले अवलम्बन गरेका			स्थानीय ज्ञान, सिप	स्थानीय क्षमता	स्थानीय प्रविधि
	जोखिम न्यूनीकरण का उपाय	जोखिम व्यवस्थापन का उपाय	जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरू			
आकस्मिक बाढी	किनार संरक्षण, वृक्षारोपण	स्थानान्तरण, राहत वितरण, उद्धार	बीमा, बाढी सहनशील बाली	बाढी आउने संकेत, सुरक्षित स्थानको पहिचान	उद्धार तथा बस्ती सार्ने	तटबन्ध, ढल निकास प्रणाली
असिना	अस्थायी छाना, प्लास्टिकले बाली ढाक्ने	खाद्यान्न व्यवस्थापन, बीउ वितरण	असिना सहनशील जात, प्लास्टिक टनेल	मौसमको संकेत पहिचान	मल्चिङ, अस्थायी संरचना निर्माण	प्लास्टिक टनेल, टाट, पातको प्रयोग
चट्याङ	सुरक्षित स्थानमा बस्ने, रूखमुनि नबस्ने	घाइतेको उद्धार, उपचार	चट्याङ रड जडान, अर्थिङ	चट्याङ पर्ने मौसमको अनुभव	प्राथमिक उपचार, सुरक्षित आश्रयमा बस्ने	चट्याङ रड, अर्थिङ प्रणाली
हावाहुरी	घरको छाना मजबुत बनाउने, रूखको व्यवस्थापन	क्षतिग्रस्त घर मर्मत, राहत	हावाहुरी सहनशील संरचना, अन्तरबाली प्रणाली	हावाको दिशा र मौसमको अनुभव	छाना बाँध्ने, बाली सुरक्षित गर्ने	बाँस, डोरी, टाट प्रयोग गरी संरचना मजबुत बनाउने
वन डढेलो	अग्नि-रेखा निर्माण, वन सरसफाइ, धूम्रपान नियन्त्रण	सामुदायिक रूपमा आगो निभाउने, वन उपभोक्ता समूह परिचालन	सामुदायिक वन व्यवस्थापन, नियमित वन सरसफाइ	सुक्खा मौसम, हावाको वेग तथा आगो फैलिने अवस्थाको ज्ञान	आगो नियन्त्रण, वन गस्ती	पानी, माटो, हरियो हाँगा, डोका प्रयोग
बाली तथा कृषि	रोग प्रतिरोधी बीउ, अन्तरबाली,	संक्रमित बाली हटाउने, कृषि	उन्नत तथा सहनशील	रोगको प्रारम्भिक	जैविक विषादी बनाउने,	गोठमल, जडीबुटी,

विपद्	समुदायले अवलम्बन गरेका			स्थानीय ज्ञान, सिप	स्थानीय क्षमता	स्थानीय प्रविधि
	जोखिम न्यूनीकरण का उपाय	जोखिम व्यवस्थापन का उपाय	जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरू			
रोग/किरा	जैविक विषादी	प्राविधिकको सहयोग	जात, बाली विविधीकरण	लक्षण पहिचान	बाली चक्र अपनाउने	जीवामृत, कम्पोष्ट मल
पशु तथा पन्छी रोग	नियमित खोप, गोठ सरसफाइ, जैविक सुरक्षा	भेटेरिनरी सेवा, संक्रमित पशु अलग राख्ने	रोग प्रतिरोधी जात, पोषण सुधार	पशुको व्यवहारबाट रोग पहिचान	घरेलु उपचार, जडीबुटी प्रयोग	तुलसी, बेसार, तितेपाती, नीम लगायतका स्थानीय जडीबुटी
मिचाहा झारपात	नियमित गोडमेल, झार उखेल्ने	सामूहिक नियन्त्रण अभियान	प्रतिरोधात्मक खेती प्रणाली	झार फैलिने समय र स्थानको ज्ञान	हातले झार उखेल्ने	खरानी, केतुकी, स्थानीय जैविक उपाय
जनावर आतंक	काँडेतार, बाँसको बार, सामूहिक निगरानी, राति पालो	सामूहिक रूपमा वन्यजन्तु धपाउने, राहत माग	वन्यजन्तुमैत्री खेती, कम आकर्षित हुने बाली	वन्यजन्तुको चालचलन, बासस्थान र समयको ज्ञान	आगो बाल्ने, आवाज निकाल्ने, समूह परिचालन	बाँसको बार, काँडेतार, सोलार बत्ती, सिउँडी काँडाको बार
सडक दुर्घटना	चेतावनी चिन्ह, जोखिमयुक्त मोडमा पर्खाल, सडक मर्मत	प्राथमिक उपचार, घाइतेको उद्धार, अस्पताल पठाउने	सुरक्षित सडक पूर्वाधार, जनचेतना	जोखिमयुक्त सडक र मौसमको अनुभव	प्राथमिक उपचार तथा उद्धार	सडक संकेत, रिफ्लेक्टर, गार्डवाल
विधुतीय दुर्घटना	घरमा अर्थिंग गर्ने, घरको वयरिंग राम्रोसग गर्ने पर्खाल	प्राथमिक उपचार, घाइतेको उद्धार, अस्पताल पठाउने	जनचेतना	चट्याङ लाग्ने समयमा विधुतीय उपकरण नचलाउने	प्राथमिक उपचार तथा उद्धार	

विपद्	समुदायले अवलम्बन गरेका			स्थानीय ज्ञान, सिप	स्थानीय क्षमता	स्थानीय प्रविधि
	जोखिम न्यूनीकरण का उपाय	जोखिम व्यवस्थापन का उपाय	जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरू			
महामारी तथा संक्राम क रोग	व्यक्तिगत सरसफाइ, मास्क प्रयोग, सामाजिक दूरी, सरसफाइ अभियान	स्वास्थ्य सेवा, खोप अभियान, क्वारेन्टिन, आइसोलेसन	सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ, स्वास्थ्य पूर्वतयारी	परम्परागत जडीबुटी तथा स्थानीय स्वास्थ्य अभ्यास	धामी-झाँक्रीसँगै स्वास्थ्य चौकीको सेवा उपयोग, समुदाय परिचालन	स्थानीय जडीबुटी, साबुनपानी, क्लोरिन, स्वास्थ्य सामग्री
खण्डवृ ष्टि	पानी निकासको उचित व्यवस्था, नाला तथा खोल्सा सफाइ	पूर्वसूचना तथा चेतावनी, तत्काल उद्धार तथा सुरक्षित स्थानान्तरण	जलवायु-प्रतिरोधी पूर्वाधार निर्माण, वर्षा पानी संकलन, जलनिकास सुधार	वर्षाको अवस्था, बादलको स्वरूप र खोलानाला को पानीको बहाव हेरी जोखिम पहिचान गर्ने	स्वयंसेवक तथा उद्धार टोली परिचालन	नाला/कुलो व्यवस्थापन, पानी निकासका स्थानीय संरचना

२.२.३ सम्मुखता, सङ्कटासन्नता र क्षमताको विश्लेषण

२.२.३.१ सम्मुखता विश्लेषण

विगतमा भएका प्रकोपका घटना, तिनले पारेको प्रभाव, समुदायबाट प्राप्त जानकारी तथा वर्तमान जोखिम अवस्थाको विश्लेषणका आधारमा सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको प्रकोप प्रभाव क्षेत्रको आँकलन तथा नक्साङ्कन गरिएको छ। यसले कुन प्रकोप कुन क्षेत्रमा बढी प्रभावकारी छ, त्यसबाट कति घरधुरी, जनसंख्या र पूर्वाधार प्रभावित हुन सक्छन् भन्ने जानकारी प्रदान गर्दै जोखिम न्यूनीकरण तथा पूर्वतयारी कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ। विश्लेषणअनुसार भूकम्पको जोखिम गाउँपालिकाका सबै वडामा रहेको छ भने पहिरो, बाढी तथा खोला कटान, खडेरी, चटयाङ, आगलागी, वन डढेलो, कृषि तथा पशु रोगजस्ता प्रकोपहरू पनि विभिन्न वडामा बारम्बार देखिने प्रमुख जोखिमका रूपमा रहेका छन्। यस आधारमा उच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रमा सुरक्षित पूर्वाधार निर्माण, प्रारम्भिक चेतावनी प्रणाली, समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलनका कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

तालिका ३५: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको प्रकोप जोखिम बस्तीहरू

प्रकोप	वडा	उच्च जोखिम वस्तीहरू	जोखिममा रहेको पूर्वाधार	जोखिममा रहेका घरधुरी (अनुमानित)	जोखिममा रहेको जनसंख्या (अनुमानित)
भूकम्प	सबै	सबै वडा	आवास, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, वडा कार्यालय, सरकारी भवन, सडक, पुल, खानेपानी, विद्युत तथा सञ्चार संरचना	करिब ९०%	सम्पूर्ण जनसंख्या (करिब ३०,६१७)
आगलागी	१	बन्धाबस्ती, घोडाकोट, तुसारपानी, पञ्चकोट, धारागाड	घर, विद्यालय, खानेपानी पाइप, विद्युत लाइन, गोठ	८%	१,८००
	२	आपचौर, हिले, गोगनपानी, मनचौर, माडीचौर	घर, विद्यालय, सामुदायिक भवन, विद्युत लाइन	७%	१,६००
	३	बडनबाड, थोरलाङ, हरेडाँडा, लम्पुवा	घर, विद्यालय, वन क्षेत्र नजिकका संरचना	७%	१,५००
	४	वनचौर, कोइरालाखर्क, भैसेधारा	घर, विद्यालय, खानेपानी पाइप, विद्युत पोल	६%	१,३००
	५	बनोभूई, बाहुनटोल, सिम्लेनी	घर, विद्यालय, गोठ, कृषि संरचना	८%	१,७००
	६	स्यालाटोल, झारीखोला, धनबुडा	घर, गोठ, विद्यालय, वन क्षेत्र	७%	१,५००
	७	पाभाङ, धपरी, दमाखोला, पाटीखोला	घर, विद्यालय, खानेपानी पाइप, विद्युत लाइन	८%	१,८००
	८	धाराखर्क, फुलधारा, आठबिस	घर, विद्यालय, वन क्षेत्र, विद्युत लाइन	७%	१,६००
खडेरी तथा मुहान सुक्ने	सबै	सबै वडा (विशेष गरी वडा १, २, ५ र ८)	खानेपानी मुहान, लिफ्ट खानेपानी, सिँचाइ प्रणाली, कृषि उत्पादन	करिब २५%	करिब २५,०००

प्रकोप	वडा	उच्च जोखिम वस्तीहरू	जोखिममा रहेको पूर्वाधार	जोखिममा रहेका घरधुरी (अनुमानित)	जोखिममा रहेको जनसंख्या (अनुमानित)
पहिरो	१	घोडाकोट, तुसारपानी, ढालखोला, सिम्रखोला, धारागाड, टपु	सडक, पुल, खानेपानी, सिँचाइ, विद्युत लाइन, विद्यालय, कृषि जमिन	६%	२,३००
	२	आपचौर, हिले, खुडडाँकोट, गोगनपानी, माडीचौर	सडक, खानेपानी, कृषि जमिन, सामुदायिक भवन	५%	१,९५०
	३	बडनबाड, थोरलाङ, बिच्छुकुटी, चुनगैरा, सल्लेखोपाटा	सडक, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, कृषि जमिन	८%	२,२००
	४	वनचौर, कोइरालाखर्क, भैसेधारा, पुल्चोक	सडक, खानेपानी, विद्यालय	५%	१,५००
	५	पोवाड खोला, उहिझाखोला, किर्याचौर, भरैजा	सडक, पुल, कृषि जमिन, सिँचाइ	६%	१,८५०
	६	तिमिल्लेखर्क, झारीखोला, पातिहाल्नी, धनबुडा	सडक, खानेपानी, कृषि जमिन	७%	१,६५०
	७	खैरेडे खोला, दमाखोला, पात्लेखोला, पाटीखोला	सडक, पुल, खानेपानी, कृषि जमिन	७%	२,२५०
	८	धाराखर्क, तिजुखर्क, विशमभरे, सल्लाखर्क	सडक, विद्यालय, कृषि जमिन	६%	१,९५०
बाढी तथा नदी कटान	१—८	सिम्रखोला, ढालखोला, पोवाड खोला, उहिझाखोला, झारीखोला, दमाखोला, खैरेडे खोला, पाटीखोला तथा अन्य खोला किनारका बस्ती	पुल, सडक, सिँचाइ, खानेपानी, कृषि जमिन, बस्ती	करिब १०%	करिब १०,०००
असिना	सबै	सबै वडा	खुला खेतबारी, तरकारी, फलफूल, अन्नबाली, टिनका	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै

प्रकोप	वडा	उच्च जोखिम वस्तीहरू	जोखिममा रहेको पूर्वाधार	जोखिममा रहेका घरधुरी (अनुमानित)	जोखिममा रहेको जनसंख्या (अनुमानित)
			छाना भएका संरचना		
चट्याङ	सबै	सबै वडा	विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, ट्रान्सफर्मर, विद्युत लाइन, अग्ला संरचना	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै
हावाहुरी	सबै	सबै वडा	टहरा, टिनका छाना, विद्यालय, विद्युत पोल	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै
वन डढेलो	सबै	वन क्षेत्र नजिकका सबै बस्ती	वन, गोठ, खानेपानी पाइप, विद्युत लाइन	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै
कृषि रोग तथा कीरा	सबै	सबै वडा	कृषि उत्पादन क्षेत्र, बीउ भण्डार, कृषि सहकारी	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै
पशु रोग	सबै	सबै वडा	गोठ, पशु फार्म, पशु सेवा केन्द्र	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै
मिचाहा झार	सबै	सबै वडा	खेतीयोग्य जमिन, वन क्षेत्र, सिँचाइ कुलो	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै
जनावर आतंक	सबै	विशेषगरी वडा ६, ७ र ८ का वन क्षेत्र नजिकका बस्ती	खेतबारी, गोठ, बस्ती	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै
सडक दुर्घटना	सबै	गाउँपालिकाका प्रमुख ग्रामीण सडक तथा वडा जोड्ने सडक खण्ड	सडक, पुल, घुम्ती, विद्यालय नजिकका सडक	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै
विधुतीय दुर्घटना	सबै	सबै वडा	घरगोठ, बजार, बिद्यालय	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै
महामारी	सबै	सबै वडा	स्वास्थ्य संस्था, विद्यालय, बजार क्षेत्र तथा सम्पूर्ण समुदाय	प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष सबै	सम्पूर्ण जनसंख्या
खण्डवृष्टि	सबै	केही स्थान बिशेष	मानव सोत	प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सबै	प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सबै

चित्र नं १८ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको बाढी, पहिरो तथा आगलागी जोखिम बस्तीहरू

२.२.३.२ सङ्कटासन्नता विश्लेषण

तालिका ३६ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको हालको प्रकोप, संकटासन्नता तथा जोखिमको अवस्था

प्रकोप	हालको जोखिमको अवस्था	हालको संकटासन्नता	भविष्यमा हुन सक्ने जोखिमको प्रभाव
भूकम्प	गाउँपालिकाका धेरै घरहरू अझै ढुङ्गा-माटो र परम्परागत संरचनाका छन्। भिरालो भूगोल, कमजोर भवन मापदण्ड तथा सीमित पूर्वतयारीका कारण जोखिम उच्च रहेको छ।	बालबालिका, महिला, वृद्धवृद्धा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, गर्भवती, दीर्घरोगी, दलित तथा विपन्न परिवार	ठूलो जनधनको क्षति, बस्ती विस्थापन, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सडक, खानेपानी तथा सञ्चार सेवामा गम्भीर अवरोध आउन सक्ने।
आगलागी	सुख्खा मौसम, वन क्षेत्रको निकटता, परम्परागत इन्धनको प्रयोग तथा विद्युत सर्टका कारण आगलागीको जोखिम रहने गरेको छ।	वन क्षेत्र नजिकका बस्ती, बालबालिका, महिला, वृद्ध, कृषक तथा विपन्न परिवार	खडेरी बढ्दै जाँदा आगलागीका घटना बढ्न सक्ने, घर, गोठ, खाद्यान्न तथा वन सम्पत्तिमा ठूलो क्षति पुग्न सक्ने।
खडेरी तथा मुहान सुक्ने	वर्षा अनियमित हुँदै जानु, पानीका मुहान सुक्नु, सिँचाइको अभाव तथा कृषि उत्पादनमा कमी देखिएको छ।	कृषक, महिला, बालबालिका, पशुपालक, खानेपानी अभाव भएका बस्ती	खाद्यान्न उत्पादन घट्ने, खानेपानी संकट बढ्ने, पशुपालन प्रभावित हुने तथा बसाइँसराइ बढ्न सक्ने।
पहिरो	विशेषगरी वडा नं. १, ३, ६, ७ र ८ मा भिरालो भूभाग, सडक विस्तार र तीव्र वर्षाका कारण पहिरोको जोखिम उच्च रहेको छ।	पहिरो प्रभावित बस्ती, कृषक, महिला, बालबालिका, वृद्ध, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाको सेवाग्राही	बस्ती, सडक, पुल, कृषि जमिन तथा खानेपानी प्रणालीमा ठूलो क्षति, बस्ती स्थानान्तरणको आवश्यकता र सेवा पहुँच अवरुद्ध हुन सक्ने। बसाई सराई बढ्ने
बाढी तथा खोला कटान	सिम्रखोला, ढालखोला, पोवाड खोला, झारीखोला, दमाखोला, खैरेडे खोला लगायतका खोला आसपास बाढी र कटानको जोखिम रहेको छ।	खोला किनारका बस्ती, कृषक, महिला, बालबालिका तथा वृद्ध	अत्यधिक वर्षासँगै बाढी र कटान बढ्दै घर, खेत, पुल तथा सडकमा ठूलो क्षति हुन सक्ने।
असिना	असिनाले तरकारी, फलफूल तथा अन्नबालीमा हरेक वर्ष आंशिक क्षति पुऱ्याउने गरेको छ।	कृषक, गर्भवती महिला, बालबालिका	जलवायु परिवर्तनसँगै असिनाको तीव्रता बढ्दै कृषि उत्पादन, खाद्य सुरक्षा र पोषणमा असर पर्न सक्ने।

प्रकोप	हालको जोखिमको अवस्था	हालको संकटासन्नता	भविष्यमा हुन सक्ने जोखिमको प्रभाव
चटयाङ	वर्षायाममा चटयाङका घटनाले मानव तथा पशुचौपायामा क्षति पुऱ्याउने गरेको छ।	विद्यार्थी, कृषक, महिला, बालबालिका, वृद्ध	विद्युतीय संरचना विस्तारसँगै अर्थिङ तथा सुरक्षा प्रणाली सुधार भए पनि मानवीय जोखिम कायम रहने सम्भावना।
हावाहुरी	हावाहुरीले टिनका छाना, टहरा तथा बालीमा क्षति पुऱ्याउने गरेको छ।	कृषक, महिला, बालबालिका, विपन्न परिवार	घर तथा कृषि उत्पादनमा क्षति बढ्न सक्ने, विशेषगरी कमजोर संरचनाहरू बढी प्रभावित हुन सक्ने।
वन डढेलो	सुख्खा मौसममा वन क्षेत्रमा डढेलोका घटना दोहोरिने गरेका छन्।	वन नजिकका बस्ती, महिला, बालबालिका, सामुदायिक वन उपभोक्ता	जैविक विविधता, वन्यजन्तुको बासस्थान, पानीका मुहान तथा वन स्रोतमा दीर्घकालीन नकारात्मक असर पर्न सक्ने।
कृषि रोग तथा कीरा	बालीमा नयाँ रोग तथा किराको प्रकोप बढ्दै उत्पादनमा कमी आएको छ।	कृषक, कृषि मजदुर, महिला तथा युवा	खाद्यान्न उत्पादन घट्ने, उत्पादन लागत बढ्ने तथा खाद्य असुरक्षा बढ्न सक्ने।
पशु रोग	पशु तथा कुखुरामा संक्रामक रोग देखिँदा उत्पादन तथा आम्दानीमा असर परेको छ।	पशुपालक कृषक, महिला, युवा	पशुपालन व्यवसाय कमजोर हुने, आम्दानी घट्ने तथा केही रोग मानिसमा समेत सर्न सक्ने जोखिम रहने।
मिचाहा झार	खेतीयोग्य जमिन तथा वन क्षेत्रमा मिचाहा झार फैलिँदै गएको छ।	कृषक, महिला, वन उपभोक्ता	स्थानीय वनस्पति नष्ट हुने, उत्पादन घट्ने तथा व्यवस्थापन खर्च बढ्ने।
जनावर आतंक	वन क्षेत्र नजिकका बस्तीमा बाली तथा पशुमा क्षति हुने गरेको छ।	कृषक, महिला, बालबालिका तथा वन क्षेत्र नजिकका बस्ती	मानव—वन्यजन्तु द्वन्द्व बढ्ने, कृषि उत्पादन घट्ने तथा

प्रकोप	हालको जोखिमको अवस्था	हालको संकटासन्नता	भविष्यमा हुन सक्ने जोखिमको प्रभाव
			जीविकोपार्जनमा असर पर्न सक्ने।
सडक दुर्घटना	ग्रामीण सडक साँघुरा, भिरालो तथा वर्षायाममा पहिरो प्रभावित हुने भएकाले दुर्घटनाको जोखिम उच्च छ।	यात्रु, विद्यार्थी, कृषक, चालक तथा सर्वसाधारण	सडक सञ्जाल विस्तारसँगै सवारी चाप बढ्दा दुर्घटनाको सम्भावना पनि बढ्न सक्ने, यद्यपि सडक स्तरोन्नतिसँग जोखिम केही घट्न सक्छ।
विधुतीय दुर्घटना	घर, गोठ र बिद्यालय तथा सामाजिक संस्था	बालबालिका	ग्रामिण बिधुतियाकरण कारण यसको प्रभाव थप अनिश्चित हुन सक्ने।
महामारी तथा सरुवा रोग	सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ र स्वास्थ्य सेवाको पहुँचमा असमानताका कारण मौसमी सरुवा रोगको जोखिम रहने गरेको छ।	बालबालिका, वृद्ध, महिला, दीर्घरोगी तथा सम्पूर्ण समुदाय	डेंगु, स्क्रब टाइफस, झाडापखाला लगायत जलवायु संवेदनशील रोगहरू बढ्न सक्ने तथा स्वास्थ्य प्रणालीमा थप दबाब पर्न सक्ने।
खण्डवृष्टि	खेतबाली, बस्ती, कुलो नहर	कृषक	उत्पादनमा गिरावट आउने तथा जलवायु परिवर्तनका कारण यसको प्रभाव थप अनिश्चित हुन सक्ने।

क) संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान

प्रकोपले सिर्जना गरेका असरहरू विश्लेषण गरी उमेर समूह, लिङ्ग, सामाजिक स्तर, वर्ग र जातजाति अनुसार पर्ने र पारेको प्रभावहरूमा छलफल गरिएको छ। प्रकोपका असरहरूले समुदायका वर्ग, जातजातिमा कस्ता कस्ता प्रभाव पारेका छन् र ती प्रभावहरू कुन समूहमा बढि असर गर्छन् भन्ने सवालहरूमा छलफल गरि सबै भन्दा उच्च असर पार्ने लाई ३, मध्यमलाई २ र न्यून असर गर्नेलाई १ अंक दिइएको थियो।

तालिका ३७: प्रकोपको संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान

प्रकोप	प्रकोपको सङ्कटासन्न वर्ग														
	उमेर समूह			लिङ्ग			आर्थिक स्तर			सामाजिक स्तर			जातजाति		
	बालबालिका	युवा	वयस्क	वृद्ध	महिला	पुरुष	अति विपन्न	विपन्न	मध्यम वर्ग	सम्पन्न वर्ग	अपाङ्गता	एकल महिला	दलित	जनजाति	क्षेत्री / /ब्राह्मण
भूकम्प	३	२	२	३	३	२	३	३	२	१	३	३	३	३	२

आगलागी	३	२	२	३	३	२	३	३	२	१	३	३	३	२	२
खडेरी तथा मुहान सुक्ने	३	२	२	३	३	२	३	३	२	१	३	३	३	३	२
पहिरो	३	२	२	३	३	२	३	३	१	१	३	३	३	३	२
बाढी तथा आकस्मिक बाढी	३	२	२	३	३	२	३	३	१	१	३	३	३	३	२
असिना	३	२	२	३	३	२	३	२	२	१	२	२	३	३	२
चट्याङ	३	२	२	३	३	२	३	२	२	१	२	२	३	३	२
हावाहुरी	३	२	२	३	३	२	३	२	२	१	३	२	३	३	२
वन डढेलो	३	२	२	३	३	२	३	२	१	१	३	२	२	३	२
बाली तथा कृषि रोग/किरा	३	२	३	३	३	३	३	३	२	१	३	३	३	३	३
पशु तथा पन्छी रोग	२	२	३	२	२	३	३	३	२	१	२	२	३	३	३
मिचाहा झार	२	२	३	२	२	३	३	२	२	१	२	२	२	३	३
वन्यजन्तु/जनावर आतंक	३	२	३	३	३	३	३	३	२	१	३	३	३	३	३
सडक दुर्घटना	३	३	३	२	२	३	३	२	२	२	३	२	२	२	२
विधुतीय दुर्घटना	२	२	३	२	२	२	३	२	२	१	२	२	३	३	३
महामारी	३	२	२	३	३	२	३	३	२	२	३	३	२	३	२
खण्डवृष्टि	२	२	३	२	२	२	३	२	२	१	२	२	३	२	२

स्रोतः वडा स्तरीय LDCRF तयारी गोष्ठी, २०८३

वडाहरूमा तयार गरिएको विपद् व्यवस्थापन योजना अध्ययन तथा विश्लेषण बमोजिम फरक-फरक प्रकोपहरूले जीविकोपार्जनका स्रोतहरूमा प्रत्यक्ष असर पुऱ्याएको देखिन्छ, जसअन्तर्गत खानेपानीका मुहान सुक्नुका कारण खानेपानीमा समस्या, पुराना कुलोकुलसा र पोखरीहरू सुक्नाले सिँचाइमा असुविधा, अनियमित वर्षा, अत्यधिक वर्षा र खडेरीका कारण समयमा बाली लगाउन नसक्ने र लगाएको बालीमा समेत नोक्सानी हुने, मिचाहा प्रजातिहरू फैलनुका कारण खेतबारी बाँझो रहनु, उत्पादन घट्नु, पहिरो, बाढी, चट्याङ, असिना, हावाहुरी र नयाँ-नयाँ रोगको प्रकोपले विशेष गरी एकल महिला, दलित, फरक क्षमताका समुदाय, महिला, बालबालिका तथा विपन्न वर्गलाई बढी असर पारेको प्रष्ट देखिन्छ। आगलागी, खडेरी र वनमाराको प्रकोपसँगै सुख्खा क्षेत्र बढ्नाले वन विनाश तथा वन पैदावारको उपलब्धतामा ह्रास आउँदा लक्षित वर्ग बढी प्रभावित भएका छन्।

ख) वडा संकटासन्नता स्तर निर्धारण स्तरीकरण

सुनिलस्मृति गाउँपालिका भित्र रहेका ८ वटै वडाहरू जलवायुजन्य प्रकोप तथा जोखिमको कुन स्तरमा रहेको छ भनेर निर्धारण गरिएको छ। वडाभित्र घटेका जलवायु जन्य प्रकोपको बारम्बारता, प्रकोपले ल्याएको असर, असरसँगको सम्मुखता, प्रकोपबाट अनुकूलित हुने सक्ने क्षमता, सडक तथा स्वास्थ्य लगायतका पूर्वाधारको पहुँच तथा तालिम प्राप्त जनशक्ति तथा मानवीय संसाधनको अवस्थालाई आधार बनाएर वडा संकटासन्नताको स्तर निर्धारण स्तरीकरण गरिएको छ।

सबैखाले जलवायुजन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेको तथा वडाभित्र स्रोत तथा क्षमता कम भएको साथै सडक तथा स्वास्थ्य लगायतका पूर्वाधारको तथा सेवा प्रदायक निकायहरूबाट टाढा भएको वडालाई अति उच्च जोखिम, सबैखाले जलवायुजन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेको भएता पनि वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी/बिट, सडक तथा अन्य पूर्वाधारको पहुँच तथा तालिम प्राप्त जनशक्तिहरू भएको वडालाई उच्च जोखिम र तुलनात्मक रूपमा अन्य वडाहरू भन्दा स्थान विशेष हुन सक्ने प्रकोप (पहिरो, बाढी, चट्याङ्ग, आगलागी, वन डढेलो) हरूको असर कम भएको वडालाई मध्यम जोखिम रहेको वडाको रूपमा स्तरीकरण गरिएको छ।

यस विश्लेषणबाट सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको वडा नं ५, ६ र ७ उच्च संकटासन्नता वडाहरू हुन्। त्यस्तै वडा नं १, ४ र ८ संकटासन्नताको हिसाबले मध्यम स्तरमा रहेका छन्। भने वडा नं २ र ३ संकटासन्नताको हिसाबले न्यून वडाहरू हुन् । जसको प्राथमिकीकरणको विवरण तालिका ३८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३८: संकटासन्नताको आधारमा वडा प्राथमिकीकरण

वडा नं	१	२	३	४	५	६	७	८
१	*	१	१	४	५	६	७	१
२		*	३	४	५	६	७	८
३			*	४	५	६	७	८
४				*	५	६	७	४
५					*	५	५	५
६						*	६	६
७							*	७
८								*
प्राप्त अङ्क	४	१	२	५	८	७	६	३
प्राथमिकता	**पाँचौं**	**आठौ**	**सातौं**	**चौथो**	**पहिलो**	**दोस्रो**	**तेस्रो**	**छैठौं**

स्रोतः वडा स्तरीय LDCRF तयारी गोष्ठी, २०८३

२.२.३.३ क्षमता विश्लेषण

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद्को प्रभावकारी प्रतिकार्य, पर्याप्त पूर्वतयारी र विपद् पछिको परिस्थितिलाई यथाशीघ्र सामान्य अवस्थामा फर्काउन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका गतिविधिहरू संचालन गर्न आवश्यक पर्ने संस्था, संरचना, नीति, कानुन, योजना, पूर्वाधार, भौतिक श्रोत साधन, प्राकृतिक श्रोत, सामाजिक श्रोत, आर्थिक श्रोत र मानवीय श्रोतको विद्यमान अवस्थाको लेखाजोखा र गाउँपालिकाको विपद् प्रतिकार्य क्षमता सुदृढ गर्नको लागि गर्नुपर्ने आवश्यकताको विश्लेषण तथा क्षमताको स्तर तालिका ३९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३९: क्षमता विश्लेषण तथा स्तर निर्धारण

क्षेत्र	अवस्था विश्लेषण	आवश्यकता विश्लेषण	क्षमता स्तर
कानून, नीति, योजना	• गाउँपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन बनेको • गाउँपालिकाको प्रकोप क्षमता तथा संकटासन्नता लेखाजोखा गरिएको • विपद् व्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधि बनेको • गाउँपालिकाको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना बनेको	• राहत सम्बन्धी स्थानीय मापदण्ड बनाउनुपर्ने • जोखिम सूचूचित क्षेत्रगत विकास योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने • विपद्को बेला भग्नावशेष, लाश र विभिन्न फोहोर व्यवस्थापन निर्देशिका बनाउने • विपद् व्यवस्थापन कोष कार्यसंचालन अद्यावधिक गर्ने	मध्यम

	• गाउँपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार भएको • गाउँपालिकाको बस्ती विकास, सहर योजना तथा भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड बनेको	• विद्यालय तथा स्वास्थ्य संघसंस्थाको विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तयार गर्नुपर्ने • जलाधार व्यवस्थापन गुरूयोजना बनाउने • पालिकाको विपद जोखिम न्यूनीकरण नीति बनाउनु पर्ने	
संस्था तथा संरचना	• स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भएको • वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भएको • सामुदायिक विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भएको • विपद् व्यवस्थापन विषयगत शाखा भएको	• स्थानीय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र स्थापना र संचालन गर्नुपर्ने • खोज उद्धार, प्राथमिक उपचार, विपद् लेखाजोखा कार्यादल गठन गर्नुपर्ने • वडा तहमा विपद् तथा जलवायु सूचना केन्द्र स्थापना गर्नुपर्ने • जनप्रतिनिधि र कर्मचारीलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अभिमुखीकरण दिनुपर्ने • विपद् व्यवस्थापन सम्पर्क व्यक्ति तोक्नुपर्ने	मध्यम
प्राकृतिक (वनजंगल, चरन क्षेत्र, पानी, माटो, भूमि आदि)	• सामुदायिक वन वडा नं. १ देखि ८ सम्म ३८ वटा, ४ वटा राष्ट्रिय वन र ३ वटा कबुलियती वन रहेका छन्। • प्रत्येक वडामा चरन क्षेत्र रहेका छन्। • यस गाउँपालिकामा वन जंगल भएका क्षेत्रमा पानीका मुहानहरू रहेका छन्। • गाउँपालिकाको प्रत्येक वडामा खेतीयोग्य एवं बाँझो जमिन रहेको छ। • गाउँपालिकामा ढुंगा, स्लेट, बालुवा, गिट्टीका खानीहरू रहेका छन्।	• वन तथा जलाधार क्षेत्रमा भूक्षय, पहिरो तथा वन डढेलोको जोखिम व्यवस्थापन आवश्यक। • पानीका मुहानहरूको संरक्षण तथा पुनर्भरण कार्यक्रम आवश्यक। • नदी किनार संरक्षण तथा बाढी-कटान नियन्त्रणका संरचनाहरू विस्तार गर्नुपर्ने। • प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो उपयोगका लागि स्थानीय नीति तथा अनुगमन प्रणाली सुदृढ गर्नुपर्ने। • खानीजन्य स्रोतहरूको वातावरणमैत्री उत्खनन र व्यवस्थापन आवश्यक।	न्यून

	• गाउँपालिकामा समथर भूभागमा उब्जाउ जमिन रहेको छ। • गाउँपालिकाभित्र माडी, लुङ्ग्री लगायत साना-ठूला गरी २८ वटा नदी तथा खोलाहरू रहेका छन्।	• जलवायु परिवर्तनका कारण प्राकृतिक स्रोतमा पर्ने प्रभावको नियमित अनुगमन आवश्यक।	
भौतिक (बाटो, बिजुली, सञ्चार, गोबरग्यास, ऊर्जा, सामुदायिक भवन, पुलपुलेसा आदि)	• सबै वडालाई जोड्ने गोरेटो र घोरेटो बाटो रहेका छन्। • वडा नं. १ देखि ८ सम्म ४ वटा पक्की, १ वटा ग्राभेल तथा ५६ वटा कच्ची गरी सबै वडामा सडक सञ्जाल पुगेको छ। • गाउँपालिकाका सबै वडामा विद्युतीकरणको सुविधा पुगेको छ। • १७ वटा सामुदायिक भवन रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र १२ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरू रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र ८ वटा पक्की पुल, २ वटा बेली ब्रिज, २७ वटा झोलुङ्गे पुल तथा १ वटा निर्माणाधीन पक्की पुल गरी ३८ वटा पुलपुलेसा रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र ३ वटा **NTC** र ४ वटा **NCELL** का टावरहरू रहेका छन्।	• अधिकांश सडक कच्ची भएकाले वर्षायाममा आवागमन प्रभावित हुने सम्भावना। • जोखिमयुक्त सडक तथा पुलहरूको विपद् प्रतिरोधी स्तरोन्नति आवश्यक। • स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आपतकालीन उपकरण तथा विपद् तयारी क्षमता अभिवृद्धि आवश्यक। • सामुदायिक भवनहरूलाई आपतकालीन आश्रयस्थलका रूपमा स्तरोन्नति गर्नुपर्ने। • सञ्चार सेवाको पहुँच कमजोर भएका क्षेत्रहरूमा नेटवर्क विस्तार आवश्यक। • जलवायु उत्थानशील पूर्वाधार निर्माणलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने।	उच्च
सामाजिक (विद्यालय, मठमन्दिर, चौतारा, सामाजिक समूह,	• आधारभूत विद्यालय ७, प्राथमिक विद्यालय २६ वटा, माध्यमिक विद्यालय ८ वटा तथा निजी ५ वटा गरी जम्मा ४६ वटा विद्यालय रहेका छन्।	• समुदायमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि आवश्यक। • सबै समूहहरूको संस्थागत क्षमता विकास आवश्यक।	उच्च

स्थानीय सामाजिक रीतिरिवाज)	• गाउँपालिकाभित्र प्रत्येक वडामा टोल विकास संस्था गठन प्रक्रियामा रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र ३२ वटा सार्वजनिक पाटीपौवा तथा चौताराहरू रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र बचत समूह, बाल क्लब, विभिन्न कृषि तथा पशु समूह, महिला समूह र दलित समूह रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र १२ वटा महिला समूह तथा २१ वटा आमा समूह गरी ३३ वटा समूह रहेका छन्।	• महिला, दलित, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको निर्णय प्रक्रियामा सहभागिता बढाउनुपर्ने। • सामुदायिक स्वयंसेवक तथा विपद् प्रतिकार्य समूह गठन र सुदृढीकरण आवश्यक। • विद्यालय तथा समुदायमा नियमित विपद् अभ्यास (Mock Drill) सञ्चालन आवश्यक।	
मानवीय (शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी, प्राविधिक, प्रशासनिक तथा वित्तीय जनशक्ति)	• शिक्षक महिला १३३ जना तथा पुरुष १५४ जना गरी जम्मा २८७ जना रहेका छन्। • कृषि तथा पशु सेवा सम्बन्धी प्राविधिक जनशक्ति ८ जना रहेका छन्। • स्वास्थ्यकर्मी ४६ जना (कार्यालय सहयोगी बाहेक) रहेका छन्।	• विपद् जोखिम व्यवस्थापन, खोज तथा उद्धार, प्राथमिक उपचार लगायतका विषयमा क्षमता अभिवृद्धि आवश्यक। • स्वास्थ्यकर्मी तथा प्राविधिकहरूको संख्या र दक्षता अझ सुदृढ गर्नुपर्ने। • युवाहरूको सीप विकास तथा उद्यमशीलता प्रवर्द्धन आवश्यक। • विद्यालयमा जलवायु परिवर्तन तथा विपद् शिक्षा संस्थागत गर्नुपर्ने। • स्थानीय जनशक्तिलाई GIS, प्रारम्भिक सूचना प्रणाली तथा आपतकालीन व्यवस्थापनमा तालिम आवश्यक।	न्यून
आर्थिक स्रोतहरू (सहकारी, बैंक, व्यवसाय, आयआर्जन तथा रोजगारी)	• गाउँपालिकाभित्र पुरुष ६,८९४ जना र महिला ९,४९४ जना गरी जम्मा १६,३८८ जना आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र सरकारी वा अर्धसरकारी संस्थामा १८६	• कृषि उत्पादनको मूल्य शृंखला तथा बजार पहुँच सुधार गर्नुपर्ने। • सहकारी तथा वित्तीय संस्थामार्फत जलवायु अनुकूल कृषि तथा साना उद्यममा लगानी बढाउनुपर्ने। • वैदेशिक रोजगारीमा निर्भरता घटाई स्थानीय रोजगारी सिर्जना गर्नुपर्ने।	मध्यम

	जना, गैरसरकारी संस्थामा २१८ जना, निजी संस्था वा घरमा २५५ जना, कृषि क्षेत्रमा ज्यालादारी १,४७९ जना, गैरकृषि क्षेत्रमा ज्यालादारी ४१९ जना, पेशागत काममा ६५ जना, व्यापार व्यवसायमा ३९७ जना, स्वरोजगार २२ जना, घरेलु तथा साना उद्योगमा १३ जना, आफ्नै उद्योगधन्दामा ३ जना, ठेक्का-पट्टामा ९ जना, कृषि पेशामा ३,२५७ जना तथा अन्य क्षेत्रमा ४० जना गरी जम्मा ६,२६५ जना संलग्न रहेका छन्। • वैदेशिक रोजगारीमा २,५९२ जना रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र ५१ वटा कृषि तथा पशुपन्छी फार्म तथा ४६ वटा कृषि तथा पशुपालन समूह रहेका छन्। • गाउँपालिकाभित्र ३१ वटा सहकारी तथा लघुवित्त, १५ वटा बैंक रहेका छन्।	• विपद् जोखिम वित्त (Disaster Risk Financing), कृषि बीमा तथा पशु बीमाको पहुँच विस्तार आवश्यक। • उद्यमशीलता, मूल्य अभिवृद्धि तथा कृषि व्यवसायीकरणका कार्यक्रम विस्तार गर्नुपर्ने। • विपद्पछि जीविकोपार्जन पुनर्स्थापनाका लागि वित्तीय सहायता संयन्त्र विकास आवश्यक।	

२.२.४. जोखिमको विश्लेषण

राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन सर्वेक्षण २०२२ को तथ्यांक अनुसार मिचाहा प्रजातिको प्रभाव सबैभन्दा धेरै कृषि क्षेत्रमा परेको देखिन्छ जसमा बुट्यानको प्रभाव १०.९% वनमा, ५.७% चरण क्षेत्रमा तथा ८१% कृषि क्षेत्रमा परेको अवस्था रहेको छ। त्यस्तै जलीय मिचाहा झारले वनमा ७.३%, कृषिमा ३०.७% र अन्य क्षेत्र (जलीय पारिस्थितिकीय प्रणाली) मा ६१.५% प्रभाव पारेको देखिन्छ। मिचाहा प्रजातिको कारणले आम्दानी घटेको, टिम्बर/काठको नोक्सानी, घाँसपात क्षति, डालेघाँसमा कमी, सोत्तरको कमी, तथा पशु र मानिसहरूको स्वास्थ्यमा पनि प्रभाव परेको अवस्था रहेको छ (राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय, २०२४)।

तालिका ४०: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको जोखिमको रुपरेखा विश्लेषण

प्रकोप	संवेदनशीलता	सम्मुखता	प्रकोपसँग जुध्ने क्षमता	संकटासन्नता	बारम्बारता	प्रभाव	जोखिम	विपद् हुने सम्भावना
भूकम्प	उच्च	उच्च	न्यून	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च	उच्च
पहिरो	उच्च	उच्च	न्यून	उच्च	उच्च	उच्च	अत्यन्त उच्च	अत्यन्त उच्च
आगलागी	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च
वन डढेलो	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च
बाढी तथा नदी कटान	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम
खडेरी	उच्च	उच्च	न्यून	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च	उच्च
खण्ड वृष्टि	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च
कृषि रोग तथा किरा	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च
पशु रोग	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च	उच्च
जनावर आतंक	उच्च	उच्च	न्यून	उच्च	उच्च	उच्च	अत्यन्त उच्च	उच्च
सडक दुर्घटना	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च
चट्याङ	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम
हावाहुरी	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम
असिना	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम
महामारी	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम

मिचाहा झार	न्यून	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	न्यून	न्यून	न्यून
विधुतीय दुर्घटना	न्यून	न्यून	मध्यम	न्यून	न्यून	न्यून	न्यून	न्यून

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको जोखिम विश्लेषणले पहिरो, जनावर आतंक, आगलागी, सडक दुर्घटना, खडेरी, कृषि रोग, पशु रोग तथा खण्ड वृष्टि लाई उच्च प्राथमिकताका प्रकोपका रूपमा देखाएको छ। गाउँपालिकाको अधिकांश भू-भाग पहाडी तथा भिरालो रहेको, वन क्षेत्रको प्रभुत्व, मनसुनमा हुने तीव्र वर्षा, जलवायु परिवर्तनको प्रभाव तथा ग्रामीण सडक विस्तारका कारण पहिरो सबैभन्दा उच्च जोखिमयुक्त प्रकोपको रूपमा पहिचान गरिएको छ। विशेषगरी वडा नं. ३, ६ र ८ पहिरोबाट बढी प्रभावित छन्। त्यसैगरी गाउँपालिकाको ठूलो वन क्षेत्रका कारण जनावर आतंक (विशेष गरी बाँदर, बँदेल, रतुवा मृग र दुम्सी र वडा नंबर २ मा मयुर) ले वडा नं. १, ५, ६ र ७ मा कृषि उत्पादन तथा जीविकोपार्जनमा ठूलो असर पुर्याउँदै आएको छ। ग्रामीण सडकहरू कच्ची, साँघुरा तथा भिरालो भएकाले सडक दुर्घटना पनि उच्च जोखिमयुक्त प्रकोपका रूपमा देखिएको छ। पछिल्ला वर्षहरूमा वर्षा अनियमित हुनु, तापक्रम वृद्धि, पानीका मुहान सुक्दै जानु तथा लामो सुख्खा अवधि बढ्दै गएकाले खडेरी, कृषि रोग, पशु रोग र खण्ड वृष्टि को जोखिम उल्लेखनीय रूपमा बढेको छ। यद्यपि बाढी, चट्याङ, हावाहुरी, असिना, महामारी र खण्डवृष्टिको प्रभाव स्थानीय रूपमा देखिए पनि तिनको समग्र जोखिम गाउँपालिकामा मध्यम वा न्यून स्तरको रहेको मूल्याङ्कन गरिएको छ। यस विश्लेषणले सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा जोखिममा आधारित विकास योजना, जलवायु अनुकूलन कार्यक्रम, पूर्वसूचना प्रणाली, पहिरो नियन्त्रण, जनावर व्यवस्थापन, सडक सुरक्षा, कृषि तथा पशु स्वास्थ्य सेवा सुदृढीकरण, मुहान संरक्षण तथा सामुदायिक विपद् तयारी लाई उच्च प्राथमिकताका कार्यक्रमका रूपमा समावेश गर्नुपर्ने आवश्यकता स्पष्ट रूपमा देखाउँछ।

२.२.४.१ जोखिम नक्साङ्कन

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको लक्षित प्रकोपको गाम्भीर्य र त्यससँग सम्बन्धित सम्मुखता, सङ्कटासन्नता र स्रोतको विश्लेषण गरी बाढी, पहिरो, खडेरी, आगलागीजस्ता प्रकोपको जोखिम नक्साङ्कन गरिएको छ।

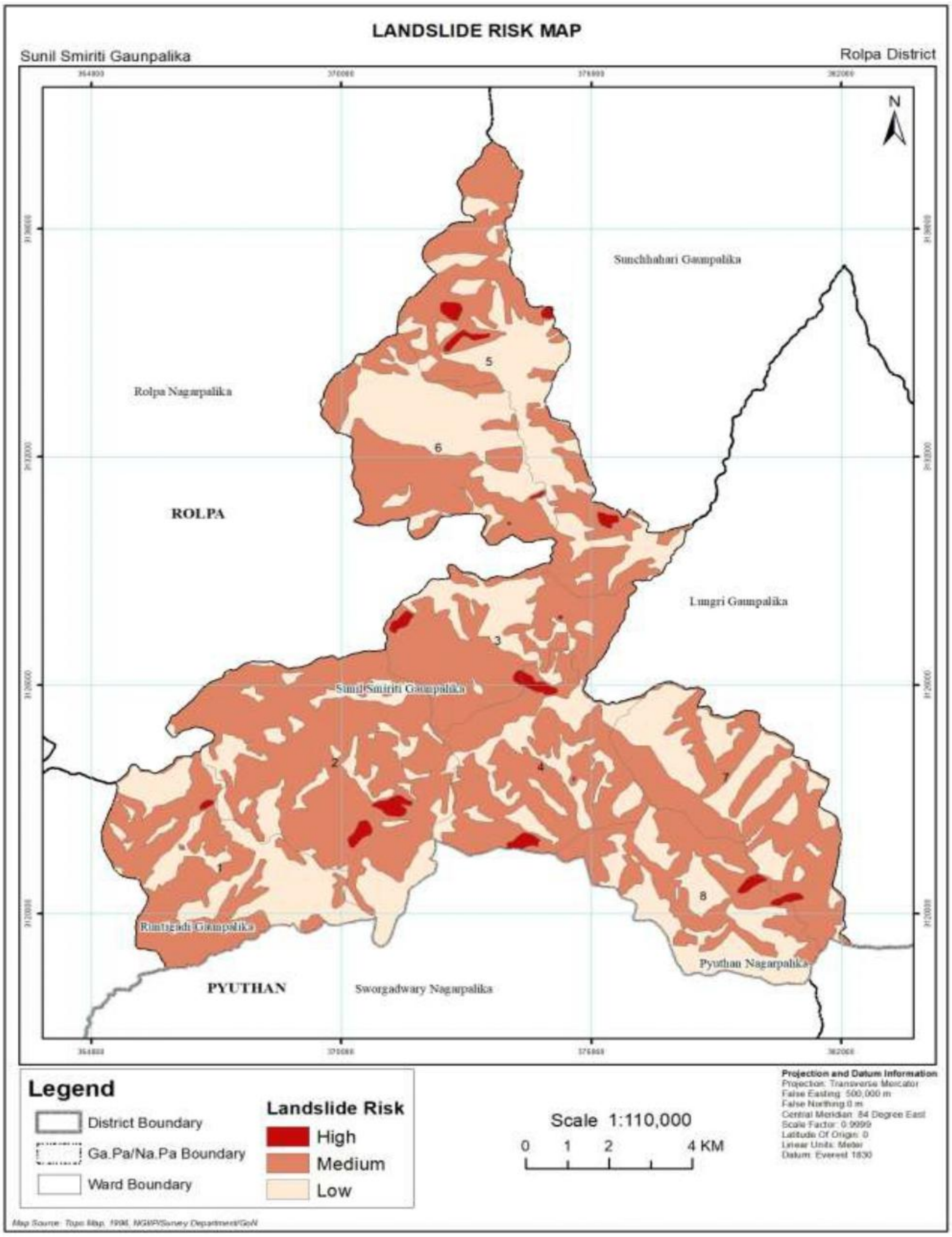

चित्र नं १७: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको पहिरो जोखिम नक्सा

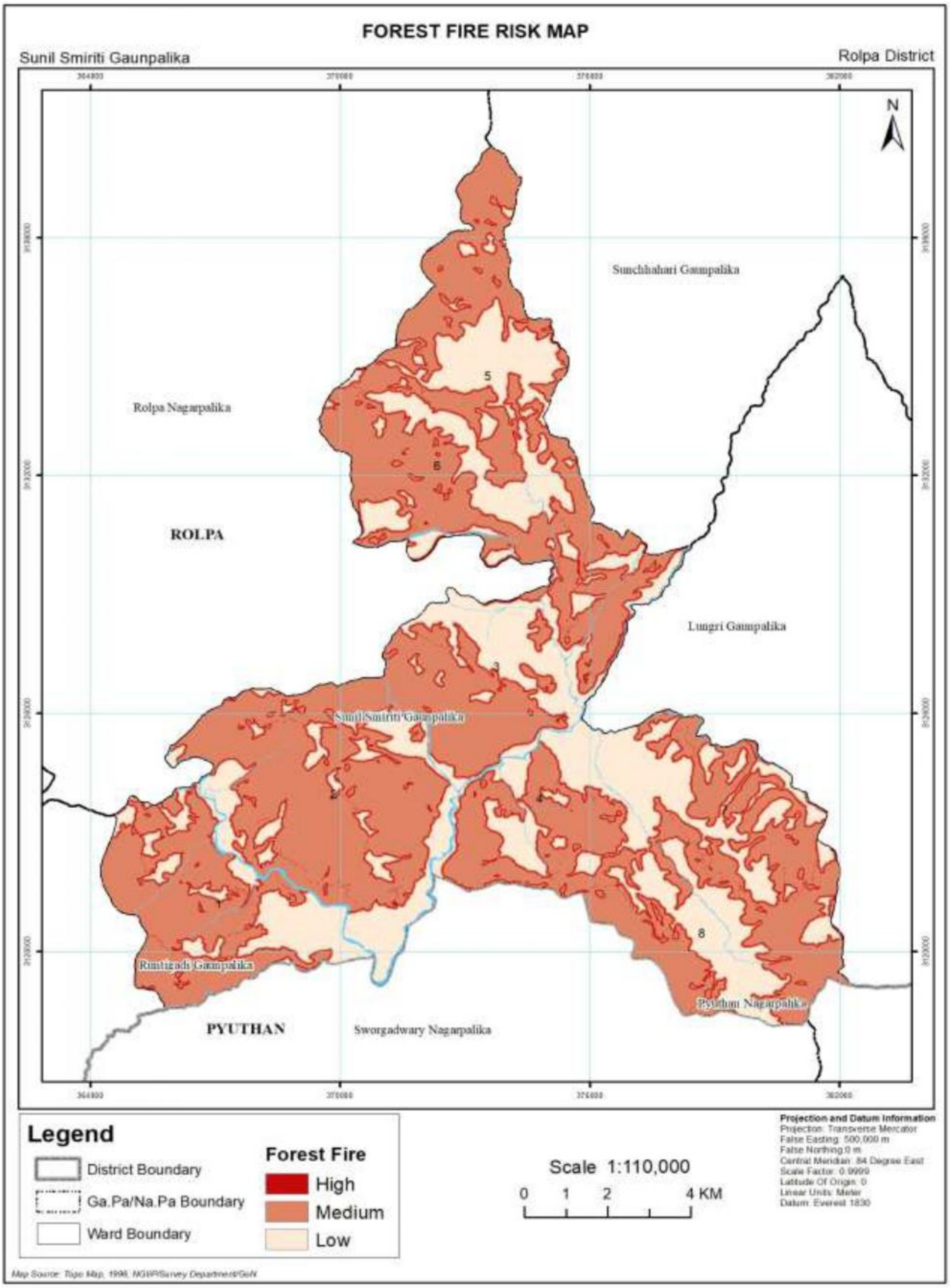

चित्र नं १८: डढेलो जोखिम नक्सा

२.२.४.२ भविष्यमा परिवर्तन हुने विपद् जोखिम विश्लेषण

समग्र पालिकाको भविष्यमा प्रकोप हुनसक्ने सम्भावना, असरको गम्भीरता र असरको सम्भावनाको आधारमा प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण गरिएको छ। यो विधि प्रयोग गर्दा प्रभावको स्तर, प्रकोप हुन सक्ने सम्भावना र प्रभाव पार्न सक्ने सम्भावनाहरूको स्तरलाई १ देखी ३ अङ्क भार दिई विश्लेषण गरिएको छ जसमा १ भन्नाले न्यून प्रभाव तथा गम्भीरता र ३ भन्नाले सबैभन्दा उच्च प्रभाव तथा गम्भीरता भन्ने बुझिन्छ। यसरी प्रकोपको सम्भावना, प्रकोपबाट हुन सक्ने असर र असरको गम्भीरताको अङ्क भारलाई गुणाङ्क गरी प्रकोपको जोखिमको स्तर तय गरिएको थियो।

तालिका ४१: स्रोतहरूमाथि प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण

प्रकोप	स्रोतहरू	असरको गम्भीरता	प्रकोपको सम्भावना	असरको सम्भावना	कुल अंक	जोखिम स्तर
भूकम्प	प्राकृतिक	२	३	२	१२	मध्यम
	आर्थिक	३	३	३	२७	उच्च
	भौतिक	३	३	३	२७	उच्च
	मानवीय	३	३	३	२७	उच्च
	सामाजिक	२	३	२	१२	मध्यम
पहिरो	प्राकृतिक	३	३	३	२७	उच्च
	आर्थिक	३	३	३	२७	उच्च
	भौतिक	३	३	३	२७	उच्च
	मानवीय	३	३	३	२७	उच्च
	सामाजिक	३	३	२	१८	मध्यम
आगलागी	प्राकृतिक	२	३	२	१२	मध्यम
	आर्थिक	३	३	३	२७	उच्च
	भौतिक	३	३	२	१८	मध्यम
	मानवीय	३	३	२	१८	मध्यम
	सामाजिक	२	३	२	१२	मध्यम
बाढी तथा नदी कटान	प्राकृतिक	२	२	२	८	न्यून
	आर्थिक	३	२	२	१२	मध्यम
	भौतिक	३	२	२	१२	मध्यम
	मानवीय	३	२	२	१२	मध्यम
	सामाजिक	२	२	१	४	न्यून
खडेरी	प्राकृतिक	३	३	३	२७	उच्च

	आर्थिक	३	३	२	१८	मध्यम
	भौतिक	३	३	३	२७	उच्च
	मानवीय	३	३	२	१८	मध्यम
	सामाजिक	२	२	२	८	न्यून
खण्ड वृष्टि	प्राकृतिक	३	३	३	२७	उच्च
	आर्थिक	३	३	२	१८	मध्यम
	भौतिक	३	३	३	२७	उच्च
	मानवीय	३	३	२	१८	मध्यम
	सामाजिक	२	२	२	८	न्यून
वन डढेलो	प्राकृतिक	३	३	३	२७	उच्च
	आर्थिक	२	३	२	१२	मध्यम
	भौतिक	२	२	१	४	न्यून
	मानवीय	२	२	१	४	न्यून
	सामाजिक	२	२	१	४	न्यून
कृषि रोग	प्राकृतिक	३	३	३	२७	उच्च
	आर्थिक	३	३	३	२७	उच्च
	भौतिक	१	२	१	२	न्यून
	मानवीय	२	२	१	४	न्यून
	सामाजिक	२	२	१	४	न्यून
पशु रोग	प्राकृतिक	२	३	२	१२	मध्यम
	आर्थिक	३	३	३	२७	उच्च
	भौतिक	१	२	१	२	न्यून
	मानवीय	२	२	१	४	न्यून
	सामाजिक	२	२	१	४	न्यून
जनावर आतंक	प्राकृतिक	३	३	३	२७	उच्च
	आर्थिक	३	३	३	२७	उच्च
	भौतिक	२	३	२	१२	मध्यम
	मानवीय	३	३	२	१८	मध्यम
	सामाजिक	२	३	२	१२	मध्यम
सडक दुर्घटना	प्राकृतिक	१	३	१	३	न्यून
	आर्थिक	३	३	२	१८	मध्यम
	भौतिक	२	३	२	१२	मध्यम

	मानवीय	३	३	३	२७	उच्च
	सामाजिक	२	३	२	१२	मध्यम
चटयाङ	प्राकृतिक	२	२	२	८	न्यून
	आर्थिक	२	२	२	८	न्यून
	भौतिक	२	२	२	८	न्यून
	मानवीय	३	२	२	१२	मध्यम
	सामाजिक	१	२	१	२	न्यून
हावाहुरी	प्राकृतिक	२	२	२	८	न्यून
	आर्थिक	२	२	२	८	न्यून
	भौतिक	३	२	२	१२	मध्यम
	मानवीय	२	२	२	८	न्यून
	सामाजिक	२	२	१	४	न्यून
असिना	प्राकृतिक	२	२	२	८	न्यून
	आर्थिक	२	२	२	८	न्यून
	भौतिक	१	२	१	२	न्यून
	मानवीय	२	२	२	८	न्यून
	सामाजिक	१	२	१	२	न्यून
महामारी	प्राकृतिक	१	२	१	२	न्यून
	आर्थिक	२	२	२	८	न्यून
	भौतिक	१	२	१	२	न्यून
	मानवीय	३	२	३	१८	मध्यम
	सामाजिक	३	२	२	१२	मध्यम
विधुतीय दुर्घटना	प्राकृतिक	१	१	१	१	न्यून
	आर्थिक	२	२	२	८	न्यून
	भौतिक	१	१	१	१	न्यून
	मानवीय	१	१	१	१	न्यून
	सामाजिक	१	१	१	१	न्यून
मिचाहा झार	प्राकृतिक	२	२	२	८	न्यून
	आर्थिक	२	२	२	८	न्यून
	भौतिक	१	१	१	१	न्यून
	मानवीय	१	१	१	१	न्यून
	सामाजिक	१	१	१	१	न्यून

२.२.५. संस्थागत विश्लेषण

यस सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा जीविकोपार्जन सुधार र समुदाय विकासका लागि संस्थाहरूले आफ्नो बार्षिक कार्यक्रम मार्फत टेवा पुर्याएका छन्। कुनैपनि स्थानीय विकासमा सेवा प्रदायक संघ संस्था, निजि संस्था, सार्वजनिक संघ संस्था, नागरिक समाज एवं सञ्जाल सदस्यहरूको अहम भूमिका रहन्छ। विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशीलताका सवालमा आर्थिक, प्राविधिक तथा सहजीकरण सहयोग गर्न सक्ने संघसंस्था तथा निकायहरू पहिचान गरी सो संस्थाहरूको संभावित भूमिका र अपेक्षित सहयोगको बारेमा देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ।

आगामी दिनमा यस स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा कार्यान्वयनमा सबैको साथ र सहयोग आवश्यक हुन जान्छ। यसका लागि सुनिलस्मृति गाउँपालिकाले जिल्ला तथा स्थानीय स्तरमा रहेका निम्न बमोजिमका सम्पुर्ण सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरूमा सहयोगका लागि बेला बेला अन्तक्रिया गर्ने, पत्राचार गर्ने तथा निरन्तर सम्पर्क र समन्वय गरी यस कार्यढाँचा कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ।

तालिका ४२: सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण

क्र. सं.	**कार्यालय संघ/संस्था**	**विपद् तथा जलवायु जन्य जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग**		
	गाउँपालिका	विपद् पूर्व	विपद्को समयमा	विपद् पश्चात
क	**गाउँपालिकाभित्र**			
१	गाउँपालिका	विपद् तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतना जगाउने, आकस्मिक कोषको व्यवस्था गर्ने, गै.स.स. सँग समन्वय गर्ने, गाउँसँग सम्बन्धित आँकडाहरू तयार गर्ने	सरकारी तथा गै.स.स. सँग समन्वय गर्ने र निरिक्षण गर्ने, राहत वितरणमा सहयोग गर्ने, सुचनाहरू प्रवाह गर्ने	खोज तथा उद्धार कार्यमा सहयोग गर्ने, अन्य दातृ संस्थाहरूसँग सहयोगको माग गर्न सहयोग गर्ने, सहयोग र समन्वय गर्ने, क्षति विवरण संकलन कार्यमा सहयोग गर्ने
२	पशु सेवा शाखा	भ्याक्सिन वितरण, पशु जाँच, पशु रोग पहिचान, गोठ सुधारमा प्रोत्साहन,	सहुलियत दरमा औषधी वितरण, औषधि र शिविर	वडास्तरीय जनचेतना, उन्नत जातका पशु वितरण
३	कृषि सेवा शाखा	कृषकलाई प्राविधिक ज्ञान, तालिम, गोष्ठी, जनचेतना	उद्दार	राहत, पुनर्स्थापना, पुनर्निर्माण, बीउहरू वितरण
४	स्वास्थ्य चौकी प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र शहरी गाउँघर क्लिनिक	सुई खोप दिने, स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतना जगाउने, समयसमयमा	प्राथमिक उपचार गर्ने, औषधि व्यवस्थापन गर्ने,	घाइतेहरूको उपचार गर्ने, शिविर सञ्चालन गर्ने

क्र. सं.	कार्यालय संघ/संस्था	**विपद् तथा जलवायु जन्य जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग**		
	गाउँपालिका	विपद् पूर्व	विपद्को समयमा	विपद् पश्चात
			स्वास्थ्य सम्बन्धी सल्लाह सुझाव दिने	
५	सहकारी	विपद् जोखिमको मूल्याङ्कन र सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन सदस्यहरूको बीमा वा आपतकालीन कोष स्थापना विपद् पूर्व तयारी सामग्री (जस्तै प्राथमिक उपचार, खाद्यान्न) संकलन र भण्डारण	जोखिममा परेकाहरूको तत्काल सहायता (खाद्यान्न, लत्ताकपडा, औषधि वितरण) सदस्यहरूको सम्पर्क र उद्धार समन्वय राहत वितरणमा स्थानीय सरकार र संस्थासँग सहकार्य	पीडित सदस्यहरूको पुनःस्थापना सहायता (ऋण, बिमा क्लेम/दाबी, व्यवसाय पुनः सुरू) -समाजमा मनो–सामाजिक सहयोग तथा पुनः निर्माण अभियान भविष्यका लागि रणनीति परिमार्जन र योजना अद्यावधिक
६	विद्यालय	विद्यार्थीलाई विपद् पूर्वतयारी सम्बन्धी कक्षा कोठा छलफल र सुरक्षित बाटोको जानकारी गराउने	क्षतिको विवरण संकलन, उद्धार	विद्यार्थीलाई विपद् पूर्वतयारी सम्बन्धी कक्षा कोठा छलफल र सुरक्षित बाटोको जानकारी गराउने
७	युवा क्लव	जनचेतना अभियान सञ्चालन (सुरक्षा, सरसफाइ, आपतकालीन तयारी) तालिमहरू (प्रथम सहायता, उद्धार, विपद् प्रतिक्रिया) मा सहभागी आपतकालीन स्रोत (रसी, टर्चलाइट, प्राथमिक किट) संकलन सहयोग	सूचना संप्रेषण, उद्धार र प्राथमिक सहायता कार्यमा सक्रिय सहभागिता - जोखिमयुक्त स्थानबाट व्यक्तिहरूको स्थानान्तरणमा सहयोग - अस्थायी आश्रय व्यवस्था र राहत वितरण सहयोग	- घर तथा सार्वजनिक संरचनाको पुनःस्थापना पहल - मनो–सामाजिक समर्थन र बालबालिकाको संरक्षणमा संलग्न - दीर्घकालीन पुनर्निर्माण र विपद् प्रतिरोधात्मक योजना निर्माणमा योगदान

क्र. सं.	कार्यालय संघ/संस्था	विपद् तथा जलवायु जन्य जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग		
	गाउँपालिका	विपद् पूर्व	विपद्को समयमा	विपद् पश्चात
८	आमा तथा महिला समूह	सरसफाई कार्यक्रम, जनचेतना, सूचना प्रबाह, सास्कृतिक कार्यक्रम विपद् जोखिमको जानकारीमूलक कार्यक्रम सञ्चालन आपतकालीन खाद्यान्न, लत्ताकपडा, औषधिको भण्डारण महिला तथा बालबालिकाको सुरक्षाका लागि योजना बनाउने	क्षतिको विवरण संकलन, उद्धार कमजोर वर्ग (बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपांगता भएका व्यक्ति) को संरक्षण राहत वितरण र उद्धार कार्यमा सहकार्य अस्थायी आवास तथा सरसफाइ व्यवस्थापनमा सक्रिय सहभागिता	समुदायमा मनो— सामाजिक सहयोग तथा सान्त्वना अभियान सञ्चालन,घर पुनःनिर्माण र जीविकोपार्जन पुनः स्थापना प्रयास,महिला सशक्तीकरणका कार्यक्रम र उद्यमशीलताको प्रवर्द्धन
९	मेलमिलाप केन्द्र	सामाजिक द्वन्द्व व्यवस्थापन	सामाजिक द्वन्द्व व्यवस्थापन र मेलमिलापका लागि सहजीकरण	विपद्पछि स्रोतको अभाव, राहतको असमान वितरण, वा अन्य कारणले उत्पन्न हुने विवादहरूमा निष्पक्ष मध्यस्थता गर्ने। प्रभावित व्यक्तिहरूलाई भावनात्मक समर्थन, सल्लाह तथा परामर्श प्रदान गर्ने। विभिन्न जात, वर्ग, धर्मबीच आपसी समझदारी र मेलमिलाप कायम राख्न सामूहिक संवाद र छलफलको आयोजना गर्ने। पीडित समुदायको पुनःस्थापनामा सामाजिक समावेशिता

क्र. सं.	कार्यालय संघ/संस्था	**विपद् तथा जलवायु जन्य जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग**		
	गाउँपालिका	विपद् पूर्व	विपद्को समयमा	विपद् पश्चात
				र न्याय सुनिश्चित गर्न सहयोग पुऱ्याउने
१०	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	समूहमा विपद् पूर्वतयारी सम्बन्धी छलफल	विभिन्न निकायसँग उद्धार सामग्री माग गरी उद्धारमा सहयोग	राहतको लागि सहयोग
११	वडा कार्यालय	विपद् तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतना जगाउने, आकस्मिक कोषको व्यवस्था गर्ने, गै.स.स. सँग समन्वय गर्ने, सम्बन्धित आँकडाहरू तयार गर्ने	सरकारी तथा गै.स.स. सँग समन्वय गर्ने र निरिक्षण गर्ने, राहत वितरणमा सहयोग गर्ने, सुचनाहरू प्रवाह गर्ने	खोज तथा उद्धार कार्यमा सहयोग गर्ने, अन्य दातृ संस्थाहरूसँग सहयोगको माग गर्न सहयोग गर्ने, सहयोग र समन्वय गर्ने, क्षति विवरण संकलन कार्यमा सहयोग गर्ने
११	इलाका प्रहरी कार्यालय तथा चौकी	विपद् जोखिम मूल्याङ्कन, पूर्वतयारी योजना निर्माण, उद्धार तालिम/अभ्यास	खोज, उद्धार, प्राथमिक उपचार र सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण, डुंगा, रबर बोट आदि प्रयोग गरी आपतकालीन प्रतिक्रिया, भीड व्यवस्थापन, सूचना संप्रेषण र अन्य सुरक्षा निकायसँग समन्वय	क्षति मूल्याङ्कनमा सहयोग, पुनःस्थापनामा सुरक्षात्मक समर्थन, राहत वितरणमा सहकार्य, दीर्घकालीन पुनर्निर्माण र विपद् न्यूनीकरण रणनीतिमा प्राविधिक सहयोग
१२	रुडास नेपाल, रोल्पा	समुदायस्तरमा जोखिम तथा जोखिमग्रस्त क्षेत्र पहिचान, विपद् पूर्वतयारी, समुदाय तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको क्षमता विकास, जनचेतना तथा पूर्वसूचना प्रणालीमा सहयोग	खोज तथा उद्धारमा सहजीकरण, राहत तथा अत्यावश्यक सामग्री वितरण, प्रभावित परिवारको पहिचान, स्थानीय सरकार तथा	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, वातावरण संरक्षण, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा समुदायको उत्थानशीलता

क्र. सं.	कार्यालय संघ/संस्था	विपद् तथा जलवायु जन्य जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग		
	गाउँपालिका	विपद् पूर्व	विपद्को समयमा	विपद् पश्चात
			समुदायबीच समन्वय	अभिवृद्धिमा कार्यरत छ।
१३	NFCC	प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतना, समुदायको क्षमता विकास, पूर्वतयारी तथा आपत्कालीन योजना निर्माणमा सहयोग	राहत, उद्धार तथा आपत्कालीन सहायता परिचालनमा सहयोग, प्रभावित समुदायको आवश्यकता पहिचान, सरोकारवालाबीच समन्वय	प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन, मातृ तथा नवजात स्वास्थ्य सेवा, किशोरकिशोरी यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र स्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्दछ।
१४	साहस नेपाल	जोखिम पहिचान तथा समुदायको संवेदनशीलता मूल्याङ्कन, विपद् पूर्वतयारी, स्थानीय क्षमता विकास, जनचेतना तथा पूर्वसूचना प्रणाली सुदृढीकरण	आपत्कालीन राहत तथा मानवीय सहायता, प्रभावित तथा जोखिममा रहेका समूहको संरक्षण, खोज-उद्धार तथा समन्वयमा सहयोग	मानसिक स्वास्थ्य तथा मनोसामाजिक सहयोग, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, दिगो कृषि, शिक्षा, जीविकोपार्जन तथा सामुदायिक सशक्तीकरणका क्षेत्रमा कार्य गर्दछ।
१५	INF	खानेपानी तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पूर्वतयारी, समुदायमा स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सचेतना, स्वास्थ्यकर्मी/स्वयंसेवकको क्षमता विकास, आपत्कालीन स्वास्थ्य योजना	आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा, प्राथमिक उपचार, स्वास्थ्य शिविर, औषधि तथा स्वास्थ्य सामग्री सहयोग, पानी-सरसफाइ तथा स्वच्छतामा सहयोग	स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ, अपाङ्गता समावेशीकरण, जलवायु उत्थानशीलता तथा समावेशी सामुदायिक विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्दछ।
१६	DECOS	स्वास्थ्य, जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिम तथा जलवायुजन्य जोखिमको पहिचान, समुदायको क्षमता अभिवृद्धि, विपद्	प्रभावित समुदायको आवश्यकता पहिचान, राहत तथा आपत्कालीन सहायता समन्वय,	स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण, वातावरण संरक्षण,

क्र. सं.	कार्यालय संघ/संस्था	विपद् तथा जलवायु जन्य जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग		
	गाउँपालिका	विपद् पूर्व	विपद्को समयमा	विपद् पश्चात
		पूर्वतयारी तथा स्थानीय योजना निर्माणमा सहयोग, जनचेतना कार्यक्रम	स्थानीय तह तथा समुदायसँग प्रतिकार्यमा सहकार्य	समुदायको क्षमता विकास तथा स्थानीय विकासका क्षेत्रमा सहयोग पुऱ्याउँछ। पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माणमा सहयोग, जीविकोपार्जन पुनःस्थापना, जोखिम न्यूनीकरणलाई विकास योजनामा समावेश गर्न सहयोग, समुदायको उत्थानशीलता वृद्धि
ख	**गाउँपालिका बाहिर**			
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	जिल्लास्तरीय विपद् प्रतिकार्य योजना निर्माण र अद्यावधिक, जोखिम नक्साङ्कन, पूर्वचेतावनी प्रणालीको समन्वय, सुरक्षा निकाय, स्थानीय तह र सरोकारवालासँग समन्वय गरी पूर्वतयारी अभ्यास सञ्चालन, विपद् व्यवस्थापन समिति सञ्चालन र स्रोत परिचालन योजना तयार गर्ने	आपतकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र मार्फत सूचना संकलन र समन्वय, खोज, उद्धार, राहत वितरण र आश्रय व्यवस्थापनमा नेतृत्व, यातायात, जनसुरक्षा, आपतकालीन सेवा र सञ्चार व्यवस्थापन, असुरक्षित संरचनाको मूल्याङ्कन र स्थानान्तरणको निर्णय	क्षति मूल्याङ्कन, राहतको पारदर्शी वितरण र पुनःस्थापनाको समन्वय, दीर्घकालीन पुनर्निर्माण योजना निर्माण र कार्यान्वयनमा सहजीकरण, स्थानीय तह, र अन्य निकायसँग समन्वय गरी पुनःस्थापना कार्य, विपद् अनुभवको समीक्षा र आगामी सुधारका लागि प्रतिवेदन तयार गर्ने
२	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति	जिल्लाको विपद् प्रतिकार्य योजना तयार पार्ने र	आपतकालीन कार्यसञ्चालन	क्षति मूल्याङ्कन, राहतको पारदर्शी

क्र. सं.	कार्यालय संघ/संस्था	विपद् तथा जलवायु जन्य जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग		
	गाउँपालिका	विपद् पूर्व	विपद्को समयमा	विपद् पश्चात
		कार्यान्वयन गर्ने, जोखिम नक्साङ्कन, पूर्वचेतावनी प्रणाली र पूर्वतयारी कार्यक्रम सञ्चालन, विभिन्न निकायबीच समन्वय गरी स्रोत परिचालन र तालिम कार्यक्रम सञ्चालन	केन्द्रमार्फत सूचना संकलन र समन्वय, खोज, उद्धार, राहत वितरण र आश्रय व्यवस्थापनमा नेतृत्व, यातायात, जनसुरक्षा र आपतकालीन सेवा व्यवस्थापनमा सहयोग	वितरण र पुनःस्थापनाको समन्वय,असुरक्षित संरचनाको व्यवस्थापन र सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण, दीर्घकालीन पुनर्निर्माण योजना निर्माण र अनुगमन
३	नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल	विपद् जोखिम मूल्याङ्कन, पूर्वतयारी योजना निर्माण, उद्धार तालिम/अभ्यास (जस्तैः मनसुन अभ्यास, हातेमालो अभ्यास, अत्याधुनिक उपकरण र जनशक्ति तयारी तथा समुदायमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	खोज, उद्धार, प्राथमिक उपचार र सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण, हेलिकप्टर, डुंगा, ड्रोन, रबर बोट आदि प्रयोग गरी आपतकालीन प्रतिक्रिया, भीड व्यवस्थापन, सूचना संप्रेषण र अन्य सुरक्षा निकायसँग समन्वय	क्षति मूल्याङ्कनमा सहयोग, पुनःस्थापनामा सुरक्षात्मक समर्थन,मनोसामाजिक सहयोग, स्वास्थ्य शिविर, राहत वितरणमा सहकार्य, दीर्घकालीन पुनर्निर्माण र विपद् न्यूनीकरण रणनीतिमा प्राविधिक सहयोग
४.	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	विद्यार्थीलाई विपद् पूर्वतयारी सम्बन्धी कक्षा कोठा छलफल र सुरक्षित बाटोको जानकारी गराउन	विद्यालयहरू सुरक्षित स्थानको रूपमा प्रयोग गर्ने समन्वय, विद्यार्थी र शिक्षकको स्थिति निगरानी तथा सम्पर्क व्यवस्थापन, बालमैत्री अस्थायी	विद्यालय पुनः सञ्चालनको समन्वय र क्षतिको मूल्याङ्कन पठन-पाठन सामग्री तथा मनो-सामाजिक सहयोगको व्यवस्थापन शिक्षा पुनः स्थापनाको लागि बाह्य

क्र. सं.	कार्यालय संघ/संस्था	विपद् तथा जलवायु जन्य जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग		
	गाउँपालिका	विपद् पूर्व	विपद्को समयमा	विपद् पश्चात
			कक्षा वा पठन-पाठन सहजीकरण	साझेदारसँग सहकार्य र योजना निर्माण
५	नेपाल रेडक्रस सोसाईटी जिल्ला शाखा	प्राथमिक उपचार तालिम, सामुदायिक विपद् जोखिम व्यवस्थापन तालिम, आगलागी नियन्त्रण गर्ने सामग्रीहरूको पूर्वतयारी	राहत तथा सामग्री वितरण, प्राथमिक उपचार सेवा	खोज तथा उद्धारमा सहयोग, समन्वय, आकंडा संकलनमा सहयोग
६	सामुदायिक वन उपभोक्ता महासघं	अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी कृषक क्षमता अभिवृद्धि	वन डढेलोका बेलामा र वन सम्बन्धी विपद्का बखत खोज उद्धार र आपतकालीन आश्रयका लागि वन पैदावर सहजीकरण	सामुदायिक वन विकास तथा व्यवस्थापन

२.२.६. वडाहरूको सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण

विगतको ३० वर्षको एतिहासिक समयरेखाबाट आएको आधारमा क्षति विश्लेषण, फिल्ड अवलोकन र सहभागीहरूसँगको छलफलबाट प्राप्त सूचनालाई निर्देशिका/दिग्दर्शन अनुसारको १४ वटा तल उल्लेखित पक्षहरूको मूल्यांकन गरी प्रत्येकको अङ्कभारलाई जोडेर कुल अंक र समुदाय र गाउँपालिकाको सूचनाको आधारमा प्रत्येक वडालाई उच्च, मध्यम र न्यून गरी तीन वर्गमा निम्नानुसार सङ्कटासन्नता स्तरीकरण गरियो। माथि उल्लिखित सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषणका औजार (VCA/tools) हरू प्रयोग गरी सूचना सङ्कलन गर्दा अङ्कभार ३८ भन्दा बढी वडा नं ५, ६ र ७ ले प्राप्त गरेकोले उच्च संकटासन्न, वडा नं ४,१, ८ ले २४ देखि ३८ अङ्कभार प्राप्त गरेकोले मध्यम संकटासन्न र सवैभन्दा कम अंकभार २२ र २३ वडा नं क्रमशः ३ र २ ले प्राप्त गरेकोले न्यून संकटासन्न स्तरीकरण गरिएको छ। समग्रमा, यस गाउँपालिकाले औसत अङ्कभार ३२ प्राप्त गरेको जुन २४ देखि ३८ अङ्कभारका बीचमा पर्ने आधारमा मध्यम सङ्कटासन्न देखिन्छ।

तालिका ४३ः वडाहरूको सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण

वडा नं	मानवीय क्षती	प्रभावित परिवार	घरको क्षती	आर्थिक क्षति	खेतीयोग्य भूमि र वनक्षेत्रको क्षति	सामाजिक क्षति	विगतमा भएका विपद्का घटनाक्रम	बालि लगाउने वा भित्र्याउने समयमा आएको परिवर्तन	तापक्रममा आएको परिवर्तन	जोखिमले भविश्यमा पार्न सक्ने असर	स्रोतको उपलब्धता तथा पहुंच	संस्थागत क्षमता	जनसंख्याको विश्लेषण	स्थानीय ज्ञान, सीप, क्षमता र प्रविधि	जम्मा अंक	संकटासन्न स्तर
१	६	१	१	३	२	१	२	१	२	२	२	२	२	३	३०	मध्यम
२	४	१	१	३	१	१	१	१	२	२	१	२	१	१	२२	न्यून
३	६	१	१	३	१	१	१	१	१	२	१	२	१	१	२३	न्यून
४	६	१	१	३	२	१	३	२	२	३	३	२	२	३	३४	मध्यम
५	६	२	२	३	३	२	३	२	२	३	३	३	३	३	४०	उच्च
६	६	२	२	३	३	२	३	२	२	३	३	३	२	३	३९	उच्च
७	६	२	२	३	३	२	३	२	२	३	३	३	२	३	३९	उच्च
८	६	१	१	३	१	१	१	१	२	३	२	२	२	३	२९	मध्यम

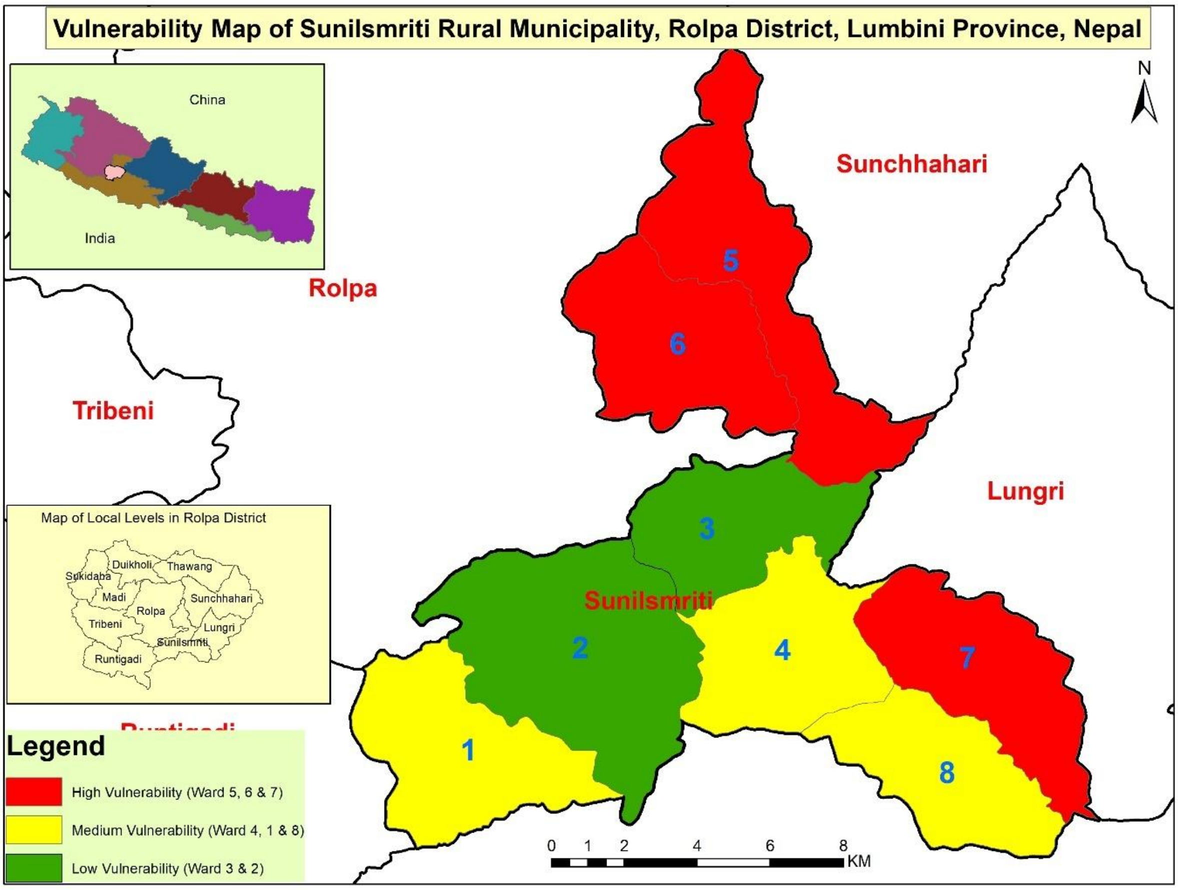

चित्र नं १९: सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको वडा संकटासन्नता स्तर *(Vulnerability Rank)*

परिच्छेद-३

विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

३.१ सोच, लक्ष्य तथा रणनीति

३.१.१ सोच

"विपद् जोखिम न्यूनीकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा उत्थानशील विकासमार्फत सुरक्षित, समृद्ध, समावेशी, दिगो तथा विपद् एवं जलवायु उत्थानशील सुनिलस्मृति गाउँपालिका निर्माण गर्ने।"यस गाउँपालिकाले विपद् जोखिम न्यूनीकरण (DRR), जलवायु परिवर्तन अनुकूलन (CCA) तथा उत्थानशील विकासलाई स्थानीय विकासको मूल आधारका रूपमा आत्मसात् गरेको छ। प्राकृतिक विपद् तथा जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न हुने जोखिमहरूको न्यूनीकरण गर्दै मानव जीवन, जीविकोपार्जन, पूर्वाधार, प्राकृतिक स्रोत तथा जैविक विविधताको संरक्षण र दिगो व्यवस्थापन गरिनेछ। साथै, स्थानीय स्रोत, सीप, प्रविधि तथा समुदायको सक्रिय सहभागितामा सुरक्षित, समावेशी, वातावरणमैत्री र दिगो विकास सुनिश्चित गरिनेछ।

३.१.२ लक्ष्य

यस योजनाको समग्र लक्ष्य सुनिलस्मृति गाउँपालिकालाई क्रमशः विपद् सुरक्षित तथा जलवायु उत्थानशील स्थानीय सरकारका रूपमा विकास गर्नु हो। यस उद्देश्य हासिल गर्न सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय, पूर्वाधार तथा संस्थागत/शासन क्षेत्रका अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन लक्ष्यहरू निर्धारण गरिएको छ।

३.१.२.१ अल्पकालीन लक्ष्य (१-३ वर्ष)

सामाजिक

- कम्तीमा २० प्रतिशत विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था तथा समुदायमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी शिक्षा, जनचेतना र क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा अन्य जोखिममा रहेका कम्तीमा १०० जनाको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- जोखिमयुक्त कम्तीमा ६ वटा समुदायमा समुदायमा आधारित पूर्वसूचना प्रणाली स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने।

आर्थिक

- विपद्बाट प्रभावित कम्तीमा १० प्रतिशत परिवारको जीविकोपार्जन पुनःस्थापनामा सहयोग पुऱ्याउने।
- कम्तीमा २० प्रतिशत कृषकलाई जलवायुमैत्री कृषि प्रविधि, उन्नत तथा सहनशील बीउ, जैविक मल तथा पानी बचत प्रविधि अपनाउन प्रोत्साहन गर्ने।
- विपद् संवेदनशील परिवारमध्ये कम्तीमा ५० प्रतिशतलाई कृषि तथा पशु बीमा, लघुवित्त तथा वित्तीय सेवामा पहुँच विस्तार गर्ने।

वातावरणीय

- उच्च जोखिमयुक्त पहिरो, भूक्षय तथा नदी कटान क्षेत्रहरूको पहिचान गरी संरक्षण तथा उपचार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- कम्तीमा ५ प्रतिशत सामुदायिक वन क्षेत्रमा दिगो वन व्यवस्थापन अभ्यास विस्तार गर्ने।
- कम्तीमा १५ प्रतिशत पानीका मुहान, जलाधार तथा जलस्रोतहरूको संरक्षण, पुनर्भरण तथा पुनर्जीवन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

पूर्वाधार

- प्रत्येक वडामा आकस्मिक उद्धार तथा राहत सामग्रीको न्यूनतम पूर्वसञ्चय व्यवस्था गर्ने।
- विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सडक, पुल तथा अन्य सार्वजनिक पूर्वाधारहरूको जोखिम मूल्याङ्कन गरी आवश्यक मर्मत, सुदृढीकरण तथा संरक्षण गर्ने।
- प्रत्येक वडामा कम्तीमा एक वटा अस्थायी सुरक्षित आश्रयस्थलको व्यवस्था गर्ने।

संस्थागत तथा सुशासन

- गाउँपालिका तथा वडा स्तरका विपद् व्यवस्थापन समितिहरूलाई सक्रिय, सक्षम र प्रभावकारी बनाउने।
- स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन ऐन, नियमावली, कार्यविधि तथा वातावरणीय नीति तथा कानुनहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्ने।

३.१.२.२ दीर्घकालीन लक्ष्य (३-५ वर्ष)

सामाजिक

- सबै विद्यालयमा विपद् सुरक्षित पूर्वाधार तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी शिक्षा संस्थागत गर्ने।
- समुदायमा स्वास्थ्य, पोषण, खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाहरूलाई जलवायु उत्थानशील बनाउने।
- सामाजिक समावेशीकरण, समान पहुँच तथा सहभागितामा आधारित विपद् व्यवस्थापन प्रणाली संस्थागत गर्ने।

आर्थिक

- कम्तीमा २० प्रतिशत कृषकलाई जलवायुमैत्री कृषि तथा पशुपालन प्रणालीमा आबद्ध गर्ने।
- कृषि तथा पशुपालनमा संलग्न कम्तीमा ६० प्रतिशत कृषकलाई कृषि तथा पशु बीमा प्रणालीमा आबद्ध गर्ने।
- हरित उद्यम, वनजन्य उत्पादन, वैकल्पिक ऊर्जा तथा वातावरणमैत्री उद्यमहरूको प्रवर्द्धन गर्ने।

वातावरणीय

- बहुप्रकोप जोखिम न्यूनीकरण तथा पारिस्थितिकीय पुनर्स्थापना कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने।
- वन, जलाधार, माटो तथा जैविक विविधताको दिगो संरक्षण तथा व्यवस्थापनमार्फत जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि गर्ने।
- सौर्य ऊर्जा, बायोग्यास तथा लघु जलविद्युतजस्ता नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोग विस्तार गर्ने।

पूर्वाधार

- विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सडक, पुल, खानेपानी तथा सिँचाइ संरचनामध्ये कम्तीमा २५ प्रतिशतलाई विपद् प्रतिरोधी मापदण्डअनुसार निर्माण वा स्तरोन्नति गर्ने।
- सुरक्षित खानेपानी तथा सिँचाइ पूर्वाधार विस्तार गर्दै खानेपानी प्रणालीमा प्रशोधन प्रविधि विकास गर्ने र कम्तीमा २० प्रतिशत कृषियोग्य जमिनमा सिँचाइ सुविधा विस्तार गर्ने।

- जोखिम-संवेदनशील योजना निर्माणका लागि भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) तथा जियोडाटाबेसमा आधारित योजना प्रणाली विकास गर्ने।

संस्थागत तथा सुशासन

- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशीलतालाई गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण गर्दै कुल बजेटको न्यूनतम ५ प्रतिशत विपद् व्यवस्थापन कोषमा विनियोजन गर्ने।
- स्थानीय सरकारको प्राविधिक, संस्थागत तथा वित्तीय क्षमता सुदृढ गर्ने।
- अनुसन्धान, नवप्रवर्तन तथा समुदायमा आधारित जलवायु अनुकूलन अभ्यासलाई संस्थागत गर्ने।

३.१.३ रणनीति

सामाजिक क्षेत्र

- विद्यालय, समुदाय तथा स्थानीय संस्थाहरूबीचको समन्वयमार्फत विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी शिक्षालाई संस्थागत गर्ने।
- महिला, बालबालिका, युवा, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा अन्य जोखिममा रहेका समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्दै समावेशी विपद् व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्ने।
- समुदायमा आधारित पूर्वसूचना प्रणाली स्थापना, सञ्चालन तथा नियमित अभ्यास गर्ने।
- स्वास्थ्य, पोषण तथा मनोसामाजिक सहयोग सेवाहरूलाई विपद् तथा जलवायु जोखिमप्रति उत्थानशील बनाउने।

आर्थिक क्षेत्र

- जलवायुमैत्री कृषि, पशुपालन तथा कृषि विविधीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्दै दिगो जीविकोपार्जन विकास गर्ने।
- सहकारी, बैंक तथा लघुवित्त संस्थामार्फत वित्तीय समावेशीकरण, कृषि तथा पशु बीमा र उद्यमशीलता प्रवर्द्धन गर्ने।
- वनजन्य तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित हरित उद्यमहरूको विकास गर्ने।
- विपद्पश्चात् जीविकोपार्जन पुनर्स्थापनाका लागि सीप विकास, स्वरोजगार तथा आयआर्जनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

वातावरणीय क्षेत्र

- पहिरो, भूक्षय तथा नदी कटान नियन्त्रणका लागि बायो-इन्जिनियरिङ, प्रकृतिमा आधारित समाधान (Nature-based Solutions) र पारिस्थितिक प्रणालीमा आधारित अनुकुलनका क्रियाकलाप (Ecosystem based Adaptation) को प्रयोग विस्तार गर्ने।
- वन, जलाधार, पानीका मुहान तथा जैविक विविधताको संरक्षण र दिगो व्यवस्थापनलाई समुदायमा आधारित प्रणालीमार्फत प्रवर्द्धन गर्ने।

- वृक्षारोपण, जलाधार संरक्षण, रिचार्ज पोखरी निर्माण तथा वर्षा पानी संकलन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूको नियमित अनुगमन तथा वातावरणीय संरक्षणका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

पूर्वाधार क्षेत्र

- सबै सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण तथा स्तरोन्नतिमा विपद् प्रतिरोधी मापदण्ड तथा जोखिम-संवेदनशील योजना लागू गर्ने।
- आकस्मिक उद्धार, राहत तथा आपतकालीन व्यवस्थापनका लागि आवश्यक सामग्रीको पूर्वसञ्चय तथा सुरक्षित आश्रयस्थल विकास गर्ने।
- खानेपानी, सिँचाइ तथा अन्य आधारभूत सेवा पूर्वाधारलाई जलवायु उत्थानशील बनाउने।
- भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) तथा जियोडाटाबेसमा आधारित जोखिम-संवेदनशील योजना तथा पूर्वाधार व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्ने।

संस्थागत तथा सुशासन

- गाउँपालिका तथा वडा स्तरका विपद् व्यवस्थापन समितिहरूको संस्थागत क्षमता, समन्वय तथा कार्यसम्पादन सुदृढ गर्ने।
- स्थानीय नीति, ऐन, नियमावली तथा विकास योजनामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु उत्थानशीलतालाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने।
- सरकारी, गैरसरकारी, निजी क्षेत्र, सहकारी तथा सामुदायिक संस्थाबीच प्रभावकारी समन्वय तथा साझेदारी प्रवर्द्धन गर्ने।
- विपद् व्यवस्थापनका लागि आवश्यक प्राविधिक, वित्तीय तथा मानवीय स्रोतको परिचालन तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- अनुसन्धान, नवप्रवर्तन, सूचना प्रविधि तथा समुदायमा आधारित जलवायु अनुकूलन अभ्यासलाई संस्थागत गर्दै ज्ञान व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढ गर्ने।

३.२ विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू

स्थानीय तहमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरू स्थानीय जोखिम, संवेदनशीलता, उपलब्ध स्रोत-साधन तथा समुदायको आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा निर्धारण गरिनुपर्दछ। यस योजनाले कृषि, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, पूर्वाधार, जीविकोपार्जन, सामाजिक संरक्षण तथा संस्थागत सुदृढीकरणलाई प्रमुख अनुकूलन तथा उत्थानशीलता विकासका क्षेत्रका रूपमा अवलम्बन गरेको छ।

राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन सर्वेक्षण, २०२२ अनुसार जलवायुमैत्री कृषि अभ्यास, उन्नत तथा सहनशील बीउको प्रयोग, जैविक मलको प्रयोग, सिँचाइ व्यवस्थापन, पानी तथा माटो संरक्षण, पशु स्वास्थ्य सेवा, कृषि विविधीकरण, जलवायु अनुकूलन तालिम तथा समुदायमा आधारित प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन प्रभावकारी

अनुकूलन अभ्यासका रूपमा देखिएका छन्। त्यसैगरी राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय (२०८१) का अनुसार कृषि बाहेक वैकल्पिक रोजगारी, पूर्वाधार स्तरोन्नति, अस्थायी आन्तरिक बसाइँसराइ, समुदायमा आधारित प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन तथा जलवायुजन्य प्रकोपसम्बन्धी क्षमता विकासका कार्यक्रमहरूले समुदायको उत्थानशीलता अभिवृद्धिमा सकारात्मक योगदान पुऱ्याएका छन्।

३.२.१ प्राथमिकताका क्षेत्र १: विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम बुझाइ

प्राथमिकताका कार्य

१.१ समुदाय र पालिकाको बहु-प्रकोप विपद् र जलवायु परिवर्तन जोखिमको पहिचान

१.२ सबै सार्वजनिक र निजी विद्यालयहरू, स्वास्थ्य सुविधाहरू, सार्वजनिक भवनहरू र सार्वजनिक महत्वका सम्पदाहरूको संरचनात्मक एकीकृत जोखिम लेखाजोखा गरी प्रमुख प्रकोपहरू जोखिम, लगानी र कार्यको दायरा सूचित गर्ने।

१.३ क्षेत्रगत विकास आयोजनाहरूको लागि विपद् र जलवायु परिवर्तन जोखिम परीक्षण र लेखाजोखा प्रणाली स्थापना गर्ने।

१.४ सीमा जोखिमहरू लेखाजोखा गर्ने।

१.५ विद्यालयमा जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिम शिक्षालाई पाठ्यक्रममा समावेश गर्ने।

तालिका ४४: प्राथमिकताका क्षेत्र १ अन्तर्गतका रणनीतिक उपायहरू

प्राथमिकताका कार्य	रणनीतिक उपाय	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाख)	अन्तर आबद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथ
					प्रदेश योजना	राष्ट्रिय योजना (DRR-NSPA)	राष्ट्रिय योजना (CCRA-NPA)	SFDRR	SDGs			
१.१ समुदाय र पालिकाको बहु—प्रकोप विपद् र जलवायु परिवर्तन जोखिमको पहिचान	प्रमुख प्राकृतिक तथा जलवायु जन्य जोखिम (भूकम्प, बाढी, पहिरो, खडेरी, आगलागी,डढेलो, असिना, चटयाङ्ग,हावाहुरी, कृषिरोग, पशुरोग,	प्रमुख प्राकृतिक तथा जलवायु जन्य जोखिमको पहिचान भएको हुनेछ।	१ वर्ष	१२		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला	उ

	मिचाहा झार, जनावर आतंक, सडक दुर्घटना, महामारीका आदि) को पहिचान गर्ने।										आपत्कालिन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस, सा.व.उ.स.	
	भौतिक, सामाजिक, वातावरणीय जोखिम घटकहरू समेटिएको बहु-स्तरीय जोखिम नक्सा तयार गर्ने।		१ वर्ष	१३		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालिन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस, सा.व.उ.स.	उच
	भूकम्प, बाढी, पहिरो, खडेरी, आगलागी, डढेलो, असिना, चट्याङ्ग, हावाहुरी, कृषिरोग, पशुरोग, मिचाहा झार, जनावर आतंक, सडक दुर्घटना, विधुतीय दुर्घटना, खण्डवृष्टि, महामारीका	स्थानीय स्तरमा भूकम्प, बाढी, पहिरो, खडेरी, आगलागी, डढेलो, असिना, चट्याङ्ग, हावाहुरी, कृषिरोग, पशुरोग, मिचाहा झार, जनावर आतंक, सडक दुर्घटना, विधुतीय	१ वर्ष	१४		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका		उच

	प्रकोपहरू आँकलन, नक्साङ्कन र प्रकोप क्षेत्र निर्धारण गर्ने र सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध गराउने।	दुर्घटना, खण्डवृष्टि, महामारीका प्रकोपहरूको आँकलन तथा नक्साहरू उपलब्ध भएको हुनेछ।										
	भूकम्पका समयमा जमिनमा हुने तरलीकरण (Soil Liquefaction) प्रकोप आँकलन, नक्साङ्कन र प्रकोप क्षेत्र निर्धारण गर्ने र सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध गराउने।	भूकम्पका समयमा गाउँपालिकामा जमिनमा हुने तरलीकरण (Soil Liquefaction) प्रकोप आँकलन तथा नक्साहरू उपलब्ध भएको हुनेछ।	१ वर्ष	४		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका	खानी तथा भूगर्भ विभाग, विश्वविद्यालयहरू, प्रदेश सरकार	उ
	बाढी प्रकोपको निरन्तर आँकलन तथा अनुगमनको लागि मुख्य खोलाहरू र यसका सहायक खोलाका जलाधारहरूमा उच्च प्रविधि युक्त Flood	बाढी जोखिमको समयमै आँकलन, प्रभावकारी अनुगमन, र समुदायमा शीघ्र सूचना प्रवाहमार्फत जनधनको क्षति न्यूनीकरण सुनिश्चित गर्ने	१ वर्ष	७		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका	जल तथा मौसम विभाग	उ

	Gauge, Radar, Telemetric System जस्ता Early Warning System हरूको स्थापना, विस्तार र सबलीकरण गर्ने											
	लिङ्ग, उमेर र अपाङ्गताका आधारमा भूकम्प जोखिमयुक्त पूर्वाधारहरू तथा आश्रय स्थलहरूका लागि भू-सन्दर्भित (Georeferenced) सम्मुखता र संकटउन्मुखता आँकलन गर्ने र सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध गराउने।	भूकम्पीय सम्मुखता र संकटउन्मुखताको छुट्टाछुट्टै (Disaggregated) तथ्याङ्क उपलब्ध भएको हुनेछ।	१ वर्ष	१२		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालिन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस	उ
	भूकम्प, बाढी, पहिरो, जोखिम संवेदनशील भू-उपयोग योजनाहरू का साथै मुख्य नदी/खोला तथा	भूकम्प, बाढी, पहिरो जोखिम संवेदनशील भू- उपयोग योजनाहरू उपलब्ध हुनेछन्।	२ वर्ष	१८		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान	उ

	सहायक खोला नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गर्ने र यसलाई सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध गराउने।										केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालिन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस, सा.व.उ.स.	
१.२ सबै सार्वजनिक र निजी विद्यालयहरू, स्वास्थ्य सुविधाहरू, सार्वजनिक भवनहरू र सार्वजनिक महत्वका सम्पदाहरूको संरचनात्मक एकीकृत जोखिम लेखाजोखा गरी	जोखिमयुक्त पूर्वाधारहरू, ऐतिहासिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरू, आश्रय स्थलहरू, विद्यालय, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी तथा खानेपानीका संरचनाहरूको संरचनात्मक एकीकृत लेखाजोखा गरी प्रमुख प्रकोपहरू बाढी, पहिरो, आगलागी, चटयाङ्ग, हावाहुरी,	बाढी, पहिरो, आगलागी, चटयाङ्ग, हावाहुरी, भूकम्पीय जोखिमस्तर (उच्च, मध्यम र न्यून) को जानकारी खुला श्रोत स्वरूपमा सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध भएको हुनेछ।	१ वर्ष	८		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका		उ

प्रमुख प्रकोपहरू जोखिम, लगानी र कार्यको दायरा सूचित गर्ने।	भूकम्पीय जोखिम आँकलन तथा नक्साङ्कन र लगानी तथा कार्यको दायरालाई सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध गराउने।											
	पुनर्निर्माण र प्रबलिकरणको आवश्यकता मूल्याङ्कन	सार्वजनिक संरचनाको अवस्था तथा वहन क्षमता स्पष्ट गरिनेछ।	१ वर्ष	१३		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालिन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस, सा.व.उ.स.	उ

१.३ क्षेत्रगत विकास आयोजनाहरूको लागि विपद् र जलवायु परिवर्तन जोखिम परीक्षण र लेखाजोखा प्रणाली स्थापना गर्ने।	आवश्यक संरचनाको संख्या, आकार, प्रकृति तथा आवश्यक स्रोतको प्रारम्भिक आँकलन	स्थलगत निरीक्षण, तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषणमार्फत आवश्यक योजना तर्जुमा गर्ने आधार बन्नेछ	१ वर्ष	१२		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालिन कार्य संचालन केन्द्र	उ
	क्षेत्रगत आयोजनासँग सम्बन्धित जोखिम, संवेदनशीलता र क्षमताको तथ्याङ्क संकलन गर्ने	जोखिमयुक्त क्षेत्रको पहिचान र प्राथमिकता निर्धारण	१ वर्ष	१२		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका		उ
	डिजिटल अभिलेख प्रणाली विकास गरी नियमित अद्यावधिक गर्ने	तथ्याङ्कको सुरक्षित भण्डारण र सहज पहुँच	२ वर्ष	१५		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका		उ
	विकास आयोजनाको योजना, बजेट र कार्यान्वयनमा	विकास आयोजनामा जोखिम न्यूनीकरणका एकीकरण	५ वर्ष	१५		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय	उ

	जोखिम लेखाजोखा प्रणाली समावेश गर्ने										तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला	
	जोखिम परीक्षणको प्रभावकारिता मूल्याङ्कन गर्ने मापदण्ड तयार गर्ने	परीक्षणको गुणस्तर र विश्वसनीयता सुनिश्चित	५ वर्ष	८		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका	आपत्कालिन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस सा.व.उ.स.	उ
	सार्वजनिक प्रतिवेदन प्रणालीमार्फत पारदर्शिता र उत्तरदायित्व सुनिश्चित गर्ने	नागरिकको जानकारी पहुँच र निगरानीको सशक्तीकरण	५ वर्ष	८		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका		उ
१.४ सीमा जोखिमहरू लेखाजोखा गर्ने	बहु-प्रकोप नक्सा तयार गरी आवश्यकता अनुसार एकीकृत जलाधार योजना तयार गर्ने	बाढी, डुबान, आगलागी, जनावर आतङ्क जस्ता जोखिमको संयुक्त व्यवस्थापन	३ वर्ष	१५		४.१		P१	G१३	गाउँपालिका		उ

	छिमेकी पालिकाबीच समन्वय समिति गठन	सीमा क्षेत्रमा साझा जोखिम समाधानको पहल	निरन्तर	८		४.२		P१	G१३G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालिन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस	उ
	संयुक्त अभ्यास, तालिम र पूर्वतयारी कार्यक्रम सञ्चालन	सीमा क्षेत्रमा विपद् प्रतिकार्य क्षमता अभिवृद्धि	निरन्तर	१०		४.२		P१	G१३G१७	गाउँपालिका		उ
१.५ विद्यालयमा जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिम शिक्षालाई पाठ्यक्रममा समावेश गर्ने	पाठ्यक्रम विकास समितिबाट जलवायु र विपद् शिक्षा समावेश गर्ने	औपचारिक शिक्षामा जलवायु र विपद् ज्ञानको प्रवाह	१ वर्ष	५		४.४		P१	G१३G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू	उ
	शिक्षक तालिम कार्यक्रम सञ्चालन	शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि र प्रभावकारी शिक्षण	निरन्तर	५		४.४		P१	G४ G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय	उ

											तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू	
	विद्यालय स्तरीय अभ्यास, प्रतियोगिता र जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	विद्यार्थीमा व्यवहारिक ज्ञान र सचेतना अभिवृद्धि	निरन्तर	५		४.४		P१	G४ G१३	गाउँपालिका		उ
				२१९	(दुई करोड उन्नाइस लाख)							

३.२.२ प्राथमिकताका क्षेत्र २ः स्थानीय तहमा विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम शासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण

प्राथमिकताका कार्य

२.१ पालिका अन्तर्गतका सम्बन्धित सबै शाखाको भूमिका र जिम्मेवारी निर्धारण

२.२ प्रभावकारी विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलताको लागि स्थानीय तहको संगठनात्मक संरचना र मानव संसाधन र कार्यहरूको समीक्षा र अद्यावधिक गर्ने।

२.३ मानव संसाधन र क्षमता विकास

२.४ प्रभावकारिताका लागि गाउँपालिकाको कानूनी व्यवस्था बलियो बनाउन आवश्यक निर्देशिका, मापदण्ड र कार्य सञ्चालन कार्यविधि तर्जुमा वा परिमार्जन गर्ने

२.५ सूचना, अभिलेख, र प्रविधिको प्रयोग सुदृढ बनाउने

तालिका ४५ः प्राथमिकताका क्षेत्र २ को रणनीतिक उपायहरू

					अन्तर आबद्धता					चुनौती	सूचक

प्राथमिकताका कार्य	रणनीतिक उपाय	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाख)	प्रदेश योजना	राष्ट्रिय योजना (DR R-NSPA)	(CC RA-NPA)	SFDRR	SDGs	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	बजेटको स्रोत		
२.१ पालिका अन्तर्गतका सम्बन्धित सबै शाखाको भूमिका र जिम्मेवारी निर्धारण	स्थानीय तहभित्र विपद् तथा जलवायु सम्बन्धी नीतिगत विषय हेर्ने विशेष इकाई वा शाखा स्थापना गर्ने	विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलनमा उत्तरदायित्व र पारदर्शिता सुदृढ	अल्पकालीन	१८		५.१		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू, नेपाल रेडक्रस	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		समन्वय गरिएका निकायको संख्या, स्रोत परिचालन दर, सार्वजनिक प्रतिवेदनको संख्या

२.२ प्रभावकारी विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलताको लागि स्थानीय तहको संगठनात्मक संरचना र मानव संसाधन र कार्यहरू को समीक्षा र अद्यावधिक गर्ने।	गाउँपालिका तथा वडामा आवश्यकतानुसार विषयगत क्षेत्र (Cluster) अवधारणालाई कार्यान्वयन गर्न विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलता सम्बन्धी कार्यदलको पुनर्संरचना गर्ने।	स्पष्ट जिम्मेवारीसहितको कार्यदल गठन हुनेछ।	अल्पकालीन	८		५.१		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू, नेपाल रेडक्रस, सा.व.उ.स.	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		कार्यदल गठन सम्बन्धी निर्णय पत्र।
	विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलनका	आवश्यक जनशक्ति पहिचान गरिनेछ।	अल्पकालीन	४		५.१		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसर	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विका		जनशक्ति मूल्यांकन प्रतिवेदन।

	लागि जनशक्ति आवश्यकताको मूल्यांकन गर्ने।										कारी संस्थाहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र , नेपाल रेडक्रस		स साझेदार		
	स्थानीय तहमा विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलता सम्बन्धी पद सिर्जना गर्ने।	स्थायी संरचना अन्तर्गत पद सिर्जना गरिनेछ।	दीर्घकालीन	४२		५.१		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		पद सिर्जना सम्बन्धी निर्णय र कार्यान्वयन स्थिति।
	स्वास्थ्य संस्था सवलिकरण (स्ट्रेचर, औषधि व्यवस्थापन, आर्थिंग/वायारिंग सुदृधिकरण)	आपतकालीन सेवाको प्रभावकारिता वृद्धि, बिरामीको शीघ्र उपचार, स्वास्थ्य जोखिम	दीर्घकालीन	२८		५.१		P२	G३, G९	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	उपकरणको अभाव, जनशक्ति सीमितता, विद्युत्	सुधार गरिएका स्वास्थ्य संस्थाको संख्या, उपलब्ध स्ट्रेचर/औषधिको सूची, आर्थिंग/वाया

		न्यूनीकरण |												अस्थिरता	रिंग सम्पन्न संस्थाको प्रतिशत
२.३ **मानव संसाधन र क्षमता विकास**	विपद् तथा जलवायु मुद्दामा काम गर्ने स्थानीय युवा स्वयंसेवक समूह गठन गर्ने।	स्थानीय स्तरमा DRR/CCA मा सक्रिय सहभागिता हुने।	अल्पकालीन	६		५.१		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू, सा.व.उ.	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		स्वयंसेवक समूहको सक्रिय सदस्यहरूको संख्या
	DRR/CCA का focal persons हरू वडामा तोक्ने र तिनिहरूको सीप अभिवृद्धि गर्ने।	प्रत्येक वडामा जिम्मेवारीसहितको focal person उपलब्ध हुने।	अल्पकालीन	३		५.१		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		तोकिएका focal persons को संख्या, तालिम
२.४ **प्रभावकारिताका**	पूर्वाधार योजना डिजाइन र	पूर्वाधार योजना डिजाइन र	मध्यकालीन	०		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्रा	उच्च	आन्तरिक स्रोत		तयार गरिएका योजनाको

लागि स्थानीय तहको कानुनी व्यवस्था बलियो बनाउने	निमार्णका लागि विद्यमान मापदण्डहरू र मानकहरू (भूकम्प कोड, योजना मापदण्डको पालना गराउने।	निर्माणका लागि परिष्कृत कोड, मानक, निर्देशिका अनुसार भएको हुनेछ।									ष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकाय हरू, नेपाल रेडक्रस		तथा विकास साझेदार		संख्या, अभ्यासको आवृत्ति
	प्रमुख परियोजनाहरूको छनौटका लागि विपद् र जलवायु परिवर्तन जोखिम सम्बन्धी ज्ञानहरूको आधारमा विकास आयोजनाह	प्रमुख आयोजनाहरूमा जलवायु र विपद् जोखिम प्रतिरोधी प्रविधि समावेश गर्न विस्तृत जोखिम मूल्यांकन कार्यढाँचा	अल्पकालीन	०		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		मापदण्ड अनुसार डिजाइन गरिएका योजनाको प्रतिशत

	रूको प्रारम्भिक र विस्तृत जोखिम मूल्यांकन कार्यढाँचा तयार गरी निर्देशिकाहरूमा समावेश गर्ने।	तयार भएको हुनेछ।													
	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रम र कार्य योजनाहरूमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण समावेश गर्ने।	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रम र कार्य योजनाहरूमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण समावेश	निरन्तर	०		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		समावेश गरिएका ऐन/निर्देशिकाको संख्या, मूल्याङ्कन गरिएका परियोजनाहरू

		भएको हुनेछ।									निकाय हरू, नेपाल रेडक्रस, सा.व.उ .स.				
	विपदको समयमा भग्नावशेष, लाश र विभिन्न फोहर व्यवस्थापन को लागि आवश्यक निर्देशिका बनाउने।	विपदको समयमा भग्नावशेष, लाश र फोहर व्यवस्थित गर्न निर्देशिका तयार भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	७		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		मूल्याङ्कन गरिएका परियोजनाको संख्या, निर्देशिकामा समावेश दर
	गाउँपालिकाका आपत्कालिन कार्यसंचालन केन्द्रको कार्यसंचालन विधि तयार गर्ने।	आपत्कालिन कार्यसंचालन केन्द्रहरूको कार्यसंचालन विधि तयार	अल्प कालीन	६		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		समावेश गरिएका योजनाको संख्या, DRR घटकको उपस्थिति

		भएको हुनेछ।													
	स्थानीय र सामुदायिक विपद् व्यवस्थापन समितिका लागि स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन कार्यसंचालन विधि तयार र नियमित अद्यावधिक गर्ने।	स्थानीय तहमा प्रभावकारी विपद् पूर्वतयारी तथा आपत्कालिन प्रतिकार्यको लागी कार्यसंचालन विधि तयार भएको हुनेछ।	निरन्तर	५		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		कार्यविधि तयार, केन्द्र सञ्चालनको अवस्था
	स्थानीय विद्यालयहरू, स्वास्थ्य संघसंस्थाको विपद्	स्थानीय विद्यालय तथा स्वास्थ्य संघसंस्थाह	मध्यकालीन	१५		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विका		अद्यावधिक गरिएका कार्यविधिको संख्या,

	जोखिम व्यवस्थापन योजना तयार गर्ने।	रुका विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना उपलब्ध भएको हुनेछ।											स साझेदार		समितिको सक्रियता दर
	जोखिम आँकलनको आधारमा नदी बेसिनमा नदी व्यवस्थापन र जलाधार संरक्षणको लागि गुरुयोजना तयार गर्ने।	जल उत्पन्न प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण का लागी गुरुयोजना तयार भएको हुनेछ।	मध्यकालीन	१७		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू,	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		एकीकृत निर्देशिका तयार, प्रयोग गरिएका निकायको संख्या
	हरित पूर्वाधार र पारिस्थितिकीय	हरित पूर्वाधार र पारिस्थितिकीय	मध्यकालीन	६		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा		तयार गरिएका योजनाको संख्या,

	प्रणालीमा आधारित अनुकूलन (Ecosystem Based Adaptation)(EBA) मार्फत विपद् जोखिम न्यूनीकरण का लागि मार्गदर्शन तयार गर्ने।	प्रणालीमा आधारित अनुकूलन मार्फत विपद् जोखिम न्यूनीकरण का लागी मार्गदर्शन तयार भएको हुनेछ।									नेपाल रेडक्रस		विकास साझेदार		अभ्यासमा सहभागी विद्यार्थीको संख्या
	निजी क्षेत्रहरूका व्यवस्थापन अभ्यासहरू मा विपद् जोखिम व्यवस्थापन एकीकृत गर्ने।	निजी क्षेत्रमा विपद् जोखिम व्यवस्थापन अवलम्बन भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	२२		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		मार्गदर्शन दस्तावेजको संख्या, प्रयोग गरिएका परियोजनाको प्रतिशत

	प्राकृतिक र जलवायुजन्य प्रकोप व्यवस्थापन निर्देशिका तयार गर्ने।	प्राकृतिक र जलवायुजन्य प्रकोप व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन निर्देशिका तयार भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	६		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		नियमन गरिएका क्षेत्रको संख्या, प्रोत्साहन प्राप्त परियोजनाहरू
	स्थानीय तहमा विपद् जोखिम सूचना साझेदारी गर्न (मोबाईल एप्स, वेबसाईट, एसएमएस, र सामाजिक सञ्जाल, रेडियो र टेलिभिजन	सबै वडामा विपद् जोखिम सूचनाको प्रभावकारी संचार र प्रसार भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	१२		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकाय	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		तयार गरिएका रणनीति/कार्यविधिको संख्या

	जस्ता प्रविधिको प्रयोग सहित) संचार तथा प्रसार रणनीति र कार्यविधि तयार पार्ने।										हरू, नेपाल रेडक्रस				
	महिला, वृद्धवृद्धा, बालबालिका, अपाङ्ग, विद्यार्थी र अन्य संकटउन्मुख समूहसँग जोखिम सूचना साझेदारी गर्न संचार तथा प्रसारण नीति र	महिला, वृद्ध, बालबालिका, अपाङ्ग, विद्यार्थी र अन्य संकटउन्मुख समूहसँग जोखिम सूचना साझेदारी भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	१३		५.२		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		लक्षित समूहमा सामग्रीको पहुँच, अनुकूलन स्तर, प्रतिक्रिया मूल्यांकन

	कार्यविधि तयार गर्ने।													
२.५ सूचना, अभिलेख, र प्रविधिको प्रयोग सुदृढ बनाउने	विपद् तथा जलवायु जोखिमका तथ्यांक व्यवस्थापन गर्न स्थानीय एकीकृत डिजिटल सूचना प्रणाली विकास गर्ने।	स्थानीय एकीकृत डिजिटल सूचना प्रणाली विकास भई प्रभावकारी व्यवस्थापन भएको हुनेछ।	मध्य काली न	३२		४. ३		P२	G१६ G१७	गाउँपा लिका		म ध्य म	आन्त रिक स्रोत तथा विका स साझे दार		प्रणाली स्थापना भएको संख्या, प्रयोगकर्ताको संख्या, अद्यावधिकको आवृत्ति
	विपद् जोखिम न्यूनीकरण का सबालमा प्रचारप्रसार गर्न विभिन्न मिडिया (सामाजिक,	विपद् जोखिम बारे व्यापक प्रचार प्रसार तथा जानकारी भएको हुनेछ।	निरन्त र	०		४. ३		P२	G१६ G१७	गाउँपा लिका		म ध्य म	आन्त रिक स्रोत तथा विका स साझे दार		प्रचार सामग्रीको संख्या, मिडिया प्रयोग दर, पहुँच मूल्यांकन रिपोर्ट

	छापा, विद्युतीय, श्रव्य दृश्य) को प्रभावकारी प्रयोग गर्ने।													
	विपद् जोखिम सूचना साझेदारिताका लागि सरकारी संस्थाहरू, समुदायमा आधारित संगठनहरू, गैर सरकारी संस्थाहरू, राजनीतिक दल तथा भातृ संगठनहरु, नेपाल रेडक्रस	विपद् जोखिम सूचना साझेदारितामा व्यापक रूपले सहकार्य भएको हुनेछ।	निरन्तर	०		४.३		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू, नेपाल रेडक्रस, नेपाल	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		सहकार्य सम्झौता संख्या, संयुक्त कार्यक्रमको संख्या

	सोसाइटी र मिडिया बीच राष्ट्रिय स्तरसम्म सहकार्य गर्ने।										रेडक्रस, वन उपभोक्ता समिति				
	आधिकारिक, खुला, भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित विपद् जोखिम सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको स्थापना गर्ने।	सबै तहमा विपद् जोखिम जानकारीको लागि विपद् जोखिम सूचना व्यवस्थापन प्रणाली उपलब्ध भएको हुनेछ।	निरन्तर	२४		४.३		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		GIS प्रणालीको स्थापना संख्या
	अभिलेख अद्यावधिक गर्न नियमित अनुगमन र	सूचना र अभिलेख समयसापेक्ष	निरन्तर	१८		४.३		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा		अनुगमन प्रतिवेदन संख्या, सुधार गरिएका

	मूल्यांकन प्रणाली स्थापना गर्ने।	र उपयोगी हुने।									गै.स.स., दातृ निकाय हरू,		विकास साझेदार		कार्यहरूको संख्या मूल्यांकन आवृत्ति
	DRR र CCA सम्बन्धी अभिलेखको पहुँच सुनिश्चित गर्न खुला डाटा नीति लागू गर्ने।	अभिलेख सुरक्षित, व्यवस्थित र पहुँचयोग्य हुने।	निरन्तर	०		४.३		P२	G१६ G१७	गाउँपालिका	नेपाल रेडक्रस, नेपाल रेडक्रस	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		लागू गरिएका नीति संख्या, प्रयोगकर्ताको संख्या
				२९२	दुई करोड बयानब्बे लाख										

३.२.३ प्राथमिकताका क्षेत्र ३ः उत्थानशीलता वृद्धिका लागि विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम न्यूनीकरणमा निजी तथा सार्वजनिक लगानी

प्राथमिकताका कार्य

३.१ उत्थानशीलता बृद्धिमा लगानी प्रवर्धन

३.२ विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम न्यूनीकरणमा सार्वजनिक लगानी

३.३ विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम न्यूनीकरणमा निजि लगानी

३.४ पर्यटन एंव प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण

३.५ जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन

३.६ फोहोरमैला व्यवस्थापन

३.७ उद्यमशिलता विकास

तालिका ४६: प्राथमिकताका क्षेत्र ३ को रणनीतिक उपायहरू

प्राथमिकताका कार्य	रणनीतिक उपाय	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाख)	अन्तर आबद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	बजेट को स्रोत	चुनौती	सूचक
					प्रदेश योजना	राष्ट्रिय योजना (DRR-NSPA)	राष्ट्रिय योजना (CCRA-NPA)	SFDRR	SDGs						
३.१उत्थानशीलता वृद्धिमा लगानी प्रवर्धन	महिला, बालबालिका तथा संकटासन् समुदायहरू को रूचि तथा आवश्यकता बमोजिम उनीहरूको जीवनस्तर वृद्धि गर्नको लागि रोजगारी,	संकटउन्मुख समुदायको विपद् उत्थानशीलता वृद्धि भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	६		६.१		P३	G१ G३ G५ G१०	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरू, समुदायमा आधारित महिला,	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	सीप मिलानको चुनौती, कार्यक्रम निरन्तरता	तालिम प्राप्त व्यक्तिको संख्या, रोजगारी सिर्जना दर

	सीप विकास तथा स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित कार्यक्रम तथा तालिमहरू सञ्चालन गर्न लगानी गर्ने।										बालबालिका तथा अन्य पिछडिएका समुदायहरूको संस्थाहरू, रेडक्रस				
	विपद् जोखिम क्षेत्रका आर्थिक रूपले कमजोर, सीमान्तकृत तथा विपन्न समूहले उत्पादन गरेको वस्तु तथा सेवाको बजारसम्म	विपद् जोखिम क्षेत्रका समुदायको विपद् उत्थानशीलता वृद्धि भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	१२		६.१		P३	G८ G१० G१२	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बजार प्रतिस्पर्धा, मूल्य निर्धारण चुनौती	बजारमा प्रवेश गरिएका उत्पादन संख्या, बिक्री दर

	पहुँच बढाउने कार्यक्रम संचालनको लागि लगानी गर्ने।														
	विपद् जोखिम क्षेत्रमा सामाजिक सुरक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, प्रजनन् स्वास्थ्य, बाल स्वास्थ्य, किशोर किशोरीको स्वास्थ्य र पोषण सुधारमा	विपद् जोखिम क्षेत्रका समुदायको विपद् उत्थानशीलता वृद्धि भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	०		६.१		P३	G३ G५ G१०	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	सेवा पहुँचको असमानता, स्रोतको अभाव	सेवा प्राप्त लाभग्राही संख्या, स्वास्थ्य सूचक सुधार दर

	विशेष ध्यान दिने।														
	आपत्कालिन समयमा अत्यावश्यक सेवा र संरचनाको पहिचान गरी तिनको संरचनागत र संचालनात्मक निरन्तरताको लागि स्रोत जुटाइ प्रवलीकरण र विकल्पहरूको स्पष्ट योजना बनाउँने।	आपत्कालिन अत्यावश्यक सेवा र संरचनाहरू विपद् उत्थानशील योजनाहरू भएका हुनेछन्।	अल्पकालीन	६		६.१		P३	G९G ११ G१६	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरू, समुदायमा आधारित संस्थाहरू, ईन्जिनियरिङ्ग परामर्शदाताहरू	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	पूर्व तयारीको कमी, स्रोतको अभाव	पहिचान गरिएका संरचना संख्या, निरन्तरता योजना संख्या

	मनसून पूर्व पानी निकास मार्गहरू सफाई गर्ने।	बाढी उत्थानशीलताका लागि निकास पानी मार्गहरू सफाई गर्ने कार्यमा वृद्धि भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	८		६. १		P३	G६ G११	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समयमै कार्यान्वयन नहुनु, जनसहभागिता कमी	सफा गरिएका मार्ग संख्या, पानी जम्ने क्षेत्रको कमी
	आपतकालिन प्रसुती सेवा (Emergency Obstetric Care)को निमार्ण	आपतकालिन प्रसुती सेवा (Emergency Obstetric Care)को सुविधा सर्वसुलभ हुनेछ।	मध्य कालीन	४५		६. १		P३	G३ G५	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	स्थान छनोट चुनौती, प्राविधिक स्रोतको अभाव	निर्माण गरिएका सेवा केन्द्र संख्या, सेवा उपयोग दर

	गाउँपालिकाका सम्पूर्ण विद्यालयहरूलाई सबैभन्दा मजवुत संरचनाको रूपमा निर्माण, पुनः निर्माण र प्रवलीकरण गरी सुरक्षित आपत्कालिन आवासीय सेवा समेत प्रदान गर्न सक्ने गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	विद्यालयहरू विपद् उत्थानशीलता तर्फ अग्रसर भएका हुनेछन्।	मध्यकालीन	२२		६.१		P३	G४ G११	गाउँपालिका	संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण विकास कार्यन्वयन ईकाई, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरू, समुदाय	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	निर्माण लागत उच्च, प्राविधिक मापदण्डको अभाव	पुनर्निर्मित विद्यालय संख्या, आपत्कालिन आवास क्षमता
	पोखरीहरूको निर्माण गरी पानी संरक्षण र	बाढी, खडेरी तथा आगलागी	मध्यकालीन	१५		६.१		P३	G६ G१३	गाउँपालिका	मा आधारित संस्थाहरू, नेपाल	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा	भूमि उपलब्धता चुनौती,	निर्माण गरिएका पोखरी संख्या,

	वर्षाको पानी संकलन गर्ने तथा पानी उपयोगमा कुशल प्रविधी विकास गर्ने।	क्षति कम भएको हुनेछ।									रेडक्रस सोसाइटी, ईन्जिनियरिङ्ग संस्थाहरू		विकास साझेदार	संरक्षणको दीर्घकालीन योजना अभाव	संकलित पानीको मात्रा
	वन डढेलो नियन्त्रणका लागि अग्नि रेखा निर्माण गर्ने।	आगलागी क्षति कम भएको हुनेछ।	मध्यकालीन	७		६.१		P३	G१५	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, जिल्ला वन कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, सामुदायिक सा.व.उ.स.	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	वन क्षेत्रमा पहुँचको चुनौती, जनशक्ति अभाव	निर्माण गरिएका अग्नी रेखा संख्या, डढेलो घटनामा कमी
	स्थानीय श्रोतमा आधारित	हरित संरचनाको निर्माणले	मध्यकालीन	०		६.१		P३	G९ G१३ G१५	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रि	मध्यम	आन्तरिक स्रोत	प्रविधिको पहुँच सीमितता,	प्रवर्धित संरचना संख्या,

	हरित संरचनाको प्रवर्धन गर्ने।	विपद् तथा जलवायु परिवर्तन उत्थानशीलता विकास भएको हुनेछ।									य गै.स.स., विकास साझेदारहरू, समुदायमा आधारित		तथा विकास साझेदार	लागत उच्च	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन
	खाद्यान्न पकेट क्षेत्र र पशुपालनको पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गर्ने।	जीवकोपार्जनमा टेवा पुर्याउन कृषिमा आधारित विभिन्न स्थानलाई पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गरिएको हुनेछ।	मध्यकालीन	८		६.१		P३	G२ G८	गाउँपालिका	संस्थाहरू, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, कृषि सहकारीहरु	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	भूमि उपयोगको प्रतिस्पर्धा, बजार पहुँच चुनौती	विकास गरिएका पकेट क्षेत्र संख्या, उत्पादन वृद्धि दर

	जीवकोपार्जनका लागि वैकल्पिक व्यवस्थित बजारमा आधारित नगदे खेती प्रणालीको विकास गर्ने।	व्यवस्थित बजारमा आधारित नगदे खेती प्रणालीको विकास भएको हुनेछ।	मध्य कालीन	१२		६.१		P३	G२ G१३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, समुदायमा आधारित संस्थाहरू, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, कृषि सहकारीहरू, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बाढी जोखिम, माटोको उपयुक्तता चुनौती	सुरु गरिएका प्रणाली संख्या, उत्पादन दर
	दुग्ध चिस्यान केन्द्र, कोल्ड स्टोर तथा मासु प्रशोधन उद्योगको स्थापना गर्ने।	जीवकोपार्जनमा टेवा पुऱ्याउन दुग्ध चिस्यान केन्द्र, कोल्ड स्टोर खोल्न, मासुजन्य उद्योगको स्थापना	मध्य कालीन	४५		६.१		P३	G८ G९	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	ऊर्जा आपूर्ति चुनौती, सञ्चालन लागत	स्थापना गरिएका केन्द्र संख्या, भण्डारण क्षमता

		भएको हुनेछ।												
	पोखरी निर्माण गरी जल उत्पन्न प्रकोपको जोखिम न्युनीकरण र माछा पालनको व्यवसायिक कार्य सुरु गर्ने।	पोखरी निर्माणले जल उत्पन्न प्रकोपको जोखिम न्युनीकरण र जीवकोपार्जनमा टेवा पुर्याउन माछा पालनको व्यवसाहिक कार्य सुरु भएको हुनेछ।	मध्य कालीन	१५		६.१		P३	G६ G१३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, समुदायमा आधारित संस्थाहरू, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, कृषि सहकारी	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्राविधिक सीपको कमी, बजार पहुँच चुनौती	सञ्चालनमा आएका पोखरी संख्या, उत्पादन दर

	जलवायु स्मार्ट (Climate Smart) कृषि प्रवर्धन गर्ने।	कृषिमा जलवायु परिवर्तनको जोखिम कम भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	२२		६.१		P३	G२ G१३	गाउँपालिका	हरू, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	किसानको सीप अभाव, प्रविधिको पहुँच सीमितता	प्रवर्धित प्रविधि संख्या, लाभग्राही किसान संख्या
	ताल, सिमसार तथा पोखरीहरूको संरक्षण गर्ने कार्यमा लगानी बढाउने।	ताल, सिमसार तथा पोखरीहरूको संरक्षण भै बाढी, खडेरी तथा आगलागी क्षति कम भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	१२		६.१		P३	G६ G१५	गाउँपालिका	राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण विकास कार्यन्वयन ईकाई, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, डिभिजन	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अतिक्रमणको जोखिम, दीर्घकालीन संरक्षण योजना अभाव	संरक्षण गरिएका क्षेत्र संख्या, जैविक विविधता सूचक

											वन कार्यालय				
	स्थानीय तहमा वातावरणीय क्षयीकरण र विपद् जोखिम घटाउन बैकल्पिक ऊर्जाको प्रवर्धन गर्ने।	बैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोगले विपद् तथा जलवायु परिवर्तन उत्थानशीलता विकास भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	१२		६.१		P३	G७ G१३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, समुदायमा आधारित संस्थाहरू, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रविधि लागत उच्च, जनचेतना कमी	स्थापना गरिएका ऊर्जाका स्रोत संख्या, प्रयोग दर
	स्वास्थ्यचौकीहरुको आपत्कालीन उपचार क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	स्वास्थ्य सेवामा विपद् उत्थानशीलताका लागि आपत्कालीन उपचार	दीर्घकालीन	७		६.१		P३	G३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	उपकरणको अभाव, जनशक्ति सीमितता	सुधार गरिएका स्वास्थ्यचौकी संख्या, सेवा उपयोग दर

		क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ।													
	गाउँपालिका भित्र रहेका सडक मार्गहरुको आपतकालिन रणनीतिक महत्व पहिचान गरी तिनको जोखिम र विपद् सहनशीलताको मुल्यांकन गरी प्रवलीकरण गर्ने। बैकल्पिक मार्गको	यातायात प्रणाली विपद् उत्थानशीलता तर्फ अग्रसर भएको हुनेछ।	दीर्घ कालीन	४२		६.१		P३	G९ G११	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, विकास साझेदारहरु, ईन्जिनियरिङ्ग सस्थाहरु	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	जोखिम मूल्याङ्कनको अभाव, बजेट सीमितता	पहिचान गरिएका मार्ग संख्या, प्रवलीकरण गरिएका मार्ग संख्या

	स्पष्ट पहिचान, प्राथमिकीकरण र निर्माण गर्ने।													
	जोखिमयुक्त पूर्वाधारहरू (विद्यालय, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी, खानेपानीका संरचना, सरकारी तथा सार्वजनिक भवनहरू, ऐतिहासिक सम्पदा र सांस्कृतिक केन्द्र आदि) को प्रबलीकरण	जोखिमयुक्त पूर्वाधारहरू सुरक्षित भएका हुनेछन्।	दीर्घकालीन	४५		६.१		P३	G९ G११	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	संरचनाको मूल्याङ्कन चुनौती, लागत उच्च	प्रवलीकरण गरिएका पूर्वाधार संख्या, जोखिम न्यूनीकरण दर

	गर्न लगानी बढाउने।														
	अत्यावश्यक पूर्वाधार जस्तैः सडक, जलविद्युत, स्वास्थ्य, खानेपानी आपूर्तिलाई उत्थानशील बनाउने	विपद् तथा जलवायु जोखिममा पनि सेवा निरन्तरता कायम हुने, पूर्वाधार क्षति न्यून हुने।	दीर्घ कालीन	३५		६.१		P३	G९ G११ G१३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, परामर्शदाताहरु	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	निर्माण ढिलाइ, जलवायु जन्य क्षति पुनः हुने	उत्थानशील पूर्वाधार संख्या, सेवा निरन्तरता दर
	सरकारी कार्यालयहरू, सामुदायिक भवनहरू, विद्यालयहरू, अस्पतालहरू र आश्रयस्थल	बालबालिका, बृद्धबृद्धा तथा अपाङ्गहरू को विपद् उत्थानशीलता बृद्धि भएको हुनेछ।	दीर्घ कालीन	३०		६.१		P३	G१० G११	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	डिजाइन को चुनौती, लागत उच्च	मैत्री संरचना संख्या, प्रयोगकर्ताको सन्तुष्टि दर

	हरू बालबालिका, बृद्धबृद्धा तथा अपाङ्ग मैत्री बनाउने।														
	जीवकोपार्जनका वैकल्पिक विधिहरू, बाढी प्रतिरोधी कृषि प्रणाली, बाढी प्रतिरोधी खाद्य तथा बिउ भण्डारण आदि प्रोत्साहन गर्ने।	जीवकोपार्जनका साधनहरूमा विपद् उत्थानशीलता विकास भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	१६		६.१		P३	G२ G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, समुदायमा आधारित संस्थाहरू, सहकारीहरु,	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बाढीले परम्परागत जीविकोपार्जन प्रणाली ध्वस्त पार्ने, खाद्य संकट उत्पन्न हुने	बाढी प्रभावित क्षेत्रहरूमा वैकल्पिक कृषि प्रणाली अपनाउने घरधुरीको संख्या

	बाढी तथा कटान जोखिम न्यूनीकरणका लागि जैविक बाँध, वृक्षरोपण, वन संरक्षण, जलाधार संरक्षण आदि प्रोत्साहन गर्ने।	वातावरण संरक्षण मार्फत बाढी जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	३०		६.१		P३	G१३ G१५	गाउँपालिका	सामुदायिक वन	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	कटान र भूक्षयले बस्ती तथा कृषि भूमि नष्ट गर्ने	संरक्षित जलाधार क्षेत्रको हेक्टरमा वृक्षरोपण तथा जैविक बाँध निर्माणको संख्या
	बाढी जोखिम न्यूनीकरणका लागि संरचनागत प्रविधि अवलम्बन गर्ने (जस्तै तटबन्ध, जलाशय,	संरचनागत प्रविधि मार्फत बाढी जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	४०		६.१		P३	G९, G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, समुदायमा	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	संरचनाको अभाव वा विफलताले बाढी नियन्त्रण असफल हुने	निर्माण/पुनर्निर्माण गरिएका संरचनागत DRR प्रविधिको संख्या तथा कार्यशीलता दर

	चेक बाँध आदि)।										आधारित संस्थाहरू ,				
	नमुना उत्थानशील समुदाय तथा बस्तीहरुलाई जलवायु अनुकुल विकास गर्ने।	गाउँ तथा बस्तीहरू जलवायु परिवर्तन बाट उत्पन्न हुने जोखिम कम भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	२२		६.१		P३	G११ G१३	गाउँपालिका	ईन्जिनियरिङ्ग सस्थाहरु	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	जलवायु परिवर्तनले स्थानीय जीवनशैली र पूर्वाधारमा दीर्घकालीन असर पार्ने	जलवायु अनुकूलन योजना कार्यान्वयन गरिएका नमुना बस्तीहरूको संख्या
	जोखिमको आधारमा स्थानीय परम्परागत वास्तुकलालाई प्रवलीकरण र प्रोत्साहन	स्थानीय परम्परागत वास्तुकला प्रवलीकरण र प्रोत्साहन	दीर्घकालीन	९०		६.१		P३	G११	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	आधुनिक निर्माणले स्थानीय ज्ञान र जोखिम सहनशीलता	जोखिम क्षेत्रहरूमा परम्परागत वास्तुकलामा आधारित संरचना निर्माण/संर

	गर्न आर्थिक र प्राविधिक सहयोग	भएको हुनेछ।												विस्थापित गर्ने	क्षणको संख्या
३.२विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम न्यूनीकरण मा सार्वजनिक लगानी	बैंक, सहकारी तथा सामुदायिक संस्थाहरू (वन उपभोक्ता समिति, दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था) मार्फत विपद् जोखिम न्यूनीकरण का लगानीको लागि सहज	विपद् जोखिम तथा क्षति कम भएको हुनेछ।	दीर्घ कालीन	२८		६. २		P३	G८ G१७	गाउँपालिका	स्थानीय सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, सहकारी, स्थानीय बैंक तथा वित्तिय संस्था	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	सहकारीको क्षमता सीमितता, पारदर्शिता चुनौती	DRR मा लगानी गरिएको रकम, संलग्न सहकारी संख्या

	व्यवस्था गर्ने।														
	गाउँपालिकाको सबै विषयगत निकायहरूले कम्तीमा पाँच प्रतिशत वार्षिक बजेट विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि छुट्याउने व्यवस्था गर्ने।	विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि क्षेत्रगत रूपमा लगानी सुनिश्चित भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	१५		६.२		P३	G१३ G१६	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., समुदायहरूका संस्थाहरू, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बजेटको प्रतिस्पर्धा, कार्यान्वयनको निगरानी अभाव	DRR बजेट छुट्टाइएको निकाय संख्या, कार्यान्वयन दर
	सडक निर्माण लागतको कम्तीमा दश प्रतिशत रकम सडक	सडक दुर्घटना जोखिम न्यूनीकरणका लागि लगानी	अल्पकालीन	२५		६.२		P३	G९ G११	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास	निर्माण लागतको वृद्धि, प्राविधिक मापदण्ड	सुरक्षा बजेट छुट्याइएको आयोजना संख्या,

	सुरक्षाका लागि छुट्याउने व्यवस्था गर्ने।	सुनिश्चित भएको हुनेछ।									गै.स.स., विकास साझेदारहरू, समुदायमा आधारित संस्थाहरू, रेडक्रस अभियानका अंगहरु, ईन्जिनियरिङ्ग संस्थाहरू		साझेदार	को अभाव	सुरक्षित संरचना संख्या
	विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रम तथा वजेट तर्जुमा गर्दा लैङ्गिक उत्तरदायी	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणाली अनुसरण गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लैङ्गिक	अल्पकालीन	१२		६.२		P३	G५ G१६	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरू, समुदायह	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	डेटा अभाव, लैङ्गिक संवेदनशीलता कमी	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको प्रतिशत, समावेशी कार्यक्रम संख्या

	वजेट प्रणाली अनुसरण गर्ने ।	समानता भएको हुनेछ ।									रूको संस्थाहरू, रेडक्रस अभियान का अंगहरु				
	सबै विषयगत तथा क्षेत्रगत निकायहरू ले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरी पर्याप्त बजेटको व्यवस्था गर्ने ।	विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लागी बजेटको व्यवस्था भएको हुनेछ ।	अल्पकालीन	०		६.२		P३	G५ G१०	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, समुदायमा आधारित महिला, बालबालिका तथा अन्य पिछडिएका समुदायह	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समावेशी नीति कार्यान्वयन चुनौती, बजेट सीमितता	लक्षित समूहका कार्यक्रम संख्या, बजेटको प्रतिशत

											रूको संस्थाहरू				
	विकास परियोजनाको बजेटबाट विपद् पश्चात पुनः निर्माणमा उपयोग गर्ने अनुमति दिन बजेट रकमान्तरणका लागि प्रक्रिया स्थापित गर्ने।	पुनः निर्माणका लागि लगानी उपलब्ध भएको हुनेछ।	मध्यकालीन	०		६.२		P३	G११ G१६	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, समुदायहरूको संस्थाहर	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	कानुनी जटिलता, समयमै प्रक्रिया नहुनु	रकमान्तरण भएका बजेट संख्या, पुनर्निर्माण कार्यान्वयन दर
	कृषि विकास रणनीतिले व्यवस्था गरे अनुसारको किसान	किसान कल्याणकारी कोषको स्थापना	मध्यकालीन	१८		६.२		P३	G२ G८	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स.,	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विका	कोषको दीर्घकालीन स्थायित्व चुनौती,	कोष स्थापना स्थिति, लाभग्राही

	कल्याणकारी कोषको स्थापना गर्ने।	भई किसानहरूको विपद् उत्थालशीलता वृद्धि भएको हुनेछ।									विकास साझेदारहरु, समुदायमा आधारित महिला,		स साझेदार	पहुँच सीमितता	किसान संख्या
	समुदाय स्तरमा वातावरण—मैत्री विपद् जोखिम न्यूनीकरण, युवा—मैत्री विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कोषको व्यवस्था गर्ने।	वातावरण—मैत्री विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि कोष उपलब्ध भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	१७		६.२		P३	G१३ G१६	गाउँपालिका	बालबालिका तथा अन्य पिछडिएका समुदायहरूको संस्थाहरू, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी, सामुदायिक वन, बालक्लब, युवाक्लब	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	स्थानीय स्वामित्वको कमी, स्रोतको अभाव	स्थापना गरिएका कोष संख्या, प्रयोग दर

३.३विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम न्यूनीकरण मा निजी लगानी	साना ब्यापार तथा उद्योगहरू लाई विपद्को समयमा व्यवसाय निरन्तरता योजना तयार र कार्यान्वयन गर्न प्रोत्साहन गर्ने।	व्यवसाय निरन्तरता योजना तयार र कार्यान्वयन भै विपद्को समयमा समेत निजी व्यवसायिक क्षेत्रहरू संचालन भएका हुनेछन्।	अल्प कालीन	३२		६.३		P३	G८ G९	गाउँपालिका	स्थानिय सहकारी, स्थानिय बैंक तथा वित्तिय संस्था	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	योजना निर्माणमा सीपको कमी, वित्तीय स्रोतको अभाव	तयार गरिएका योजना संख्या, कार्यान्वयनमा आएका व्यवसाय संख्या
	विपद् जोखिम न्यूनीकरण का लागि वैकल्पिक तथा सृजनशील आर्थिक	वैज्ञानिक तथ्याङ्कको आधारमा मानवीय कोष परिचालन भएको हुनेछ साथै	मध्य कालीन	३२		६.३		P३	G१ G८ G१३	गाउँपालिका	स्थानिय सहकारी, स्थानिय बैंक तथा वित्तिय संस्था, स्थानिय उद्योग	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अवधारणाको अपरिचय, नीति तथा कानुनी स्पष्टता अभाव	सुरु गरिएका IFI कार्यक्रम संख्या, सहभागी लाभग्राही संख्या

	साधनहरू (Innovative Financial Instruments)(IFI) जस्तै पूर्वानुमानमा आधारित लगानी (Forecast Based Financing) (FbF), साना लगानी, लघु ऋण, बीमा, पुनर्बीमा आदिको विकास तथा प्रवर्धन गर्ने।	विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा निजी क्षेत्रको संलग्नता अभिवृद्धि भएको हुनेछ।									वाणिज्य संघ				
	विपद् प्रभावित व्यक्ति तथा	विपद् प्रभावित व्यक्ति	मध्यकालीन	३५		६.३		P३	G१ G१०	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत	लक्षित समूह पहिचान	स्थानान्तरण प्राप्त लाभग्राही

	समुदायहरू लाई लघुवित्त, निर्ब्याजी ऋण, ससर्त नगद स्थानान्तरण आदिको व्यवस्था स्थापित गर्ने।	तथा समुदायहरूको विपद् पुनर्लाभ वृद्धि भएको हुनेछ।											तथा विकास साझेदार	को चुनौती, दुरुपयोग को सम्भावना	संख्या, प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन
	व्यवसायिक सामाजिक जिम्मेवारी (Corporate Social Responsibility) कार्यक्रम मार्फत विपद् पश्चातको पुनर्लाभ र पुर्ननिर्माणमा	पुनर्लाभ र पुर्ननिर्माणमा निजी लगानी बृद्धि भएको हुनेछ।	मध्यकालीन	२२		६.३		P३	G८ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	निजी क्षेत्रको रुचि अभाव, उत्तरदायित्वको अस्पष्टता	CSR लगानीको रकम, पुनर्निर्माणमा संलग्न कम्पनी संख्या

	निजी लगानी बृद्धि गर्ने।														
	स्थानीय सम्पदामा पर्ने भवन र स्थानहरूको पुर्ननिर्माण का लागि सार्वजनिक निजी स्रोत परिचालन प्रणालीको विकास गर्ने।	सम्पदा स्थानहरू को पुर्ननिर्माण का लागि सार्वजनिक निजी स्रोत उपलब्ध भएको हुनेछ।	मध्यकालीन	२८		६.३		P३	G९ G१७	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, स्थानिय उद्योग वाणिज्य संघ	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समन्वयको कमी, लगानीको सुनिश्चितता चुनौती	साझेदारी सम्झौता संख्या, पुनर्निर्मित संरचना संख्या
	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय बजारको विश्लेषण गरी गैरकाष्ठ पैदावारमा आधारित जडिबुटी	गैरकाष्ठ पैदावारमा आधारित जडिबुटी प्रशोधन उद्योगको प्रवर्धन भई विपद्	दीर्घकालीन	४२		६.३		P३	G८ G१२ G१५	गाउँपालिका	स्थानिय उद्योग वाणिज्य संघ, स्थानीय बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरु,	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बजार पहुँचको अभाव, गुणस्तर नियन्त्रण चुनौती	स्थापना गरिएका उद्योग संख्या, निर्यात/बिक्री दर

	प्रशोधन उद्योगको प्रवर्धन गर्ने।	जोखिम र न्यूनीकरणका लगानी उपलब्ध भएको हुनेछ।									निजी क्षेत्र, सामुदायिक वन				
३.४ पर्यटन एंव प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण	धार्मिक, ऐतिहासिक, र पर्यटकीय क्षेत्रहरूमा पदमार्ग निर्माण, संरक्षण, जीर्णोद्धार, घाट व्यवस्थापन, र संरचनात्मक सुधार कार्यहरूको समन्वित कार्यान्वयन।	तीर्थयात्री, जेष्ठ नागरिक तथा पर्यटकहरूका लागि सुरक्षित र सहज आवागमन सुनिश्चित, संस्कृति तथा सम्पदा संरक्षणः मल्ल दरबार, चौतारा, ताल	दीर्घकालिन	३८		६.३		P३	G८ G११	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, पर्यटन कार्यालय	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बहु निकाय समन्वय	पर्यटन एंव प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण

		आदिको जीर्णोद्धारले स्थानीय पहिचान र ऐतिहासिक महत्व जोगिने, पर्यटन प्रवर्द्धनः संरचनागत सुधारले आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक आकर्षण बढाउने।													
३.५ जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन	बाढी तथा पहिरो नियन्त्रणका लागि तटबन्धन, वृक्षारोपण, नाला निर्माण,	पहिरो तथा बाढी नियन्त्रण तथा जोखिम कम हुने, कृषि जमिन	दीर्घकालिन	८००		६.३		P३	G८ G११	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू,	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्राविधिक तथा वित्तीय चुनौती	

	ग्यबियन पर्खाल तथा NbS को उपायहरु अवलम्बन गर्ने	कटान कमी हुने									पर्यटन कार्यालय				
	खानेपानी मुहान संरक्षण तथा शुद्धिकरण	सुरक्षित र निरन्तर खानेपानी आपूर्ति, जलजन्य रोग न्यूनीकरण	दीर्घकालीन	२८		६.३		P३	G६	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्र ,	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	स्रोत सुक्ने, प्रदूषण जोखिम	संरक्षण गरिएका मुहानको संख्या, शुद्ध खानेपानी पहुँच भएका घरधुरीको प्रतिशत
३.६ फोहोरमैला व्यवस्थापन	स्थानीय तथा स्वास्थ्य क्षेत्रको फोहोरमैला व्यवस्थापन	वातावरणीय स्वच्छता सुधार, रोगको जोखिम न्यूनीकरण ,	दीर्घकालीन	१८		६.३		P३	G११ G१२	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	जनचेतनाको कमी, व्यवस्थापन संरचना अभाव	व्यवस्थापन गरिएका फोहोरमैला केन्द्रको संख्या, नियमित संकलन

		समुदायमा स्वच्छता चेतना									नेपाल रेडक्रस				हुने क्षेत्रको प्रतिशत
३.७ उद्यमशिलता विकास	मसला, रिठा प्रवर्द्धन, बाँस, दुनाटपरी, अदुवा, कागती, पिडालु, बेसार, सिस्नो लगाएतका उद्योग विकास गर्ने	घरेलु उत्पादन को मूल्यवृद्धि, रोजगारी सिर्जना, स्थानीय स्रोतको उपयोग, महिला तथा दलितको आर्थिक सशक्तिकरण	दीर्घ कालिन	५५		६.३		P३	G१ G८ G१२	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		बजार पहुँचको अभाव, सीपको कमी, लगानीको अभाव
	आधुनिक आरनको लागि सहयोग	परम्परागत सीपको आधुनिकीकरण, फलामज	दीर्घ कालिन	१३		६.३		P३	G१ G८ G९	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरका	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विका		प्रविधि तथा उपकरणको अभाव, दक्ष

		न्य सामग्रीको गुणस्तर सुधार, स्थानीय उत्पादनमा वृद्धि									री संस्थाहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		स साझेदार		जनशक्ति कमी
	कुटानी, पिसानी तथा तेल मिल विकास तथा सुधारिएको घट्ट सहयोग कार्यक्रम	कृषि उपजको स्थानीय प्रशोधन, बजार पहुँचमा सहजता, खाद्य सुरक्षामा योगदान	दीर्घकालिन	२५		६.३		P३	G१ G२ G८ G९	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		विद्युत् आपूर्ति अस्थिरता, मर्मत सम्भार चुनौती
	कृषि तथा पशुपालनमा आधारित जीविकोपार्जनका क्रियाकलाप	आयआर्जनको विविधीकरण, पोषण सुधार, जलवायु	दीर्घकालिन	२५०		६.३		P३	G१ G२ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास		जलवायु जोखिम, पशु रोग, सीप अभाव

	हरू प्रवर्द्धन गर्ने	अनुकूल कृषि अभ्यासको प्रवर्द्धन, विपद् प्रतिरोधी जीविकोपार्जन प्रणालीको विकास											साझेदार		
			२१३७		एकाईस करोड सैतिस लाख										

३.२.४ प्राथमिकताका क्षेत्र ४: प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण

प्राथमिकताका कार्य

४.१ स्थानीय पूर्वाधार, सेवासंस्था र मानव स्रोतमा विपद् प्रतिकार्य सुदृढीकरण

४.२ स्वयंसेवक समूहको गठन र परिचालन

४.३ उपकरण, गोदाम, भण्डारण र उपकरणहरू परीक्षण गर्ने प्रणाली

४.४ आवधिक अभ्यास र नमुना घटना अभ्यास सञ्चालन

४.५ डोजर, ट्रक जस्ता प्रतिकार्यमा उपयोगी सवारी साधन सञ्चालन गर्ने निजी क्षेत्रसँग सहकार्य

४.६ छिमेकी पालिकासँग सहकार्य

तालिका ४७: प्राथमिकताका क्षेत्र ४ रणनीतिक उपायहरू

प्राथमिकताका कार्य	रणनीतिक उपाय	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाख)	अन्तर आबद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	बजेटको स्रोत	चुनौती	सूचक
					प्रदेश योजना	राष्ट्रिय योजना		SFDRR	SDGs						
						(DRR-NSPA)	(CCRA-NPA)								
४.१ स्थानीय पूर्वाधार, सेवासंस्था र मानव स्रोतमा	पुर्वतयारी तथा प्रतिकार्य केन्द्र वा कमाण्ड पोष्टको स्थापना र योजनाको	विपद् जोखिम बारे समुदाय सुसूचित भएका हुनेछन्।	अल्पकालीन	६		७.१		P४	G११G१६	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकाय	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास	प्राविधिक दक्षता र समन्वयको अभाव	पुर्वतयारी तथा प्रतिकार्य केन्द्रको स्थापना एवं अद्यावधिक

विपद् प्रतिकार्य सुदृढीकरण	तयारी एवं अद्यावधिक										हरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		साझेदार		कार्ययोजना तयार भएको
	विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार गरी लागू गर्ने	शैक्षिक र स्वास्थ्य संस्थाहरू विपद् प्रतिकार्यका लागि सक्षम र सुरक्षित हुने	अल्पकालीन	१२		७.१		P४	G४ G११	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	शिक्षक र विद्यालय प्रशासनको DRR ज्ञानको कमी	योजना लागू गरिएका विद्यालयहरूको प्रतिशत
	सार्वजनिक भवनहरूको निकास योजना निर्माण, मार्ग र भेला स्थान छुट्याउने	आपतकालीन अवस्थामा सुरक्षित निकास र भेला स्थान सुनिश्चित हुने	अल्पकालीन	६		७.१		P४	G९ G११	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आप	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	भवनको भौगोलिक अवस्था अनुसार योजना बनाउने कठिनाई	निकास योजना तयार गरिएका सार्वजनिक भवनहरूको संख्या

	खुला स्थानको पहिचान, नक्साङ्कन, संरचना निर्माण र सूचना प्रवाह	विपद् बेला सुरक्षित भेला स्थलको पहिचान, पहुँच र उपयोग सुनिश्चित हुने	अल्प कालीन	६		७.१		P४	G११ G१६	गाउँपालिका	तकालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	खुला स्थानको अभाव तथा अतिक्रमण	नक्साङ्कन गरिएका र संरचना निर्माण भएका खुला स्थानको संख्या
	हेलीप्याड निमार्ण	उदार प्रभावकारी हुने	अल्प कालीन	१०		७.१		P४	G११ G१६	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	खुला स्थानको अभाव तथा अतिक्रमण	नक्साङ्कन गरिएका र हेलीप्याढ निर्माण ो संख्या
	छाडा पशुचौपाय व्यवस्थापन का लागि	विपद् बेला पशुजन्य जोखिम न्यूनीकर	मध्य कालीन	१७		७.१		P४	G३ G१५	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विका	बजेट र स्थानको अभाव	निर्माण गरिएका काञ्जी हाउसको संख्या

	काठ्ठी हाउस निर्माण	ण र सार्वजनिक सुरक्षा सुनिश्चित हुने											स साझेदार		
	मुख्य रणनीतिक सडक वा विशेष स्थानमा घाइते हेरविचार केन्द्र र सर्पदंश उपचार केन्द्र स्थापना	आपतकालीन स्वास्थ्य सेवा पहुँचमा वृद्धि, मृत्यु दर न्यूनीकरण	दीर्घकालीन	३५		७.१		P४	G३ G९	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	स्वास्थ्य जनशक्ति र उपकरणको अभाव	स्थापना गरिएका उपचार केन्द्रहरूको संख्या
	प्रत्येक क्लष्टर/विषयगत शाखाले आपतकालीन कार्ययोजना बनाउने, समन्वय गर्ने	विषयगत समन्वय र पूर्वतयारी योजनाको एकरूप	दीर्घकालीन	१२		७.१		P४	G१७ G१६	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास	क्लष्टर समन्वय र नेतृत्वको स्पष्टता अभाव	कार्ययोजना तयार गरिएका क्लष्टरहरूको संख्या

		ता र कार्यान्वयन क्षमता सुदृढ हुने											साझेदार		
	सुरक्षा निकायद्वारा खोज तथा उद्धार कार्य सञ्चालन	विपद् बेला प्रभावकारी खोज, उद्धार र जीवनरक्षा कार्य सुनिश्चित हुने	दीर्घकालीन	०		७.१		P४	G१६ G११	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	तालिम प्राप्त जनशक्ति र उपकरणको कमी	सञ्चालन गरिएका खोज तथा उद्धार कार्यको संख्या
	दुरसंचारका संकेत नदिने स्थानहरुमा टावर थप गर्न पहल गर्ने।	दुरसंचारको सुविधा स्तरबृद्धि हुनेछ	अल्पकालीन	१२		७.१		P४	G९G११ G१३	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्राविधिक दक्षता र समन्वयको अभाव	टावर थप गरिएका संकेतविहीन स्थानहरूको संख्या

	आमसंचार र आधुनिक सूचना प्रविधि (मुद्रण, रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, एसएमएस, मोवाइल फोन) लाई विपद् जोखिम सचेतना अभिवृद्धि र पूर्वसूचना प्रणाली मध्ये कम्तिमा एक वा एक भन्दा बढिसंगको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।	विपद् जोखिम जानकारी र पूर्वसूचना प्रणालीमा आमसंचार र आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोग भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	०		७.१		P४	G४ G१६ G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकाय हरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्राविधिक दक्षता र समन्वयको अभाव	विपद् सचेतना/पूर्वसूचना प्रणालीमा पहुँच भएका घरपरिवार वा व्यक्तिको प्रतिशत

	आवश्यकता र उपयुक्तता अनुसार संचार तथा प्रसार विधि (जस्तै रेडियो, टिभी, फोन, एसएमएस, साईरन, आवाज, सूचना वाहक, झण्डोत्तोलन) अनुसरण गर्ने।	स्थानीय स्तरमा प्रभावकारी संचार तथा प्रसार भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	६		७.१		P४	G३, G११ G१३ G१६	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्राविधिक दक्षता र समन्वयको अभाव	प्रयोगमा ल्याइएका संचार विधिको प्रकार र पहुँच भएका समुदायको संख्या
	संकटउन्मुख समूह (निरक्षर, दृष्टि विहीन, बहिरा)का लागि विशेष प्रकारको संचार तथा प्रसार विधि	विपद् सूचनामा संकटउन्मुख समूहको पहुँच बृद्धि भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	१२		७.१		P४	G५ G१०G१६	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्राविधिक दक्षता र समन्वयको अभाव	लक्षित समूह (निरक्षर, दृष्टिविहीन, बहिरा) मा पहुँच भएका संचार विधिको संख्या

	अनुसरण गर्ने।														
	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि संचार तथा प्रसार प्रणालीको प्रभावकारीता बढाउन आधुनिक विज्ञान तथा प्रविधिको उपयोग र प्रवर्धन गर्ने।	उन्नत संचार तथा प्रसार प्रणाली उपलब्ध तथा प्रयोग भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	१२		७.१		P४	G९ G१३ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्राविधिक दक्षता र समन्वयको अभाव	प्रविधि आधारित पूर्वसूचना प्रणालीको कार्यान्वयन दर वा प्रभाव मूल्याङ्कन रिपोर्टको संख्या
४.२ स्वयम्सेवक समूहको गठन र	स्थानीय स्वयंसेवक समूहको लगत तयार गर्ने	विपद् बेला परिचालनयोग्य मानव स्रोतको	अल्प कालीन	२		७.१		P४	G८ G१३ G११	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास	दीर्घकालीन संलग्नता र तालिमको	तालिम प्राप्त स्वयंसेवक समूहको संख्या

परिचालन		पहिचान र सूचीकरण									निकायहरू, जिल्ला आप		साझेदार	निरन्तरता	
	स्थानीय स्वयंसेवक समूहको क्षमता विकास	समुदाय स्तरमा विपद् प्रतिकार्य क्षमता सुदृढीकरण	मध्यकालीन	५		७.१		P४	G८ G१३ G११	गाउँपालिका	त्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	दीर्घकालीन संलग्नता र तालिमको निरन्तरता	तालिम प्राप्त स्वयंसेवक समूहको संख्या
४.३ उपकरण, गोदाम, भण्डारण र उपकरणहरू परीक्षण गर्ने प्रणाली	उपकरणको लगत तयार गर्ने	आवश्यक उपकरणको उपलब्धता र अभावको स्पष्ट जानकारी	अल्पकालीन	२		७.१		P४	G११ G१२	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार		उपकरणको सख्या

	आपतकालीन सामाग्री भण्डारणका लागि गोदामघर निर्माण	राहत सामग्रीको सुरक्षित भण्डारण र सहज पहुँच	मध्यकालीन	२८		७.१		P४	G११ G१२	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	उपयुक्त स्थान र निर्माण बजेटको अभाव	निर्माण सम्पन्न गरिएका गोदामघरको संख्या
	गोदामघरमा खोज, उद्धार, खाद्य/गैरखाद्य सामग्री व्यवस्थापन	आपतकालीन सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता र समन्वय	अल्पकालीन	१६		७.१		P४	G२ G३ G११	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्र,	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	सामग्रीको नियमित अद्यावधिक र गुणस्तर सुनिश्चित गर्न कठिन	व्यवस्थित भण्डारण भएका गोदामघरको संख्या
	महिला, सुत्केरी, बालबालिका, अपाङ्ग, वृद्धका लागि आवश्यक	संवेदनशील समूहको आवश्यकताको सम्बोधन	अल्पकालीन	१२		७.१		P४	G५ G१०G३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास	लक्षित समूहको आवश्यकता पहिचान र	उपलब्ध गराइएका लक्षित सामग्रीको प्रकार र मात्रा

	सामग्री सुनिश्चित	र समावेशी सेवा									नेपाल रेडक्रस		साझेदार	आपूर्ति चुनौती	
४.४ आवधिक अभ्यास र नमुना घटना अभ्यास सञ्चालन	समय तालिका बनाएर जल तथा मौसमजन्य विपद् प्रतिकार्यको नमूना घटना अभ्यास	जलवायुजन्य विपद् सामना गर्ने व्यवहारिक क्षमता अभिवृद्धि	अल्पकालीन	६		७.१		P४	G३ G४ G११G१३G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अभ्यासलाई नियमित र व्यवहारिक बनाउने चुनौती	वार्षिक कृत्रिम अभ्यास सम्पन्न गरिएका स्थानीय तहको संख्या
	विशेष प्रकृतिका विपद् (भूकम्प, महामारी, आगलागी र सडक दुर्घटना) का लागि नमूना घटना अभ्यास	बहु-जोखिम प्रतिकार्य क्षमता सुदृढीकरण	अल्पकालीन	६		७.१		P४	G३G११G१३G१६	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अभ्यासलाई नियमित र व्यवहारिक बनाउने	वार्षिक कृत्रिम अभ्यास सम्पन्न गरिएका स्थानीय तहको संख्या

	कृत्रिम घटना अभ्याससहित आपत्कालीन कार्ययोजना निर्माण	योजना परीक्षण र व्यवहारिकता मूल्याङ्कन	मध्यकालीन	६		७.१		P४	G१३G११	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू,	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अभ्यासलाई नियमित र व्यवहारिक बनाउने	वार्षिक कृत्रिम अभ्यास सम्पन्न गरिएका स्थानीय तहको संख्या
४.५ डोजर, ट्रक जस्ता प्रतिकार्यमा उपयोगी सवारी	डोजर, ट्रक, ट्याक्टरको लगत राख्ने	विपद् प्रतिकार्यका लागि साधनको तयारी र सूचीकरण	अल्पकालीन	२		७.१		P४	G९	गाउँपालिका	जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	उपकरणको उपलब्धता नहुनु	लगतमा सूचीकृत साधनको संख्या
साधन सञ्चालन गर्ने निजी क्षेत्रसँग सहकार्य	निजी क्षेत्रसँग स्टेण्डबाई एग्रीमेन्ट	आपतकालीन समयमा उपकरणको तत्काल	मध्यकालीन	०		७.१		P४	G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास	आपतकालीन समयमा उपकरण नपाउने	स्टेण्डबाई सम्झौता भएका उपकरणको संख्या

		उपलब्धता											साझेदार		
४.६ छिमेकी पालिका सँग सहकार्य	जलाधार, पानीढलो, आवागमन, आश्रय, आपूर्ति व्यवस्थापन का लागि छिमेकी गाउँ/नगरपालिकासँग सहकार्य	स्रोतको साझा उपयोग र क्षेत्रीय समन्वय	मध्य कालीन	०		७.१		P४	G११G१३G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समन्वयको अभावले असर बढ्ने	सहकार्यमा आधारित संयुक्त योजना संख्या
	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिसँगको समन्वयमा छिमेकी गाउँ वा गाउँपालिकासँग सहकार्य गर्न।	बहु-पालिका समन्वय द्वारा विपद् असर न्यूनीकरण	दीर्घ कालीन	०		७.१		P४	G११G१३G१६G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समन्वयको अभावले असर बढ्ने	सहकार्यमा आधारित संयुक्त योजना संख्या

४.७ पूर्वाधार विकास तथा सुदृधिकरण	सडक, बाटोघाटो निर्माण तथा मर्मत	सुरक्षित आवागमन, आपतकालीन पहुँच सुधार, व्यापारिक गतिविधिमा वृद्धि	दीर्घकालीन	१५०		७.१		P४	G९G११	गाउँपालिका	लगायत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र , नेपाल रेडक्रस	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बजेट अभाव, भू-भागीय कठिनाइ, गुणस्तरहीन निर्माण	निर्माण/मर्मत गरिएका सडकको लम्बाइ (किमी), पहुँच भएका बस्तीको संख्या
	खरको छाना विस्थापन	आगलागी तथा मौसमजन्य जोखिम न्यूनीकरण, सुरक्षित आवास सुनिश्चितता	दीर्घकालीन	३		७.१		P४	G११	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	परम्परागत सोच, सामग्री आपूर्ति ढिलाइ	विस्थापित खर छानाको संख्या, सुरक्षित आवासमा बसोबास गर्ने परिवारको प्रतिशत

	घट्ट, जलविद्युत तथा सौर्य उर्जा विकास तथा विस्तार	स्वच्छ र दिगो ऊर्जा पहुँच, घरेलु काममा सहजता, वातावरणीय प्रभावमा कमी	दीर्घकालीन	४५		७.१		P४	G७ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रविधि पहुँचको अभाव, मर्मत चुनौती	स्थापना गरिएका ऊर्जा स्रोतको संख्या, लाभान्वित घरधुरीको संख्या
	सिंचाई, खानेपानी तथा सडक पूर्वाधार विकास तथा सुदृधिकरण	कृषि उत्पादनमा वृद्धि, खाद्य सुरक्षा, ग्रामीण जीवनस्तर सुधार	दीर्घकालीन	४०००		७.१		P४	G६, G९	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	स्रोतको अभाव, प्राविधिक चुनौती	निर्माण/सुधार गरिएका पूर्वाधारको संख्या, सेवा पहुँच भएका लाभग्राहीको प्रतिशत
४.८ वन	वन तथा डढेलो व्यवस्थापन	डढेलोको जोखिम न्यूनीकर	दीर्घकालीन	६०		७.१		P४	G१५	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्रा	उच्च	आन्तरिक स्रोत	सामुदायिक सहभागि	सरसफाइ गरिएका क्षेत्रको

व्यवस्थापन	का लागि झाडी सरसफाई, डढेलो नियन्त्रण सामग्री तथा अग्निरेखा निर्माण	ण, वन संरक्षण, जैविक विविधता सुरक्षा।									ष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरू, दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र , नेपाल रेडक्रस		तथा विकास साझेदार	ता कमी, उपकरण अभाव	हेक्टर, निर्माण गरिएका अग्निरेखाको लम्बाइ, डढेलो नियन्त्रण सामग्री वितरण संख्या
	चरिचरण नियन्त्रण	वन क्षेत्रको पुनःस्थापना, माटो क्षरण न्यूनीकरण, चरन व्यवस्थापन सुधार।	दीर्घकालीन	३		७.१		P४	G१५	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	चरन क्षेत्रको सीमांकन अभाव, पशुपालकको सहकार्य कमी	नियन्त्रित चरिचरण क्षेत्रको संख्या, चरन व्यवस्थापन योजना भएका समुदायको संख्या

	पानीको पुनर्भरणको लागि रिचार्ज पोखरी तथा trenches निर्माण	पानीको पुनर्भरण को स्तरमा सुधार, सिँचाइ को दिगो स्रोत सुनिश्चित ता ।	दीर्घ कालीन	४०		७.१		P४	G६ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	भूगर्भीय उपयुक्तता, निर्माण लागत	निर्माण गरिएका रिचार्ज संरचनाको संख्या, पुनर्भरण दरमा सुधार भएको क्षेत्रको प्रतिशत
	नर्सरी स्थापना तथा वृक्षारोपण	हरियाली प्रवर्द्धन, कार्बन अवशोषण, वातावरणीय पुनःस्थापना ।	दीर्घ कालीन	२५		७.१		P४	G१३ G१५	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रजाति छनोट चुनौती, संरक्षण को कमी	स्थापना गरिएका नर्सरीको संख्या, रोपिएका बिरुवा/वृक्षको संख्या, जीवित बिरुवा दर (%)
			४५५७		पैतालिस करोड सन्ताउन्न लाख										

३.२.५ प्राथमिकताका क्षेत्र ५ः पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माणमा अझ बलियो र राम्रो

प्राथमिकताका कार्य

५.१ पुनर्लाभ, पुनःस्थापना र पुनर्निर्माणमा “अझ राम्रो र बलियो निर्माण” अवधारणा प्रवर्धन गर्ने

५.२ पुनर्लाभ योजनाः बहु—प्रकोपका कारण भविष्यमा विपद् सिर्जना भइ क्षतिग्रस्त हुने निजी आवास र बस्तीहरूको पुनरुथापना र पुनर्निर्माणको योजना

५.३ बहु प्रकोपको कारणले क्षतिग्रस्त सार्वजनिक पूर्वाधार, निजी आवास र बस्तीहरूको पुनर्लाभ, पुनरुथापना र पुनर्निर्माण।

५.४ सामाजिक-आर्थिक पुनर्लाभ र पुनरुथापना

तालिका ४८ः प्राथमिकताका क्षेत्र ४ रणनीतिक उपायहरू

प्राथमिकताका कार्य	रणनीतिक उपाय	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाख)	अन्तर आबद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	बजेटको स्रोत	चुनौती	सूचक
					प्रदेश योजना	राष्ट्रिय योजना		SFDRR	SDGs						
						(DRR-NSPA)	(CCRA-NPA)								
५.१ पुनर्लाभ, पुनःस्थापना र पुनर्निर्माणमा “अझ राम्रो र बलियो	विपद् प्रभावित परिवारको पुनर्वास र पूर्वाधारको पुनरुथापनाका लागि पुनर्वास निर्देशिका तयार पारी	पुनर्वास र पूर्वाधारको पुनरुथापनाका लागि निर्देशिका तयार भई कार्यान्वयन भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	४		७.६		P४	G११ G१६	गाउँपालिका	संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, विशेषज्ञ परामर्शदाताहरू, ईन्जिनियरिङ्ग	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	तयार र कार्यान्वयन गरिएको पुनर्वास निर्देशिकाको संख्या

निर्माण" अवधारणा	कार्यान्वयन गर्ने।										संस्थाहरू, राष्ट्रिय तथा				
प्रवर्धन गर्ने	पुनर्लाभ, पुनःस्थापना र पुनर्निर्माणमा "अझ राम्रो र बलियो निर्माण" का लागि निर्देशिका तयार गर्ने।	"अझ राम्रो र बलियो निर्माण" का लागि निर्देशिका उपलब्ध भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	४		७.६		P४	G९, G११	गाउँपालिका	अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.सं., दातृ निकायहरू, विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, पूर्वाधार सम्बन्धित संस्थाहरू	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	पुनर्निर्माणमा गुणस्तर हीन संरचना निर्माण	BBB निर्देशिका अनुसार निर्माण गरिएका संरचनाको संख्या
	पुनर्लाभ, पुनःस्थापना र पुनर्निर्माणमा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरूलाई समावेस गर्ने।	भविष्यमा विपद् जोखिम कम भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	०		७.६		P४	G१३ G११	गाउँपालिका	संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, विशेषज्ञ परामर्शदाताहरु, ईन्जिनिय	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	जोखिम न्यूनीकरणको अभावले पुनःप्रभावित हुने सम्भावना	DRR समावेश गरिएका पुनःस्थापना योजनाको संख्या

	पुनः स्थापना र पुनः निर्माणमा स्थानीय श्रोत, साधन, श्रम, प्रविधि, ज्ञान तथा सीपको विकास र उपयोग गर्ने।	पुनः स्थापना र पुनः निर्माण मितव्ययी तथा दिगो भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	४		७.६		P४	G८ G९	गाउँपालिका	रिङ्ग संस्थाहरु, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.सं., दातृ निकायहरू	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बाह्य निर्भरता बढ्ने, लागत उच्च हुने	स्थानीय स्रोत प्रयोग गरिएका योजनाको प्रतिशत
	ठूला विपद्पछि पुनर्निर्माणको कार्यलाई प्रकोप प्रतिरोधक र अझ बलियो बनाउन नीतिगत र संस्थागत संरचनाको व्यवस्था गर्ने।	पुनर्निर्माण अझ बलियो बनाउन नीतिगत र संस्थागत व्यवस्था भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	१८		७.६		P४	G१६ G१७	गाउँपालिका	, विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, पुर्वाधार सम्वन्धित संस्थाहरु	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समन्वयको अभावले पुनर्निर्माण ढिलो हुने	पुनर्निर्माण नीति तथा संयन्त्रको स्थापना संख्या
	विपद् प्रभावित क्षेत्रमा भौतिक पूर्वाधार जस्तै	बृद्धाश्रम, अनाथालय ,	अल्प कालीन	४२		७.६		P४	G५ G१०	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत	महिला, वृद्ध, अपाङ्ग	समावेशी पूर्वाधार

	बृद्धाश्रम, अनाथालय, सामुदायिक भवन आदिको पुनर्निर्माण तथा मर्मत सम्भार गर्दा महिला, जेष्ठ नागरीक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू र बालबालिकाको विशेष आवश्यकताको सम्बोधन गर्ने।	सामुदायिक भवन आदि महिला, जेष्ठ नागरीक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू र बालबालिकाको विशेष आवश्यकताको सम्बोधन भएको हुनेछ।							G१ १				तथा विकास साझेदार	ओझेलमा पर्ने	निर्माणको संख्या
	भवन निर्माण, प्रवलीकरण र मर्मतसम्भारका बारेमा तालिम पुस्तिका र जानकारी,	भवन निर्माण, प्रवलीकरण र मर्मतसम्भारका	मध्य कालीन	३२		७.६		P४	G४ G९	गाउँपालिका	संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, विशेषज्ञ परामर्शदा	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास	जनचेतनाको अभावले निर्माणमा त्रुटि	वितरण गरिएका IEC सामग्रीको संख्या

	शिक्षा तथा संचार (Information, Education and Communication) का सामग्रीको विकास र वितरण गर्ने।	बारेमा क्षमता सामग्रीको विकास र वितरण भएको हुनेछ।									ताहरु, ईन्जिनियरिङ्ग संस्थाहरु, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.सं, दातृ निकायहरू, विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, पुर्वाधार सम्वन्धित संस्थाहरु		साझेदार		
	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र पुनर्निर्माणमा “अझ राम्रो र बलियो निर्माण” तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि निर्माण प्रविधि, सामाग्री, पूर्वाधारहरूको डिजाइन र	नयाँ सुधारिएको प्रविधिको बिकासले “अझ राम्रो र बलियो निर्माण” भएको हुनेछ।	मध्य कालीन	२८		७.६		P४	G९ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	परम्परागत विधिले दीर्घकालीन जोखिम	अनुसन्धान गरिएका प्रविधिको संख्या

	व्यवस्थापन सम्वन्धी अनुसन्धान तथा विकास गर्ने।														
	प्रकोप प्रतिरोधी झनै राम्रो पुनर्निर्माणका लागि ईन्जिनियर, निर्माणकर्मी, डकर्मी, सिकर्मी, ठेकेदार र आपूर्तिकर्ताको तालिम र मार्फत क्षमता अभिबृद्धि गर्ने चेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने।	झनै राम्रो पुनर्निर्माण का लागि क्षमता अभिबृद्धि भएको हुनेछ।	मध्य कालीन	७		७.६		P४	G८ G९	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	सीपको कमीले कमजोर संरचना निर्माण	तालिम प्राप्त निर्माणकर्मीको संख्या

	पुनः निर्माणमा भूकम्प, बाढी तथा अन्य प्राकृतिक प्रकोप प्रतिरोधी निर्माण विधि अवलम्बन गर्ने।	संरचनाहरू प्राकृतिक प्रकोप प्रतिरोधी भएको हुनेछ	मध्य कालीन	०		७.६		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	संरचना पुनःप्रभावित हुने सम्भावना	प्रतिरोधी प्रविधि प्रयोग गरिएका संरचनाको संख्या
	पुनः निर्माणमा “अझ राम्रो र बलियो निर्माण” तथा हरित विकासको सिद्धान्त अवलम्बन गर्ने।	पुनः निर्माण गरीएका संरचनाहरू अझ बलियो र वातावरण मैत्री भएका हुनेछन्।	मध्य कालीन	०		७.६		P४	G१३ G१५	गाउँपालिका	संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, विशेषज्ञ परामर्शदाताहरु, ईन्जिनियरिङ्ग संस्थाहरु, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.सं.,	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	पुनर्निर्माणले वातावरणीय क्षति पुऱ्याउने	हरित प्रविधि प्रयोग गरिएका योजनाको संख्या
	पुनः निर्माणमा “अझ राम्रो र बलियो निर्माण”मा	जैविक विविधता स्रोत विकास	मध्य कालीन	२२		७.६		P४	G१५	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा	जैविक स्रोतको संरक्षण नहुनु	स्थापना गरिएका जैविक स्रोत

	जैविक विविधता स्रोत विकास केन्द्र स्थापना गर्ने।	केन्द्र स्थापना भएको हुनेछन्।									दातृ निकायहरू, विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, पुर्वाधार सम्वन्धित संस्थाहरु		विकास साझेदार		केन्द्रको संख्या
	पूर्वाधार र भवनहरूको पुनर्निर्माणमा निर्माण संहिताको पालना गराउने र निर्माण सामग्रीको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने, यसका लागि संयुक्त अनुगमनको व्यवस्था मिलाउने।	पुनः निर्माण गरीएका संरचनाहरू अझ बलियो भएका हुनेछन्।	मध्य कालीन	७		७.६		P४	G९ G१६	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	कमजोर संरचना निर्माण हुने सम्भावना	संहिता अनुसार निर्माण गरिएका संरचनाको प्रतिशत
	आन्तरिक रूपमा विस्थापित व्यक्तिहरूलाई	पुनर्वास गरीएका बस्तीहरू विपद्	मध्य कालीन	२८		७.६		P४	G११	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा	असुरक्षित स्थानमा पुनःस्थापना हुने	पुनर्वास गरिएका परिवारको संख्या

	कम जोखिम क्षेत्रमा पुनर्वास गराउँने।	जोखिम बाट सुरक्षित भएका हुनेछन्।											विकास साझेदार		
	उच्च जोखिम क्षेत्रका बस्तीहरू कम जोखिम क्षेत्रमा सार्ने।	उच्च जोखिम क्षेत्रका बस्तीहरू विपद् जोखिम बाट सुरक्षित भएका हुनेछन्।	दीर्घकालीन	३५		७.६		P४	G११ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	जोखिमयुक्त बस्तीमा पुनःप्रभावित हुने	स्थानान्तरण गरिएका बस्तीको संख्या
	पुनर्निर्माण गर्दा भौतिक पूर्वाधारहरूको योजना सहित निर्देशित जग्गा विकास कार्यक्रम (Guided Land	योजनाबद्ध बस्ती विकासले अझ राम्रो पुनर्निर्माण भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	२२		७.६		P४	G९ G११	गाउँपालिका	संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, विशेषज्ञ परामर्शदाताहरु, ईन्जिनिय	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अव्यवस्थित पुनर्निर्माण र सेवा अभाव	कार्यान्वयन गरिएका जग्गा विकास योजनाको संख्या

	Development Programme) (GLDP) जग्गा एकीकरण कार्यक्रम (Land Pooling Programme) (LPP) घडेरी तथा सेवा सुविधा कार्यक्रम (Site & Services Programme) (SSP) विकास गर्ने।										रिङ्ग संस्थाहरु, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.सं., दातृ निकायहरू, विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, पुर्वाधार सम्वन्धित संस्थाहरु				
५.२ पुनर्लाभ योजनाः बहु—प्रकोपका कारण भविष्यमा	निजी आवास र बस्तुहरूको पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माण योजना तर्जुमा	पुनःस्थापना प्रक्रिया व्यवस्थित, समावेशी र प्रभावकारी हुने	दीर्घकालीन	७		७.६		P४	G११ G१६	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास	योजनाको अभावले असमान पुनःस्थापना	पुनःस्थापना योजना तर्जुमा भई कार्यान्वयन हुने

विपद् सिर्जना भइ क्षतिग्रस्त हुने निजी आवास र बस्तीहरू को पुनस्र्थापना र पुनर्निर्माणको योजना													साझेदार		
	पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माण योजनालाई समयसापेक्ष अद्यावधिक गर्ने	योजना अद्यावधिक भई बदलिँदो जोखिम र आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने	मध्यकालीन	७		७.६		P४	G१३ G११	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	पुरानो योजना बदलिन नसक्दा प्रभावहीन कार्यान्वयन	अद्यावधिक योजना अनुसार पुनःनिर्माण प्रभावकारी हुने
५.३ बहु प्रकोपको कारणले क्षतिग्रस्त सार्वजनिक पूर्वाधार, निजी	पुनःस्थापनाका लागि आवश्यक योजना तयार गर्ने	शीघ्र पुनःस्थापनाका लागि पूर्वतयारी सुनिश्चित हुने	अल्पकालीन	९		७.६		P४	G१ G११	गाउँपालिका	संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, विशेषज्ञ परामर्शदाताहरु, ईन्जिनिय	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	आकस्मिक पुनःस्थापनामा ढिलाइ	शीघ्र पुनःस्थापनाका लागि पूर्वतयारी योजना तयार हुने

आवास र बस्तीहरूको पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माण।	विपद् प्रभावित निजी आवासको प्रवलीकरण योजना तथा कानूनी आधार तयार गर्ने	कानूनी संरचना सहित सुरक्षित र दीर्घकालीन आवास प्रवलीकरण हुने	अल्प कालीन	०		७.६		P४	G९ G१६	गाउँपालिका	रिङ्ग संस्थाहरु, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.सं., दातृ निकायहरू, विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, पुर्वाधार सम्वन्धित संस्थाहरु	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	कानूनी आधार नहुँदा प्रवलीकरणमा असहजता	कानूनी संरचना सहित प्रवलीकरण कार्यान्वयन हुने
	विपद् प्रभावित क्षेत्रमा पुनर्निर्माण तथा पुनर्लाभ लागि योजना तयार गर्ने	पुनर्निर्माण र पुनर्लाभ समन्वित, समावेशी र दिगो हुने	अल्प कालीन	७		७.६		P४	G११ G१७	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	पुनर्लाभमा समन्वयको अभाव	पुनर्निर्माण र पुनर्लाभ योजना कार्यान्वयन हुने
५.४ सामाजिक-आर्थिक पुनर्लाभ र	जोखिममा परेका व्यक्तिको पहिचान, सामाजिक सुरक्षा प्रत्याभूति	प्रभावित व्यक्तिहरूको पुनर्स्थापना हुने, न्यूनतम जीवनस्तर	अल्प कालीन	१३		७.६		P४	G१ G१० G१६	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास	संवेदनशील समूह ओझेलमा पर्ने	जोखिममा परेका व्यक्तिको पहिचान र सुरक्षा सुनिश्चित हुने

पुनस्र्थापना		सुनिश्चित हुने											साझेदार		
	सामाजिक सामञ्जस्यता र सांस्कृतिक अन्तरघुलन प्रवर्द्धन जीविकोपार्जनका आधार निर्माण (सीप विकास, उद्यमशीलता, रोजगारी)	समुदायमा समावेशी पुनर्स्थापनाको वातावरण निर्माण हुने	दीर्घकालीन	१८		७.६		P४	G११ G१६	गाउँपालिका	संघ/प्रदेश सरकार, विशेषज्ञ परामर्शदाताहरु, ईन्जिनियरिङ्ग संस्थाहरु, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.सं., दातृ निकायहरू, विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	रोजगारीको अभावले पुनःस्थापित परिवारमा अस्थिरता	सीप विकास र उद्यमशीलता कार्यक्रमबाट जीविकोपार्जन सुनिश्चित हुने
				३१४	तीन करोड चौध लाख										

३.२.६ प्राथमिकताका क्षेत्र ६: तालिम र क्षमता अभिवृद्धि

प्राथमिकताका कार्य

६.१ खोज तथा उद्धारको क्षमता अभिवृद्धि

६.२ विपद् जोखिम बारेको बुझाईका लागि क्षमता अभिवृद्धि

६.३ विपद् जोखिम सुशासनको लागि क्षमता अभिवृद्धि, सहकार्य र साझेदारी

६.४ भवन र पूर्वाधार निर्माणमा संलग्न जनशक्तिलाई तालिम र प्रमाणीकरण

६.५ IPR सम्बन्धी जानकारी

६.६ विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलतासँग सम्बन्धित बदलिँदो आयामहरूलाई ध्यानमा राखी सम्बन्धित पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास

६.७ अपांगता भएका व्यक्तिहरूका लागि लक्षित जीविकोपार्जन तालिम

तालिका ४९: प्राथमिकताका क्षेत्र ६ को रणनीतिक उपायहरू

प्राथमिकताका कार्य	रणनीतिक उपाय	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाख)	अन्तर आबद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	बजेटको स्रोत	चुनौती	सूचक
					प्रदेश योजना	राष्ट्रिय योजना (DRR-NSPA)	राष्ट्रिय योजना (CCRA-NPA)	SFDRR	SDGs						
६.१ खोज तथा उद्धारको क्षमता अभिवृद्धि	आपकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रको (EOC) क्षमता	आपत्कालिन कार्य संचालन केन्द्रहरूको क्षमता	अल्पकालीन	५		७.५		P४	G११G	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स.	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास	स्रोतको अभाव, तालिमको निरन्तरता नहुनु	तालिम प्राप्त कर्मचारी संख्या, सुधारिएको

	अभिवृद्धि गर्ने।	अभिवृद्धि भएको हुनेछ।							१६		, दातृ निकायहरू,		साझेदार		प्रतिक्रिया समय
	सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको सहभागितामा प्रत्येक बर्ष मनसुन अगाडी विपद् पूर्वतयारी कार्यशाला र मनसुन पछि समीक्षा गोष्ठी गर्ने।	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यको परिक्षण भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	३		७.५		P४	G१३G१७	गाउँपालिका	जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समयमै आयोजना नहुनु, सरोकारवालाको सहभागिता कमी	आयोजना गरिएका कार्यक्रम संख्या, सहभागीको विविधता
	राहत संकलन र परिचालनमा दोहोरोपना आउँन नदिन कार्यविधी बनाई	विपद् प्रतिकार्यमा एकरूपता तथा पारदर्शिता भएको हुनेछ र	अल्पकालीन	५		७.५		P४	G१६	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समन्वयको कमी, कार्यविधि कार्यान्वयनमा चुनौती	लागू गरिएका कार्यविधि संख्या, राहत वितरणमा दोहोरोपनको दर

	एकद्वार प्रणाली अवलम्बन गर्ने।	दोहोरोपना हट्नेछ।													
	समुदायमा आधारित खोज र उद्धार टोली स्थापना गर्ने।	स्थानीय तहमा खोज र उद्धार टोली स्थापना भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	७		७.५		P४	G११G१३	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	जनशक्ति अभाव, उपकरणको कमी	स्थापना गरिएका टोली संख्या, सञ्चालनमा आएका उद्धार कार्य संख्या
	वडा स्तरमा तालिम प्राप्त प्रथम उद्धारकहरू (First Responders) तयार गर्ने।	वडा तहमा प्रथम उद्धारकहरूको टोली स्थापना भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	७		७.५		p४	G३G११	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकाय हरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	तालिमको पहुँच सीमितता, निरन्तर अभ्यासको अभाव	तालिम प्राप्त उद्धारक संख्या, प्रतिक्रिया समय
	प्रमुख राजमार्ग, शहरी तथा ग्रामीण सडकहरु	विपदको समयमा एम्बुलेन्स सेवा सहज उपलब्ध	अल्प कालीन	४		७.५		p४	G३,G९	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास	समन्वयको कमी, पहुँचविहीन क्षेत्र	सञ्जालमा समावेश एम्बुलेन्स संख्या, सेवा उपयोग दर

	सगै रहेका एम्बुलेन्स सेवाहरुको सञ्जाल बनाउने।	भएको हुनेछ।									संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		साझेदार		
	सडक दुर्घटनाको उपचारमा प्रत्येक स्तर (प्राथमिक, माध्यमिक र उच्च) का स्वास्थ्य कर्मीहरुलाई दक्षता बृद्धिको लागि तालिम प्रदान गर्ने।	सडक दुर्घटनाको उपचारमा स्वास्थ्य कर्मीहरुको क्षमता अभिबृद्धि भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	४		७.५		p४	G३	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	तालिमको गुणस्तर चुनौती, कार्यान्वयनमा ढिलाइ	तालिम प्राप्त स्वास्थ्यकर्मी संख्या, उपचार सफलता दर
	गाउँपालिकामा हल्का र मध्यम खोज र उद्धार	गाउँपालिकाका खोज र उद्धार टोलीहरु	अल्पकालीन	७		७.५		p४	G११	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा	उपकरणको अभाव, तालिमको निरन्तरता	स्थापना गरिएका टोली संख्या, उद्धार

	टोलीको स्थापना गरी क्षमता अभिबृद्धि गर्ने।	सक्षम भएका हुनेछन्।											विकास साझेदार		कार्यको प्रभावकारिता
	सशस्त्र प्रहरी वल, नेपाली सेना र नेपाल प्रहरीका गाउँपालिका स्तरिय इकाईहरूमा खोज र उद्धार टोली स्थापना गरी आवश्यक उपकरण तथा जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने।	सशस्त्र प्रहरी वल, नेपाली सेना र नेपाल प्रहरी खोज र उद्धारको लागि सक्षम भएका हुनेछन्।	अल्पकालीन	६		७.५		p४	G१६	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अन्तर निकाय समन्वय चुनौती, स्रोतको अभाव	स्थापना गरिएका इकाई संख्या, उपलब्ध उपकरणको संख्या

	स्थानिय खोज र उद्धार (SAR) टोलीको एकीकृत नेतृत्व स्थापित गर्ने	खोज र उद्दारको एकीकृत नेतृत्व स्थापित भएको हुनेछ	अल्प कालीन	३		७.५		P४	G१६	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	नेतृत्व अस्पष्टता, समन्वयको कमी	नेतृत्व संरचना स्थापना स्थिति, समन्वित उद्धार कार्य संख्या
	प्रथम उद्धारकहरू तथा स्थानिय विपद् व्यवस्थापन समितिहरुलाई प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (Initial Rapid Assessment IRA०, बहुक्षेत्रगत प्रारम्भिक द्रुत	मानवीय सहायता गुणस्तरिय भएको हुनेछ	अल्प कालीन	५		७.५		P४	G११G१३	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	तालिमको पहुँच सीमितता, प्रयोगमा चुनौती	तालिम प्राप्त व्यक्ति संख्या, प्रयोग गरिएका मूल्याङ्कन विधि संख्या

	लेखाजोखा (Multi Sector Initial Rapid Assessment MIRA) सम्बन्धि तालिम प्रदान गर्ने														
	विपद्बाट प्रभावित व्यक्ति तथा समुदायलाई मानवीय सहायता उपलब्ध गराउँदा स्पेयर (Sphere) अवधारणा अन्तर्गतका आधारभूत मानवीय मापदण्ड	मानवीय सहायता गुणस्तरिय भएको हुनेछ	अल्पकालीन	४		७.५		p४	G२ G३ G६ G११	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकाय हरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र,		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	मानकको जानकारी कमी, कार्यान्वयनमा असमानता	पालना गरिएका मानक संख्या, लाभग्राहीको सन्तुष्टि दर

	(Core Humanitarian Standard) जस्तै खानेपानी सरसफाई तथा स्वास्थ्य प्रबर्धन, खाद्य सुरक्षा तथा पोषण, आवास तथा बस्ति, स्वास्थ्यको अनुसरण गर्ने, गराउने										नेपाल रेडक्रस				
	आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी विपद् हानि र क्षतिको द्रुत	द्रुत आँकलन विधी प्रयोग भै आपत्कालिन प्रतिकार्य कुशल र	अल्पकालीन	६		७.५		P४	G९G१७	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रविधि सीमितता, डेटा एकरूपता अभाव	विकास गरिएका विधि संख्या, संकलित तथ्याङ्कको गुणस्तर

	आँकलन विधी विकास गर्ने र विपद् क्षतिको छुट्टाछुट्टै (Disaggregated) तथ्याङ्क संकलन गर्ने।	प्रभावकारी भएको हुनेछ।													
	विपद् पश्चात आपत्कालिन रूपमा शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण तथा खानेपानीको प्रबन्ध गर्ने कार्य सुनिश्चित गर्ने।	विपद पश्चात शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण तथा खानेपानीको आपत्कालिन व्यवस्था भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	०		७.५		P४	G३G४G६	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	स्रोतको अभाव, समन्वयको कमी	सेवा उपलब्ध गरिएका स्थान संख्या, लाभग्राही संख्या

	विपद्पश्चात सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रहरूबाट प्रदान गरीने राहत, उद्धार र पुनरुथापना का सेवा सुविधाहरूमा संकटउन्मुख र सिमान्तकृत वर्गको प्राथमिकता र पहुँचमा बृद्धि सुनिश्चित गर्ने।	राहत, उद्धार र पुनरुथापना का सेवा सुविधाहरू मा सिमान्तकृत वर्गको पहुँच भएको हुनेछ।	अल्प काली न	०		७.५		P४	G१G५G१०	गाउँपा लिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकाय हरू, जिल्ला आप त्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		आन्त रिक स्रोत तथा विकास साझेदा र	पहुँचको असमानता, पहिचानको चुनौती	प्राथमिकता प्राप्त लाभग्राही संख्या, सेवा उपयोग दर
	विभिन्न तह (वडा, समुदाय) तथा क्षेत्र	कृत्रिम घटना अभ्यास भै पूर्वतयारी	अल्प काली न	६		७.५		P४	G११	गाउँपा लिका			आन्त रिक स्रोत तथा	अभ्यासको निरन्तरता नहुनु,	सञ्चालन गरिएका अभ्यास संख्या,

	(विद्यालय, अस्पताल) मा प्रभावकारी पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि नियमित रूपमा कृत्रिम घटना अभ्यास गर्ने।	तथा प्रतिकार्य प्रभावकारी भएको हुनेछ।											विकास साझेदार	सहभागीको रुचि कमी	प्रतिक्रिया सुधार दर
	आगलागी नियन्त्रण क्षमता अभिवृद्धि गर्न एकीकृत अग्नी नियन्त्रक समूह खडा गरी श्रोत, साधन र	आगलागी नियन्त्रण क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	६		७.५		P४	G११	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	उपकरणको अभाव, जनशक्ति सीमितता	स्थापना गरिएका समूह संख्या, आगलागी नियन्त्रण दर

	तालिम मार्फत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।														
	सबै वडामा खोज तथा उद्धार र प्रतिकार्यका लागि तालिम प्राप्त जनशक्ति तयार गर्ने।	सबै तहमा प्रभावकारी खोज तथा उद्धार र प्रतिकार्य भएको हुनेछ।	मध्य कालीन	६		७.५		P४	G११	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	तालिमको पहुँच सीमितता, निरन्तरता अभाव	तालिम प्राप्त जनशक्ति संख्या, प्रतिकार्य समय
	विपद् पश्चात आवश्यक सामाजिक परामर्श र मानसिक स्वास्थ्यको प्रवर्धन गर्न तालिम प्राप्त र दक्ष मानवीय	सामाजिक परामर्श र मानसिक स्वास्थ्यको प्रवर्धनको लागि दक्ष मानवीय श्रोत उपलब्ध	मध्य कालीन	६		७.५		P४	G३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आप		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	दक्ष जनशक्ति अभाव, सेवाको पहुँच सीमितता	तालिम प्राप्त परामर्शदाता संख्या, सेवा उपयोग दर

	श्रोतको विकास गर्ने।	भएको हुनेछ।									त्कालीन कार्य संचालन				
	महिला, बालबालिका, बृद्धबृद्धा र अपाङ्ग व्यक्तिहरूको खोज, उद्धार र प्रतिकार्यको क्रममा सुरक्षा र अन्य आवश्यकताहरूको लागि विशेष व्यवस्था गर्ने।	विपदको समयमा संकटउन्मुख समूहको सुरक्षा भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	६		७.५		P४	G५G१०	गाउँपालिका	केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	आवश्यकताको पहिचान चुनौती, स्रोतको अभाव	समावेश गरिएका व्यक्ति संख्या, सुरक्षा उपायको कार्यान्वयन दर
	सामुदायिक संस्थाहरू (बाल क्लब, युवा क्लब,	सामुदायिक संस्थाहरूको विपद प्रतिकार्य	दीर्घकालीन	६		७.५		P४	G११G	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा	संस्थागत स्थायित्व चुनौती,	तालिम प्राप्त संस्था संख्या, सञ्चालन गरिएका DRR

	आमा समूह, वन उपभोक्ता समिती आदि) को विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य क्षमता अभिबृद्धि गर्ने।	क्षमता विकास भएको हुनेछ।							१७				विकास साझेदार	स्रोतको अभाव	कार्यक्रम संख्या
६.२ विपद् जोखिम बारेको बुझाईका लागि क्षमता अभिवृद्धि	दलित, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा, अपाङ्ग, संकटउन्मुख समुदायहरू र सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूका लागि विपद् जोखिम	संकटउन्मुख समुदायहरू र सरोकारवालाहरूको विपद् जोखिम सम्बन्धी बुझाईमा क्षमता विकास	अल्पकालीन	५		४.४		P१	G१G१३	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	पहुँचको चुनौती, समावेशीता कमी	तालिम प्राप्त व्यक्ति संख्या, व्यवहार परिवर्तन संकेत

	न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशिलता सम्बन्धी प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने।	भएको हुनेछ।													
	विद्यार्थी, अविभावक, शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी, खानेपानी सेवा प्रदायक, सामुदायिक संस्था तथा उपभोक्ताहरूका लागि विपद् जोखिम न्यूनीकरण	विद्यार्थी, अभिभावक, शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी, खानेपानी सेवा प्रदायक, सामुदायिक संस्था तथा उपभोक्ताहरूको विपद् जोखिम बुझाईमा	अल्पकालीन	६		४.४		P१	G४G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र,		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	सामग्री बुझ्न कठिन हुने, वितरण सीमितता	तयार गरिएका सामग्री संख्या, लक्षित समूहमा वितरण दर

	र व्यवस्थापनमा खेल्नुपर्ने भूमिकाबारे जानकारीमूलक सामग्री बनाई प्रचारप्रसार गर्ने, तालिम प्रदान गर्ने।	क्षमता वृद्धि भएको हुनेछ।									नेपाल रेडक्रस				
	राजनीतिक दल तथा भातृ संगठनहरुका सदस्यहरु, निर्वाचित जनप्रतिनिधि, विषयगत निकायका सम्पर्क व्यक्ति, विपद जोखिम	विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धि कानूनी तथा नियामक व्यवस्थाबारे व्यापक जानकारी भै निर्णय प्रक्रिया प्रभावकारी भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	४		४.४		P१	G१६	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	सहभागिता कमी, नीति बुझाइको चुनौती	अभिमुखीकरण कार्यक्रम संख्या, सहभागीको प्रतिक्रिया दर

	व्यवस्थापन क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्थाहरूलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण ऐन, नियम, नीति, रणनीतिक कार्ययोजना बारे अभिमुखिकरण गर्ने।														
	व्यापारी, व्यवसायी र उद्यमीहरूलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण बारे प्रशिक्षण दिई उनीहरूको	निजी क्षेत्र विपद् जोखिम बारे जानकार भई जिम्मेवार भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	४		४.४		P१	G८ G९	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	रुचि अभाव, तालिमको निरन्तरता नहुनु	तालिम प्राप्त व्यवसायी संख्या, जिम्मेवारीवोध दर

	जवाफदेहिता , सहभागिता र जिम्मेवारीवोध बढाउने।														
	गाउँपालिकामा प्रकोप, संकटउन्मुखता तथा जोखिम आँकलन, व्याख्या र समय समयमा अद्यावधिक गर्ने, जोखिम संवेदनशील भू(उपयोग योजना तयारी, विपद् प्रभाव मूल्याङ्कन सम्वन्धमा सरोकारवा	जोखिम आँकलन र व्याख्या अद्यावधिक गर्ने कार्यमा क्षमता सुदृढ भएको हुनेछ।	अल्प काली न	४		४. ४		P१	G १ १ G १ ३	गाउँपा लिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्रा ष्ट्रिय गै.स.स. , दातृ निकाय हरू, जिल्ला आप त्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		आन्त रिक स्रोत तथा विकास साझेदा र	डेटा अपूर्णता, प्राविधिक जनशक्ति अभाव	तयार गरिएका नक्सा संख्या, अद्यावधिक आवृत्ति

	ला र पेशाकर्मीहरू को क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम गर्ने।														
	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका सवाल, समस्या र समाधान माथि अनुसन्धान गर्ने।	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन का लागि नयाँ प्रविधि तथा प्रणालीको बिकास भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	२२		४.४		P१	G१३ G१७	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अनुसन्धान स्रोतको अभाव, प्रयोगमा चुनौती	सम्पन्न अनुसन्धान संख्या, नीति निर्माणमा प्रयोग दर
६.३ विपद् जोखिम सुशासनको लागि	गाउँपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण	विपद् जोखिम शासनमा क्षमता	मध्यकालीन	६		५.३		P२	G१६	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा	संस्थागत समन्वयको कमी,	मूल्याङ्कन गरिएका निकाय संख्या,

क्षमता अभिवृद्धि, सहकार्य र साझेदारी	मा शासकीय क्षमता पहिचान गरी क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने।	अभिवृद्धि भएको हुनेछ।											विकास साझेदार	स्रोतको अभाव	सञ्चालन गरिएका क्षमता विकास कार्यक्रम संख्या
	गाउँपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा संलग्न सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरू र रेडक्रस अभियानका अंगहरुको सञ्जाल स्थापना तथा बिस्तार गर्ने।	सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूको सञ्जाल स्थापना भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	३		५.३		P२	G१७	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समन्वयको चुनौती, स्थायित्वको अभाव	स्थापना गरिएका सञ्जाल संख्या, संयुक्त कार्यक्रम संख्या

	जलवायु तथा विपद् जोखिम प्रभाव मूल्याङ्कन विधी सम्बन्धि तालिम संचालन गर्ने।	तालिम संचालन भै जलवायु तथा विपद् जोखिम प्रभाव मूल्याङ्कनगर्ने जनशक्तिको विकास भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	४		५.३		P२	G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकाय हरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	तालिमको पहुँच सीमितता, प्रयोगमा चुनौती	तालिम प्राप्त व्यक्ति संख्या, प्रयोग गरिएका विधि संख्या
	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन मा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरू, विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन मा व्यापक सहकार्य भएको हुनेछ।	दीर्घकालीन	०		५.३		P२	G१७	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समन्वयको चुनौती, साझेदारीको स्थायित्व	सहकार्य सम्झौता संख्या, संयुक्त अनुसन्धान/ कार्यक्रम संख्या

	केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू तथा अन्य सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य गर्ने।														
६.४ भवन र पूर्वाधार निर्माणमा संलग्न जनशक्तिलाई तालिम र प्रमाणीकरण	निर्माण सुरक्षा (Safety) सीप प्रमाणीकरण	श्रमिकहरूले PPE प्रयोग, जोखिम मूल्याङ्कन, र सुरक्षित कार्य अभ्यासहरू अपनाउने तथा राष्ट्रिय वा स्थानीय प्रमाणीकरण प्राप्त गर्ने	अल्पकालीन	०		४.४		P४	G८G९	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रमाणीकरणको मान्यता अभाव, तालिमको गुणस्तरमा असमानता	तालिम सहभागिता सूची, PPE वितरण विवरण, अनुगमन रिपोर्ट
	वातावरणीय र सामाजिक सुरक्षा	निर्माण कार्यमा वातावरणीय	अल्पकालीन	५		४.४		P४	G१३G	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्रा		आन्तरिक स्रोत	अवधारणाको अपरिचय,	ESS मूल्याङ्कन रिपोर्ट, समुदाय

	तालिम (Environmental and Social Security (ESS) Training)	प्रभाव न्यूनीकरण र सामाजिक समावेशिता सुनिश्चित हुने							१५		ष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		तथा विकास साझेदार	तालिमको व्यवहारिक प्रयोगमा चुनौती	प्रतिक्रिया फारम
	आपतकालीन प्रतिक्रिया र विपद् व्यवस्थापन तालिम	श्रमिकहरूले आगलागी, भूकम्प, वा अन्य विपद् अवस्थाको तयारी र प्रतिक्रिया गर्न सक्ने	अल्पकालीन	५		४.४		P४	G३ G११	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	तालिमको निरन्तरता नहुनु, प्रतिक्रिया संयन्त्रको अभाव	आपतकालीन योजना प्रतिवेदन, अभ्यासको फोटो/भिडियो प्रमाण
६.५ विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलतासँग सम्बन्धित बदलिंदो आयामहरू	विपद् जोखिम मूल्याङ्कन र योजना निर्माण तालिम	पदाधिकारीहरूले स्थानीय जोखिम पहिचान गरी प्रभावकारी योजना	अल्पकालीन	५		५.३		P२	G११ G१३	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	डेटा अपूर्णता, योजना कार्यान्वयनमा ढिलाइ	तयार गरिएका DRRM योजना संख्या, सहभागीको तालिम प्रमाणपत्र

लाई ध्यानमा राखी सम्बन्धित पदाधिकारी हरूको क्षमता विकास		निर्माण गर्न सक्ने													
	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन रणनीति तालिम	जलवायु उत्थानशीलता प्रवर्द्धन गर्ने नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न सक्ने क्षमता विकास	अल्प कालीन	४		५.३		P२	G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकाय हरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	रणनीतिक सोचको अभाव, स्थानीय सन्दर्भमा प्रयोगको कठिनाई	जलवायु अनुकूलन योजना दस्तावेज, कार्यान्वयनको अवस्था
	सूचना व्यवस्थापन र संचार तालिम	पदाधिकारी हरूले जोखिम सूचना संकलन, विश्लेषण, र समुदायमा प्रभावकारी संचार गर्न सक्ने	मध्य कालीन	४		५.३		P२	G९ G१७	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रविधिको पहुँच सीमितता, संचारको समन्वय चुनौती	सूचना प्रणालीको प्रयोग दर, संचार सामग्री वितरण विवरण

	नीति, कानुन, र कार्यविधि अद्यावधिक सम्बन्धी तालिम	पदाधिकारी हरूले विपद् व्यवस्थापन ऐन, जलवायु नीति, र स्थानीय कार्यविधि अद्यावधिक गर्न सक्ने	दीर्घकालीन	५		५.३		P२	G१६	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अद्यावधिकको ढिलाइ, कानुनी जटिलता	अद्यावधिक गरिएका दस्तावेज संख्या, कार्यान्वयनको अवस्था
	अनुगमन, मूल्याङ्कन, र प्रतिवेदन लेखन तालिम	योजनाको प्रभावकारिता मूल्याङ्कन गर्न सक्ने, तथ्यमा आधारित प्रतिवेदन तयार गर्न सक्ने	दीर्घकालीन	५		५.३		P२	G१७	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला कार्य संचालन केन्द्र,		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	लेखन सीपको कमी, मूल्याङ्कनको निष्कर्ष प्रयोग नहुनु	तयार गरिएका M&E रिपोर्ट संख्या, सुधार सिफारिसको कार्यान्वयन दर
	छाउगोठ प्रथा न्यूनीकरण कार्यक्रम	छाउगोठ प्रथा न्यूनीकरण भएको हुने	दीर्घकालिन	४		५.३		P३	G५ G१०	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा	स्थानीय परम्परा, कानुनी जटिलता	अद्यावधिक गरिएका दस्तावेज संख्या,

											नेपाल रेडक्रस		विकास साझेदार		कार्यान्वयनको अवस्था
	बालविवाह रोकथाम सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	बालविवाह रोकथाम भएको हुने	दीर्घकालिन	६		५.३		P४	G३	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अद्यावधिकको ढिलाइ, कानुनी जटिलता	अद्यावधिक गरिएका दस्तावेज संख्या, कार्यान्वयनको अवस्था
६.६ IPR सम्बन्धी जानकारी	IPR सम्बन्धी सचेतना र कानुनी प्रक्रिया तालिम	सहभागीहरूले IPR को महत्त्व बुझ्ने, आफ्नो सिर्जना/उत्पादनको अधिकार पहिचान गर्ने	मध्यकालीन	५		६.२		P३	G८ G९	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अवधारणाको अपरिचय, कानुनी प्रक्रिया जटिलता	तालिममा सहभागी संख्या, पूर्व/पश्चात ज्ञान मूल्याङ्कन रिपोर्ट
	स्थानीय सरकारमार्फत IPR	स्थानीय तहमा IPR प्रवर्द्धनका लागि स्पष्ट	मध्यकालीन	५		६.२		P३	G९ G१६	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय		आन्तरिक स्रोत तथा	नीति स्वीकृतिमा ढिलाइ, कार्यान्वय	नीति दस्तावेजको संख्या, बजेट

	प्रवर्द्धन नीति निर्माण	कार्यनीति, बजेट, र कार्यान्वयन संयन्त्र तयार हुने									गै.स.स., दातृ निकाय हरू, वन उपभोक्ता समिति		विकास साझेदार	नको चुनौती	विनियोजन विवरण
	परम्परागत ज्ञान र स्थानीय उत्पादनको ट्रेडमार्क, पेटेन्ट, भौगोलिक संकेतक (GI) दर्ता प्रक्रिया	स्थानीय उत्पादन (जस्तैः सुनिलस्मृति बासमती, भटमास चिनो कागुनो जडीबुटी) को भौगोलिक संकेतक दर्ता हुने	मध्यकालीन	५		६.२		P३	G९	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	दर्ता प्रक्रिया जटिल, स्थानीय उत्पादनको पहिचान चुनौती	GI दर्ता आवेदन संख्या, दर्ता स्वीकृति विवरण
	महिला, दलित, र साना उद्यमीको समावेशी	वञ्चित समूहले IPR प्रणालीमा पहुँच पाउने,	मध्यकालीन	४		६.२		P३, P४	G५ G१०	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास	सामाजिक पूर्वाग्रह, पहुँचको असमानता	GEDSI सूचक, सहभागीको सामाजिक पृष्ठभूमि विवरण

	सहभागिता सुनिश्चित	सशक्तिकरण हुने											साझेदार		
	स्थानीय IPR सहायता केन्द्र वा सम्पर्क बिन्दु स्थापना	समुदायमा IPR सम्बन्धी जानकारी, परामर्श, र सेवा प्राप्त गर्न सहज पहुँच हुने	मध्यकालीन	५		६.२		P३	G९	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	स्रोतको अभाव, स्थायित्वको चुनौती	स्थापना गरिएका सहायता केन्द्र संख्या, सेवा प्रयोग दर
	IPR दर्ता गरिएका उत्पादनको ब्रान्डिङ र बजार मूल्यवृद्धि	दर्ता गरिएका उत्पादनले ब्रान्ड मूल्य प्राप्त गर्ने, स्थानीय अर्थतन्त्रमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने	मध्यकालीन	६		६.२		P३	G८ G९	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, वन उपभोक्ता समिति		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बजार प्रतिस्पर्धा, ब्रान्डिङ सीपको कमी	ब्रान्डेड उत्पादनको बिक्री दर, बजार मूल्यमा वृद्धि प्रतिशत
	जोखिम क्षेत्रको पहिचान र NbS	सहभागीहरूले पहिरो/बाढी जोखिम	अल्पकालीन	६		६.२		P३	G१३ G	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा	NbS अवधारणाको अपरिचय,	तालिम प्राप्त व्यक्ति संख्या, मूल्याङ्कन

	उपयुक्तता मूल्याङ्कन तालिम	क्षेत्रको विश्लेषण गरी NbS प्रविधि छनोट गर्न सक्ने							१५				विकास साझेदार	जोखिम क्षेत्रको स्पष्ट डेटा अभाव	गरिएका जोखिम क्षेत्र संख्या
	बायो-इन्जिनियरिङ प्रविधि तालिम (जस्तैः घाँस, सिसौ, बाँस, निगालो, अम्लिसो, सिमाली रोपाइँ)	स्थानीय समुदायले ढलान स्थिरीकरण र माटो संरक्षणका लागि NbS प्रविधि अपनाउने	मध्यकालीन	६		६.२		P३	G१५	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रविधिको व्यवहारिक प्रयोगमा चुनौती, स्थानीय सामग्रीको अभाव	तालिम सञ्चालन संख्या, प्रयोग गरिएका बायो-इन्जिनियरिङ विधिको संख्या
	सतह निकास व्यवस्थापन र जल प्रवाह नियन्त्रण तालिम	सहभागीहरूले बाढीको बहाव व्यवस्थापन गर्न साइड ड्रेन, चेकड्याम,	अल्पकालीन	६		६.२		P३	G६G१३	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकाय		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रविधिको जटिलता, निर्माण लागत उच्च	तालिम प्राप्त व्यक्ति संख्या, सुधार गरिएका निकास व्यवस्थापन

		र मल्चिङ प्रविधि प्रयोग गर्ने									हरू, वन उपभो				संरचना संख्या
	स्थानीय जातको प्रयोग र वनस्पति पुनर्स्थापन तालिम	स्थानीय वनस्पति (जस्तैः अम्लिसो, सिमाली, निगालो) को प्रयोगबाट वातावरणीय पुनर्स्थापन हुने	अल्प काली न	६		६.२		P३	G१५	गाउँपा लिका	क्ता समिति		आन्त रिक स्रोत तथा विकास साझेदा र	स्थानीय जातको पहिचान चुनौती	प्रयोग गरिएका स्थानीय जात संख्या, पुनर्स्थापित वनस्पति क्षेत्रको हेक्टर दर
	महिला, अपांगता भएका व्यक्ति, र वञ्चित समूहको समावेशी सहभागिता तालिम	समावेशी NbS अभ्यास प्रवर्द्धन हुने, सामाजिक सशक्तिकर ण हुने	मध्य काली न	५		६.२		P४	G५ G१०	गाउँपा लिका			आन्त रिक स्रोत तथा विकास साझेदा र	पहुँचको असमानता, सामाजिक पूर्वाग्रह	सहभागीको विविधता दर, समावेशी तालिम सञ्चालन संख्या

६.७ अपांगता भएका व्यक्तिहरूका लागि लक्षित जीविकोपार्जन तालिम	उद्यमशीलता विकास तथासीप आधारित तालिम (सिलाई, बुनाई, कृषि, हस्तकला)	अपांगता भएका व्यक्तिहरूले साना व्यवसाय सुरु गर्ने, स्थानीय बजारमा पहुँच बनाउने	मध्यकालीन	३५		६.२		P४	G८	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	तालिमपछि बजार पहुँचको अभाव, उत्पादनको गुणस्तर कायम राख्न कठिनाई	व्यवसाय दर्ता प्रमाणपत्र, आय विवरण, बजार सहभागिता रिपोर्ट
	डिजिटल सीप तालिम (ICT, मोबाइल एप प्रयोग)	अपांगता भएका व्यक्तिहरूले अनलाइन काम वा सेवा प्रदान गर्ने क्षमता हासिल गर्ने	मध्यकालीन	५		६.२		P४	G४ G९	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू,		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रविधिको पहुँच सीमितता, सहभागीहरूको पूर्वज्ञानको असमानता	तालिम प्रमाणपत्र, अनलाइन प्लेटफर्ममा प्रोफाइल/सेवा सूची

	सहकारी वा समूहमा आधारित उत्पादन तालिम	सामूहिक उत्पादन र विपण मार्फत सामाजिक समावेशिता र आर्थिक सशक्तिकरण	मध्य कालीन	४		६.२		P४	G८G१२	गाउँपालिका	जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समूहभित्र समन्वयको कमी, उत्पादनको व्यावसायिकरणमा चुनौती	सहकारी दर्ता प्रमाणपत्र, समूह बैठकको माइनुट, उत्पादन/बिक्री विवरण
	वित्तीय साक्षरता तालिम	अपांगता भएका व्यक्तिहरूले बचत, लगानी, ऋण व्यवस्थापनमा दक्षता हासिल गर्ने	मध्य कालीन	५		६.२		P४	G१G८	गाउँपालिका			आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अवधारणाको जटिलता, व्यवहारमा परिवर्तन ल्याउन कठिनाई	तालिम रिपोर्ट, बैंक खाता विवरण, बचत समूहको अभिलेख
	सिप विकास तालिम (दक्ष कर्मी तालिम वायरिंग, प्लम्बर,	साना व्यवसाय सुरु गर्ने, स्थानीय बजारमा	मध्य कालिन	२०		६.२		P४	G१G८	गाउँपालिका	ली—बर्ड, निड्स नेपाल, सामुदा		सिप विकास तालिम (दक्ष कर्मी	साना व्यवसाय सुरु गर्ने, स्थानीय बजारमा	

	मोबाइल रिपेरिंग,ड्राइभिंङ आदि)	पहुँच बनाउने									यिक विकास मञ्च , शैक्षिक विकास केन्द्र रोल्पा		वायरिंग, प्लम्बर , मोबाइल रिपेरिंग	पहुँच बनाउने	
	ब्यबसायमुलक तालिम (बाख्रापालन, भैसीपालन, मौरीपालन, बंगुरपालन, च्याउखेति)	कृषि कार्यमा आकर्षण बढाउने	मध्य कालिन	२८		६.२		P४	G१G८	गाउँपालिका	(EDC Doti), महिला विकास समाज, निरौली, महिला विकास समाज, खसरे, महिला अधिकार मञ्च, गैरा, महिला अधिकार मञ्च,		ब्यबसायिक तालिम बाख्रापालन, भैसीपालन, मौरीपालन, बंगुरपालन, च्याउ खेति)	कृषि कार्यमा आकर्षण बढाउने	

											बुडर, नेपाल रेडक्रस , वन उपभोक्ता समिति				
	सुधारिएको चुलो निर्माण सम्बन्धि तालिम तथा सामग्री सहयोग	घरायसी ऊर्जा उपयोगमा दक्षता वृद्धि	मध्य कालिन	४		६.२		P४	G३ G५ G७ G१३	गाउँपालिका	ली—बर्ड, निड्स नेपाल, सामुदायिक विकास मञ्च, शैक्षिक विकास केन्द्र रोल्पा (EDC Doti), महिला विकास समाज,		आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	चुलोको प्रयोगमा व्यवहारिक असहजता	तालिमपछि निर्माण गरिएका चुलोको संख्या

											महिला अधिकार मञ्च, नेपाल रेडक्रस				
				३६३	तीन करोड त्रिसट्टी लाख										

३.२.७ प्राथमिकताका क्षेत्र ७: बहुप्रकोप पूर्व सूचना प्रणाली

प्राथमिकताका कार्य

७.१ विपद् पूर्वतयारीको लागि बहूप्रकोप पूर्व सूचना प्रणालीको विकास

७.२. बहु-प्रकोप पूर्व सूचना प्रणालीमा सम्बन्धित निकायसँग सहकार्य गर्ने

७.३ बहु-प्रकोप जोखिम आँकलनको लागि अन्तर निकाय समन्वय

७.४ प्रभावकारी बहु प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास तथा सूचना प्रवाह

७.५ आपत्कालीन कार्य सञ्चालन र कमाण्ड कन्ट्रोल केन्द्र स्थापना र सुदृढीकरण

तालिका ५०: प्राथमिकताका क्षेत्र ७को रणनीतिक उपायहरू

प्राथमिकताका कार्य	रणनीतिक उपाय	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाख)	अन्तर आबद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	बजेटको स्रोत	चुनौती	सूचक
					प्रदेश योजना	राष्ट्रिय योजना		SFDRR	SDGs						
						(DRR-NSPA)	(CCRA-NPA)								

७.१ विपद् पूर्वतयारीको लागि बहूप्रकोप पूर्व सूचना प्रणालीको विकास	हाल सञ्चालनमा रहेका बाढी पूर्वसूचना प्रणालीहरूलाई अद्यावधिक र स्तरोन्नति गर्ने।	विद्यमान पूर्वसूचना प्रणालीहरू सुधार भएका हुनेछन्।	निरन्तर	२८		७.२		P४	G११G१३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, दुरसंचार कम्पनीहरु, समुदायमा आधारित संगठनहरू, विकासका साझेदार, गै.स.स., राजनीतिक दल, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी र मिडिया, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रविधि असफलता, अद्यावधिकको ढिलाइ	अद्यावधिक गरिएका प्रणाली संख्या, सूचना प्रसारण समय
	प्रमुख प्रकोपहरूको तथ्याङ्क विश्लेषण र पूर्वानुमान गरी पूर्वसूचनामूलक सन्देशहरूको उत्पादन तथा	पूर्वसूचनामूलक सन्देशहरू उत्पादन तथा प्रसारण भएका हुनेछन्।	निरन्तर	१८		७.२		P४	G११G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	डाटा अपूर्णता, पूर्वानुमानको विश्वसनीयता कमी	विश्लेषण गरिएका प्रकोप संख्या, प्रसारित सन्देशको संख्या

	प्रसारण गर्ने।														
	हरेक सडक सञ्जालका दुर्घटनाग्रस्त खण्डमा पूर्व सूचना प्रणालीको लागि आवश्यक चिन्हहरु तथा उपकरणहरु राख्ने।	दुर्घटनाग्रस्त सडकहरुमा पूर्व सूचनाको लागी आवश्यक चिन्हहरु तथा उपकरणहरु भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	०		७.२		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	उपकरण चोरी/नष्ट हुने, स्थान पहिचानको चुनौती	जडान गरिएका चिन्ह/उपकरण संख्या, दुर्घटना दरमा कमी
	पूर्वसूचना सन्देश प्राप्त भइसकेपछि	पूर्वसूचना सन्देश प्राप्त भइसके पछि उपयुक्त	निरन्तर	१२		७.२		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विका	सहभागीको रुचि कमी, तालिमको	सञ्चालन गरिएका तालिम संख्या, सहभागी

	विभिन्न प्रकारका प्रकोपहरू का सम्बन्धमा चाल्नु पर्ने कदमहरू बारे चेतनामूलक तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	कार्यहरु गरीने सुनिश्चित भएको हुनेछ।											स साझेदार	निरन्तरता अभाव	को सन्तुष्टि दर
	ज्येष्ठ नागरीक र आदिवासी हरूको वर्षौं देखिको ज्ञान, सीप, अनुभव र	पूर्वसूचना प्रणालीमा मौलिक ज्ञान र अनुभव समेटिएको हुनेछ।	निरन्तर	०		७.२		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, दुरसंचार कम्पनीहरु, समुदायमा आधारित संगठनहरू, विकासका साझेदार, गै.स.स.,	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	ज्ञान अभिलेख को अभाव, समावेशीकरणको चुनौती	समावेश गरिएका स्थानीय अभ्यास संख्या, प्रयोग गरिएका ज्ञान स्रोत

	परम्परागत अभ्यासलाई पूर्वसूचना प्रणालीमा सदुपयोग गर्ने।										राजनीतिक दल, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी र मिडिया, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन				
	पूर्वसूचना प्रणालीलाई विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धि तालीम तथा स्थानिय शैक्षिक कार्यक्रमको पाठ्यक्रममा समावेश	पूर्वसूचना प्रणालीका बारेमा अध्ययन अध्यापन भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	२२		७.२		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	पाठ्यक्रम स्वीकृति ढिलाइ, शिक्षकको सीप अभाव	समावेश गरिएका पाठ्यक्रम संख्या, DRR विषय पढाइ हुने विद्यालय संख्या

	गर्न पहल गर्ने।														
	सबै सार्वजनिक भवनहरू, विद्यालयहरू, अस्पतालहरू तथा महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरूमा धुँवा डिटेक्टर र आगलागी अलार्मको विकास र जडान गर्ने।	आगलागीको पूर्वसूचनाले क्षति कम भएको हुनेछ।	अल्प कालीन	२०		७.२		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	उपकरणको मर्मत चुनौती, बजेट अभाव	जडान गरिएका उपकरण संख्या, कार्यशीलता दर

७.२ प्रकोप को सूचना विशेष क्षेत्र र वर्गलाई समेत प्रभावकारी हुने गरी प्रवाह गर्ने (एसएमएस, सामाजिक सञ्जाल मिडिया, रेडियो, टि.भी., साइरन)	संकटउन्मुख लक्षित समुदायहरू (महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा, अपाङ्ग, आदिवासी, दलित, विपन्न) को लागि पूर्वसूचना प्रणाली बारे जानकारी मूलक सामाग्रीहरूको (पुस्तिका, पर्चा, सूचनापत्र,	लक्षित समुदायहरू पूर्वसूचना प्रणाली बारे जानकार भएका हुनेछन्।	अल्पकालीन	१२		७.२		P४	G९,G१०G ११G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	सामग्री बुझ्न कठिन हुने, वितरण सीमितता	तयार गरिएका सामग्री संख्या, लक्षित समूहमा वितरण दर

	विद्युतीय सन्देश इत्यादि) तयारी गर्ने।														
	कार्यशाला, गोष्ठी, अध्ययन भ्रमणहरू र कार्यक्रमहरूको सञ्चालन गर्ने।	पूर्वसूचना प्रणालीबारे सचेतना बृद्धि भएको हुनेछ।	निरन्तर	१२		७.२		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, दुरसंचार कम्पनीहरु, समुदायमा आधारित संगठनहरू, विकासका साझेदार, गै.स.स.,राजनीतिक दल, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी र मिडिया, जिल्ला आपत्काली	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	सहभागिता सीमितता, बजेट अभाव	सञ्चालन गरिएका कार्यक्रम संख्या, सहभागीको विविधता
	पूर्वसूचना प्रचारप्रसार तथा प्रतिकार्यको प्रभावकारिता सम्बन्धमा नियमित	पूर्वसूचना प्रचार प्रसार तथा प्रतिकार्यको प्रभावकारिता परीक्षण	निरन्तर	८		७.२		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	अभ्यासको निरन्तरता नहुनु, प्रतिक्रिया कमजोर	सञ्चालन गरिएका अभ्यास संख्या, प्रतिक्रिया मूल्याङ्कन रिपोर्ट

	परीक्षण तथा अभ्यासहरू सञ्चालन गर्ने।	भएको हुनेछ।									न कार्य संचालन				
	DRR/CCA डेटा भण्डारण, नक्साङ्कन र रिपोर्टिङ प्रणाली डिजिटल बनाउने।	रिपोर्टिङ प्रणाली डिजिटल हुनेछ।	मध्यकालीन	२५		४.२		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रविधि पहुँचको कमी, डाटा सुरक्षाको चुनौती	डिजिटल प्रणाली स्थापना संख्या, अद्यावधिक आवृत्ति
७.३ बहु—प्रकोप जोखिम आँकलनको लागि अन्तर	प्रकोप, सम्मुखता, सङ्कटउन्मुखता र जोखिम तथ्याङ्क संकलनमा एकरूपता	प्रकोप, सम्मुखता, संकटउन्मुखता र जोखिम तथ्याङ्क संकलन	निरन्तर	०.		४.२		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समन्वयको कमी, जिम्मेवारी अस्पष्टता	स्थापना गरिएका संयन्त्र संख्या, संयुक्त बैठक/कार्यको संख्या

निकाय समन्वय	कायम गर्न अन्तर निकाय संयन्त्र स्थापना गर्ने।	मा एकरूपता कायम भएको हुनेछ।													
	महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरू (आवास, सिंचाई, उद्योग, कृषि, सडक, ऊर्जा, पशुधन, वन, सिमसार, जलासय, जीविकोपार्जन, विद्यालय, अस्पताल,	सर्वसाधारणका लागि खुला श्रोत स्वरूपमा महत्वपूर्ण पूर्वाधार र आवासको बहु—प्रकोप जोखिम जानकारी उपलब्ध	मध्यकालीन	१२		४.२		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, दुरसंचार कम्पनीहरु, समुदायमा आधारित संगठनहरू, विकासका साझेदार, गै.स.स., राजनीतिक दल, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी र मिडिया, जिल्ला आपत्कालीन	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	डाटा अपूर्णता, प्राविधिक जनशक्ति अभाव	तयार गरिएका नक्शा संख्या, समावेश गरिएका पूर्वाधार संख्या

	स्वास्थ्य चौकी, खानेपानी का संरचना आदि), आश्रयस्थल र जनसंख्या को लागि बहु— मापदण्ड मा आधारित विस्तृत बहु— प्रकोप जोखिम आँकलन तथा नक्शाङ्कन गर्ने।	भएको हुनेछ।									न कार्य संचालन				

	बहु— प्रकोप जोखिम संवेदनशील भू— उपयोग योजनाहरूको तयारी गर्ने र सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध गराउँने।	बहु— प्रकोप जोखिम संवेदनशील भू— उपयोग योजनाहरू उपलब्ध भएका हुनेछन्।	मध्यकालीन	१२		४.२		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	सार्वजनिक पहुँचको कमी, अद्यावधिकको चुनौती	तयार गरिएका योजना संख्या, सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध गराइएको दर
७.४ प्रभावकारी बहु प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	विपद् जोखिम न्युनीकरणका सबालमा प्रचारप्रसार गर्न विभिन्न मिडिया (सामाजि	विपद् जोखिम बारे व्यापक प्रचार प्रसार तथा जानकारी भएको हुनेछ।	निरन्तर	२		४.३		P४	G९ G११ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	सन्देशको गलत व्याख्या, पहुँच सीमितता	प्रयोग गरिएका मिडिया संख्या, पहुँच मूल्याङ्कन रिपोर्ट

को विकास तथा सूचना प्रवाह	क, छापा, विद्युतीय, श्रब्य दृश्य) को प्रभावकारी प्रयोग गर्ने।														
	विपद् जोखिम सूचना साझेदारिताका लागि सरकारी संस्थाहरू, समुदायमा आधारित संगठनहरू, गैर सरकारी संस्थाहरू, राजनीतिक दल तथा भातृ	विपद् जोखिम सूचना साझेदारितामा व्यापक रूपले सहकार्य भएको हुनेछ।	निरन्तर	०.		४.३		P४	G९ G११G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	संस्थाबीच समन्वयको कमी, राजनीतिक हस्तक्षेप	सहकार्य सम्झौता संख्या, संयुक्त कार्यक्रम संख्या

	संगठनहरु, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी र मिडिया बीच राष्ट्रिय स्तरसम्म सहकार्य गर्ने।														
	स्थानीय तहमा विपद् जोखिम सूचना साझेदारी गर्न (मोबाईल एप्स, वेबसाईट, एसएमएस, रेडियो र टेलिभिजन	सबै तहमा विपद् जोखिम जानकारी को लागि विपद् जोखिम सूचना व्यवस्थापन प्रणाली उपलब्ध	अल्पकालीन	६		४.३		P४	G९ G११G१३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, दुरसंचार कम्पनीहरु, समुदायमा आधारित संगठनहरू, विकासका साझेदार, गै.स.स., राजनीतिक दल, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी र	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	रणनीति कार्यान्वयनमा ढिलाइ, स्रोतको अभाव	तयार गरिएका रणनीति संख्या, प्रयोगमा आएको प्रविधिको विविधता

	जस्ता प्रविधिको प्रयोग सहित) संचार तथा प्रसार रणनीति र कार्यविधि तयार पार्ने।	भएको हुनेछ।									मिडिया, दातृ निकायहरू, जिल्ला आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस				
	महिला, वृद्धवृद्धा, बालबालिका, अपाङ्ग, विद्यार्थी र अन्य संकटउन्मुख समूहसँग जोखिम सूचना	महिला, वृद्ध, बालबालिका, अपाङ्ग, विद्यार्थी र अन्य संकटउन्मुख समूहसँग जोखिम सूचना	अल्पकालीन	६		४.३		P४	G५G९G१०G११G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समावेशीता नहुनु, सन्देश बुझ्न कठिन हुने	लक्षित समूहमा पहुँच दर, सामग्रीको अनुकूलन स्तर

	साझेदारी गर्न संचार तथा प्रसारण नीति र कार्यविधि तयार गर्ने।	साझेदारी भएको हुनेछ।													
	आधिकारिक, खुला, भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित विपद् जोखिम सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको स्थापना गर्ने।	सबै तहमा विपद् जोखिम जानकारीको लागि विपद् जोखिम सूचना व्यवस्थापन प्रणाली उपलब्ध भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	२२		४.३		P४	G९ G११G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रविधि अभाव, डाटा अद्यावधिकको चुनौती	GIS प्रणालीको स्थापना संख्या, प्रयोग दर

७.५ आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र स्थापना र सुदृढीकरण	भएका आपत्कालीन कार्य सञ्चालन सुदृढीकरण र नभएका वडामा आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र स्थापना	सबै वडाहरुमा आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र स्थापना र सुद्दढ भएको हुनेछ।	अल्पकालीन	६		७.५		P४	G९ G११G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	समावेशीता नहुनु, सन्देश बुझ्न कठिन हुने	आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र स्थापना भएको संख्या
				२२३	दुई करोड तेइस लाख										

३.२.८ प्राथमिकताका क्षेत्र ८ः विपद् जोखिम हस्तान्तरण र वित्तीय व्यवस्थापन

प्राथमिकताका कार्य

८.१ जोखिम हस्तान्तरण संयन्त्र स्थापना

८.२ सामाजिक सुरक्षा संयन्त्र

८.३ विपद् व्यवस्थापन कोष

८.४ विकास साझेदारहरूलाई सहभागी गराउने

८.५ जोखिम सिर्जनाकर्ताद्वारा भुक्तानी व्यवस्था

तालिका ५१ः प्राथमिकताका क्षेत्र ८ को रणनीतिक उपायहरू

प्राथमिकताका कार्य	रणनीतिक उपाय	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत	अन्तर आबद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	बजेटको स्रोत	चुनौती	सूचक
					प्रदेश योजना	राष्ट्रिय योजना (DRR-NSPA)	राष्ट्रिय योजना (CCRA-NPA)	SFDRR	SDGs						
८.१ जोखिम हस्तान्तरण संयन्त्र स्थापना	सार्वजनिक तथा निजी आवासीय भवनको स्थानीय विपद् जोखिम विमा	विपद् जोखिम बीमा कार्यान्वयनका लागि योजना र कार्यविधि	३ महिना	१५		६.४		P३	G११	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरू,	उच्च	आन्तरिक	कार्यविधि अस्पष्टता, बीमा कम्पनीको सहभागिता कमी	तयार गरिएका कार्यविधि संख्या, कार्यान्वयनमा आएका बीमा योजना संख्या

	योजना तर्जुमा गर्ने	तयार भएको हुने									विकास साझेदार हरु,				
	जलवायुजन्य जोखिम क्षेत्रमा काम गर्नेहरूको जीवन बिमाका साथै जलवायुजन्य जोखिमका कारण क्षति हुन सक्ने सम्पत्तिको पनि बिमा गर्ने	जलवायुजन्य जोखिम क्षेत्रमा काम गर्नेहरूको जीवन बिमा भएको हुनेछ।	२ वर्ष	४५		६.४		P३	G८ G११ G१३	गाउँपालिका	समुदायमा आधारित संस्थाहरू, बीमा कम्पनीहरू, कृषि सहकारी, नेपाल बिमा संघ	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	लक्षित समूह पहिचान, बीमा पहुँचको असमानता	बीमा गरिएका व्यक्तिको संख्या, बीमा दाबीको समाधान दर
	विपद् संकटउन्मुख समूह र	विपद् संकटउन्मुख समूह र	६ महिना	२५		६.४		P३	G१६	गाउँपालिका	राष्ट्रिय तथा अन्तर्रा	उच्च	आन्तरिक स्रोत	समावेशी पहुँचको कमी,	उत्थानशीलता सूचकांक सुधार दर,

	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा संलग्न ब्यक्ति तथा समुदायको जीवन वीमाको व्यवस्था गर्ने।	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा संलग्न ब्यक्ति तथा समुदायको विपद् उत्थानशीलता बृद्धि भएको हुनेछ।									ष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, समुदायमा आधारित संस्थाहरू, बीमा कम्पनीहरू, कृषि सहकारी, नेपाल बिमा संघ		तथा विकास साझेदार	स्रोतको अभाव	सहभागी समुदाय संख्या
	कृषि तथा पशु बीमामा जोखिम हिस्सेदारी बहन गर्ने।	गाउँपालिकामा कृषि व्यवसायले प्रोत्साहन पाउँनेछ।	३ वर्ष	३२		६.४		P३	G८ G१३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बजार पहुँचको अभाव, जलवायुजन्य जोखिम	सुरु गरिएका कृषि व्यवसाय संख्या, उत्पादन वृद्धि दर

	कृषिमा बढदो विपद् (बाढी, खडेरी, वन्यजन्तु) जोखिम र खाद्य असुरक्षाको चुनौतिलाई सम्वोधन गर्न कृषि बीमा, कृषक लाभ कार्यक्रम र खाद्य तथा बिउ भण्डारहरू को स्थापना गर्ने।	कृषि क्षेत्रको विपद् उत्थानशीलता बृद्धि भएको हुनेछ।	३ वर्ष	२२		६.४		P३	G८ G१ ३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स. , विकास साझेदारहरु, समुदायमा आधारित संस्थाहरू, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी, बीमा कम्पनीहरू	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	प्रविधिको पहुँच सीमितता, बीमा तथा राहतको अभाव	उत्थानशील कृषि अभ्यास संख्या, जोखिम न्यूनीकरण दर
	समुदायमा आधारित, योगदानमा आधारित	समुदायमा आधारित विभिन्न स्वरुपमा	२ वर्ष	२२		६.४		P३	G८ G१ ३	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा	बीमा अवधारणाको अपरिचय,	उपलब्ध बीमा योजना संख्या,

	लघु बीमा, पशु बीमा, खेती बीमा प्रोत्साहन गर्ने।	विपद् जोखिम बीमा योजना उपलब्ध भएको हुनेछ।											विकास साझेदार	बीमा कम्पनीको रुचि कमी	लाभग्राहीको सन्तुष्टि दर
	लक्षित वर्ग, लक्षित समुदाय र लक्षित भौगोलिक क्षेत्रको समाजिक सुरक्षाका विभिन्न कार्यक्रमहरूमा पहुँच र लाभग्रहणको स्थितिको समिक्षा गरी यस्तो	समाजिक सुरक्षा कार्यक्रम मार्फत विपद् उत्थानशीलता बृद्धि भएको हुनेछ।	निरन्तर	०		६.४		P३	G१० G११ G१३ G१६	गाउँपालिका			उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	कार्यक्रमको समन्वय चुनौती, बजेट सीमितता	सामाजिक सुरक्षा लाभग्राही संख्या, विपद् सामना क्षमता सुधार दर

	कार्यक्रमलाई विपद् उत्थानशीलतासँग जोड्ने।														
	सार्वजनिक भवनहरू, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी तथा महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरूको विपद् जोखिम बीमा गर्ने र सो कार्यको लागि श्रोत व्यवस्था गर्ने।	विपद् जोखिम बीमा प्रभावकारी भएको हुनेछ।	निरन्तर	२२		६.४		P३	G८ G९ G११ G१३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, समुदायमा आधारि	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बीमा दाबी प्रक्रिया जटिल, निगरानी प्रणालीको अभाव	दाबी समाधान समय दर, बीमा प्रयोग दर
८.२ सामाजिक सुरक्षा संयन्त्र	सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रममा आबद्धहरू	सामाजिक सुरक्षा लाभार्थीहरूलाई विपद्	निरन्तर	०		६.४		P३	G१० G१३	गाउँपालिका	त संस्थाहरू, नेपाल	उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा	मनोवैज्ञानिक सहयोगको	लाभग्राहीको आत्मविश्वास सूचकांक, पुनःस्थापना

	लाई थप सहलियत प्रदान	सामना गर्न थप सहयोग पुग्ने, आत्मविश्वास र पुनउत्थानको क्षमता वृद्धि हुने							G१६		रेडक्रस सोसाईटी, बीमा कम्पनीहरू		विकास साझेदार	अभाव, सेवा पहुँच असमानता	मा संलग्न दर
	कमजोर वर्गको विशेष हेरचाह हुने, सामाजिक संरक्षण सुनिश्चित हुने	महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, गर्भवती/सुत्केरी महिला, दीर्घरोगी, एकल महिला तथा पिछडिएका कमजोर वर्गको विशेष	निरन्तर	०		६.४		P३	G१० G१३ G१६	गाउँपालिका		उच्च	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	पहिचानको चुनौती, सेवा समन्वयको कमी	लक्षित समूहमा सेवा प्राप्त दर, सामाजिक संरक्षण कार्यक्रम संख्या

		हेरचाह हुने, सामाजिक संरक्षण सुनिश्चित हुने													
८.३. विपद् व्यवस्थापन कोष।	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोषको गठन र परिचालन गर्ने।	संघ र प्रदेश सरकारवाट स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोषमा रकम निकासा लिई आफ्नो योगदान समेत थपेर विपद् व्यवस्थापन गरिने।	निरन्तर	०		६.२		P३	G१३	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, समुदायमा आधारित संस्थाह	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	बजेट हस्तान्तरणमा ढिलाइ, समन्वयको अभाव	निकासा भएको रकम, कोषको प्रयोग दर

	जलवायु वित्त र हरित अथर्तन्त्रको प्रश्रयका लागि आवश्यक कोषको गठन र परिचालन गर्ने।	राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय स्तरमा स्थापित जलवायु वित्तको स्थानीय सरकार माफर्त परिचालन हुने।	निरन्तर	०		६.१		P३	G८ G११ G१३	गाउँपालिका	रू, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी, बीमा कम्पनीहरू	मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	वित्त स्रोतको पहुँच कमी, कार्यान्वयनको निगरानी	परिचालित जलवायु वित्त रकम, प्रयोग गरिएका परियोजना संख्या
८.४. विकास साझेदारहरूलाई सहभागी गराउने।	विकास साझेदार परिचालन गनर्का लागि आवश्यक स्थानीय कायर्धको तर्जुमा गर्ने।	विकास साझेदार र विषयगत निकाय तथा गाउँ कार्यपालिकालाई कायर्क्रम साझेदारी गर्न सहज हुने।	१ वर्ष	४		६.२		P३	G१७	गाउँपालिका		मध्यम	आन्तरिक स्रोत तथा विकास साझेदार	साझेदारीको स्पष्टता अभाव, समन्वयको कमी	साझेदारी सम्झौता संख्या, संयुक्त कार्यक्रम सञ्चालन दर

	विकास साझेदारहरू सँग सहकार्य गर्ने।	संघले जारी गरेको विकास सहायता नीति र विकास साझेदार परिचालन निर्देशिका अनुरूप स्थानीय स्तरमा जारी गरेको विकास साझेदार परिचालन कार्यविधि अनुरूप सहकार्य हुने।	निरन्तर	०		६.२		P३	G१७	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., विकास साझेदारहरु, समुदायमा आधारित संस्थाहरू, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी, बीमा	मध्यम	नचाहिने	नीति कार्यान्वयनमा ढिलाइ, स्थानीय कार्यविधिको अभाव	लागू गरिएका कार्यविधि संख्या, सहकार्य गरिएका साझेदार संख्या

८.५. जोखिम सिजर्ना गर्नेले सोको भार बहनगर्नु पर्ने व्यवस्था।	जोखिम निम्त्याउने कार्य गर्ने कुनै व्यक्ति, संघ संस्था, निकाय, आयोजना, गितिविध समेतका सजर्कले सो को कारण उत्पन्न स्थितको भार बहन गर्नुपर्ने प्रावधानको तर्जुमा गर्ने।	जोखिम सजर्कहरू निरूत्साहित हुने।	निरन्तर	०				P३	G१७	गाउँपालिका	कम्पनीहरू	उच्च	नचाहिने	कानुनी प्रावधानको कमजोरी, कार्यान्वयनको कमजोरी	जोखिम सिर्जना गर्ने कार्यको संख्या, कारबाही/नियन्त्रण गरिएका घटना संख्या
				१८७	एक करोड सतासी लाख										

परिच्छेद-४

बजेटको विनियोजन र विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण

४.१ स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि लगानीको न्यूनतम लक्ष्य

४.१.१ सरोकारवाला निकायसँग समन्वय

१. सुनिलस्मृति गाउँपालिकाले सम्बन्धित संघीय निकाय, लुम्बिनी प्रदेश सरकार, तथा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, रोल्पा सँग सम्पर्क, समन्वय, तथा सहकार्य गरी LDCRF कार्यान्वयन गराउनेछ।

२. गाउँपालिकाले नेपाल सरकारको प्रचलित वैदेशिक सहायता परिचालन नीतिका प्रावधानहरूसँग तादात्म्यता हुने गरी विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलताका लागि "वैदेशिक सहायता परिचालन निर्देशिका, २०७७" तथा प्रचलित कानुनअनुसार विकास साझेदारहरूसँग सहयोग परिचालन गर्नेछ।

३. गाउँपालिकाले मानवीय क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्र संघीय निकाय, गैरसरकारी तथा सामाजिक संघ संस्था, निजी क्षेत्र, व्यावसायिक प्रतिष्ठान, प्राज्ञिक निकाय, स्वयंसेवक लगायत संगठित संस्था तथा समुहहरूबाट मानवीय सहायता परिचालन गरी LDCRF मा उल्लिखित प्राथमिक कार्य र क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन गराउनेछ।

४. सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा क्रियाशील सम्बन्धित संघीय निकाय, लुम्बिनी प्रदेश सरकार, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति (रोल्पा), मानवीय क्षेत्रमा कार्यरत सामाजिक संघ संस्था, निजी क्षेत्र, व्यावसायिक प्रतिष्ठान, प्राज्ञिक निकाय, नागरिक समाज, समुदाय, स्वयंसेवक लगायत सामाजिक तथा संगठित संघ संस्थाहरूबाट कुनै विकास, निर्माण वा सार्वजनिक सेवाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दा यस LDCRF मा उल्लिखित प्राथमिक कार्य र क्रियाकलापहरूलाई आत्मसात गरी कार्यान्वयन गरिने अपेक्षा गरिएको छ।

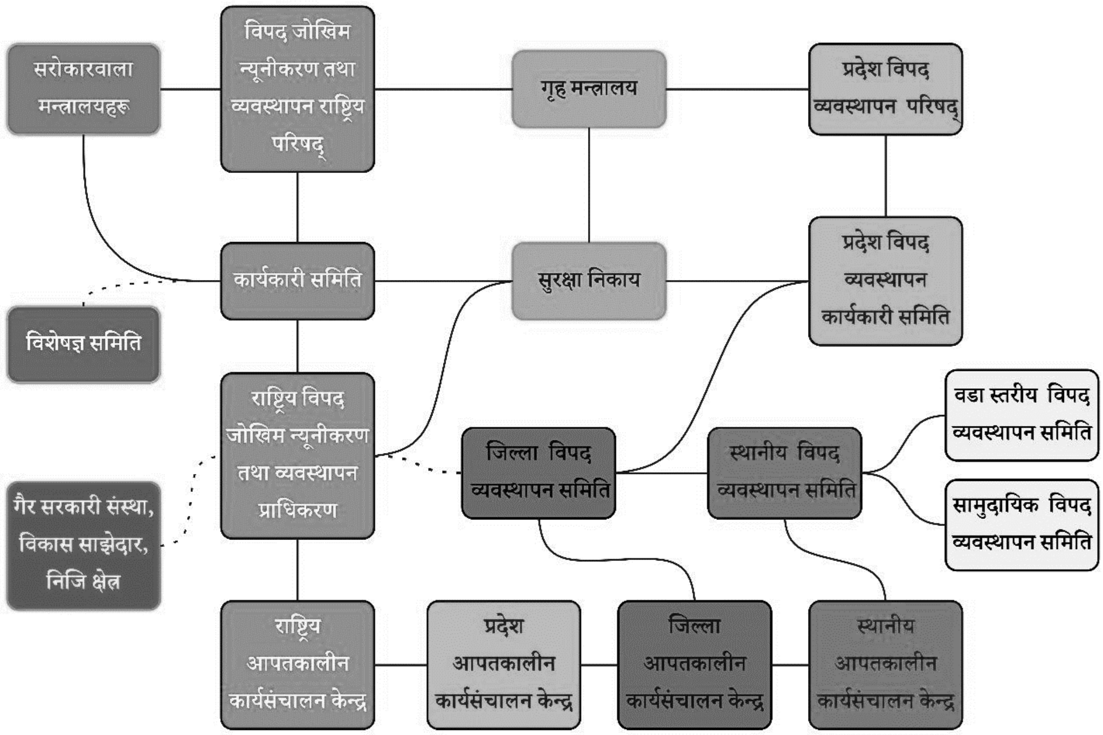

चित्र नं २०: विपद् व्यवस्थापनको संस्थागत संरचना (विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ बाट अद्यावधिक)

यसका साथै विपद्को समयमा गाउँपालिकाले छिमेकी पालिकाहरूसँग सहयोग आदानप्रदान गर्नेछ, विशेषगरी भूकम्प, पहिरो, बाढी र आगलागी जस्ता घटनामा प्रतिकार्यका लागि एम्बुलेन्स तथा अत्यावश्यक मानवीय सहायता आदानप्रदान गर्नु पर्नेछ, जसका लागि आवश्यक लिखित समझदारी तथा सम्झौता गरिनेछ। जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति साथै विभिन्न निकायसँगको सहयोग र समन्वयलाई थप मजबुत बनाइनेछ। यस पालिकाको छिमेकी नगरपालिका, गाउँपालिका तथा जिल्ला समन्वय समिति जस्ता सरकारी निकायहरूसँग राम्रो सम्बन्ध रहेकोले विकासात्मक तथा विपद् प्रतिकार्यका क्रियाकलाप सञ्चालनमा सहज समन्वय हुँदै आएको छ। यस गाउँपालिकामा विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था (गै.स.स.)सँग समेत राम्रो सम्बन्ध कायम गरिएको छ, जसअन्तर्गत हाल यस पालिका क्षेत्रमा सहयोगी हातहरुको समूह (सहास) , आइएनएफ नेपाल, रुडास नेपाल, DECOS, NFCC, गरिबी निवारण संस्था, मनघा विजय महिला समूह, विजय लघुवित्त संस्था, निर्धन उत्थान लघुवित्त संस्था, नेपाल रेडक्रस, वन उपभोक्ता समिति लगायतका संस्थाहरू कार्यरत रहेका छन्।

यस गाउँपालिकामा काम गर्ने विभिन्न संघसंस्था तथा तिनको कार्यक्षेत्र सामुहिक छलफल तथा गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरणबाट संकलन गरिएको छ, जसको विवरण तलको तालिका ६७ मा दिइएको छ।

तालिका ५२: पालिकामा कार्यरत संघसंस्था तथा तिनीहरुले प्रदान गर्ने सेवा

क्र.सं.	निकाय	विषयगत क्षेत्र	कार्य क्षेत्र	प्रदान गर्ने सेवा
२	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, सुलिचौर उपशाखा	स्वास्थ्य, विपद् व्यवस्थापन	गाउँपालिका	प्राथमिक उपचार, खोज तथा उद्धार, राहत वितरण, रक्तदान सेवा, विपद् पूर्वतयारी तथा समुदायमा स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धिमा कार्य गर्दछ।
३	इलाका प्रहरी कार्यालय, सुलिचौर	सुरक्षा, सूचना तथा खोज उद्धार	गाउँपालिका	शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने, विपद्का बेला खोज तथा उद्धार, जनधनको सुरक्षा, आपतकालीन व्यवस्थापन तथा सुरक्षा समन्वयमा प्रमुख भूमिका निर्वाह गर्दछ।
४	बहुक्षेत्रीय पोषण शाखा	स्वास्थ्य तथा पोषण	गाउँपालिका	आमा तथा बाल पोषण प्रवर्द्धन, कुपोषण न्यूनीकरण, पोषणसम्बन्धी सचेतना तथा बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रमको समन्वय र कार्यान्वयन गर्दछ।

५	नेपाल पत्रकार महासंघ	सञ्चार तथा खोज	गाउँपालिका	विपद्सम्बन्धी सूचना तथा सन्देश प्रवाह, जनचेतना अभिवृद्धि, सञ्चार समन्वय तथा सही सूचना सम्प्रेषणमा सहयोग पुऱ्याउँछ।
६	जिल्ला उद्योग वाणिज्य संघ, रोल्पा	राहत तथा खाद्य	गाउँपालिका	निजी क्षेत्रको समन्वय, बजार तथा आपूर्ति व्यवस्थापन, राहत सामग्रीको व्यवस्थापन तथा विपद्पछिको आर्थिक पुनर्स्थापनामा सहयोग गर्दछ।
७	गैसस महासंघ, रोल्पा शाखा	समन्वय तथा खोज	गाउँपालिका	गैरसरकारी संस्थाबीच समन्वय, स्रोत परिचालन, क्षमता विकास तथा विपद् व्यवस्थापन र सामुदायिक विकासमा सहकार्य गर्दछ।
८	रुडास नेपाल, रोल्पा	जलवायु परिवर्तन	गाउँपालिका	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, वातावरण संरक्षण, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा समुदायको उत्थानशीलता अभिवृद्धिमा कार्यरत छ।
९	NFCC	प्रजनन स्वास्थ्य	गाउँपालिका	प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन, मातृ तथा नवजात स्वास्थ्य सेवा, किशोरकिशोरी यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र स्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्दछ।
१०	साहस नेपाल	मानसिक स्वास्थ्य, जलवायु परिवर्तन, कृषि, शिक्षा	गाउँपालिका	मानसिक स्वास्थ्य तथा मनोसामाजिक सहयोग, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, दिगो कृषि, शिक्षा, जीविकोपार्जन तथा सामुदायिक सशक्तीकरणका क्षेत्रमा कार्य गर्दछ।
११	INF	खानेपानी तथा जलवायु परिवर्तन	गाउँपालिका	स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ, अपाङ्गता समावेशीकरण, जलवायु उत्थानशीलता तथा समावेशी सामुदायिक विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्दछ।
१२	DECOS	स्वास्थ्य, जलवायु परिवर्तन	गाउँपालिका	स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण, वातावरण संरक्षण, समुदायको क्षमता विकास तथा स्थानीय विकासका क्षेत्रमा सहयोग पुऱ्याउँछ।

स्रोतः DPRP, २०८१, सुनिलस्मृति गाउँपालिका

तालिका ५३: विषयगत अवधारणात्मक क्षेत्रका कार्य गर्ने निकायहरू

क.सं.	**विषयगत क्षेत्र**	**सदस्य संस्था**	**सम्पर्क व्यक्तिको नाम र पद**	**सम्पर्क विवरण**

१	समन्वय, सूचना तथा खोज, उद्धार	विपद् व्यवस्थापन शाखा	दुयोर्धन महरा	९८५७८२२६८९
२	खाद्य, कृषि, पशु तथा पोषण	कृषि शाखा	शाखा प्रमुख	९८५७८२४८२१
३	आश्रयस्थल, बन्दोबस्ती तथा गैरखाद्य सामग्री	पूर्वाधार शाखा	इ. अर्जुन श्रेष्ठ (प्रमुख)	९८६५७२७०७२
४	स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ	स्वास्थ्य शाखा	मोतिम आलम (प्रमुख)	९८६६९२२१६१
५	आपतकालीन शिक्षा तथा सर्वेक्षण	शिक्षा शाखा	यादव के.सी. (प्रमुख)	९८४७९६२३२८
६	आपतकालीन संरक्षण तथा सामाजिक सुरक्षा	महिला तथा बालबालिका शाखा	भगवती बुढा (प्रमुख)	९८४१७७२९८४
७	शीघ्र पुनर्लाभ	विपद् व्यवस्थापन शाखा	भुपेन्द्र खड्का	९८६८६००२१२

स्रोतः DPRP, २०८१, सुनिलस्मृति गाउँपालिका

४.१.२ स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन लगानी बजेट

- गाउँपालिकाको वार्षिक बजेटबाट विपद् व्यवस्थापन कोषमा जम्मा गर्नेगरी स्वीकृत रकम
- स्थानीय विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको वार्षिक बजेटको कम्तिमा ५% बजेट विनियोजन
- प्रदेश सरकारबाट विपद् व्यवस्थापनका लागि प्राप्त रकम
- नेपाल सरकारबाट विपद् व्यवस्थापनका लागि प्राप्त रकम
- स्वदेशी कुनै सङ्घ संस्था वा व्यक्तिबाट दान दातव्य वा उपहार स्वरुप प्राप्त रकम
- स्थानीय तहमा काम गर्ने गै.स.स.
- अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम

४.२ आवधिक र वार्षिक विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरणको योजना

४.२.१ विपद् व्यवस्थापन कोष

१. सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन २०७५ तथा नियम अनुसार स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना गरिएको छ। उक्त कोषको परिचालन गर्दा यस LDCRF मा स्पष्ट गरिएको प्राथमिक कार्य तथा क्रियाकलापलाई प्राथमिकतामा राखी कार्यान्वयन गरिनेछ।

२. सुनिलस्मृति गाउँपालिकाबाट सञ्चालित स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोषको सञ्चालन गर्दा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन कोष रोल्पासँग समन्वय तथा सहकार्य गरिनेछ। संघले सञ्चालन गरेको केन्द्रीय विपद् व्यवस्थापन कोष तथा प्रदेश सरकारद्वारा सञ्चालित प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कोषबाट आवश्यक रकमको निकासा लिन संघले जारी गरेको विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७८ अनुसार गाउँपालिकाले पहल गर्नेछ।

३. स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोषमा सङ्कलित रकम LDCRF मा उल्लेखित प्राथमिक कार्यहरू बाहेक विपद् तथा जलवायु जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्लाभ तथा पुनःस्थापना जस्ता कार्यहरूमा परिचालन गरिनेछ।

४.२.२ आवधिक/वार्षिक बजेटमा मूलप्रवाहीकरण

१. LDCRF मा स्पष्ट गरिएको प्राथमिक कार्य तथा क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्न गाउँपालिकाको दीर्घकालीन, आवधिक, वार्षिक तथा चालू योजनाको तर्जुमा गर्दा कार्यढाँचाका प्रावधानहरू सबै योजनामा एकीकृत गरी तर्जुमा गरिनेछ।

२. सुनिलस्मृति गाउँपालिकाले वार्षिक नीति, योजना, बजेट तथा कार्यक्रम बनाउँदा LDCRF मा उल्लिखित प्राथमिक कार्य तथा क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकताका साथ समावेश गरी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पुँजी तथा स्रोत सुनिश्चित गर्न पहल गर्नेछ।

३. माथि "२" मा उल्लिखित प्रावधानको कार्यान्वयन गर्दा सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा अवस्थित मानवीय क्षेत्रमा क्रियाशील राष्ट्र संघीय निकायहरू, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, व्यावसायिक प्रतिष्ठान, प्राज्ञिक निकाय, नागरिक समाज, स्वयंसेवकहरू तथा स्थानीय सामाजिक तथा संगठित संस्था तथा समूहहरूलाई कार्यान्वयनको लागि परिचालन गरिनेछ।

४. LDCRF मा प्राथमिकीकरण गरिएका उपायलाई स्थानीय तहको आवधिक/वार्षिक विकास बजेटमा क्षेत्रगत कार्यक्रम खुलाई मूलप्रवाहीकरण गरिएको तालिकामा देखाउनु पर्दछ।

तालिका ५४: आवधिक/वार्षिक बजेटमा मूलप्रवाहीकरण खाका

क्र. सं.	क्षेत्र	उपक्षेत्र	स्रोत	योजना तथा कार्यक्रम	बजेट	वडा नं.
१	आर्थिक विकास क्षेत्र	कृषि	....	....	....	....
		पर्यटन	....	....	....	....
		लघु तथा घरेलु उद्योग		हस्तकला, सिलाई-बुनाई, खाद्य प्रशोधन, जडीबुटी उत्पादन र मूल्य अभिवृद्धि	....	....
		सहकारी तथा उद्यमशीलता प्रवर्द्धन		युवा अपाङ्ग तथा महिला लक्षित उद्यम विकास, सहकारी संस्थाको सुदृढीकरण, वित्तीय पहुँच	....	....
		ऊर्जा उत्पादन तथा व्यवस्थापन		साना जलविद्युत्, सौर्य ऊर्जा, बायोग्यास परियोजना	....	....
		वन तथा जडीबुटी व्यवस्थापन		सामुदायिक वनबाट आय आर्जन, जडीबुटी संकलन, प्रशोधन र निर्यात	....	....
		बजार पूर्वाधार निर्माण		कृषि तथा औद्योगिक उत्पादनको बिक्रीका लागि बजार, गोदाम, यातायात सुविधा	....	....
२	सामाजिक विकास क्षेत्र	स्वास्थ्य तथा पोषण	....	....	....	....
		खानेपानी तथा सरसफाई	....	....	....	....
		शिक्षा विकास				
		संस्कृति, भाषा र सम्पदा संरक्षण	....	....	....	....

		लैङ्गिक समानता समावेशीता तथा सामाजिक सुरक्षा	....	....	....	....
		युवा बालबालिका तथा किशाोरी लक्षित कार्यक्रम	....	....	....	....
३	पूर्वाधार विकास क्षेत्र	बस्ती विकास, आवास	....	आवास र बस्तीहरूको पुनर्संरचना र पुनर्निर्माणका योजना तथा कार्यक्रम	....	....
		सडक तथा यातायात	....	ग्रामीण सडक निर्माण, पुल, ट्र्याक सुधार, यातायात पहुँच विस्तार	....	....
		खानेपानी तथा सरसफाइ ऊर्जा पूर्वाधार	....	सुरक्षित खानेपानी स्रोत संरक्षण, वितरण प्रणाली, शौचालय निर्माण, फोहोर व्यवस्थापन	....	....
		शिक्षा पूर्वाधार	....	विद्यालय भवन निर्माण, पुस्तकालय, प्रयोगशाला, बालमैत्री कक्षा कोठा	....	....
		स्वास्थ्य पूर्वाधार	....	स्वास्थ्य चौकी, अस्पताल, औषधि गोदाम, एम्बुलेन्स सेवा	....	....
		सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	....	इन्टरनेट पहुँच, डिजिटल सेवा केन्द्र, रेडियो/टीभी टावर	....	....
		कृषि तथा पशुपालन पूर्वाधार	....	सिंचाइ प्रणाली, गोदाम, चिस्यान केन्द्र, पशुसेवा भवन	....	....
		बजार तथा व्यापारिक संरचना	....	स्थानीय बजार निर्माण, गोदाम, व्यापारिक भवन, होमस्टे पूर्वाधार	....	....

		संस्कृति तथा पर्यटन पूर्वाधार	....	धार्मिक स्थल संरक्षण, पर्यटक मार्ग, होमस्टे, स्वागत केन्द्र	....	....
		प्राकृतिक विपद् व्यवस्थापन पूर्वाधार	....	सुरक्षित आश्रय स्थल नदी नियन्त्रण संरचना (ग्याबियन पर्खाल वनस्पति र सतह निकास प्रणालीद्वारा पहिरो न्यूनीकरण) विपद् सूचना केन्द्र	....	....
४	वन तथा वातावरण क्षेत्र	वन तथा हरियाली	....	....	....	....
		वातावरण व्यवस्थापन	....	....	....	....
		....	....	....	....	....
५	संस्थागत विकास क्षेत्र	नीति, कानुन तथा सुशासन	....	....	....	....
		संरचना तथा सेवा प्रवाह	....	....	....	....
		विद्युतीय सुशासन कार्यक्रम	....	....	....	....

परिच्छेद-५

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

५.१ कार्यान्वयन कार्ययोजना

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७५ का प्रावधानका साथै यस LDCRF मा परिलक्षित प्राथमिक क्षेत्र र तिनका कार्यहरूको कार्यान्वयनका लागि सूचीकृत रणनीतिक उपायहरू अवलम्बन गरी तोकिएको समयसीमा भित्र अपेक्षित प्रतिफल हासिल गर्न गाउँपालिकाले आफ्ना विषयगत क्षेत्र तथा शाखामार्फत कार्यढाँचा कार्यान्वयनका लागि नेतृत्व गर्ने र आवश्यक समन्वय गर्नेछ।

गाउँपालिकाभित्र क्रियाशिल सरकारी निकायहरूले आ-आफ्ना वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दा यो कार्यढाँचाको प्रावधानलाई आधार मानी कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नेछन्। गाउँपालिकाको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोषको परिचालन गर्दा यस कार्यढाँचाको कार्यान्वयनलाई प्राथमिकतामा राखिनेछ। यस कार्यढाँचा कार्यान्वयनका लागि सङ्घ र प्रदेश सरकारको आवश्यक सहयोग लिइनेछ र यस क्रममा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिसँग पनि आवश्यक सहयोग र सहकार्यका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ। पालिकामा कार्यरत मानवीय क्षेत्रमा क्रियाशिल विकास साझेदार, गैरसरकारी संघसंस्था, सामुदायिक संघसंस्था, निजी क्षेत्र, व्यावसायिक प्रतिष्ठान, प्राज्ञिक निकाय, स्वयंसेवक, समुदाय र नागरिक समाजको सहयोग तथा सहभागितामा यो कार्यढाँचा कार्यान्वयन गरिनेछ। कार्यढाँचा कार्यान्वयन गर्न स्थानीयको क्षमता विकास गरी स्थानीय स्रोत-साधनको अधिकतम उपयोग गरिनेछ, साथै महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्ग, दीर्घरोगी, गर्भवती र सुत्केरी महिलाको विद्यमान स्थिति र लैङ्गिक संवेदनशीलतालाई विशेष ध्यान दिइनेछ। पालिकाको दीर्घकालीन, आवधिक, वार्षिक र चालु योजनामार्फत यस कार्यढाँचाका प्राथमिक कार्य सञ्चालन गर्दा हरित अर्थतन्त्र प्रवर्द्धन तथा गैरसरकारी क्षेत्रसँग कार्यक्रम साझेदारी जस्ता मोडेल अपनाई कार्यान्वयन गरिनेछ। यससँगै, पालिकाले विद्यमान नीतिगत प्रावधानको पुनरावलोकन गरी कार्यढाँचा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड तर्जुमा गरेर लागू गरिनेछ।

तालिका ५५: कार्यढाँचा कार्यान्वयन कार्ययोजनाको ढाँचा

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा							
१	टनेल खेतिको लागि टनेल वितरण तथा थोपा सिंचाई क्रियाकलाप (गन्धर्ववस्ती, उलिखोला, ओम्पा, इमिले,रुइनीबाङ-केरावारी, घोरलंङ, टिसल, धन्चौर,	वितरण गरिएका टनेलको संख्या, सिंचित क्षेत्रफल (हेक्टर), लाभान्वित किसान संख्या	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
	सुलिचौर, कवालीगाउँ,किमचौर, स्यालाटोल, पातिहाल्ने, सुल्सीबांङ, पाटिखोला, आठ्बिसे, धाराखर्क, तिजुफेद, र फुल्धारा)						
२	कृषि उपज संकलन केन्द्र तथा बजार सूचना केन्द्र स्थापना	स्थापना गरिएका केन्द्र संख्या, संकलित उपजको मात्रा (टन), सूचना प्रवाहको आवृत्ति	१०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र
३	उन्नत बिउ बिजन वितरण (तरकारी खेती)	वितरण गरिएका बिउको मात्रा (किलो), लाभान्वित किसान संख्या, उत्पादन वृद्धि (%)	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र
४	कृषि औजार हाते ट्रयाक्टर, थ्रेसर वितरण	वितरण गरिएका औजार संख्या, प्रयोगकर्ताको संख्या, श्रम बचत दर (%)	४०	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
५	एकिकृत शत्रु जिव व्यवस्थापन पाठशाला तथा जैविक विषादी तथा मल बनाउने तालिम र सामग्री वितरण	पाठशाला संख्या, तालिम प्राप्त किसान संख्या, जैविक विधिको प्रयोग दर (%)	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र
६	फलफूल स्रोत नर्सरी स्थापना तथा बेर्ना वितरण	स्थापना गरिएका नर्सरी संख्या, वितरण गरिएका बेर्ना संख्या,	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८४	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
		रोपिएको क्षेत्रफल					
७	सामुदायिक बीउ भण्डारण केन्द्र निर्माण	निर्माण गरिएका केन्द्र संख्या, भण्डारण क्षमता (किलो), प्रयोगकर्ताको संख्या	८	गाउँपालिका	२०८४	२०८६	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र
८	रस्टिक स्टोर निर्माण	निर्माण गरिएका स्टोर संख्या, भण्डारण क्षमता, प्रयोगकर्ताको संख्या	२५	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र
९	अदुवा तथा बेसर प्रसोधन केन्द्र स्थापना	स्थापना गरिएका केन्द्र संख्या, प्रसोधित उत्पादन मात्रा (किलो), लाभान्वित किसान संख्या	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र
१०	डालेघाँस, भुइँघास नर्सरी स्थापना तथा वितरण	स्थापना गरिएका नर्सरी संख्या, वितरण गरिएका बिरुवा संख्या, रोपिएको क्षेत्रफल	२	गाउँपालिका	२०८४	२०८४	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
११	रैथाने बालीको संरक्षणको लागि जनचेतना तथा जिन बैंक स्थापना	जनचेतना कार्यक्रम संख्या, स्थापना गरिएका जिन बैंक संख्या, संकलित जात संख्या	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८४	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
१२	फलफुल खेति तालिम र फलफूल + घाँस + बाली प्रणाली, contour plantation, mulching, drought-tolerant स्थानीय बाली, मिश्रित खेती, crop diversification, जैविक मल, संरक्षण कृषि, स्थानीय बीउ संरक्षण	तालिम संख्या, सहभागी किसान संख्या	३	गाउँपालिका	२०८४	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
१३	मौरीपालनको लागि शिपमुलक तालिम तथा घार वितरण	तालिम संख्या, सहभागी संख्या, नयाँ माहुरी पालन शुरु गर्ने किसान संख्या	८	गाउँपालिका	२०८५	२०८६	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
१४	माटो परीक्षण (रैथाने बाली उत्पादनको लागि)	परीक्षण गरिएका नमूना संख्या	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८६	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
१५	नश्ल सुधार कार्यक्रम बोका वितरण, राँगा वितरण	वितरण गरिएका बोकाको संख्या, लाभान्वित किसान संख्या	२२	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., पशु सेवा केन्द्र, प्रदेश सरकार
१६	कृषि तथा पशु बिमा कार्यक्रम	बीमा गरिएका किसान/पशु संख्या, दाबी भुक्तानी दर (%)	२४	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
१७	पशु स्वास्थ्य शिविर संचालन	शिविर संख्या, उपचार गरिएका पशु संख्या	५	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., पशु सेवा

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
							केन्द्र, प्रदेश सरकार
१८	कुटानी, पिसानी तथा पेलानी मिल स्थापना तथा आधुनिक घट्ट स्थापना	स्थापना गरिएका मिल संख्या, दैनिक सेवा लिने परिवार संख्या	२५	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
१९	पशुपालन तथा आहारा ब्यबस्थापन तालिम	तालिम संख्या, सहभागी संख्या, सुधारिएको आहार प्रयोग दर (%)	१०	गाउँपालिका	२०८३	२०८४	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
२०	गोठ, भकारो तथा गोठेमल सुधार कार्यक्रम संचालन सहयोग	सुधार गरिएका संरचना संख्या, लाभान्वित परिवार संख्या	२२	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., पशु सेवा केन्द्र, प्रदेश सरकार
२१	सुनिलस्मृति चिउरी पकेट क्षेत्र कार्यक्रम	पकेट क्षेत्र संख्या, उत्पादन वृद्धि दर (%), सहभागी किसान संख्या	१५	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
२२	उन्नत पशुपालनको लागि मिनरल ब्लक सहयोग	वितरण गरिएका मिनरल ब्लक संख्या, प्रयोगकर्ताको संख्या, पशु स्वास्थ्य सुधार दर (%)	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८६	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., पशु सेवा केन्द्र, प्रदेश सरकार
२३	कृषि औजार ग्राहक सेवा केन्द्र स्थापना	स्थापना गरिएका केन्द्र संख्या, सेवा लिने किसान संख्या	११	गाउँपालिका	२०८५	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
२४	मसला बाली विकास कार्यक्रम	रोपिएको क्षेत्रफल, उत्पादन मात्रा, सहभागी किसान संख्या	३	गाउँपालिका	२०८५	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
२५	डेरी ब्यबसाय संचालन	सञ्चालनमा आएका डेरी संख्या, दूध उत्पादन मात्रा, लाभान्वित किसान संख्या	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
२६	डिपिंङ्ग ट्यांकी निर्माण	निर्माण गरिएका ट्यांकी संख्या, प्रयोगकर्ताको संख्या, पशु रोग नियन्त्रण दर	१२	गाउँपालिका	२०८४	२०८६	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार
वन जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण							
१	सामुदायिक बनहरुमा पुन भरण तथा अग्नि नियन्त्रण पोखरी निर्माण (recharge pond, पोखरी पुनर्स्थापना, recharge trench, मुहान वरिपरि संरक्षण क्षेत्र, वर्षाको पानी संकलन)	निर्माण गरिएका पोखरी संख्या	३५	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
२	सामुदायिक वनमा अग्निरेखा निर्माण गर्ने	निर्मित अग्निरेखा लम्बाइ (कि.मि.), आगलागी नियन्त्रण दर (%)	१४	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
३	डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धि सामग्री वितरण	वितरण गरिएका सामग्रीको संख्या, डढेलो नियन्त्रणको प्रभाव दर (%)	१३	गाउँपालिका	२०८४	२०८४	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
४	झाडी सरसफाई कार्यक्रम (सबै सामुदायिक वनमा)	सरसफाई गरिएका वन क्षेत्र संख्या, क्षेत्रफल (हेक्टर), सहभागी समूह संख्या	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
५	गजुल र अरेश लेकमा बन्यजन्तुको लागि पानी पोखरी निर्माण	निर्मित पोखरी संख्या	३	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
६	कृषि वन नर्सरी स्थापना गरि बिरुवा उत्पादन	स्थापना गरिएका नर्सरी संख्या, उत्पादन गरिएका बिरुवा संख्या, वितरण गरिएका बिरुवा संख्या	१३	गाउँपालिका	२०८४	२०८४	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
९	पानीको मुहान संरक्षण सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	सञ्चालित कार्यक्रम संख्या, सहभागी संख्या, संरक्षण गरिएका मुहान संख्या	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
१०	चरिचरण रोकथाम तथा नियन्त्रण कार्यक्रम	नियन्त्रित चरिचरण क्षेत्र संख्या, सहभागी समुदाय संख्या	३	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
११	सुनिलस्मृति एकिकृत जलाधार ब्यबस्थापन योजना निर्माण	तयार गरिएका योजना संख्या, कार्यान्वयन गरिएका गतिविधि संख्या	१७	गाउँपालिका	२०८४	२०८४	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
१२	सामुदायिक वनहरुमा आकासे पानी पुनःभरण निम्ति trenches/खाडल निर्माण	निर्मित trenches संख्या, लाभान्वित वन क्षेत्र संख्या	१६	गाउँपालिका	२०८५	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
१३	मानब बन्यजन्तु द्वन्द सम्बन्धि अभिमुखीकरण कार्यक्रम	सञ्चालित अभिमुखीकरण संख्या, सहभागी संख्या, द्वन्द न्यूनीकरण दर (%)	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
१४	उपल्लो तटीय र तल्लो तटीय समुदाय बीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम र मुहानको माथिल्लो catchment मा वृक्षरोपण, infiltration trench, contour bund, चरिचरन नियन्त्रण	सञ्चालित अन्तरक्रिया कार्यक्रम संख्या, सहभागी समुदाय संख्या	२	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
१५	जोखिमयुक्त सुक्ष्म जलाधार क्षेत्र पहिचान गरि संरक्षण योजना तयारी तथा कार्यान्वयन (पहिरोको माथिल्लो भाग र भिरालो क्षेत्रमा घाँस, बाँस, अम्रिसो, नेपियर तथा स्थानीय प्रजाति रोपण; contour hedgerow; bio-engineering)	पहिचान गरिएका क्षेत्र संख्या, तयार गरिएका योजना संख्या	१२	गाउँपालिका	२०८५	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
१६	पालिका भित्र रहेका कुवा संरक्षण	संरक्षण गरिएका कुवा संख्या, लाभान्वित घरधुरी संख्या	५	गाउँपालिका	२०८४	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
१७	सामुदायिक वनहरुको खाली ठाउँमा वृक्षारोपण कार्यक्रम	वृक्षारोपण गरिएका क्षेत्रफल (हेक्टर), रोपिएका बिरुवा संख्या, जीवित बिरुवा दर (%)	५	गाउँपालिका	२०८६	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., डिभिजन वन कार्यालय, फेकोफन, प्रदेश सरकार
जलस्रोत तथा उर्जा							
१	आधुनिक घट्ट निर्माण	निर्माण गरिएका घट्टको संख्या, सेवा लिने परिवार संख्या,	९	गाउँपालिका	२०८४	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार
२	घोडागाउँ र खुंग्री (हरिगाउँ) बस्ती खानेपानी योजना मुहान संरक्षण तथा वृक्षारोपण	संरक्षण गरिएका मुहान संख्या, वृक्षारोपण गरिएका बिरुवा	१०	गाउँपालिका	२०८४	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
		संख्या, लाभान्वित घरधुरी संख्या					
३	मिझिम (तल्लो खानी, मुहान, आपचौर, पधेरो, सान्ने), गजुल र काभ्रा बस्ती खानेपानी योजना पानी शुद्धीकरण प्लान्ट स्थापना	लाभान्वित जनसंख्या संख्या	१५	गाउँपालिका	२०८४	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार
४	टेवांङ (सुरासीवाङ, बासपानी, बाहुनगाडे, लाप्चे, छिरेना मुहान) र अरेस (ठुलोगाउँ, चिलिते, फूलधारा, अफले) बस्ती खानेपानी योजना मुहान संरक्षण	संरक्षण गरिएका मुहान संख्या, पानी लाभान्वित घरधुरी संख्या	१०	गाउँपालिका	२०८४	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार
५	सुधारिएको चुलो निर्माण सम्बन्धि तालिम तथा सामग्री सहयोग	तालिम प्राप्त परिवार संख्या, वितरण गरिएका चुलो संख्या	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार
६	सोलार बत्ति वितरण	वितरण गरिएका सोलार बत्ति संख्या, लाभान्वित घरधुरी संख्या	२२	गाउँपालिका	२०८४	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार
७	लघु जलबिद्युत स्तरउन्नति योजना	विद्युत उत्पादन क्षमता (kW), लाभान्वित घरधुरी संख्या	१०	गाउँपालिका	२०८४	२०८४	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार
स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई							
१	सडक-संजाल नजोडिएको टोलहरुमा स्टेचर सहयोग	स्ट्रेचर संख्या	१	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
२	स्वास्थ्य चौकीबाट निस्कने फोहोर ब्यबस्थापन	फोहोर व्यवस्थापन डसबिन संख्या	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार
३	प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम	सञ्चालित कार्यक्रम संख्या, सहभागी महिला/पुरुष संख्या	१	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार
४	स्वास्थ्य चौकी भवनमा वायारिंग र अर्थिंग	वायारिंग सुधार गरिएका भवन संख्या	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८६	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार
५	जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	सेवा प्राप्त जेष्ठ नागरिक संख्या, सञ्चालन गरिएका शिविर संख्या	५	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार
६	फोहोरमैला बर्गिकरण तथा ब्यबस्थापन गर्न सामग्री वितरण	वितरण गरिएका सामग्री संख्या (डस्टबिन, झोला आदि), प्रयोगकर्ताको संख्या	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार
७	स्वास्थ्य चौकीमा औषधि सहयोग	सहयोग प्राप्त औषधिको प्रकार संख्या, औषधि उपलब्धता, सेवा लिने बिरामी संख्या	१२	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार, जिल्ला अस्पताल, स्वास्थ्य कार्यालय
८	गाउँ टोलमा फोहोर सङ्कलन गर्न खाल्डो बनाउने तथा डोको वितरण	निर्मित खाल्डो संख्या, वितरण गरिएका डोको संख्या	३	गाउँपालिका	२०८५	२०८६	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
स्थानिय ग्रामिण बस्ती							
१	तेवाङ अरेस, गजुलकोट, काभ्रा क्षेत्रमा बाटो मर्मत तथा निर्माण (सडकको कटान क्षेत्रमा घाँस/झाडी रोपण, vegetated drain, check dam, gabion सँग वनस्पति संयोजन	मर्मत/निर्माण गरिएका सडकको लम्बाइ (कि.मि.)	५०	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., DOLI, प्रदेश सरकार
२	सुनिलस्मृति धनचौर-अरेस सडक मर्मत	मर्मत गरिएका सडकको लम्बाइ (कि.मि.)	१५	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., पूर्वाधार विकास कार्यालय, सडक डिभिजन कार्यालय, प्रदेश सरकार
३	खरको छाना लाई सबलीकरण कार्यक्रम	सबलीकरण गरिएका घर संख्या, लाभान्वित परिवार संख्या	३	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., पूर्वाधार विकास कार्यालय, सडक डिभिजन कार्यालय, प्रदेश सरकार
४	स्थानिय सडक छेउहरुमा वृक्षारोपण कार्यक्रम	वृक्षारोपण गरिएका बिरुवा संख्या, रोपिएको लम्बाइ (कि.मि.)	६	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., पूर्वाधार विकास कार्यालय, सडक डिभिजन कार्यालय, प्रदेश सरकार
५	ढल निकास योजना सुलिचौर	निर्मित ढल निकास संरचना संख्या,	१०	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
		लाभान्वित घरधुरी संख्या					गै.स.स., LIDPO, प्रदेश सरकार
६	घोरेटो बाटो निर्माण	निर्मित घोरेटो बाटो लम्बाइ (कि.मि.)	५	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., LIDPO, प्रदेश सरकार
७	बिद्यालय जाने घोरेटो बाटो निर्माण	निर्मित बाटो लम्बाइ (कि.मि.)	२३	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., LIDPO, प्रदेश सरकार
८	गजुलकोट घोरेटो बाटो निर्माण	निर्मित बाटो लम्बाइ (कि.मि.)	३	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., LIDPO, प्रदेश सरकार
९	घोडागाउँ घोरेटो बाटो निर्माण	निर्मित बाटो लम्बाइ (कि.मि.)	५	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., LIDPO, प्रदेश सरकार
१०	सुलिचौर र खुंग्री ढल निकास योजना	निर्मित ढल संरचना संख्या	३०	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., LIDPO, प्रदेश सरकार
११	काभ्रा घोरेटो बाटो निर्माण	निर्मित बाटो लम्बाइ (कि.मि.)	४	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., LIDPO, प्रदेश सरकार
१२	तेबाङ देखि आरेस घोरेटो बाटो निर्माण	निर्मित बाटो लम्बाइ (कि.मि.)	६	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., LIDPO, प्रदेश सरकार
जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन							
१	कुलमाटा पहिरो नियन्त्रण निकास	निर्मित निकास संरचना संख्या, वृक्षारोपण	१०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स.,

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
	ब्यबस्थापन तथा वृक्षारोपण क्रियाकलाप	गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)					NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
२	लुङ्ग्री, फगाम, माडी नदि नियन्त्रण क्रियाकलाप (खोलाको दुवैतर्फ स्थानीय वनस्पतिको buffer strip, बाँस/घाँस रोपण, floodplain vegetation संरक्षण)	संचालित नदि नियन्त्रण परियोजना संख्या, तटबन्ध लम्बाइ (कि.मि.)	४०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
३	जनज्योति मा.वि.को खेल मैदानमा नदि नियन्त्रण क्रियाकलाप	परियोजना सम्पन्न प्रतिशत, खेल मैदान संरक्षण क्षेत्रफल	१०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
४	गजुलखोला नदि नियन्त्रण क्रियाकलाप	निर्मित तटबन्ध लम्बाइ (कि.मि.), लाभान्वित समुदाय संख्या	५०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
५	सडक नाला निर्माण	निर्मित नाला लम्बाइ (कि.मि.)	१७	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
६	सुलियाचौर, कोइरालबोट, धनचौर पहिरो नियन्त्रण तथा वृक्षारोपण	वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्रफल	१०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
७	स्वास्थ्य चौकी बाढी नियन्त्रणको लागि तटबन्ध निर्माण	निर्मित तटबन्ध लम्बाइ (कि.मि.)	१५	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स.,

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
							NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
८	चिम्तडा तटबन्ध निर्माण योजना	तटबन्ध निर्माण लम्बाइ	२०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
९	खुंग्री सुलिचौर सडक पहिरो नियन्त्रण क्रियाकलाप	निर्मित रोकथाम संरचना संख्या	१०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
१०	खुमेलगाड खोला, औरोखोला, सिस्नेबाङ खोला र देउखुरीखोला तटबन्ध निर्माण तथा वृक्षारोपण	निर्मित तटबन्ध लम्बाइ, वृक्षारोपण क्षेत्रफल	३०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
११	घोडाखोला, गजुलखोला, तटबन्ध निर्माण तथा वृक्षारोपण	निर्माण संरचना संख्या, वृक्षारोपण संख्या	३०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
१२	जुटुङ खोला, उर्लेखोला, तटबन्ध निर्माण तथा तटबन्ध निर्माण	निर्मित तटबन्ध लम्बाइ	२०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
१३	कम खोला, शान्तीखोला, तटबन्ध निर्माण	निर्मित तटबन्ध लम्बाइ	३५	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
१४	हरिगाउँ अर्थिंग जडान योजना	जडान गरिएका अर्थिंग स्थान संख्या	१०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA
१५	बाढी तथा पहिरोको लागि पूर्व सूचना प्रणाली स्थापना	स्थापित सूचना प्रणाली संख्या	१६	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
१६	अरेसखोला, खाराखोला क्षेत्रमा तटबन्ध	निर्मित तटबन्ध लम्बाइ, संरचनाको प्रभावकारिता	४०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
१७	बाग्मा, कनिबाङ, कुजिम, दाइबाङ, ऐसेलु पधेरा, जोरखोली खोला तटबन्ध	निर्माण गरिएको तटबन्ध लम्बाइ, समुदाय लाभ संख्या	३०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
१८	केनिबाङ, तल्लो खानी केराबारी तटबन्ध	निर्मित तटबन्ध लम्बाइ	५०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
१९	तेजुफेत, सालघारी, फूलधारा, धाराखर्क क्षेत्रमा पहिरो नियन्त्रणको लागि ग्याबिन पर्खाल निर्माण	निर्मित ग्याबिन पर्खाल लम्बाइ	५०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
२०	जागुरचिन्ने धुलागाउँ अरेस चिन्ने अरेस सम्पूर्ण टोल वस्ती हुङ्गरा टिल्लुङ्ग खानी हुल्ला	निर्मित पर्खाल लम्बाइ	४०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
	टेजुफेदी, अरेस पहिरो नियन्त्रणको लागि ग्याबिन पर्खाल निर्माण						
२१	रुनिबाङ, कुजिम, दाइबाङ, ऐसेलु पधेरा, जोरखोली खोला पहिरो नियन्त्रणको लागि ग्याबिन पर्खाल निर्माण	निर्मित ग्याबिन पर्खाल लम्बाइ	५०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
२२	सुलियाचौर, कोइरालबोट, धनचौर, कनिबाङ, कुजिम, दाइबाङ, ऐसेलु पधेरा, जोरखोली खोला पहिरो नियन्त्रणको लागि ग्याबिन पर्खाल निर्माण	निर्मित पर्खाल लम्बाइ	६०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO
२३	हरिगाउँ, रत्नकोट, सुलिचौर गन्धर्वबस्ती, बरनेट्टा दलितबस्ती, तुसारपानी, घोडाकोट, थुम्पाको, उलिखोला, सिमखोला, पन्चकोट, भलवाड, वडड्डाँडा, ओबाङ, धारागाङ, टाकुल पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम	सञ्चालित कार्यक्रम संख्या, लाभान्वित समुदाय संख्या	१०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार
उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार							
१	चिउरी प्रशोधन केन्द्र स्थापना	स्थापना गरिएका उद्योग संख्या, प्रशोधित उत्पादन मात्रा (किलो)	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार, डिभिजन वन कार्यालय
२	सिस्नो उद्योग स्थापना	स्थापना गरिएका उद्योग संख्या, उत्पादन मात्रा	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
							सरकार, डिभिजन वन कार्यालय
३	अदुवा बेसार प्रशोधन केन्द्र स्थापना	प्रशोधन केन्द्र संख्या, प्रशोधित मात्रा (किलो), बजारमा पठाइएको उत्पादन	१२	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार, उद्योग वाणिज्य संघ
५	कागती पेल्ने मेसिन	वितरण गरिएका मेसिन संख्या, प्रयोगकर्ताको संख्या, प्रशोधन क्षमता (लिटर/दिन)	१३	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार, कृषि ज्ञान केन्द्र
६	आधुनिक आरनको लागि सहयोग	आरन संख्या, उत्पादन, लाभान्वित कारीगर संख्या	१०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार, डिभिजन वन कार्यालय
७	दुना टपरी उद्योगमा सहयोग	उद्योग संख्या, उत्पादन मात्रा	१२	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार, डिभिजन वन कार्यालय
८	बाँस मुढा उद्योग	उद्योग संख्या, उत्पादन मात्रा	३	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., प्रदेश सरकार, डिभिजन वन कार्यालय
९	कल्वर्ट निर्माण	कल्वर्ट संख्या	८०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, SWMO,

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
							LIDPO, सडक डिभिजन कार्यालय
१०	गन्धर्वबस्ती, बरनेट्टा दलितबस्ती, तुसारपानी, घोडाकोट, थुम्पाको, उलिखोला, सिमखोला, पन्चकोट, भलवाड, वडडुाँडा, ओबाङ, धारागाङ, टाकुल सिंचाई कुलो निर्माण (सिं.कू.नि.)	सिंचाई कुलो लम्बाई, सिँचाइ क्षेत्रफल (हेक्टर)	७०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., NDRRMA, प्रदेश सरकार, LIDPO, सडक डिभिजन कार्यालय, संघीय सरकार, WRIDDO
११	आपचौर, हिले, ओम्पा, ईमिलें, खुंग्रीकोट, गोगनपानी, चर्तुभुज, हर्राचौर, मछिन्द्रो, धनचौर, माडीचौर सिं.कू.नि.		७०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	
१२	रुइनीबांङ्, केराबारी, घोरलाङ, बिच्छुधुरी, हरेडाँडा, चुनगैरा, सल्लेरीपाखा, बराहथान, लम्फुजा, उपल्लो थर सिं.कू.नि.		४०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	
१३	धनचौर, कोइरालाखर्क, भैसीधारा, पुल्चोक, टिसल, सुलिचौर सिं.कू.नि.		३५	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	
१४	क्वालीगाउँ-विद्यालय क्षेत्र, पोवाड खोला, उहिझाखोला, किमचौर, बाहुनटोल, रिझा, सिम्लेनी सिं.कू.नि.		४५	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
१५	स्यालाटोल, तिमिलेखर्क, ठुलोमहत, झाक्रीखोला, पातिहाल्नी, धनबुडा, अवलधारा सिं.कू.नि.		४५	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	
१६	खौलेपानी, पाभाङ, सुल्सीबाङ, धपरी, खेरेङखोला, दमाखोला, ढुंग्रेझाक्री, विवेगौंडा, ओखोला, पाङ्गखोला, पाटीखोला		४५	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	
१७	धाराखर्क, फुलधारा, आठबिसे, तिजुफेद, विशमभरे, सल्लाखर्क सिं.कू.नि.		५५	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	
लैङ्गीक समानता तथा सामाजिक समावेशिता, जीविकोपार्जन र सुशासन							
१	महिला तथा अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित उद्यमशीलता विकास तथा सीप आधारित तालिम (सिलाई, कृषि, हस्तकला, अचार बनाउने, पार्लर पोषणयुक्त खानेकुरा उत्पादन, होजियारी, दालमोठ तथा अगरबत्ती तालिम तथा आवश्यक सामाग्री वितरण	तालिम संख्या, लाभान्वित संख्या	३०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., CTEVT
२	सिप विकास तालिम (दक्ष कर्मी तालिम वायरिंग, प्लम्बर,	तालिम संख्या, लाभान्वित संख्या	२५	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., CTEVT, निजि साझेदार

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
	मोबाइल रिपेरिंग, आदि)						
३	ब्यबसायमुलक तालिम (बाख्रापालन, भैसीपालन, मौरीपालन, बंगुरपालन, च्याउखेति)	तालिम संख्या, लाभान्वित संख्या	२०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, कृषि ज्ञान केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र, वित्तीय संस्था, सहकारी
४	वित्तीय साक्षरता तालिम	तालिम संख्या, लाभान्वित संख्या	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	गै.स.स., वित्तीय संस्था, सहकारी
५	डिजिटल सीप तालिम (ICT, मोबाइल एप प्रयोग)	तालिम संख्या, लाभान्वित संख्या	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	गै.स.स., CTEVT
जनचेतना अभिबृद्धि तथा क्षमता विकास							
१	आपकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रको (EOC) क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	तालिम प्राप्त कर्मचारी संख्या, सुधारिएको प्रतिक्रिया समय	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
२	मनसुन अगाडी विपद् पूर्वतयारी कार्यशाला र मनसुन पछि समीक्षा गोष्ठी गर्ने।	आयोजना गरिएका कार्यक्रम संख्या, सहभागीको विविधता	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
३	राहत संकलन र परिचालनमा दोहोरोपना आउन नदिन कार्यविधी बनाई	लागू गरिएका कार्यविधि संख्या, राहत वितरणमा	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
	एकद्वार प्रणाली अवलम्बन गर्ने।	दोहोरोपनको दर					आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
४	समुदायमा आधारित खोज र उद्धार टोली स्थापना गर्ने।	स्थापना गरिएका टोली संख्या, सञ्चालनमा आएका उद्धार कार्य संख्या	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
५	वडा स्तरमा तालिम प्राप्त प्रथम उद्धारकहरू (First Responders) तयार गर्ने।	तालिम प्राप्त उद्धारक संख्या, प्रतिक्रिया समय	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
६	प्रमुख सडक, शहरी तथा ग्रामीण सडकहरु सगै रहेका एम्बुलेन्स सेवाहरुको सञ्जाल बनाउने।	सञ्जालमा समावेश एम्बुलेन्स संख्या, सेवा उपयोग दर	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
७	सडक दुर्घटनाको उपचारमा प्रत्येक स्तर (प्राथमिक, माध्यमिक र उच्च) का स्वास्थ्य कर्मीहरुलाई दक्षता बृद्धिको लागि तालिम प्रदान गर्ने।	तालिम प्राप्त स्वास्थ्यकर्मी संख्या, उपचार सफलता दर	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
८	गाउँपालिकामा हल्का र मध्यम खोज र उद्धार टोलीको	स्थापना गरिएका टोली संख्या, उद्धार	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
	स्थापना गरी क्षमता अभिबृद्धि गर्ने।	कार्यको प्रभावकारिता					निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
९	सशस्त्र प्रहरी वल, नेपाली सेना र नेपाल प्रहरीका गाउँपालिका स्तरिय इकाईहरूमा खोज र उद्धार टोली स्थापना गरी आवश्यक उपकरण तथा जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने।	स्थापना गरिएका इकाई संख्या, उपलब्ध उपकरणको संख्या	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८४	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस, नेपाल प्रहरी, नेपाल आर्मी
१०	स्थानिय खोज र उद्धार (SaR) टोलीको एकीकृत नेतृत्व स्थापित गर्ने	नेतृत्व संरचना स्थापना स्थिति, समन्वित उद्धार कार्य संख्या	३	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
११	प्रथम उद्धारकहरू तथा स्थानिय विपद् व्यवस्थापन समितिहरुलाई प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (Initial Rapid Assessment IRA), बहुक्षेत्रगत प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (Multi Sector Initial Rapid Assessment MIRA) सम्बन्धि तालिम प्रदान गर्ने	तालिम प्राप्त व्यक्ति संख्या, प्रयोग गरिएका मूल्याङ्कन विधि संख्या	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
१२	स्पेयर (Sphere) अवधारणा अन्तर्गतका आधारभूत मानवीय मापदण्ड (Core Humanitarian Standard) जस्तै खानेपानी सरसफाई तथा स्वास्थ्य प्रबर्धन, खाद्य सुरक्षा तथा पोषण, आवास तथा बस्ति, स्वास्थ्यको अनुसरण गर्ने, गराउने	पालना गरिएका मानक संख्या, लाभग्राहीको सन्तुष्टि दर	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
१३	आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी विपद् हानि र क्षतिको द्रुत आँकलन विधी विकास गर्ने र विपद् क्षतिको छुट्टाछुट्टै (Disaggregated) तथ्याङ्क संकलन गर्ने।	विकास गरिएका विधि संख्या, संकलित तथ्याङ्कको गुणस्तर	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
१४	विपद् पश्चात आपत्कालिन रूपमा शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण तथा खानेपानीको प्रबन्ध गर्ने कार्य सुनिश्चित गर्ने।	सेवा उपलब्ध गरिएका स्थान संख्या, लाभग्राही संख्या	०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
१५	राहत, उद्धार र पुनस्र्थापनाका सेवा सुविधाहरूमा संकटउन्मुख र सिमान्तकृत वर्गको प्राथमिकता र पहुँचमा बृद्धि सुनिश्चित गर्ने।	प्राथमिकता प्राप्त लाभग्राही संख्या, सेवा उपयोग दर	०	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
१६	पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि नियमित रूपमा कृत्रिम घटना अभ्यास गर्ने।	सञ्चालन गरिएका अभ्यास संख्या, प्रतिक्रिया सुधार दर	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
१७	आगलागी नियन्त्रण क्षमता अभिवृद्धि गर्न एकीकृत अग्नी नियन्त्रक समूह खडा गरी श्रोत, साधन र तालिम मार्फत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	स्थापना गरिएका समूह संख्या, आगलागी नियन्त्रण दर	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
१८	सबै वडामा खोज तथा उद्धार र प्रतिकार्यका लागि तालिम प्राप्त जनशक्ति तयार गर्ने।	तालिम प्राप्त जनशक्ति संख्या, प्रतिकार्य समय	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
२०	विपद् पश्चात आवश्यक सामाजिक परामर्श र मानसिक स्वास्थ्यको प्रवर्धन गर्न तालिम प्राप्त र दक्ष मानवीय श्रोतको विकास गर्ने।	तालिम प्राप्त परामर्शदाता संख्या, सेवा उपयोग दर	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
२१	महिला, बालबालिका, बृद्धबृद्धा र अपाङ्ग व्यक्तिहरूको खोज, उद्धार र प्रतिकार्यको क्रममा सुरक्षा र अन्य आवश्यकताहरूको	समावेश गरिएका व्यक्ति संख्या, सुरक्षा उपायको कार्यान्वयन दर	५	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
	लागि विशेष व्यवस्था गर्ने।						संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
२२	सामुदायिक संस्थाहरू (बाल क्लब, युवा क्लब, आमा समूह, वन उपभोक्ता समिती आदि) को विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य क्षमता अभिबृद्धि गर्ने।	तालिम प्राप्त संस्था संख्या, सञ्चालन गरिएका DRR कार्यक्रम संख्या	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
२३	दलित, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा, अपाङ्ग, संकटउन्मुख समुदायहरू र सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूका लागि विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशिल्ता सम्बन्धी प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने।	तालिम प्राप्त व्यक्ति संख्या, व्यवहार परिवर्तन संकेत	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
२४	विद्यार्थी, अविभावक, शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी, खानेपानी सेवा प्रदायक, सामुदायिक संस्था तथा उपभोक्ताहरूका लागि विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनमा खेल्नुपर्ने भूमिकाबारे जानकारीमूलक सामग्री बनाई	तयार गरिएका सामग्री संख्या, लक्षित समूहमा वितरण दर	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
	प्रचारप्रसार गर्ने, तालिम प्रदान गर्ने।						
२५	राजनीतिक दल तथा भातृ संगठनहरुका सदस्यहरु, निर्वाचित जनप्रतिनिधि, विषयगत निकायका सम्पर्क व्यक्ति, विपद जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्थाहरूलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण ऐन, नियम, नीति, रणनीतिक कार्ययोजना बारे अभिमुखिकरण गर्ने।	अभिमुखीकरण कार्यक्रम संख्या, सहभागीको प्रतिक्रिया दर	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
२६	व्यापारी, व्यवसायी र उद्यमीहरूलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरणबारे प्रशिक्षण दिई उनीहरूको जवाफदेहिता, सहभागिता र जिम्मेवारीवोध बढाउने।	तालिम प्राप्त व्यवसायी संख्या, जिम्मेवारीवोध दर	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
२७	गाउँपालिकामा प्रकोप, संकटउन्मुखता तथा जोखिम आँकलन, व्याख्या र समय समयमा अद्यावधिक गर्ने, जोखिम संवेदनशील भू(उपयोग योजना तयारी, विपद् प्रभाव मूल्याङ्कन	तयार गरिएका नक्सा संख्या, अद्यावधिक आवृत्ति	५	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
	सम्वन्धमा सरोकारवाला र पेशाकर्मीहरूको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम गर्ने।						
२८	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका सवाल, समस्या र समाधान माथि अनुसन्धान गर्ने।	सम्पन्न अनुसन्धान संख्या, नीति निर्माणमा प्रयोग दर	१५	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
२९	गाउँपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा शासकीय क्षमता पहिचान गरी क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने।	मूल्याङ्कन गरिएका निकाय संख्या, सञ्चालन गरिएका क्षमता विकास कार्यक्रम संख्या	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
३०	गाउँपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा संलग्न सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरू र रेडक्रस अभियानका अंगहरुको सञ्जाल स्थापना तथा बिस्तार गर्ने।	स्थापना गरिएका सञ्जाल संख्या, संयुक्त कार्यक्रम संख्या	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
३१	जलवायु तथा विपद् जोखिम प्रभाव मूल्याङ्कन विधी सम्बन्धि तालिम संचालन गर्ने।	तालिम प्राप्त व्यक्ति संख्या, प्रयोग गरिएका विधि संख्या	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
३२	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरू, विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू, दातृ निकायहरू तथा अन्य सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य गर्ने।	सहकार्य सम्झौता संख्या, संयुक्त अनुसन्धान/कार्यक्रम संख्या	०	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
३३	निर्माण सुरक्षा (Safety) सीप प्रमाणीकरण	तालिम सहभागिता सूची, PPE वितरण विवरण, अनुगमन रिपोर्ट	०	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
३४	वातावरणीय र सामाजिक सुरक्षा तालिम (ESS Training)	ESS मूल्याङ्कन रिपोर्ट, समुदाय प्रतिक्रिया फारम	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
३५	आपतकालीन प्रतिक्रिया र विपद् व्यवस्थापन तालिम	आपतकालीन योजना प्रतिवेदन, अभ्यासको फोटो/भिडियो प्रमाण	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
३६	विपद् जोखिम मूल्याङ्कन र योजना निर्माण तालिम	तयार गरिएका DRRM योजना संख्या, सहभागीको तालिम प्रमाणपत्र	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
३७	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन रणनीति तालिम	जलवायु अनुकूलन योजना दस्तावेज, कार्यान्वयनको अवस्था	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
३८	सूचना व्यवस्थापन र संचार तालिम	सूचना प्रणालीको प्रयोग दर, संचार सामग्री वितरण विवरण	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
३९	नीति, कानुन, र कार्यविधि अद्यावधिक सम्बन्धी तालिम	अद्यावधिक गरिएका दस्तावेज संख्या, कार्यान्वयनको अवस्था	५	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
४०	अनुगमन, मूल्याङ्कन, र प्रतिवेदन लेखन तालिम	तयार गरिएका M&E रिपोर्ट संख्या, सुधार सिफारिसको कार्यान्वयन दर	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८३	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, जिल्ला आपत्कालीन कार्य

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
							संचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस
४१	IPR सम्बन्धी सचेतना र कानुनी प्रक्रिया तालिम	तालिममा सहभागी संख्या, पूर्व/पश्चात ज्ञान मूल्याङ्कन रिपोर्ट	५	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, डिभिजन वन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र
४२	स्थानीय सरकारमार्फत IPR प्रवर्द्धन नीति निर्माण	नीति दस्तावेजको संख्या, बजेट विनियोजन विवरण	५	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, डिभिजन वन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र
४३	परम्परागत ज्ञान र स्थानीय उत्पादनको ट्रेडमार्क, पेटेन्ट, भौगोलिक संकेतक (GI) दर्ता प्रक्रिया	GI दर्ता आवेदन संख्या, दर्ता स्वीकृति विवरण	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, डिभिजन वन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र
४४	महिला, दलित, र साना उद्यमीको समावेशी सहभागिता सुनिश्चित	GEDSI सूचक, सहभागीको सामाजिक पृष्ठभूमि विवरण	५	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू
४५	स्थानीय IPR सहायता केन्द्र वा सम्पर्क बिन्दु स्थापना	स्थापना गरिएका सहायता केन्द्र संख्या, सेवा प्रयोग दर	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, डिभिजन वन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र

क्र.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
४६	IPR दर्ता गरिएका उत्पादनको ब्रान्डिङ र बजार मूल्यवृद्धि	ब्रान्डेड उत्पादनको बिक्री दर, बजार मूल्यमा वृद्धि प्रतिशत	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, डिभिजन वन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र
४७	जोखिम क्षेत्रको पहिचान र NbS उपयुक्तता मूल्याङ्कन तालिम	तालिम प्राप्त व्यक्ति संख्या, मूल्याङ्कन गरिएका जोखिम क्षेत्र संख्या	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, डिभिजन वन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र
४८	बायो-इन्जिनियरिङ प्रविधि तालिम (जस्तैः घाँस, सिसौ, बाँस, निगालो, अम्लिसो, सिमाली रोपाइँ)	तालिम सञ्चालन संख्या, प्रयोग गरिएका बायो-इन्जिनियरिङ विधिको संख्या	७	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, डिभिजन वन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र
४९	सतह निकास व्यवस्थापन र जल प्रवाह नियन्त्रण तालिम	तालिम प्राप्त व्यक्ति संख्या, सुधार गरिएका निकास व्यवस्थापन संरचना संख्या	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, डिभिजन वन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र
५०	स्थानीय जातको प्रयोग र वनस्पति पुनर्स्थापन तालिम	प्रयोग गरिएका स्थानीय जात संख्या, पुनर्स्थापित वनस्पति क्षेत्रको हेक्टर दर	६	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, डिभिजन वन

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
							कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र
५१	महिला, अपांगता भएका व्यक्ति, र वञ्चित समूहको समावेशी सहभागिता तालिम	सहभागीको विविधता दर, समावेशी तालिम सञ्चालन संख्या	४	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू
५२	बालविवाह प्रथा न्यूनीकरण कार्यक्रम	सहभागीको विविधता दर, समावेशी तालिम सञ्चालन संख्या	५	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू
५३	बालविवाह रोकथाम सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	सहभागीको विविधता दर, समावेशी तालिम सञ्चालन संख्या	५	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू
पर्यटन एंव प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा							
१	खुंग्रीकोट, गजुलकोट (पाटेश्वरी मन्दिर), थामलेख, साठीबहरा धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रमा पदमार्ग निर्माण	पदमार्ग लम्बाई	१०	गाउँपालिका	२०८३	२०८५	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, पर्यटन कार्यालय
२	ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र गजुलकोट दरबारको मर्मत	दरवारको अवस्था, जिर्णोद्धार संख्या	१०	गाउँपालिका	२०८६	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, पर्यटन कार्यालय
३	चतुर्भुज, त्रिपुरासुन्दरी, पाटेश्वरी, देवीस्थान, शिद्दथान गोगनपानी पुनर्निर्माण तथा जीर्णोद्धार		१०	गाउँपालिका	२०८६	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, पर्यटन कार्यालय

क.स.	योजना	सूचक	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने अवधि	सम्पन्न गर्ने अवधि	सहयोगी शाखा/निकाय
४	स्थानिय स्तरमा रहेका चौतारा संरक्षण तथा पुनर्निर्माण	चौताराको संख्या	१	गाउँपालिका	२०८६	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, पर्यटन कार्यालय
५	मरणघाटमा मलामी बस्ने टहरा निर्माण	टहरा संख्या	५	गाउँपालिका	२०८६	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, पर्यटन कार्यालय
६	घाट ब्यबस्थापन तथा स्तरउन्नति	घाटको अवस्था/ संख्या	५	गाउँपालिका	२०८३	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स., दातृ निकायहरू, पर्यटन कार्यालय
७	लिस्नेधुरी पदमार्ग निर्माण	निर्मित पदमार्ग लम्बाइ (कि.मि.), पर्यटक संख्या	१५	गाउँपालिका	२०८४	२०८७	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., LIDPO, प्रदेश सरकार

५.२ अनुगमन र मूल्याङ्कन

सुनिलस्मृति गाउँपालिकामा गठित स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन समितिले स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा २०८३ को कार्यान्वयन अवस्थाको अनुगमन गर्नेछ, जसका लागि आवश्यक परे उपसमिति गठन गर्न सक्नेछ र उपसमिति गठन तथा कार्यढाँचाको अनुगमनसम्बन्धी अन्य व्यवस्था समितिले आफै निर्धारण गर्नेछ। यसैगरी, प्रदेश सरकार र सङ्घका सम्बद्ध निकायहरूले यस कार्यढाँचाको कार्यान्वयन अवस्थाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा प्राविधिक सहयोग गर्न सक्नेछन्।

तालिका ५६ः अनुगमन तालिकाको खाका

सूचक	स्थानीय तहको मूल्यांकन			प्रमाणिकरणको माध्यम
	कमजोर	सन्तोषजनक	राम्रै	
विपद् जोखिम क्षेत्रको पहिचान र नक्शांकन समावेश	विपद् जोखिम क्षेत्रको पहिचान र	विपद् जोखिम क्षेत्रको पहिचान र नक्शांकन	कार्ययोजना अनुसार विपद् जोखिमको पहिचान, नक्शांकन गरिएको र	१. विपद् जोखिम क्षेत्रको नक्शा २. वार्षिक बजेट र कार्यक्रम

	नक्शांकनको अभाव।	गरिएको भए तापनि जोखिम बहनको मूल्याङ्कन नगरिएको वा प्रयोगमा नआएको।	स्थानीयस्तरमा प्रयोगमा आएको।	३.कार्यान्वयन गरिएको गतिविधिहरुको सूची / प्रतिवेदन
स्थानीय विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी बजेट र खर्च (वार्षिक)	उल्लेख छैन।	कुल अनुमानित बजेटको ५ प्रतिशत भन्दा कम,प्राकृतिक आपदा सम्बन्धी क्षति न्यूनिकरण, पूर्वतयारी र पुनःस्थापना लगायत गतिविधिमा।	कुल अनुमानित बजेटको ५ प्रतिशतभन्दा बढी,प्राकृतिक आपदा व्यवस्थापन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण,पूर्वतयारी, पुनःस्थापना लगायत गतिविधिमा खर्च गरिएको।	१. वार्षिक बजेट र कार्यक्रम २. विपद् व्यवस्थापन अन्तर्गत बजेट तथा खर्चको विवरण
एम्बुलेन्स, अग्नि नियन्त्रक साधनको उपलब्धता	उपलब्ध नभएको	उपलब्ध भए पनि ५०% भन्दा कम स्थानमा सेवा पुर्याएको	उपलब्ध भई ५०% भन्दा बढी स्थानमा सेवा पुर्याएको	१. एम्बुलेन्स, अग्नि नियन्त्रक साधनको अवस्था विवरण २. सेवा पुगेको क्षेत्रको प्रतिवेदन
जोखिम संवेदनशील भू-उपयोग योजना	तयार नभएको	तयार भएको	तयार भई कार्यान्वयनमा आएको	१.जोखिम संवेदनशील भू-उपयोग योजना २. वार्षिक बजेट र कार्यक्रम ३. वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन
राष्ट्रिय/स्थानीय भवनसहिता र मापदण्ड	राष्ट्रिय भवनसहिता पालन नभएको र मापदण्ड तर्जुमा नगरेको	राष्ट्रिय भवनसहितता र मापदण्ड आंशिक रूपमा पालन भएको	राष्ट्रिय भवनसहिता र मापदण्ड पूर्ण रूपमा पालन भएको	१.भवन निर्माण स्वीकृति दिंदाको निर्माण सम्बन्धी लाभ ग्राहीको सूची २. स्थानीय भवन संहिताको प्रति
....	....	....	....	....

....	....	....	....	....

तालिका ५७: लक्ष्य र प्रगतिको लेखाजोखा गर्ने खाका

कार्य	सूचक						उपलब्धि को स्तर	कैफियत
	बजेट विनियोजन	खर्च	लक्ष्य	प्रगति	परियोजना अवधि	गुज्रे को समय		
भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त भएका घरहरूको पुनर्निर्माण	९० लाख	६० लाख	३० घर पुनर्निर्माण गर्ने	२० घर निर्माण सम्पन्न	१२ महिना	८ महिना	६६.६%	बाँकी काम आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा सम्पन्न हुनेछ।
....	....	....	....	....	....	....	....	....
....	....	....	....	....	....	....	....	....
....	....	....	....	....	....	....	....	....

५.३ समीक्षा र परिमार्जन

विपद् पश्चात गरीने पुर्ननिर्माण कार्यलाई "अझै राम्रो र बलियो निर्माण" मार्फत भविष्यमा हुन सक्ने विपद् जोखिमको न्यूनीकरण सँग जोड्नु जरूरी छ। स्थानीयस्तरमा रणनीतिक कार्ययोजना कार्यान्वयनको अनुगमन "वार्षिक प्रतिवेदन र अनुगमन प्रणाली" मार्फत गरीनेछ।

प्रभावकारी पूर्वतयारीले विपद् प्रतिकार्यलाई चुस्त दुरूस्त बनाउनुका साथै जनधनको क्षतिलाई कम गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छ। यसर्थ विपद् प्रतिकार्यलाई पूर्वतयारीसँग जोड्न जरूरी छ। विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार गठित स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन समितिले विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यको समन्वय गर्नेछ। यस समितिले बैठक कम्तीमा बर्षको एकपटक फाल्गुण महिनामा बसी रणनीतिक कार्ययोजना कार्यान्वयनको वार्षिक प्रगतिको समीक्षा गरिनेछ।

सिद्धान्तत स्वतन्त्र र निष्पक्ष मूल्यांकनका लागि तेस्रो पक्षद्वारा पनि अनुगमन गर्नुपर्ने हुन्छ। यसका लागि छोटो अवधिको लागि परामर्शदाता नियुक्त गरेर तेस्रो पक्षको अनुगमन अवधारणालाई मूर्त रूप दिइनेछ। रणनीतिक कार्य योजना हरेक पाँच वर्षमा पुनरावलोकन गरीनेछ। परिवर्तित अवस्था अनुसार सान्दर्भिक बनाउन आवश्यकता अनुसार रणनीतिक कार्य योजना अद्यावधिक गरीनेछ। रणनीतिक कार्य योजना अद्यावधिक गर्नको लागि सबै सम्बद्ध निकायहरू सहभागी हुनेछन्। रणनीतिक कार्य योजना निम्न अवस्थामा अद्यावधिक गरीनेछ।

- सरकारको कानून र नीति परिवर्तन भएमा
- विश्वव्यापी संरचना र विकासक्रमसँग तालमेल मिलाउनु आवश्यक भएमा
- प्रमुख विपद् घटना पछिको सिकाईलाई समेट्न जरूरी भएमा
- पाँच वर्ष समीक्षाको निष्कर्ष र सिफारिसहरूका आधारमा

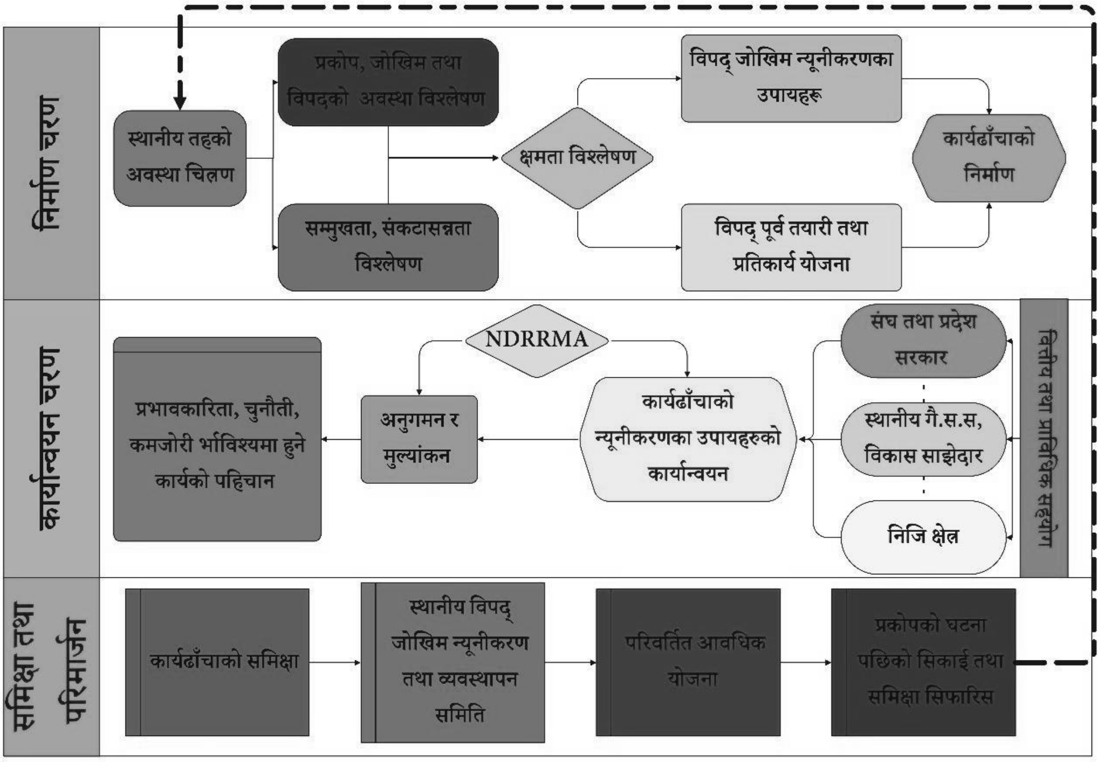

चित्र नं २१ः कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समीक्षा र परिमार्जन चक्र

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा

वडा नं	विपद्को प्रकार	घटना घटेको साल/महिना	प्रभावित क्षेत्र	क्षति/नोक्सानीको विवरण	कैफियत / प्रभावित घरधुरी
१	खडेरी र मुहान सुक्ने	२०३३ साल श्रावण	साविक घोडागाउँ पञ्चायत	बस्ने र हिँड्ने खेतीमा नोक्सान (आर्थिक र भौतिक क्षति)	मैलावाङ, प्युपाखोला टोल, गांडाखोला, तसारपानी २०० घरधुरी
१	खडेरी र मुहान सुक्ने	२०२४ साल	साविक घोडागाउँ पञ्चायत	बस्ने र हिँड्ने खेतीमा नोक्सान (आर्थिक र भौतिक क्षति)	मैलावाङ, प्युपाखोला टोल, गांडाखोला, तसारपानी १६० घर धुरी
१	खडेरी र मुहान सुक्ने	२०७३	साविक घोडागाउँ गा. वि. स.	आर्थिक, भौतिक क्षति	घोडागाउँ वार्ड-१ ४०० घरधुरी
१	खडेरी र मुहान सुक्ने	२०८३	सुनिलस्मृति गा.पा. ०१	खेती उत्पादनमा ह्रास, ३०० मुरी उन्नत	
१	जनावर आतंक	२०३१ साल भाद्र	साविक घोडागाउँ पञ्चायत		पूरै घोडागाउँ बस्ती
१	जनावर आतंक	२०७२ साल देखि हालसम्म	घोडागाउँ वार्ड पुरै	५० मुरी अन्न	४०० घरधुरी प्रभावित
१	आगलागी (आगलागी पेचिकोट बस्ती)	२०७५ साल २०७७ साल	उपल्लो टोल सात घर	१८ घरको गोरु क्षति पशुधन, १०० मु. अन्न	१८ परिवार घर-वार विहिन
१	आगलागी	२०२३ साल	लुङ्गालि टोल	३ घर २ गोठ	३ परिवार घर वार विहिन
१	पशुपंक्षी महामारी (चर्चरे रोग)	२०२४ साल भाद्र २०४२ साल जेठ	घोडागाउँ मुख्य बस्ती	खोरेत चौपायामा ६० ज्यू मरेका ६५ ज्यू पशु मरेका	६५ घर कुरिया १०१ घर कुरिया

१	मानव स्वास्थ्य महामारी	२०४० सालमा २०७३ सालमा	पूरै गाउँ (झाडापखाला) पूरै गाउँ (कोरोना)	१९ जनाको ज्यान गएको	११५ घर धुरीमा पूरै बस्ती प्रभावित
२	पहिरो	२०४० / २०५७	सुलिचौर-२, हरिगाउँ, रत्नकोट, सुलिचौर	पहिरोले ६ मानिस मरेको, खानपानीको पाइप बगाएको, धनमाल क्षति भएको	पहिरो पन्छाउने र रोकथामको लागि प्रयास गरिएको
२	जंगली जनावर आतंक	सधैं	हरिगाउँ क्षेत्र	खाद्यबाली र तरकारी खेती नष्ट गर्ने गरेको	देखेपछि धपाउने, हेरचाह गर्ने
२	कृषि रोग	२०५७ देखि	हरिगाउँ क्षेत्र	उत्पादनमा कमी (४०% सम्म)	रोग किराको उपचार
२	मिचाहा झार	२०५०	हरिगाउँ क्षेत्र	उत्पादनमा कमी, खेतबारी बाँझो र आवारा झारको रूपमा	गोडमेल र उखेलेर फाल्ने
२	खडेरी	२०३० देखि	हरिगाउँ क्षेत्र	बालीनाली सुक्ने, उत्पादनमा कमी (>४०% भन्दा बढी)	वैकल्पिक स्रोतको खोजी
२	डढेलो	२०८१ जेठ	हिले देखि हरिगाउँ सम्म	अनुमानित १०० हेक्टर वन क्षेत्रमा लागेको, मानव क्षति (१ जना मृत), खलिङडाँडामा गोविन्द पुनको घरमा आगलागी	समुदाय मिलेर आगो निभाउने प्रयास गरेको
२	कृषि रोग	२०८१ / २०८२	हरिगाउँ, जलधारे	मकै, आलु, बालुवा हावामा नष्ट भएको, २०० हेक्टर जमिनमा असर (२ हेक्टर जमिनमा, प्याज, १ हेक्टर जमिनमा आलु, २०० हेक्टर जमिनमा मकै)	कृत्रिम उपचार, रसायनिक औषधिको प्रयोग
२	सडक दुर्घटना	यो वर्ष (२०८१)	ढुङ्ग्रो, अवाड, थनचौर	१ जना मृत, ४ जना घाइते	-

२	हावाहुरी	२०७७	टाँगाउँ	ज्ञानोदय आधारभूत माविको छाना उठाएको, ज्योति प्रकाश माविको छानामा क्षति, ५ लाख बरावरको क्षति	२ जनाको ज्यान गएको, १ जना घाइते, उपचार गरिएको
२	असिना	-	फल्सिंगे	४ घरको दाना बगाएको, ४ लाख क्षति	आफै बनाएको
३	पहिरो, बाढी	२०५५/४/२१	तल्लो खारा, खेत बारी	१० बिघा खेतमा २०० मुरी धान, २ बिघा बारीमा ५० मुरी मकै र ५ हेक्टर वनजंगल विनाश	७३ घर धुरी
३	पहिरो	२०६०/५	रुनिबाङ, केराबारी	८ वटा घर पुरिएको, ७ जना मानिस को मृत्यु, ५ करोडको क्षति	१५ घर धुरी
३	भूकम्प	२०७२/१/१२	मिझिंग	विद्यालय भवन, कार्यालय, व्यक्तिको घर भत्केको	विद्यालय ४, कार्यालय १, व्यक्ति ४०
३	मुहान सुकेको	२०७४ देखि	तल्लो खारा मुहान, काफल पधेरो, पुत्ले पधेरा, साउने खोला, लासन खिर्ले खोला, उपल्लो खारा खोलो, बांगे खोला, जरुवा मुहान, खापा गारापानी मुहान , च्याल खोला, बाठा पधेरा, झाक्री पधेरा, देउराली पानी ४ओटा सुकेको, १४ वटा सुक्ने क्रममा	पिउने पानीको समस्या, सिंचाईमा असर	११५ घर धुरी (२५, ७५, ५, १०)
४	आगोलागी	२०८०/०१/१०	कोइरालाखर्क/ बाग्ना	आर्थिकः रु २२ लाख सामाजिकः समाजमा तनाव र विपन्न परिवार	१२५

				मानवीयः १ भौतिकः २ घर, २ गोठ प्राकृतिकः बोटबिरुवा नष्ट	
४	आगोलागी	२०८०/०१/२४	भैसीधारा	आर्थिकः रु ४० लाख सामाजिकः गरिबी र अन्य समस्या भौतिकः १ घर, २ गोठ प्राकृतिकः बोटबिरुवा नष्ट	११०
४	पशुरोग (लम्पीस्किन)	२०८०/०६/१४	४ नं. वडा भरी	आर्थिकः रु ८० लाख सामाजिकः समाजमा डर त्रास प्राकृतिकः समाजमा दुर्गन्ध फैलिएको	४०० घरधुरी
४	पहिरो	२०७०।०५	बाग्मा	आर्थिकः १५ लाख सामाजिकः सुख-चैनमा त्रसित भएको प्राकृतिकः प्राकृतिक वनस्पतिको विनाश (सन्तुलनमा ह्रास)	५० जना
४	चट्याङ्ग	२०६२।०१।०९	बाग्मा	आर्थिकः १० लाख सामाजिकः घरबार विहिन भएको, त्रसित भौतिकः घर जलेको	१ घरपरिवार
४	बाढी	२०६३।०४।१७	बाग्मा	१ जना व्यक्ति बाढी बगाएर मृत्यु भएको	१ परिवार
४	बालीमा किरा लाएको (सलह किरा)	२०७६।०३।१०	४ नं. वडा पूरै	आर्थिकः २० लाख बराबरको मकै बाली नष्ट सामाजिकः उजाडता वढ्ने अनि भोकमरीको चिन्ता	लगभग ४०० घर
४	वन्यजन्तुले बाली नष्ट गरेको	२०७९ देखि बर्षेनी	४ नं. वडा पूरै	आर्थिकः ३० लाख बराबरको मकै गोडमेल खेती	लगभग ४०० घर

				खर्च तथा वस्तु नष्ट भएको, सामाजिकः समाजमा स्वाधिनताको प्रभाव बढ्ने	
५	पहिरो	२०६० असोज २०६५ भदौ २०८० साउन २०७६ साउन २०५३ साउन	बर्दिबास/खालु आँपचौर टाकुरधारा बयरकोट रिझा (लमकुना)	- पशु चौपाया/मानवीय - गाई - १० वटा - गोरु - ५ वटा - बाख्रा - १० वटा - भेडा - ८ वटा - मान्छे - ७ जना, ७ रोपनी वनजंगल विनास, कृषियोग्य जमिन ५ रोपनी	- आर्थिक सहयोग - वृक्ष रोपण - तटबन्धन - साविक गा.वि.स. मा निवेदन / राहतको व्यवस्था - गाउँ विकास समिति मार्फत
५	चट्याङ	२०६१ भदौ २०६२ भदौ २०८२ श्रावण	रिझा रिझा काब्झोंङ	- १ जनाको मृत्यु - १ वटा भैंसी - १ वटा बाख्रा	साविक गा.वि.स. मा निवेदन / राहतको व्यवस्था
५	जनावर आतंक कुकुर आतंक बाघ/चितुवाको आतंक बाघ/चितुवाको आतंक बादर	२०६० फागुन २०६६ चैत्र २०५३ श्रवण २०५३ श्रावण २०५० साल बाट लगातार	रिझा मन्घा रिझा काभ्रा, सिम्लेनी मंघा, काले, क्वालिगाउँ, रिझा	गोरु -१, बाख्रा-१ मान्छे-४ जना घाइते १ जनाको मृत्यु ४ जनाको मृत्यु बार्षिक ५ क्विन्टल अन्नवाली नष्ट	जनचेतना कार्यक्रम बाँदर पालोपालो धपाउने
५	असिना	२०५० सालदेखि	सम्पूर्ण वडा	- अन्नवाली गहुँ ७ क्विन्टल, फलफुल तरकारी २ क्विन्टल	- बाटो पोलिपाली बनाउने
५	कृषि रोग	२०५० साल देखि	सम्पूर्ण भूगोल ५ नं. वडा	मकैमा फौजी किरा २० क्विन्टल, गहुँमा सिन्दुरे रोग १० क्विन्टल, धानमा गवारे रोग - १९ क्विन्टल	
५	पशु रोग खोरेत च्याप्टे रोग	२०५१ साल श्रावण	क्वाली गाउँ, रिझा, काभ्रा र मंधा	- गाई - २०० वटा - बाख्रा - ३०० वटा	गा.पा. मा औषधीको माग,

				- भैंसी - १५० वटा	सङ्क्रमण चैपाय घुलमिल नगराउने
५	हावाहुरी	२०५० साल - (हरेक वर्ष)	क्वाली गाउँ, रिझा, काभ्रा र मंधा	- विद्यालयको छाना उडाउने - घरहरूको छाना (व्यक्तिगत) उडाउने - वन जङ्गलको क्षति गरेको	गा.पा. मा गई निवेदन दिएको, जनचेतना फैलाउने
५	आगलागी	२०६२ साल	क्वाली गाउँ, रिझा, काभ्रा र मंधा	- गाई, भैंसी मरेको - २/७ ओटा - भण्डार गरेको अन्नबाली नष्ट ३ क्विन्टल	गा.वि.स मा वडा कार्यलय, रेडक्रसमा निवेदन दिएको
५	महामारी	२०७६ साल	सम्पूर्ण भूगोल ५ नं. वडा भरि	- मान्छे बिरामी (२०० जना)	सामाजिक दुरी कायम कोरोना विरुद्धको खोप जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन
६	बाढी	२०३३/०२/२०	गजुल	विद्यालय भवन पूर्ण क्षति, पशु पंक्षी क्षति, अन्नपात पूर्ण क्षति	सुरक्षित ठाउँमा स्थानान्तरण गरेको, गाउँघरमा खबर गरेको।
६	पहिरो	२०४५/०४ २०४४ २०४५ २०४२ २०३५ २०४१	गजुल, कुवापानी दलंगा दलंगा कुवापानी पातिहाल्ना द्लंगा	४ जनाको मृत्यु, घरगोठ पूर्ण क्षति, परिवार विस्थापित वनजंगल, बाटो घर, बारी (१५ घरधुरी विस्थापित) जग्गा जमिन	जि.प्र.का. मा खबर गरेको। सम्बन्धित निकायमा खबर गरेको।
६	झाडा-वान्ता	२०४८	गजुल, दलंगा	३ जनाको मृत्यु	-

६	कोभिड	२०७७/२०७८	गजुल, कुवापानी, दलंगा	२ + २ मृत्यु	-
६	भू-कम्प	२०७२/०१/१२	गजुल वडाभरी	घरहरू चर्किएको	-
६	जनावर आतंक	२०५४/०५५ (हरेक वर्ष)	गजुल वडाभरी	प्रत्येक वर्ष अन्नबाली ४०० मुरी क्षति	-
६	चट्याङ	२०७३	दलंगा	१गाईगोठ क्षति	-
६	विधुतीय दुर्घटना	२०८०	दलंगा	गोठमा पूर्ण क्षति, घर आंशिक क्षति	-
६	सडक दुर्घटना	२०८१	कुवापानी	४ जना सामान्य घाइते	-
६	असिना	वर्षेनी	गजुलभरी	फलफूल (सुन्तला, कागती) आम्दानी घट्यो	गापा र सहास नेपाल संग समन्वय।
७	फलफूलको रोग/किरा	२०३२ असार, २०६८ (सुन्तला, आरु, केरा, मकै आदि) र २०८१ कार्तिक	खोबाङ, डारफेड, धारा, सरङ्ग पोखरा, लेख, अमिलचौर, बाहुनटोल आदि	आर्थिक, मानसिक, प्राकृतिक र सामाजिक क्षति	प्रभावित सदस्य ३०० (घरधुरी संख्या)
७	पशु/पशुपन्छीको रोग	२०३६ फागुन, चैत	डारफेड, सरंग पोखरा, दोबटा, कुनापानी, लेख, चिस्याधारा आदि	२०० पशु-पन्छी (खोरै), ४ लाख बराबरको क्षति	३०० घरधुरी
७	खडेरी	२०६२ जेठ-असार, २०७० चैत-बैशाख	ओखला, कोबजा, दुम्बांङ, गाजु, राज्यपोखरी, दोवटा, लेख, खोबाङ्ग विष्ट टोल	७०० घरधुरी खडेरीको मारमा	६०० घरधुरी
७	पानीको मुहान सुकेको	२०७५,२०८०,२०७२, २०४५,२०४०, २०६०, २०२५, २०५३, २०६८	सुरासीवाङ, बासपानी, बाहुनगाडे, लाएरे, धैरेनी मुहान, समलपाता, पखालेखला, सतुंगगैरा, गाजु आदि	१११७ घरधुरी प्रभावित	
८	झाडापखाला	२०४८ साल ४ महिना २०५६ साल २०५९ साउन २०७७ साउन	अरेस ठूलो गाउँ, चिन्ने ठुलोगाउँ, अरेस सम्पूर्ण टोल वस्ती	मानवीय क्षति ४८ जना मृत्यु मानवीय क्षति १८ जना मृत्यु मानवीय क्षति १४ जना मृत्यु	स्वास्थ्यकर्मी परिचालन पानी शुद्धीकरण तथा जनचेतना, शौचालय

					निर्माण
८	पहिरो	२०७७ र २०५६	निन्तुक खर्क, फुलधारा, टेजुफेदी, अरेस	मानवीय क्षति भएको १ जनाको मृत्यु, जीवन, गोठ र गोठ क्षति जग्गा ३० रोपनी जग्गा, २ ओटा गोठ, २ ओटा भैंसी, अन्नबाली, पशुपालन ३० कुन्टल	समुदायले केही नगरेको
८	बाढी	२०३५ साल श्रावण	मैने खोला गोल्डुङ्ग खोला	अरेस वस्तीको आधा भूभाग क्षति पुर्याएको	समुदायबाट समाधान केही भएन
८	मिचाहा जात (वनमारा)	२०३६ सालमा हावाहुरीबाट उत्पन्न भएको	अरेसको सबै ठाउँमा	अरेसको भूभागमा पर्ने वनमा अन्नबाली क्षति पुर्याएको	समुदायले नियन्त्रणको लागि प्रयास गरिरहेको तर नियन्त्रण नभएको
८	आगलागी	२०७९ चैत्र महिना २०८२ असार २०७७ वैशाख	चिन्ने, आरुखर्क, चिन्ने वडा कार्यालय नजिक	मानवीय क्षति ७ जनाको मृत्यु, पशुचौपाया क्षति, २ ओटा गोरु, भैंसी, बाख्रा ४, कुखुरा ३, गोठ १ र घर भएको	राहत संकलन गरेको
८	भूकम्प	२०७२ वैशाख १२	अरेसका सबै ठाउँ	मानवीय क्षति नभएको, विद्यालय - ६, सामान्य घरहरू अधिकांश रूपमा क्षति भएको	सामान्य मर्मत गरिएको
८	सडक दुर्घटना	२०७३ चैत्र २०७५ साल २०७७ साल	सातमुले भन्ज्याङ भिर जुगिनी च्यान	१ जनाको मृत्यु, घाइते ३० जना घाइते १ जनाको मृत्यु भएको	घटना स्थलबाट उद्धार

				२ जनाको मृत्यु भएको	
८	खडेरी	२०५० साल देखि निरन्तर	अरेसका सम्पूर्ण बस्तीहरू	पानीका मुहानहरू सुक्खा, खेतीपातीमा उत्पादन कमी	वनजङ्गलमा वृक्षारोपण, रिचार्ज पोखरी निर्माण
८	पशु रोग	२०५८ साल देखि	अरेसका सबै बस्ती	गाई गोठ ८०, भैंसी ५०, बाख्रा ५० क्षती	कुनै नभएको
८	कृषिर (कीरा)	२०७५ सालमा (सलह कीरा)	अरेसका सबै बस्ती	कृषकहरूको ५०० घर धुरीमा १५०० रोपनी जग्गामा क्षती	समुदायले थाल र ड्रमहरू बजाएर
८	असिना	२०५८ सालमा	अरेसका सबै बस्ती	५०० घरधुरीको १५०० रोपनीको उत्पादन क्षती	कुनै नगरिएको
८	जनावर आतङ्क	२०७७/०७८ देखि	अरेसका सबै बस्ती	बर्सेनि २०० घरधुरीमा क्षती पुर्‍याएको	व्यक्तिगत रूपमा सामान्य नियन्त्रण गरिरहेको
८	चटयाङ	२०७५ सालमा	अफलेपोखरा, अरेस ठूलो गाउँमा	घाइते तथा व्यहोस भएको	उद्धार गरी अस्पताल पुर्‍याएको
८	हावाहुरी	२०७७ सालमा	अरेसका ६ ओटा विद्यालय घरहरू ४० घरमा क्षती	विद्यालय ६, घरहरू ४० घर जति पुर्‍याएको	आफैंले पूर्ण मर्मत तथा सम्भार गरिएको

अनुसूची २: वडा स्तरीय प्रकोपको स्तरीकरण म्याटिक्स

प्रकोप स्तरीकरण	वडा नंबर							
	१	२	३	४	५	६	७	८
पहिलो	मुहान सुक्ने/खडेरी	जनावर आतंक	खडेरी	पशु रोग	जनावर आतंक	पहिरो	खडेरी	मिचाह झार
दोश्रो	जनावर आतंक	कृषि रोग	पानीको मुहान सुक्ने	जनावर आतंक	मिचाहा झार	जनावर आतंक	पशु रोग	महामारी
तेस्रो	मानव सरुवा रोग (मलेरिया)	खडेरी	कृषि रोग	पहिरो	पहिरो	मिचाह झार	मिचाह झार	पहिरो
चौथो	आगलागी	पशु रोग	जनावर आतंक	कृषि रोग	पशु रोग	खडेरी	मुहान सुक्ने	खडेरी
पाँचौ	वन डढेलो	मिचाह प्रजाती	पशु रोग	सडक दुर्घटना	कृषि रोग	कृषि रोग	हावाहु री	जनावर आतंक
छैंठौ	असिना	सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना	मुहान सुक्ने	महामारी	पशु रोग	पहिरो	पशु रोग
साँतौ	बाली/नालीमा रोग/किरा	डडेलो	डढेलो	खडेरी	बाढी	असिना	चट्या ङ	असिना
आठौं	पशु/पंक्षी रोग	हावाहुरी	हावाहुरी	आगला गी	डढेलो	महामारी	कृषि रोग	आगला गी
नवौं	पहिरो	आगला गी	पहिरो	मिचाहा झार	खडेरी	सडक दुर्घटना	डढेलो	कृषि रोग
दशौं	नदी कटान	महामारी	चट्याङ	जनावर आतंक	हावाहुरी	हावाहुरी		हावाहुरी
एघारौं	चट्याङ	विधुतीय दुर्घटना		डडेलो	असिना	डढेलो		चट्याङ
बाह्रौं	हावाहुरी	असिना		बाढी	चट्याङ	आगलागी		डढेको
तेह्रौं	झाडापखाला/है जा	पहिरो		हावाहुरी	आगलागी	बाढी		बाढी
चौधौं		चट्याङ		चट्याङ	सडक दुर्घटना	चट्याङ		सडक दुर्घटना
पन्ध्रौं		बाढी			विधुतीय दुर्घटना	विधुतीय दुर्घटना		विधुतीय दुर्घटना

अनुसूची ३ः सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको पालिका स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/प्रतिनिधित्व	सम्पर्क नं.
१	श्री मणिराम बुढाथोकी	संयोजक	अध्यक्ष	९८५७८२४८१७
२	श्री मिना थापा	सदस्य	उपाध्यक्ष	९८५७८२४८१८
३	श्री नगेन्द्र प्रसाद रिजाल	सदस्य	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	९८५७८२४७७५
४	श्री पवन कुमार कँवर	सदस्य	अध्यक्ष, वडा नं. १	९८५७८३२२६५
५	श्री नेत्र बहादुर गिरी	सदस्य	अध्यक्ष, वडा नं. २	९८५७८२१४७८
६	श्री दुर्गा बहादुर बिष्ट	सदस्य	अध्यक्ष, वडा नं. ३	९८५७८५८५२२
७	श्री ओविलाल बस्नेत	सदस्य	अध्यक्ष, वडा नं. ४	९८६६५०५१७७
८	श्री मणि थापा	सदस्य	अध्यक्ष, वडा नं. ५	९८६६४७७४७७
९	श्री लोकेन्द्र बहादुर थापा	सदस्य	अध्यक्ष, वडा नं. ६	९८४१२४८०६४
१०	श्री रेशम शर्मा	सदस्य	अध्यक्ष, वडा नं. ७	९८४७९४४२९६
११	श्री धनराज रोका	सदस्य	अध्यक्ष, वडा नं. ८	९८६५५५१३०८
१२	प्रमुख	सदस्य	स्वास्थ्य शाखा	९८६६९२२१६१
१३	प्रमुख	सदस्य	कृषि शाखा	९८५७८२४८२१
१४	प्रमुख	सदस्य	महिला तथा बालबालिका शाखा	९८४३७७२९८४
१५	प्रमुख	सदस्य	शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा	९८४७९६२३२८
१६	प्रमुख	सदस्य	पूर्वाधार विकास शाखा	९८६५७२७०७२
१७	योजना अधिकृत	सदस्य	योजना तथा अनुगमन	९८५७८२४८१९
१८	इञ्चार्ज	सदस्य	इलाका प्रहरी कार्यालय, सुलिचौर	०८६—४०१०२०, ९८६९९८२७६०
	इञ्चार्ज	सदस्य	नगर प्रहरी इकाइ	९७४७७१४१०७
१९	सभापति	सदस्य	रेडक्रस उपशाखा, सुलिचौर	‘
२०	प्रमुख वा प्रतिनिधि	सदस्य	उद्योग वाणिज्य संघ, सुनिलस्मृति	‘
२१	प्रमुख	सदस्य सचिव	पर्यटन प्रवर्द्धन, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन उपशाखा	९८५७८२२६८९

अनुसूची ४: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा गोष्ठीमा उपस्थितिको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/संस्था	कैफियत
१	श्री मणिराम बुढाथोकी	अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
२	श्री मिना थापा	उपाध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
३	श्री नगेन्द्र प्रसाद रिजाल	प्र.प्र.अ.	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
४	श्री पवन कुमार कुवंर	वडा अध्यक्ष (१)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
५	श्री नेत्र बहादुर गिरी	वडा अध्यक्ष (२)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
६	श्री दुर्गा ब. विष्ट	वडा अध्यक्ष (३)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
७	श्री अविलाल बस्नेत	वडा अध्यक्ष (४)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
८	श्री मणि थापा	वडा अध्यक्ष (५)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
९	श्री लोकेन्द्र बहादुर थापा	वडा अध्यक्ष (६)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
१०	श्री पूर्ण बहादुर विष्ट	का. वडा अध्यक्ष (७)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
११	श्री धनराज रोका	वडा अध्यक्ष (८)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
१२	श्री रिनादेवी थापा	कार्यपालिका सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
१३	श्री निर्मला पुन	कार्यपालिका सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
१४	श्री अनिता थापा	कार्यपालिका सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
१५	श्री इन्द्रा रोका	कार्यपालिका सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
१६	श्री तुल्सी सुनार	कार्यपालिका सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
१७	श्री नमलाल दमाई	कार्यपालिका सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
१८	श्री फरेन्द्र राई	कार्यपालिका सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
१९	श्री तिलक भण्डारी	जि.स.स (सहसंयोजक)		पालिका
२०	श्री कृष्ण बसौला	सहजकर्ता/विज्ञ		पालिका
२१	रुपेन्द्र घले	सहजकर्ता/विज्ञ		पालिका
२२	श्री गोविन्द प्र. रिजाल	Sub-Engineer, INF Nepal		पालिका
२३	श्री अशोक कुमार रोकाया	पशु चिकित्सक	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
२४	श्री रविन्द्र घर्ति	मनोसामाजिक परामर्शदाता	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
२५	श्री सुमित्रा पाण्डे	ज. खा. नि	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
२६	मोतिराम खनाल	उद्यम विकास सहजकर्ता	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
२७	बिनोद रिजाल	रोजगार, सीप तथा उधमशिलता केन्द्र	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
२८	हरि बहादुर गिरि	एम.आई.एस. अपरेटर	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
२९	भगवती बुढा	महिला विकास निरीक्षक	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
३०	हिरा बुढा	स. कम्प्यूटर अधिकृत	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
३१	रनवीर बुढा	सहायक प्रशासकीय अधिकृत	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
३२	मधुसुधन गिरि	व.ले.अ. (वरिष्ठ लेखा अधिकृत)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/संस्था	कैफियत
३३	अभिषेक के.सी.	नायव सुब्बा / प्रशासन शाखा	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
३४	यादव के.सी.	वरिष्ठ शिक्षा अधिकृत	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
३५	देवराज घर्तिमगर	सहायक शिक्षा अधिकृत	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
३६	डिल्ली के.सी.	कृषि प्राविधिक	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
३७	प्रदिप कुमार चन्द	ईलाका प्रहरी कार्यालय, थुलिगाड	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
३८	दुर्योधन महरा	ने.प्र. (नेपाल प्रहरी)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
३९	प्रेम कुमार श्रेष्ठ	जीविकोपार्जन अधिकृत, प्रयास	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
४०	भिषण घर्ति	का.स. (कार्यालय सहयोगी)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
४१	अनिल कुमार चौधरी	प्रहरी निरीक्षक	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
४२	चेतमान वि.क.	ज्ञा.दी. प्र.वि. / प्र.अ.	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
४३	प्रदिपमाला घर्ति	का.स. (कार्यालय सहयोगी)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
४४	रोशनी पुरी	जे.टी.ए.	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
४५	शिला थिङ्ग	सहस नेपाल	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
४६	सुस्मिता राई	सहस नेपाल	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
४७	श्री सलिना बुढामगर	INF T.L.	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
४८	सुमन रिजाल	सूचना प्रविधि अधिकृत	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
४९	केशव खत्री	योजना शाखा (स.स.)	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
५०	लोकन्द्र विष्ट	-	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
५१	खड्क बहादुर के.सी.	इ.प्र.का. जुनियर	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
५२	गोपाल गिरी	ई.प्र.का. थुलिगाड	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
५३	हिरा घर्तिमगर	ने.प.ज.	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
५४	मन बहादुर घर्तिमगर	का. स.	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
५५	श्रीजना पुन मगर	का. स.	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
५६	टेकेन्द्र वि.क.	न.प्र.ज.	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
५७	मन बहादुर थापा	-	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
५८	रन्जु शाह	फि.स.	सुनिलस्मृति गा.पा.	पालिका
५९	श्री पवन कुमार कुंवर	१ नं. वडा अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
६०	श्री हर्क ब. महरा	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
६१	श्री तिला घर्ति मगर	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
६२	श्री राधा नेपाली	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
६३	श्री नरेन्द्र थापा	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
६४	श्री कृष्ण बसौला	सहजकर्ता		वडा नं १
६५	श्री मेनका घर्ति	वडा सचिव	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
६६	श्री भरत नेपाली	पत्रकार	रोल्पा पत्रकार महासंघ उपा.	वडा नं १
६७	श्री नेत्र ब. खत्री	प्रतिनिधि	टोल विकास समिति	वडा नं १

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/संस्था	कैफियत
६८	श्री केवलदेवि भण्डारी	प्रतिनिधि	टोल विकास समिति	वडा नं १
६९	श्री शुकलाल खत्री	प्रतिनिधि	टोल विकास समिति	वडा नं १
७०	श्री विन्दु नेपाली	प्रतिनिधि	टोल विकास समिति	वडा नं १
७१	श्री शिला रिजाल	प्रतिनिधि	महिला समूह	वडा नं १
७२	श्री दामोदर के.सी.	प्रतिनिधि	रामेश्वरी मा.वि. वि.स.	वडा नं १
७३	श्री नारायण के.सी.	प्रतिनिधि	पोखरेल देविभक्त मा.वि. वि.स.	वडा नं १
७४	श्री सुर्दशन पोखरेल	प्रतिनिधि	गंगा प्रा.वि. वि.स.	वडा नं १
७५	श्री नैनलाल पोखेल	प्रतिनिधि	शिशु कल्याण आ.वि.	वडा नं १
७६	श्री खडानन्द पोखरेल	पूर्व प्र.अ.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
७७	श्री मान ब. महरा	समाजसेवी	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
७८	श्री खेमराज पोखरेल शर्मा	(वडा)	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
७९	श्री दामोदर रिजाल		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
८०	श्री भरत नेपाली	टोल विकास समिति	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
८१	श्री विन्दु कुँवर	टोल विकास समिति	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
८२	श्री हरि घर्ती	टोल विकास समिति	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
८३	श्री भगवती घर्ती	TBS	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
८४	श्री पिमा पुन	TBS	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
८५	श्री तुलसी सुनार	कार्यपालिका सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
८६	श्री करुणा महरा	TBS	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
८७	श्री कृष्ण कुँवर	टोल विकास समिति	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
८८	श्री लाल बहादुर घर्ती	कालिका टोल / स. व. अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
८९	श्री चन्द्रमा वि.क.	टोल विकास समिति	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
९०	श्री सुहाना के.सी.	विद्यार्थी	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
९१	श्री पुष्पा पोखरेल	जनसमूदाय प्रा. वि. प्र. अ.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
९२	श्री बामदेव जैसी	(छोड़ाकोट टोल वि. अध्यक्ष)	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
९३	श्री विजय वि.क.	(बखेटा टोल विकास अध्यक्ष)	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
९४	श्री भरत विश्वकर्मा	पत्रकार, रेडियो सूनौलो	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
९५	श्री अशोक के.सी.	(कम्प्युटर अपरेटर)	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
९६	श्री गणेश के.सी.	पत्रकार, रेडियो मालिका	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
९७	श्री गिर बहादुर के.सी.	(१ नं. वडा का. स.)	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
९८	निर्मला बुढाथोकी	सहास नेपाल	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
९९	सुस्मिता राई	सहास नेपाल	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं १
१००	नेत्र बहादुर गिरी	अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा. - २	वडा नं २

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/संस्था	कैफियत
१०१	हिमा बिष्ट	सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा. - २	वडा नं २
१०२	पुस्कर भारती	सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा. - २	वडा नं २
१०३	ज्ञानेन्द्र शर्मा	प्र.व.ना. नि.	इ.प्र.का. खुंग्री	वडा नं २
१०४	डालु राना	सि.अ.हे.व.	खुंग्री स्वास्थ्य चौकी	वडा नं २
१०५	मुना गिरी		सुनिलस्मृति गा.पा. - २	वडा नं २
१०६	मदनलाल गिरी		-	वडा नं २
१०७	दान बहादुर महरा	शिक्षक	श्री राम ज्योति प्रा.वि.	वडा नं २
१०८	मोहन गिरी	शिक्षक	श्री ज्योतिप्रकाश मा.वि.	वडा नं २
१०९	ललिता मल्ल	शिक्षक	दिपेन्द्र प्रा.वि.	वडा नं २
११०	तेजमाला गिरी	शिक्षक	सरस्वती प्रा.वि.	वडा नं २
१११	उन्नत विक्रम शाह	प्र.ना.नि.	ईलाका प्रहरी कार्यालय सुवर्णचौर	वडा नं २
११२	गेहराज घर्ती मगर		कालिका सुवर्ण ए.क.३.ए. प्रहरी	वडा नं २
११३	सरस्वती गिरी	अध्यक्ष	हिले	वडा नं २
११४	पबित्रा के.सी.	अध्यक्ष	हिले	वडा नं २
११५	पिमा रेग्मी	अध्यक्ष	सुनिलस्मृति २	वडा नं २
११६	दर्शन पुन	अध्यक्ष	लामाचौर	वडा नं २
११७	बसन्ती सिंह	उपाध्यक्ष	चतुर्भुज युवा क्लव	वडा नं २
११८	हिम व. घर्ती	उपाध्यक्ष	वैगाँधा खानेपानी तथा स. उपभोक्ता	वडा नं २
११९	कमला मल्ल	सदस्य	सुँगी महिला समूह	वडा नं २
१२०	सुभद्रा सिंह	अध्यक्ष	कालिका आमा समूह	वडा नं २
१२१	पुनम सिंह	अध्यक्ष	श्री चतुर्भुज आमा समूह	वडा नं २
१२२	विनिता विष्ट		सुनिलस्मृति — २	वडा नं २
१२३	लोक बहादुर वली	समाजसेवि	सुनिलस्मृति २	वडा नं २
१२४	श्रीजना घिमिरे	अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा. आमा समूह	वडा नं २
१२५	धन प्रसाद गिरी	कोषाध्यक्ष	चतुर्भुज पुरुष सहकारी	वडा नं २
१२६	आरती चन्द	सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं २
१२७	तारा सेन	सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं २
१२८	सरिता सिंह	सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं २
१२९	रमिता सिंह	सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं २
१३०	सुनीला सेन	सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं २
१३१	मिन ब. पुन मगर	अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं २
१३२	रुपा पुन मगर	अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं २

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/संस्था	कैफियत
१३३	पुर्णिमा पुन	सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं २
१३४	नारायण गिरी	शिक्षक	त्रिवेणी बा.वि.	वडा नं २
१३५	बसन्ती गिरी	अध्यक्ष	आम समूह	वडा नं २
१३६	जङ्ग बहादुर गिरी	शिक्षक	श्री हृदयमणी आ.वि.	वडा नं २
१३७	सविना थापा	अध्यक्ष	स्वाध्य आमा समूह	वडा नं २
१३८	दीलिप सुनार	सदस्य	सुनाखरी आमा समूह	वडा नं २
१३९	बबिता के.सी.	अध्यक्ष	स्वाध्य आमा समूह	वडा नं २
१४०	नन्द गिरी	प्र.अ.	मेल्का वि.	वडा नं २
१४१	गिरिराज सुवेदी	शिक्षक	श्री ज्ञानोदय आ.वि.	वडा नं २
१४२	नेत्र घर्ती	शिक्षक	रेडक्रस उपशाखा	वडा नं २
१४३	बम बहादुर थापा	अध्यक्ष	श्री सुर्योदय फेन्सी/भिटा सामुदायिक वन उपभोक्ता	वडा नं २
१४४	श्रीधर सुवेदी	प्र.स.नी.	ई.प्र.का. सुलीचौर (रोल्पा)	वडा नं २
१४५	धन ब. रोका	कोषाध्यक्ष	मुरी सामुदायिक खानेपानी	वडा नं २
१४६	भद्रबहादुर बुढा	अध्यक्ष	खेलकुद सामुदायिक वन	वडा नं २
१४७	सुशील घर्ती	कोषाध्यक्ष	फ्युचर स्टार युवा क्लव	वडा नं २
१४८	गणेश के.सी.	पत्रकार	रेडियो माडीचौर, लिवाङ, रोल्पा	वडा नं २
१४९	भुपेन्द्र वली	प्रबन्धक	मिलन मल्टिटेक्स	वडा नं २
१५०	प्रेम कुमार श्रेष्ठ	प्राविधिक	साहास नेपाल	वडा नं २
१५१	शिला श्रेष्ठ	सहजकर्ता	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं २
१५२	लाल ब. विष्ट	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१५३	दुर्गा प्रसाद रोका	शिक्षक, चन्द्रप्रभा मा.वि.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१५४	दिउबिर विष्ट	जनप्रतिनिधि	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१५५	प्रशंसा थापा	शिक्षक, ओखिटारा प्रा.वि.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१५६	बेलमती थापा	शिक्षक, सरस्वती प्रा.वि.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१५७	ज्योती घर्तीमगर	स्वास्थ्य केन्द्र	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१५८	दुर्गा ब. विष्ट	वडा अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१५९	कृष्ण बसौला	परामर्शदाता		वडा नं ३
१६०	गणेश ब. थापा	सगरमाथा SHG	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१६१	संगिता सुनार	सांस्कृतिक SHG	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१६२	नर्मता विष्ट	स्वास्थ्य स्वयंसेविका	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१६३	वाटि घर्ती	सिर्जनशिल SHG	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१६४	गीता पुन	स्वास्थ्य स्वयंसेविका	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१६५	बिना विष्ट	हिमचुली SHG	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/संस्था	कैफियत
१६६	वसन्ती घर्ती	सगरमाथा SHG	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१६७	बेलमति थापा	-	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१६८	विनिता विष्ट	कोशीधारा SHG	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१६९	पुर्णिमा घर्ती मगर	ICDP सहजकर्ता	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१७०	माया विष्ट	N.F.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१७१	सरस्वती पुरी	सहास नेपाल	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ३
१७२	श्री पूर्ण बहादुर सुनार	वडा सदस्य, ४ नं वडा	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१७३	श्री भुपेन्द्र खड्का	वडा सचिव, ४ नं वडा	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१७४	श्री कृष्ण बसौला	परामर्शदाता		वडा नं ४
१७५	श्री गोविन्द प्र. रिजाल	INF Nepal		वडा नं ४
१७६	श्री सलिना बुढामगर	TL, INF Nepal	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१७७	श्री दर्योधन महरा		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१७८	श्री इन्द्र प्रसाद के.सी.	शिक्षक, सुनिलस्मृति ४	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१७९	श्री अनराम महरा	तोलको अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१८०	श्री रुपलाल महरा	बाङ्गा सावाउस - अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१८१	श्री झग बहादुर खत्री	चुच्चेधरा सावाउस - अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१८२	श्री साजन विष्ट		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१८३	श्री धन ब. विष्ट		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१८४	श्री ज्ञान ब. खत्री		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१८५	नेमकला महरा		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१८६	कबिता खड्का		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१८७	सरिता बेल्वासे		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१८८	हेमराज विष्ट	INF Nepal	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१८९	भिम वि.क.		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१९०	जयकली वि.क.		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१९१	नबिना वि.क.		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१९२	सोमा वि.क.		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१९३	दुर्मति सुनार	आमा समूह	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१९४	भुपेश बि.क	ससरंगी युवा क्लब	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१९५	समिर वि.क.		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
१९६	बिजय के. सी	ससरंगी युवा क्लब	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१९७	झुप ब. सुनार	वि. व्य. स. सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१९८	शेर सिंह बि. क.	को. सा. ब. ए. ग. अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
१९९	नरेश वि. क	सुवर्णवती सृजनशील युवा क्लब	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२००	भुपनारायण वि. क	सुवर्णवती सृजनशील युवा क्लब	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/संस्था	कैफियत
२०१	रुपेश वि. क	सुवर्णवती सृजनशील युवा क्लब	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२०२	दिपिका महरा	सुनिल स्मृति गा.पा	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२०३	शोभा रोका मगर	सुनिल स्मृति गा.पा	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२०४	राममाया बुढा	सुनिल स्मृति गा.पा	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२०५	केशरी घर्ति	सुनिल स्मृति गा.पा	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२०६	सुनिता घर्तिमगर	सुनिलस्मृति गा.पा	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२०७	स्मृती रामजिवा	मिलिजुली स्वास्थ्य आमा समूह	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२०८	सुजना शर्मा	मिलिजुली स्वास्थ्य आमा समूह	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२०९	पुनम थापा	मिलिजुली स्वास्थ्य आमा समूह	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२१०	निर्मला राई	मिलिजुली स्वास्थ्य आमा समूह	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२११	जानकी के. सी	मिलिजुली स्वास्थ्य आमा समूह	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२१२	दाना के. सी	मिलिजुली स्वास्थ्य आमा समूह	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२१३	लोकेन्द्र बिष्ट	मिलिजुली स्वास्थ्य आमा समूह	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२१४	सुस्मिता राई	सहारा नेपाल SM	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ४
२१५	मणि थापा	वडा अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२१६	नबराज थापा	नि. व. डा. अ.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२१७	चन्द्र ब. घर्ती	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२१८	नमिता थापा	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२१९	संगीता वि.क.	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२२०	इभान सिं घर्ती	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२२१	रुपेन्द्र घले	विपद तथा जलवायु विज्ञ		वडा नं ५
२२२	प्रेम कुमार श्रेष्ठ	जीविकोपार्जन अधिकृत		वडा नं ५
२२३	पृथ्वी थापा	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र प्रमुख	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२२४	किम बहादुर खत्री	श्री उदय मा.वि. वि.व्य.स. अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२२५	यूवराज सुवेदी	श्री बालवोध आ.वि. प्र.अ.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२२६	हिम बहादुर घर्ती	श्री अग्निोद्धार प्रा.वि. व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२२७	रबिलाल वि.क.	समिति रे. विस	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२२८	लिला प्रसाद विष्ट	श्री सूर्योदय आ.वि. व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२२९	शुकलाल थापा	व. का. का. सभापति	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२३०	पवित्रा घर्ती	ललनेखर्क खानेपानी तथा सरसफाई वि.व्य.स. सचिव	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/संस्था	कैफियत
२३१	सपना सुनार	टि.बि.एस.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२३२	चन्चा शाह	सामुदायिक वन	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२३३	सुक ब. थापा	समन्वय समिति	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२३४	तोपराम बूढा मगर	प्राविधिक प्रमुख	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२३५	तिर्खलाल घर्ती मगर	मन्छा टोल वि. स. सचिव	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२३६	जोख बहादुर थापा	काभ्रा टोल वि. स. / स्वाप	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२३७	हर्क बहादुर विष्ट		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२३८	परशुराम महरा		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२३९	भर्ज ब. पुन		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२४०	राम बहादुर विष्ट		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२४१	मदन घर्ती मगर	छ. क. स.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२४२	केशव कुमार वली		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२४३	जेनिसा रोकामगर	क. प्रा. स.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२४४	पर्शुराम घर्तिमगर		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२४५	खम्मे पुन		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२४६	कष्णा पुरी	सहारा नेपाल	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ५
२४७	सोमले परियार	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ६
२४८	मेघ बहादुर थापा	सचिव	सुनिलस्मृति गा.पा.-६	वडा नं ६
२४९	हरि प्रसाद कुँवर	समाजसेवी	सुनिलस्मृति गा.पा.-६	वडा नं ६
२५०	जनार्दन सुवेदी	अध्यक्ष	टोल विकास संस्था (ठू. ब.)	वडा नं ६
२५१	हिमाल सुवेदी	अध्यक्ष	कुवापानी हा. वि. स.	वडा नं ६
२५२	दिल ब. थापा	अध्यक्ष	उत्तरी दलदले वि. व्यवस्थापन समिति	वडा नं ६
२५३	नर ब. खड्का	कार्यवाहक अध्यक्ष	पश्चिम दलदले शा. वि. स.	वडा नं ६
२५४	हिरा ब. थापा	सचिव	पश्चिम दलदले शा. वि. स.	वडा नं ६
२५५	वेगम क्षेत्री	अध्यक्ष	पधेराखोला शा. वि. स.	वडा नं ६
२५६	मिना सेन	अध्यक्ष	भी. वि. पानीपोखरा खा. पा. स.	वडा नं ६
२५७	महेन्द्र सुवेदी	प्र.अ.	जनोद्धार प्रा. वि. गजुलकोट	वडा नं ६
२५८	लाल बहादुर सेन	अध्यक्ष	सू. वि. उ. स.	वडा नं ६
२५९	चुडामणि सुवेदी	अध्यक्ष	जनोद्धार गजुलकोट वि. व्य. स.	वडा नं ६
२६०	ऋषि कुमार थापा	प्रतिनिधि	संस्था	वडा नं ६
२६१	मोहन सुवेदी		सू. वि. उ. स.	वडा नं ६
२६२	ललिता सुवेदी	उपाध्यक्ष	आमा समूह	वडा नं ६

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/संस्था	कैफियत
२६३	ऋषि थापा		समाजसेवा	वडा नं ६
२६४	धन विक्रम सेन		समाजसेवा	वडा नं ६
२६५	चुर बहादुर विष्ट		समाजसेवा	वडा नं ६
२६६	सतिस सुनार		समाजसेवा	वडा नं ६
२६७	ठगेन्द्र ब. के.सी.		युवा क्लब	वडा नं ६
२६८	बिकल गुरुङ		समाजसेवा	वडा नं ६
२६९	जोख बहादुर थापा		काभ्रा टोल वि.स. सचिव	वडा नं ६
२७०	हर्क बहादुर विष्ट		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ६
२७१	परशुराम मल्ल		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ६
२७२	भक्त ब. पुन		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ६
२७३	राम बहादुर विष्ट		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ६
२७४	मदन घर्ति मगर	छ.उ.अ.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ६
२७५	केशव कुमार वली		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ६
२७६	जेनिसा रोका मगर	का.प्रा.स.	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ६
२७७	परशुराम घर्ती मगर		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ६
२७८	खम्मे पुन		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ६
२७९	कृष्ण पुरी	सहास नेपाल	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ६
२८०	नेमलाल दमाई	सभाध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२८१	पूर्ण ब. विष्ट	का.वा. वडा अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२८२	शान्ति वि.क.	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२८३	जोकमती थापा	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२८४	कृष्ण बसौला	विशेषज्ञ		वडा नं ७
२८५	प्रेम कुमार श्रेष्ठ			वडा नं ७
२८६	दुर्गा के.सी.		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२८७	केशव कुमार वली		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२८८	गंगाराम पुन		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२८९	भुवनेश्वर के.सी.		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२९०	खिम ब. रोका		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२९१	नवराज रोका		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२९२	कौमा परियार		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२९३	कविराज रोका		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२९४	कुल ब. रोका		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२९५	गिर ब. विष्ट		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२९६	देव ब. बुढाथोकी		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२९७	दिपा थापा क्षेत्री		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/संस्था	कैफियत
२९८	मेखराम रिजाल		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
२९९	पुष्पा पुन		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
३००	परशुराम पुन		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
३०१	खेत ब. विष्ट क्षेत्री		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
३०२	तोप ब. रोका		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
३०३	दुजे वि.क.		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
३०४	नवराज रोका		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ७
३०५	श्री धनराज रोका	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ८	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३०६	श्री अनिल पोखेल	वडा सचिव	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३०७	श्री मन्सरी बि.क.	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३०८	श्री नम बहादुर विश्वकर्मा	...	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३०९	श्री इश्वर घर्ती	वन अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३१०	श्री मन बहादुर रोका	वन उपाध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३११	श्री इन्द्र रोका मगर	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३१२	श्री शुधाम्श महरा	वडा सदस्य	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३१३	श्री बोम ब. घर्तीमगर		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३१४	श्री याम बा. घर्तीमगर		बाल कल्याण प्रा. वि.	वडा नं ८
३१५	श्री गोर्ख बहादुर पुन		श्री जनता प्रा. वि.	वडा नं ८
३१६	श्री इमान सिंह घर्ति		श्री सिद्देश्वरी मा. वि.	वडा नं ८
३१७	श्री गिर ब. पुन मगर		श्री जनज्योति प्रा. वि.	वडा नं ८
३१८	श्री कल ब. घर्तीमगर		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३१९	श्री खिगिलाल पुन मगर		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३२०	श्री नम बहादुर घर्ती		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३२१	श्री लाल ब. परियार	वन अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३२२	श्री उज्जर सिंह पुन	टोल विकास अध्यक्ष	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३२३	श्री गोविन्द प्र. खनाल		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३२४	श्री तिल्सरी राना मगर	सा. वन सचिव	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३२५	श्री भविन्द्रा पुन मगर		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३२६	श्री पूर्ण बहादुर पुन मगर		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३२७	श्री सित परियार		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३२८	दाम बहादुर पुन मगर	चिन्ने मिलनचोक टोल	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३२९	पूर्णिमा रोका मगर	INF (CM)	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३३०	गोविन्द प्रसाद रिजाल	INF (SE)		वडा नं ८

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना/संस्था	कैफियत
३३१	रुपेन्द्र घले	DRR-CCA Expert		वडा नं ८
३३२	रूपा रोका मगर	INF (CM)	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३३३	छविलाल रोका		सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८
३३४	प्रबिन पुन मगर	सचिव	सुनिलस्मृति गा.पा.	वडा नं ८

अनुसूची ५ः स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा पालिका र वडा स्तरीय गोष्ठीका माइन्युट

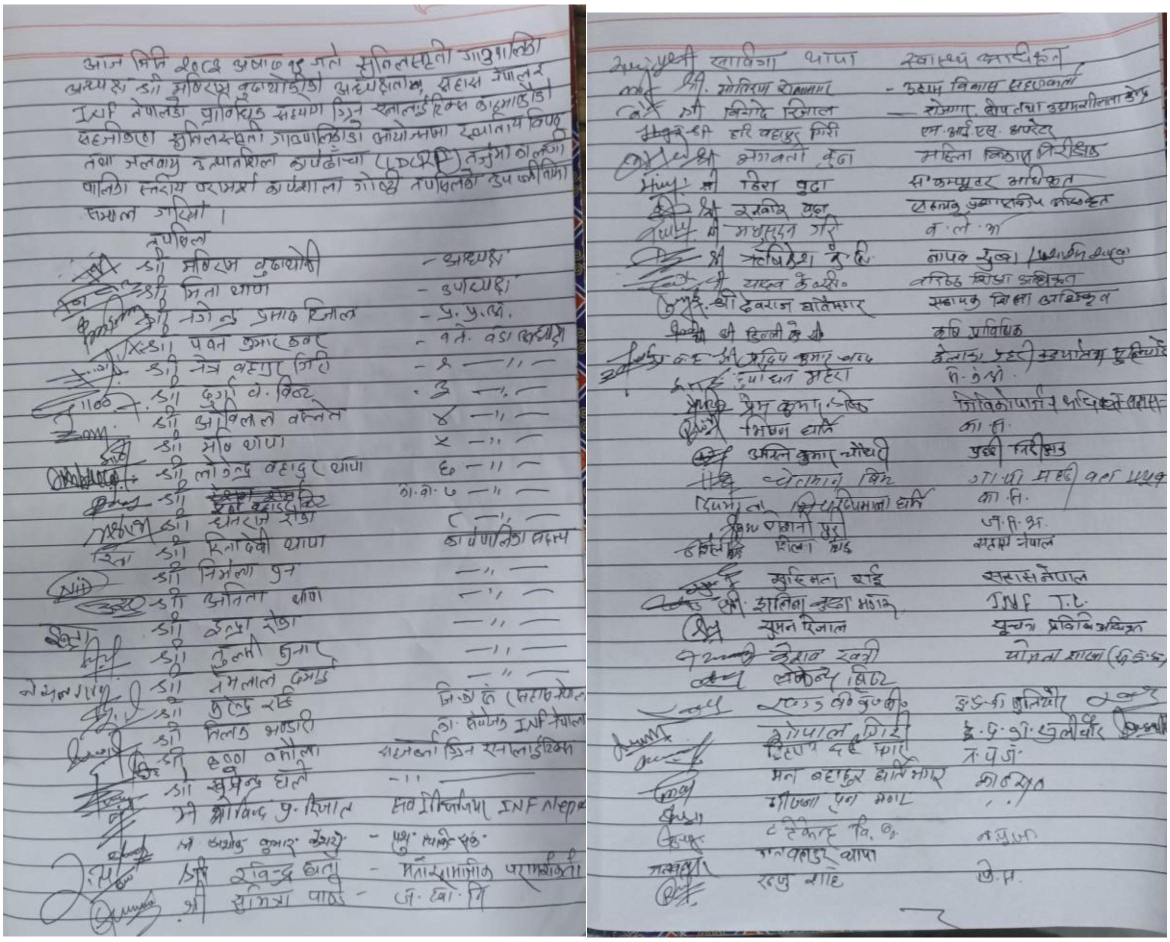

माइन्युट १ः LDCRF तर्जुमाका लागि पालिका स्तरीय परामर्श कार्यशाला, सुनिलस्मृति गा.पा.-४, सुलिचौर, रोल्पा

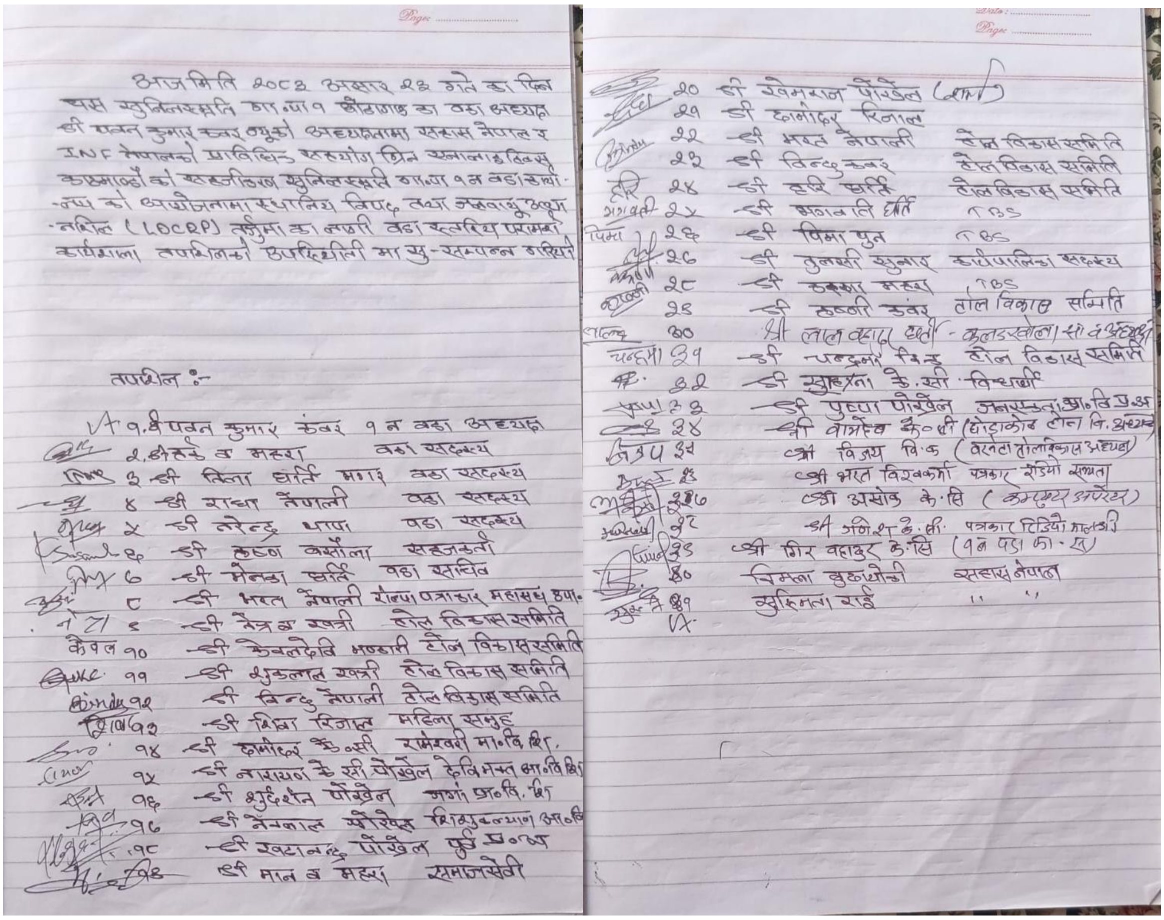

आज मिति २०८३ असार २३ गते का दिन यस सुनिलस्मृति गा.पा.१ घोडागाउँ का वडा अध्यक्ष श्री पवन कुमार कवर ज्यूको अध्यक्षतामा सहास नेपाल र INF नेपालको प्राविधिक सहयोग ग्रिन क्लाइमेट फन्ड/सुनिलस्मृति गा.पा. १ न वडा कार्यालय को आयोजनामा स्थानिय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल (LDCRP) तर्जुमा का लागी वडा स्तरिय परामर्श कार्यशाला तपसिलको उपस्थिती मा सु-सम्पन्न गरियो

तपसिल :-

१. श्री पवन कुमार कंवर १ न वडा अध्यक्ष
२. श्री हर्क ब महरा वडा सदस्य
३ श्री तिला घर्ति मगर वडा सदस्य
४ श्री राधा नेपाली वडा सदस्य
५ श्री नरेन्द्र थापा वडा सदस्य
६ श्री लक्ष्मण कसौला सहजकर्ता
७ श्री मेनका घर्ति वडा सचिव
८ श्री भरत नेपाली रोल्पा पत्रकार महासंघ उपा.
९ श्री नेत्र ब खत्री टोल विकास समिति
१० श्री केवलदेवि भण्डारी टोल विकास समिति
११ श्री शुकलाल खत्री टोल विकास समिति
१२ श्री बिन्दु नेपाली टोल विकास समिति
१३ श्री बिमा रिजाल महिला समुह
१४ श्री दामोदर के.सी रामेश्वरी मा.वि. वि.
१५ श्री नारायण के सी पोख्रेल देवि भक्त आ.वि. वि
१६ श्री सुदर्शन पोख्रेल मगां प्रा.वि. वि
१७ श्री नैनलाल पोख्रेल त्रिभुवनज्योति आ.वि
१८ श्री स्वदानन्द पोख्रेल पूर्व प्र.अ
१९ श्री मान ब महरा समाजसेवी
२० श्री खेमराज पोख्रेल (शान्ति)
२१ श्री दामोदर रिजाल
२२ श्री भरत नेपाली टोल विकास समिति
२३ श्री विन्दु कवर टोल विकास समिति
२४ श्री हरि घर्ति टोल विकास समिति
२५ श्री भगवति घर्ति TBS
२६ श्री पिमा पुन TBS
२७ श्री तुलसी सुनार कार्यपालिका सदस्य
२८ श्री कक्षमा महरा TBS
२९ श्री रुक्मणी कंवर टोल विकास समिति
३० श्री लाल बहादुर घर्ती - कुलडखोला सां.वं. अध्यक्ष
३१ श्री चन्द्रमा रिजु टोल विकास समिति
३२ श्री सुष्मिता के.सी. विद्यार्थी
३३ श्री पुष्पा पोख्रेल जनसहकारी प्रा.वि प्र.अ
३४ श्री वागेश्वर के.सी (घोडाकोट टोल वि. अध्यक्ष)
३५ श्री विजय वि.क (वरतेटा टोल विकास अध्यक्ष)
३६ श्री भरत विश्वकर्मा पत्रकार रेडियो सल्यान
३७ श्री असोक के.सि (कम्प्युटर अपरेटर)
३८ श्री गणेश के.सी. पत्रकार रेडियो मालश्री
३९ श्री गिर बहादुर के.सि (१ न वडा का.स)
४० निर्मला बुढाथोकी सहास नेपाल
४१ सुस्मिता राई " "

माइन्युट २: LDCRF तर्जुमाका लागि वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यशाला, सुनिलस्मृति गा.पा.-१, घोडागाउँ, रोल्पा

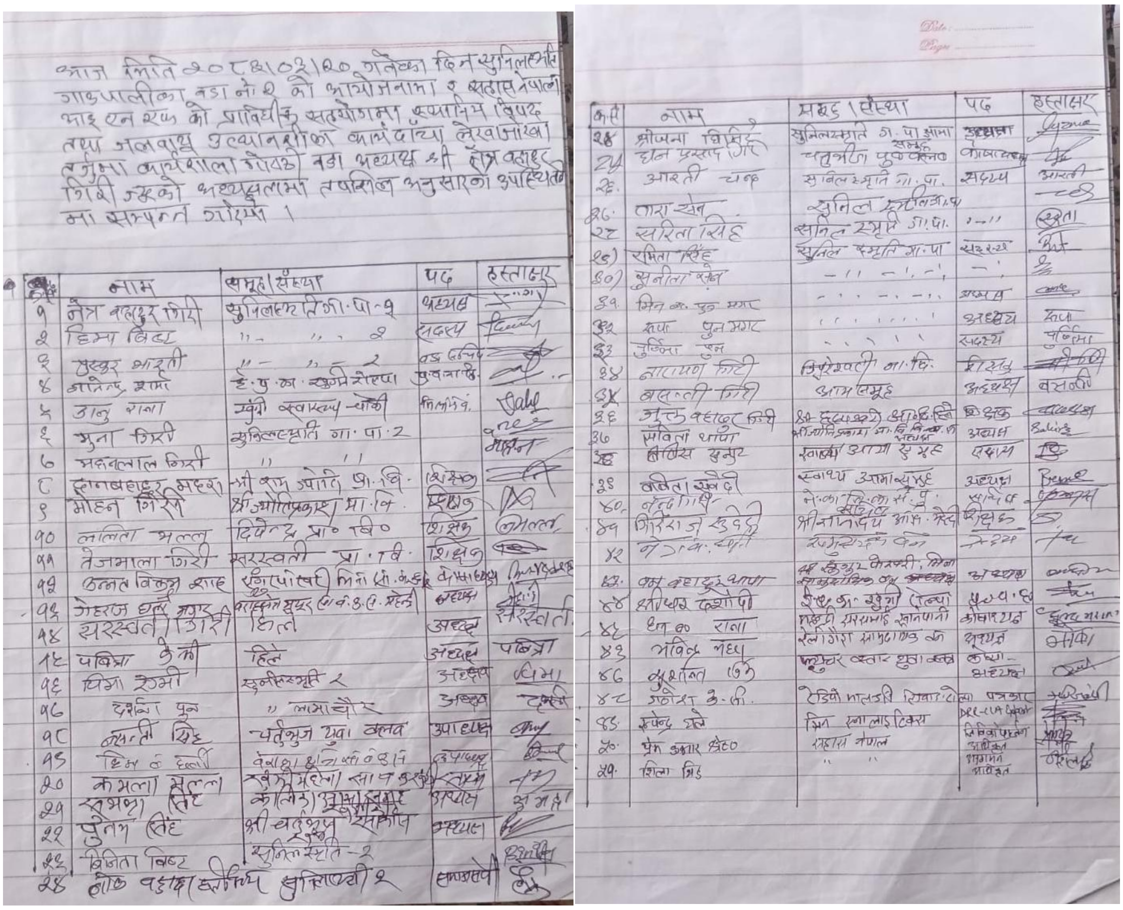

आज मिति २०७८।०३।२० गतेका दिन सुनिलस्मृति गाउँपालीका वडा नं २ को आयोजनामा र सहास नेपाल आइ एन एफ को प्राविधिक सहयोगमा स्थानिय विपद तथा जलवायु उत्थानशीलता कार्यढाँचा लेखाजोखा तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी वडा अध्यक्ष श्री नेत्र बहादुर गिरी ज्यूको अध्यक्षतामा तपसिल अनुसारको उपस्थिति मा सम्पन्न गरियो ।

क्र.सं.	नाम	समूह/संस्था	पद	हस्ताक्षर
१	नेत्र बहादुर गिरी	सुनिलस्मृति गा.पा.-२	अध्यक्ष	
२	हिमा विष्ट	" " २	सदस्य	
३	पुस्कर भारती	" " २	वडा सचिव	
४	[illegible] शर्मा	ई.पु.का. खुंग्री रोल्पा	[illegible]	
५	उजु राना	खुंग्री स्वास्थ्य चौकी	[illegible]	
६	मुना गिरी	सुनिलस्मृति गा.पा.२		
७	मदनलाल गिरी	" "		
८	[illegible] बहादुर भण्डारी	श्री [illegible] प्रा.वि.	शिक्षक	
९	मोहन गिरी	श्री ज्योतिप्रकाश मा.वि.	शिक्षक	
१०	ललिता मल्ल	दिपेन्द्र प्रा० वि०	शिक्षक	
११	तेजमाला गिरी	सरस्वती प्रा.वि.	शिक्षक	
१२	उन्नत विक्रम शाह	[illegible]	[illegible]	
१३	गेहराज घर्ति मगर	[illegible]	अध्यक्ष	
१४	सरस्वती गिरी	हित्ते	अध्यक्ष	सरस्वती
१५	पवित्रा केसी	हित्ते	अध्यक्ष	पवित्रा
१६	भिमा रुमी	सुनिलस्मृति २	अध्यक्ष	भिमा
१७	दर्शना पुन	" लामाचौर	अध्यक्ष	
१८	बसन्ती सिंह	चर्तुभुज युवा क्लब	उपाध्यक्ष	
१९	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
२०	कमला मल्ल	[illegible]	[illegible]	
२१	सुभद्रा सिंह	[illegible]	अध्यक्ष	
२२	पुनम सिंह	श्री चर्तुभुज [illegible]	अध्यक्ष	
२३	विनिता विष्ट	सुनिलस्मृति-२		
२४	[illegible]	सुनिलस्मृति २	[illegible]	
२४	श्रीजना घिमिरे	सुनिलस्मृति गा.पा. आमा समूह	अध्यक्ष	
२५	धन प्रसाद गिरी	चतुर्भुज युवा क्लब	कोषाध्यक्ष	
२६	आरती चन्द	सुनिलस्मृति गा.पा.	सदस्य	आरती
२७	तारा खत्री	सुनिल स्मृति गा.पा.		
२८	सरिता सिंह	सुनिल स्मृति गा.पा.	"	
२९	रमिता सिंह	सुनिल स्मृति गा.पा	सदस्य	
३०	सुनीता खत्री	" " "	"	
३१	मिन ब. पुन मगर	" " "	अध्यक्ष	
३२	रूपा पुन मगर	" " "	अध्यक्ष	रूपा
३३	पुर्णिमा पुन	" " "	सदस्य	पुर्णिमा
३४	नारायण गिरी	त्रिपुरेश्वरी मा.वि.	शिक्षक	
३५	बसन्ती गिरी	आमा समूह	अध्यक्ष	बसन्ती
३६	[illegible] बहादुर गिरी	[illegible]	शिक्षक	
३७	सविता थापा	श्री ज्योतिप्रकाश मा.वि. [illegible]	अध्यक्ष	
३८	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
३९	कविता खनाल	स्वास्थ्य आमा समूह	अध्यक्ष	
४०	[illegible]	ने.का. [illegible]	[illegible]	
४१	गिरिराज खड्का	श्री [illegible]	शिक्षक	
४२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
४३	[illegible] बहादुर थापा	[illegible]	अध्यक्ष	
४४	[illegible]	ई.प्र.का. खुंग्री रोल्पा	[illegible]	
४५	[illegible] राना	[illegible]	कोषाध्यक्ष	
४६	[illegible]	[illegible]	अध्यक्ष	
४७	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
४८	[illegible]	रेडियो [illegible]	पत्रकार	
४९	रूपेन्द्र घर्ति	मित्र [illegible]	DRR-CCA [illegible]	
५०	प्रेम कुमार श्रेष्ठ	सहास नेपाल	[illegible]	
५१	शिला [illegible]	" "	[illegible]	

माइन्युट ३ः LDCRF तर्जुमाका लागि वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यशाला,
सुनिलस्मृति गा.पा.-२, खुंग्री, रोल्पा

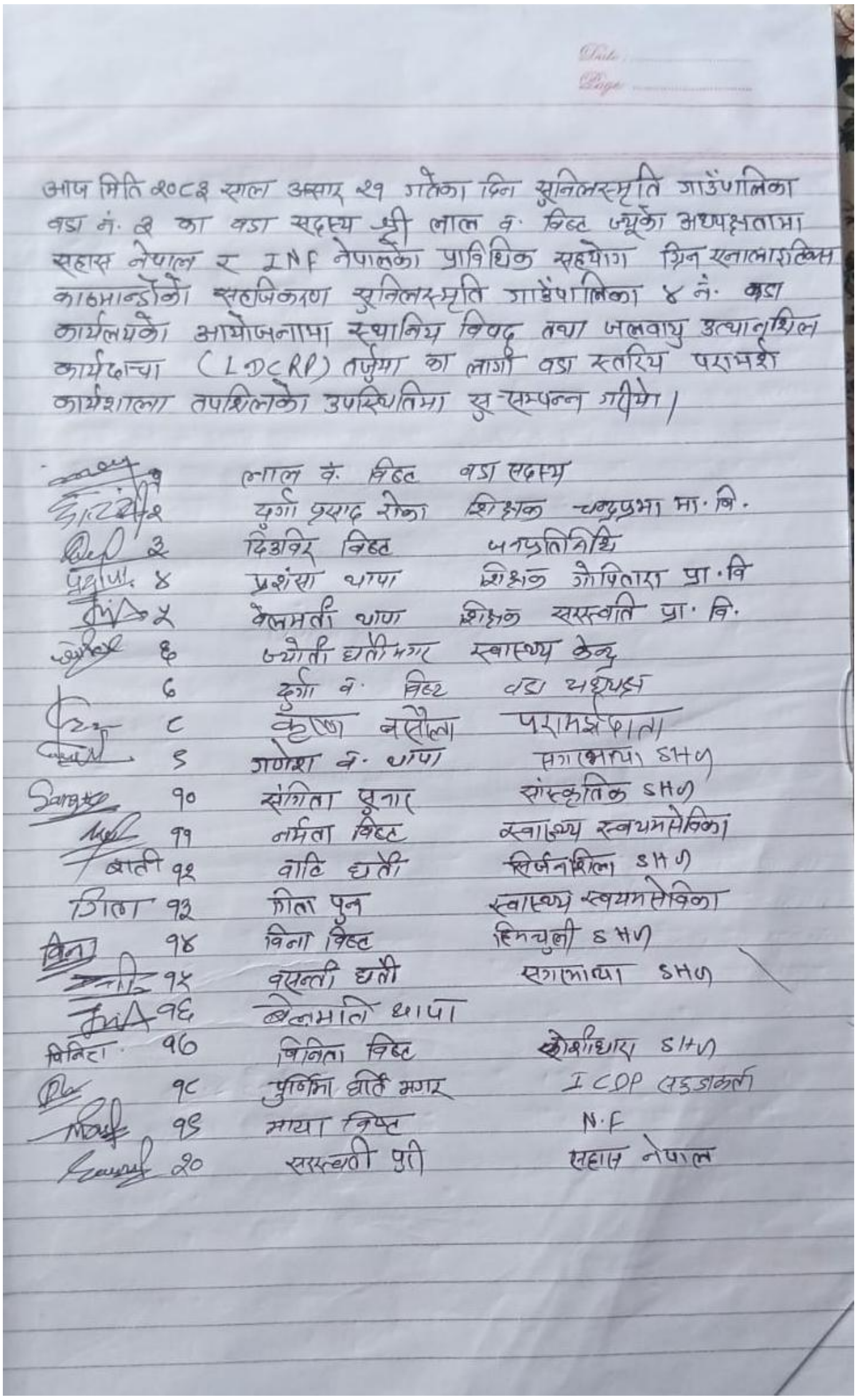

आज मिति २०८३ साल असार २१ गतेका दिन सुनिलस्मृति गाउँपालिका वडा नं. ३ का वडा सदस्य श्री लाल ब. बिष्ट ज्यूको अध्यक्षतामा सहास नेपाल र INF नेपालको प्राविधिक सहयोग ग्रिन एनालाइटिक्स काठमाण्डौको सहजिकरण सुनिलस्मृति गाउँपालिका ४ नं. वडा कार्यलयको आयोजनामा स्थानिय विपद तथा जलवायु उत्थानशिल कार्यढाँचा (LDCRP) तर्जुमा का लागी वडा स्तरिय परामर्श कार्यशाला तपशिलको उपस्थितिमा सु-सम्पन्न गरीयो।

[signature]	१	लाल ब. बिष्ट	वडा सदस्य
[signature]	२	दुर्गा प्रसाद रोका	शिक्षक चन्द्रप्रभा मा.वि.
[signature]	३	दिउविर बिष्ट	जनप्रतिनिधि
प्रशंसा	४	प्रशंसा थापा	शिक्षक ज्योतितारा प्रा.वि
[signature]	५	बेलमती थापा	शिक्षक सरस्वति प्रा.वि.
[signature]	६	ज्योती घर्तीमगर	स्वास्थ्य केन्द्र
	७	दुर्गा ब. बिष्ट	वडा अध्यक्ष
[signature]	८	कृष्ण बतौला	परामर्शदाता
[signature]	९	गणेश ब. थापा	सगरमाथा SHG
Sangita	१०	संगिता सुनार	सांस्कृतिक SHG
[signature]	११	नर्मता बिष्ट	स्वास्थ्य स्वयमसेविका
बाती	१२	बाटि घर्ती	सिर्जनशिल SHG
गिता	१३	गिता पुन	स्वास्थ्य स्वयमसेविका
बिना	१४	बिना बिष्ट	हिमचुली SHG
[signature]	१५	बसन्ती घर्ती	सगरमाथा SHG
[signature]	१६	बेलमति थापा	
बिनिता	१७	बिनिता बिष्ट	खोरीधारा SHG
[signature]	१८	पुर्णिमा घर्ती मगर	ICDP सहजकर्ता
[signature]	१९	माया बिष्ट	N.F
[signature]	२०	सरस्वती पुरी	सहास नेपाल

माइन्युट ४: LDCRF तर्जुमाका लागि वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यशाला, सुनिलस्मृति गा.पा.-३, मिझिङ, रोल्पा

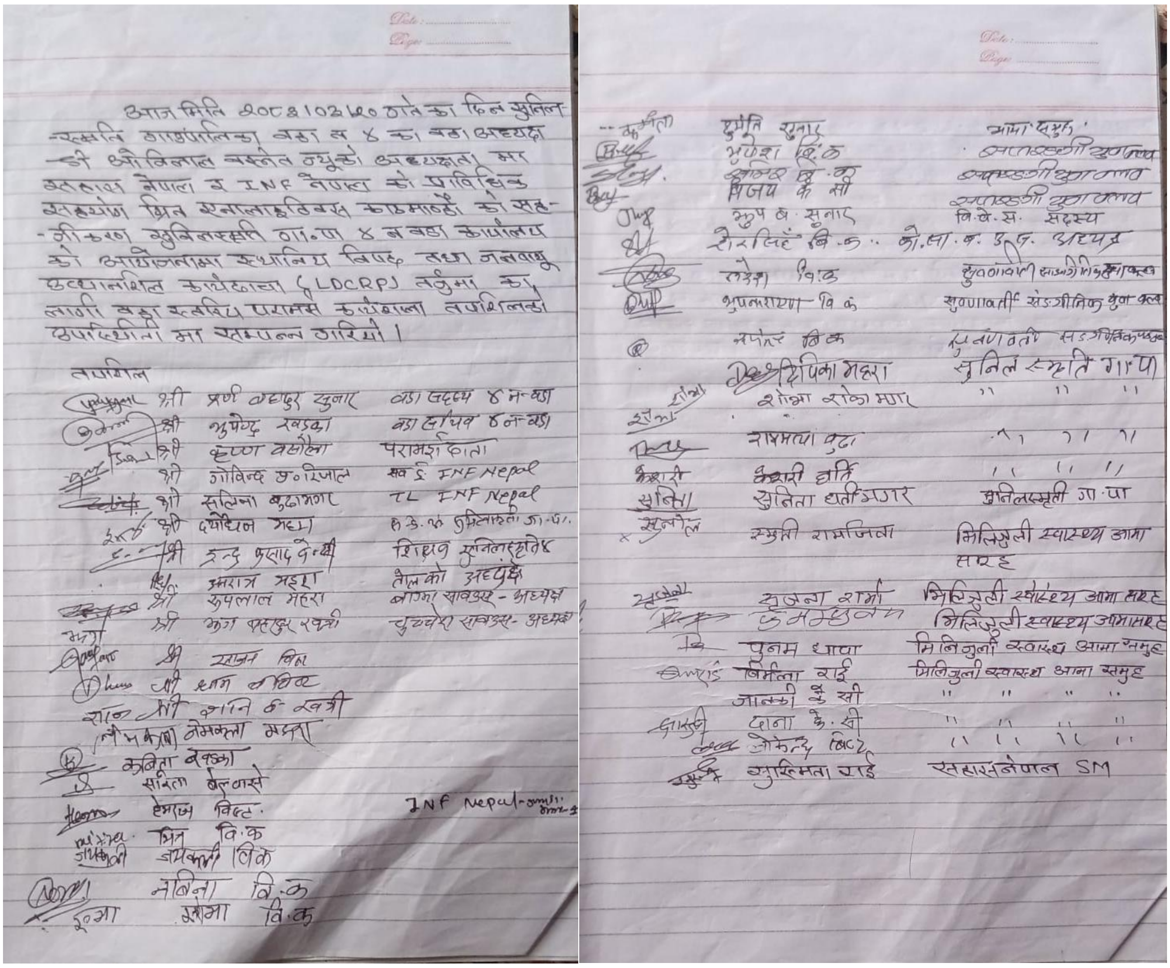

माइन्युट ५: LDCRF तर्जुमाका लागि वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यशाला, सुनिलस्मृति गा.पा.-४, सुलिचौर, रोल्पा

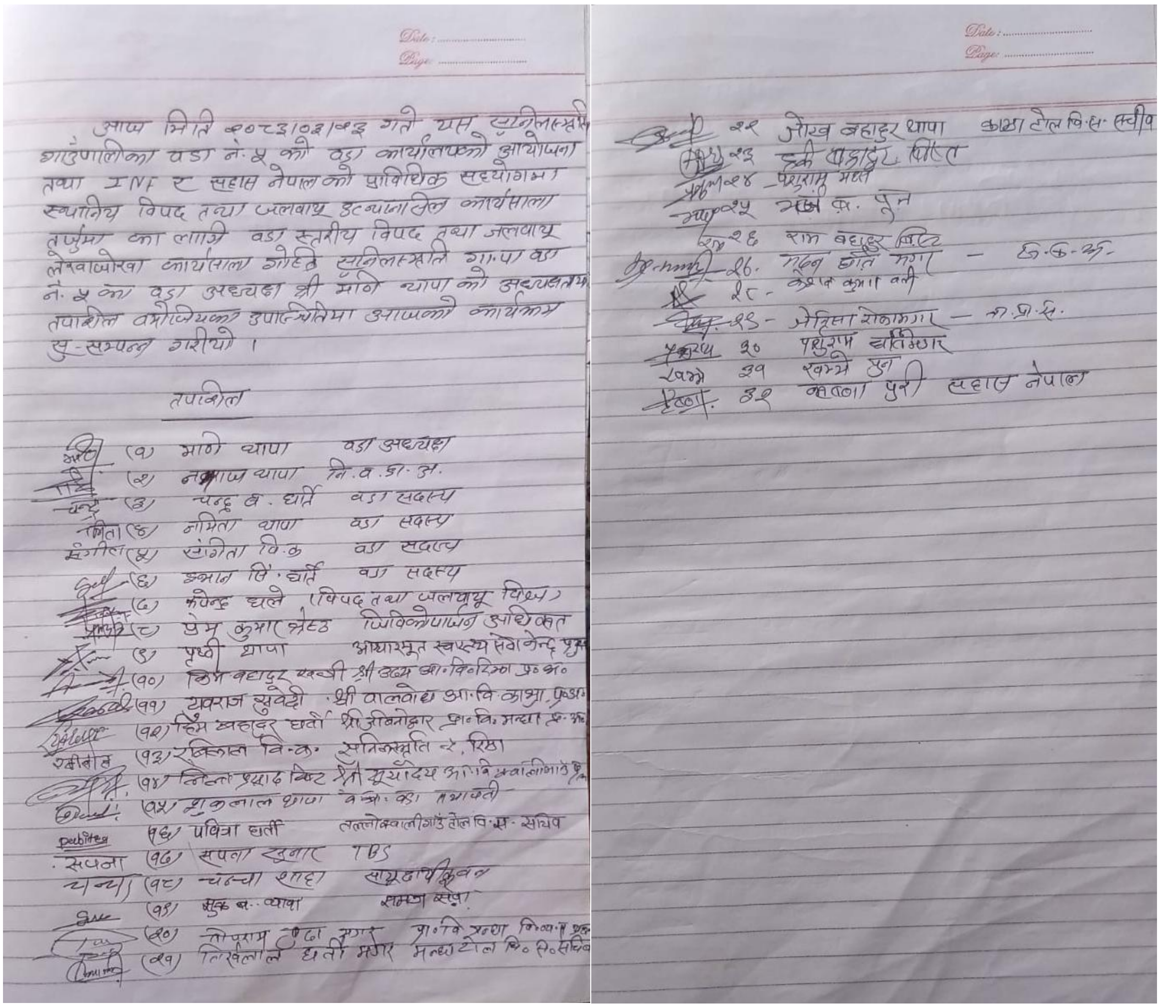

माइन्युट ६ः LDCRF तर्जुमाका लागि वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यशाला, सुनिलस्मृति गा.पा.-५, गजुल/काभ्रा, रोल्पा

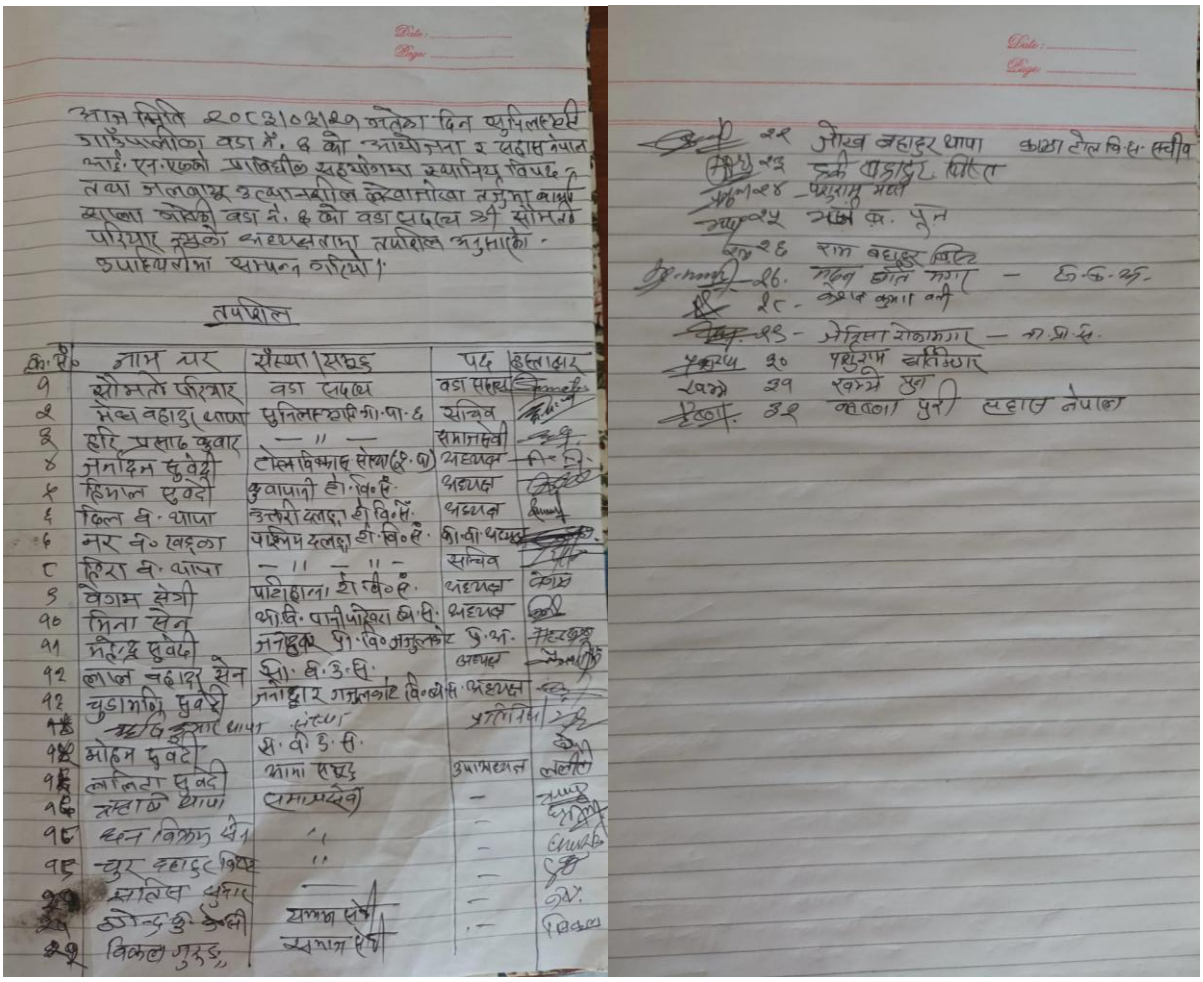

माइन्युट ७ः LDCRF तर्जुमाका लागि वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यशाला, सुनिलस्मृति गा.पा.-६, गजुल, रोल्पा

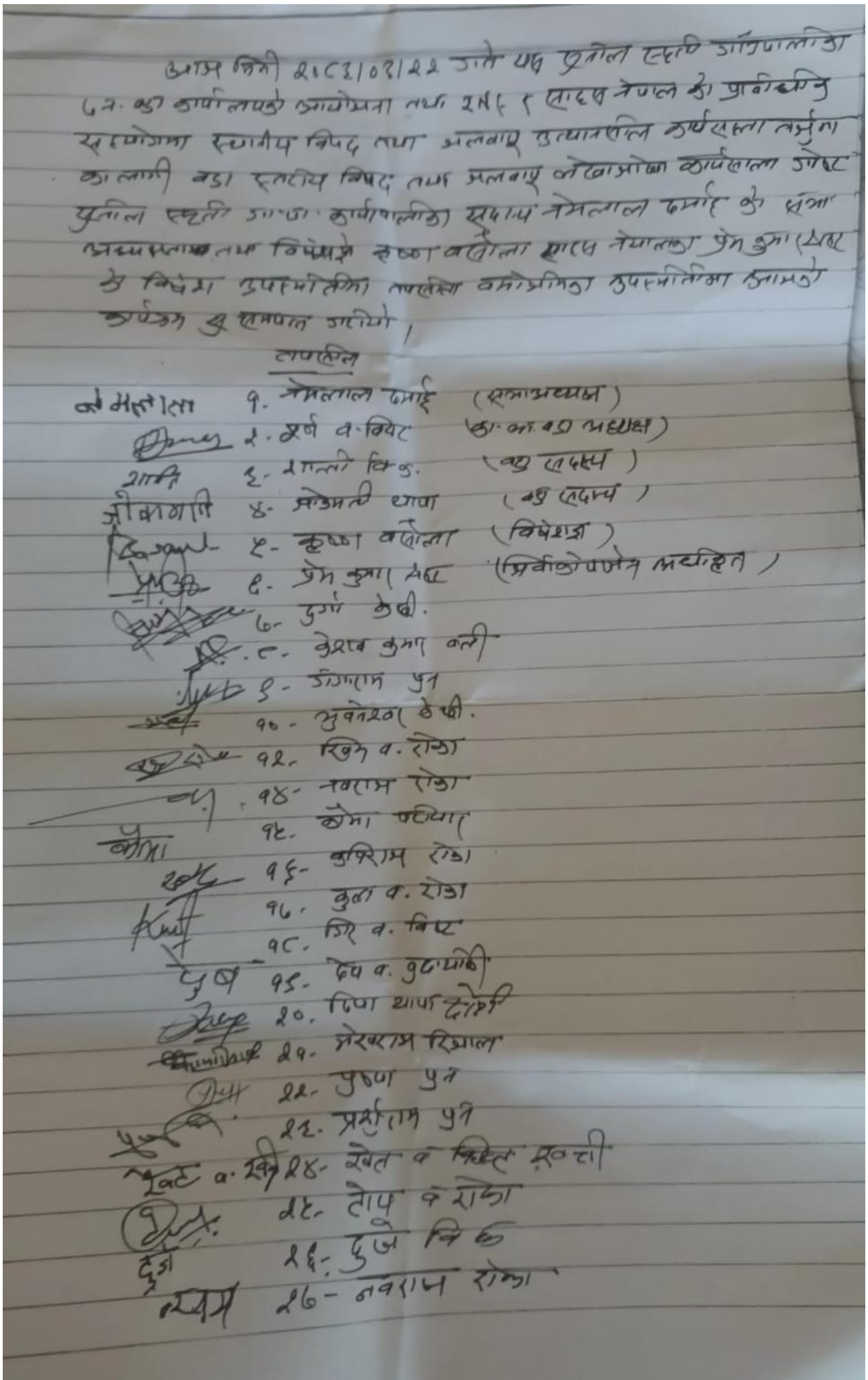

आज मिति २०८३/०३/२२ गते यस सुनील स्मृति गाँउपालिको ७ नं. वडा कार्यालयको आयोजना तथा [illegible] र लाइफ नेपाल को प्राविधिक सहयोगमा स्थानीय विपद तथा जलवायु उत्थानशील कार्ययोजना तर्जुमा का लागि वडा स्तरीय विपद तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यशाला गोष्ठि सुनिल स्मृति गा.पा. कार्यपालिका सदस्य नेमलाल घर्ती को सभा अध्यक्षता तथा विशेषज्ञ कृष्ण बरोला र लाइफ नेपालका प्रेम कुमार शाह को [illegible] उपस्थितिमा तपसिल बमोजिमका उपस्थितिमा आजको कार्यक्रम सुसम्पन्न गरियो।

तपसिल

१. नेमलाल घर्ती (सभाअध्यक्ष)
२. पूर्ण ब. विष्ट (का.वा. वडा अध्यक्ष)
३. शान्ति वि.क. (वडा सदस्य)
४. ज्ञानमती थापा (वडा सदस्य)
५. कृष्ण बरोला (विशेषज्ञ)
६. प्रेम कुमार शाह (लाइफ नेपाल प्रतिनिधि)
७. दुर्गा के.सी.
८. केशव कुमार कली
९. डिलराम पुन
१०. भुवनेश्वर के.सी.
११. खिम ब. रोका
१२. नवराज रोका
१४. कोमा पछाया
१५. कृषिराम रोका
१६. कुल ब. रोका
१७. गिरि ब. विष्ट
१८. देव ब. बुढाथोकी
१९. दिपा थापा दोर्जी
२०. गेरवराम रिजाल
२१. पुष्पा पुन
२२. पर्शुराम पुन
२३. खेत ब खत्री रुचाल
२४. टोपे ब रोका
२५. टुजे वि.क.
२६. नवराज रोका

माइन्युट ८: LDCRF तर्जुमाका लागि वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यशाला, सुनिलस्मृति गा.पा.-७, तेवाङ, रोल्पा

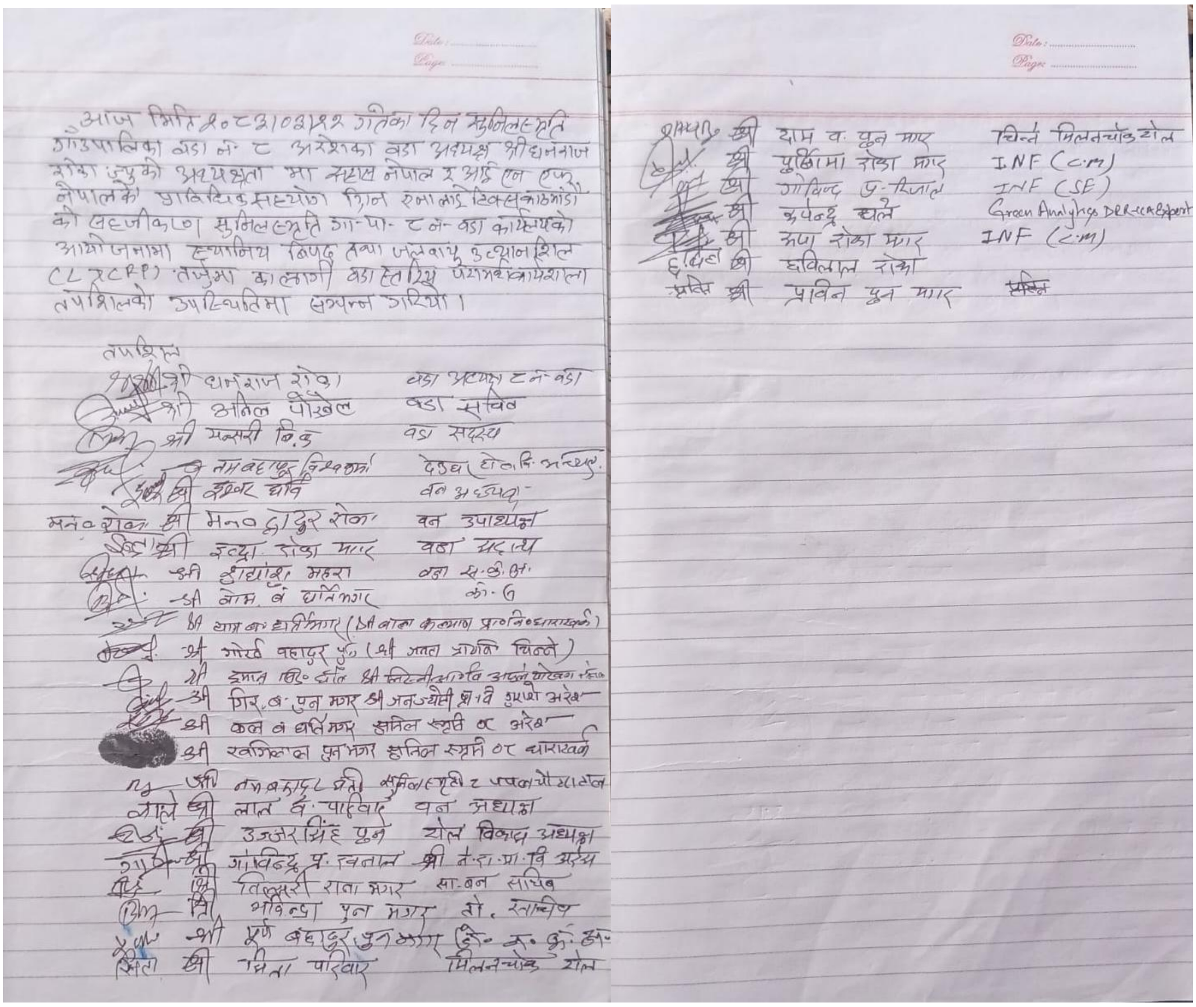

आज मिति २०८३।०३।२२ गतेका दिन सुनिलस्मृति गाउँपालिका वडा नं. ८ अरेशका वडा अध्यक्ष श्री धनराज रोका ज्यूको अध्यक्षता मा सहास नेपाल र आई एन एफ नेपालको प्राविधिक सहयोग ग्रिन एनालाईटिक्स काठमाडौंको सहजीकरण सुनिलस्मृति गा.पा. ८ नं. वडा कार्यालयको आयोजनामा स्थानिय विपद तथा जलवायु उत्थानशिल (LDCRP) तर्जुमा का लागी वडा स्तरिय परामर्श कार्यशाला तपशिलको उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो।

तपशिल

श्री	धनराज रोका	वडा अध्यक्ष ८ नं. वडा
श्री	अनिल पोखेल	वडा सचिव
श्री	मन्सरी वि.क	वडा सदस्य
श्री	तमबहादुर विश्वकर्मा	
श्री	ईश्वर घर्ति	वन अध्यक्ष
श्री	मनबहादुर रोका	वन उपाध्यक्ष
श्री		वडा सदस्य
श्री		
श्री		
श्री	लाल बं. पाईवार	वन अध्यक्ष
श्री	उज्जरसिंह पुन	टोल विकास अध्यक्ष
श्री	गोविन्द्र प्र.	
श्री		सा.वन सचिव
श्री		
श्री	पूर्ण बहादुर	
श्री		मिलनचोक टोल
श्री		मिलनचोक टोल
श्री	पुर्णिमा रोका मगर	INF (C.M)
श्री	गोविन्द प्र.	INF (SE)
श्री		Green Analytics DRR-CCA Expert
श्री		INF (C.M)
श्री		
श्री	प्रविन पुन मगर	

माइन्युट ९: LDCRF तर्जुमाका लागि वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यशाला, सुनिलस्मृति गा.पा.-८, अरेश, रोल्पा

अनुसूची ६: वडा स्तरको संकटासन्न, जोखिम तथा क्षमता नक्साहरु

चित्र १: सुनिलस्मृति गा, पा, वडा नं १ को संकटासन्न, जोखिम तथा स्रोत नक्सा, रोल्पा

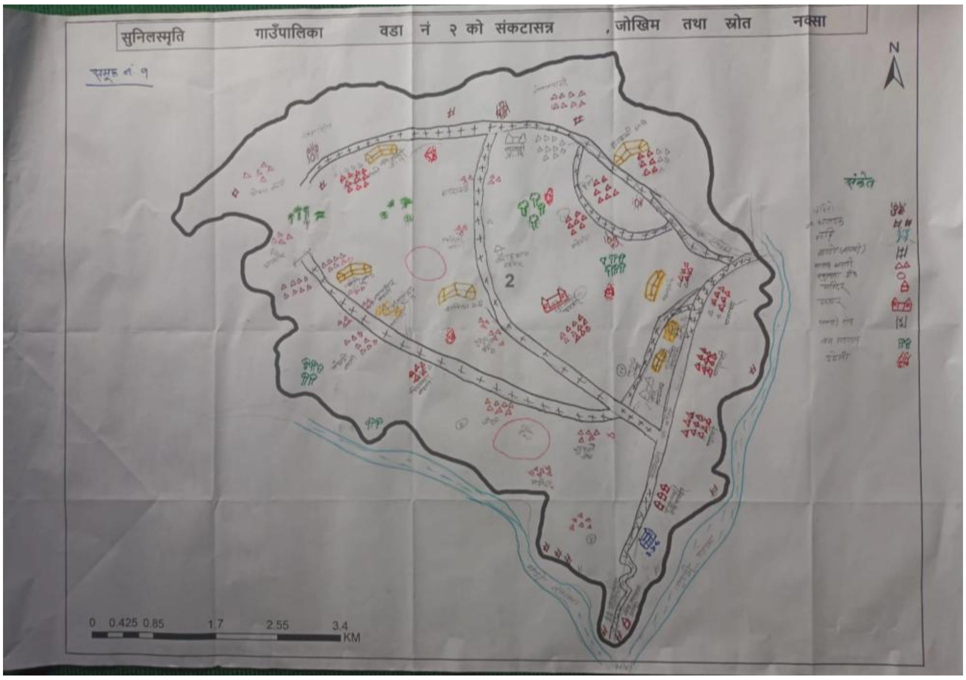

चित्र २: सुनिलस्मृति गा, पा, वडा नं २ को संकटासन्न, जोखिम तथा स्रोत नक्सा, रोल्पा

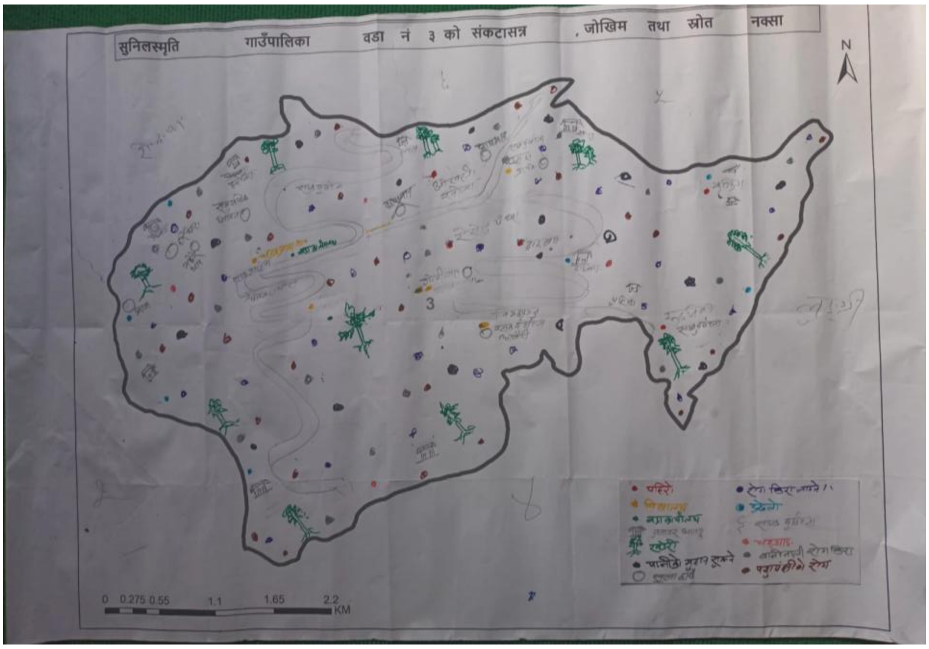

चित्र ३ः सुनिलस्मृति गा, पा, वडा नं ३ को संकटासन्न, जोखिम तथा स्रोत नक्सा, रोल्पा

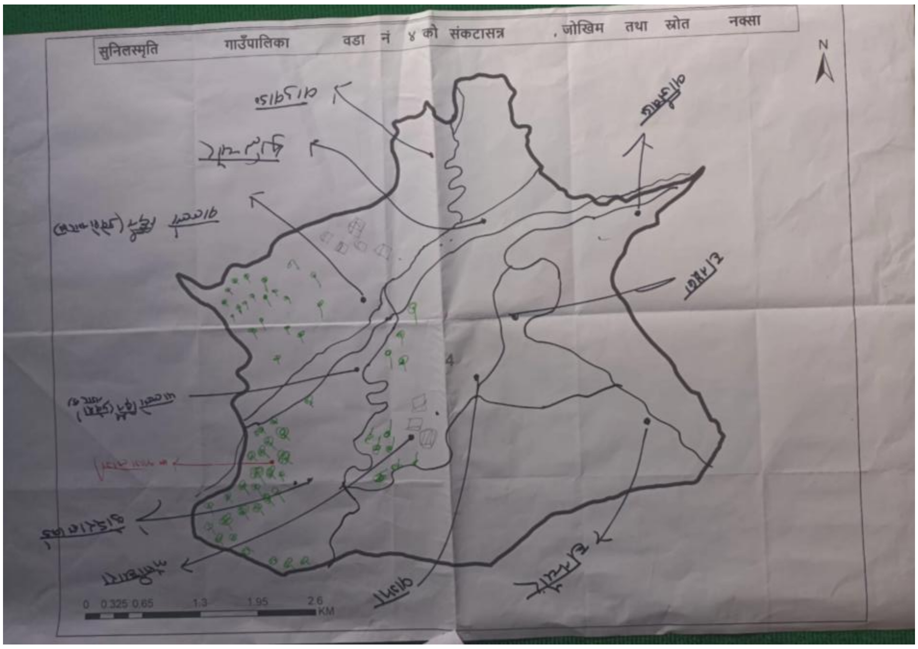

चित्र ४ः सुनिलस्मृति गा, पा, वडा नं ४ को संकटासन्न, जोखिम तथा स्रोत नक्सा, रोल्पा

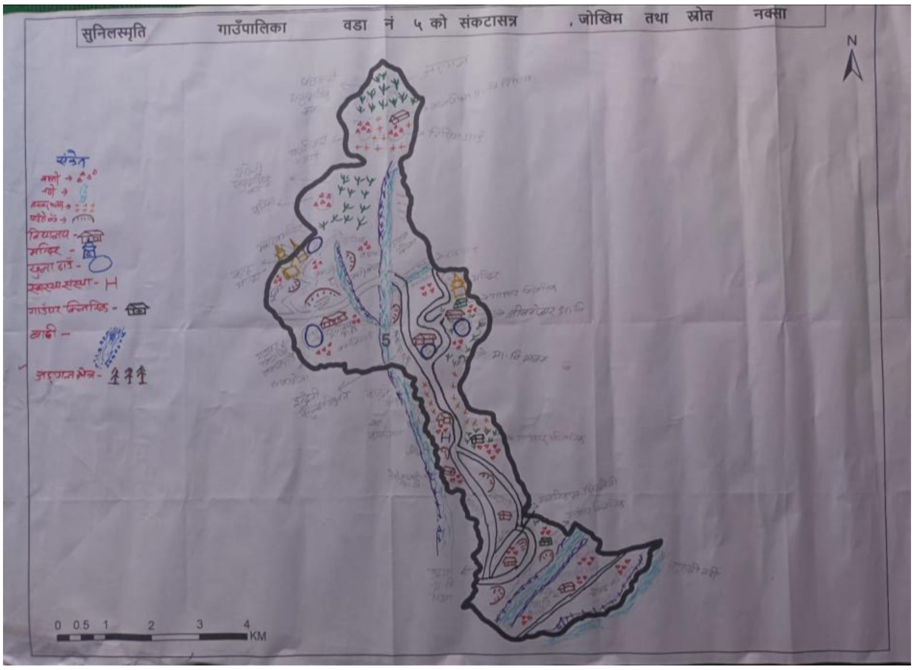

चित्र ५: सुनिलस्मृति गा, पा, वडा नं ५ को संकटासन्न, जोखिम तथा स्रोत नक्सा, रोल्पा

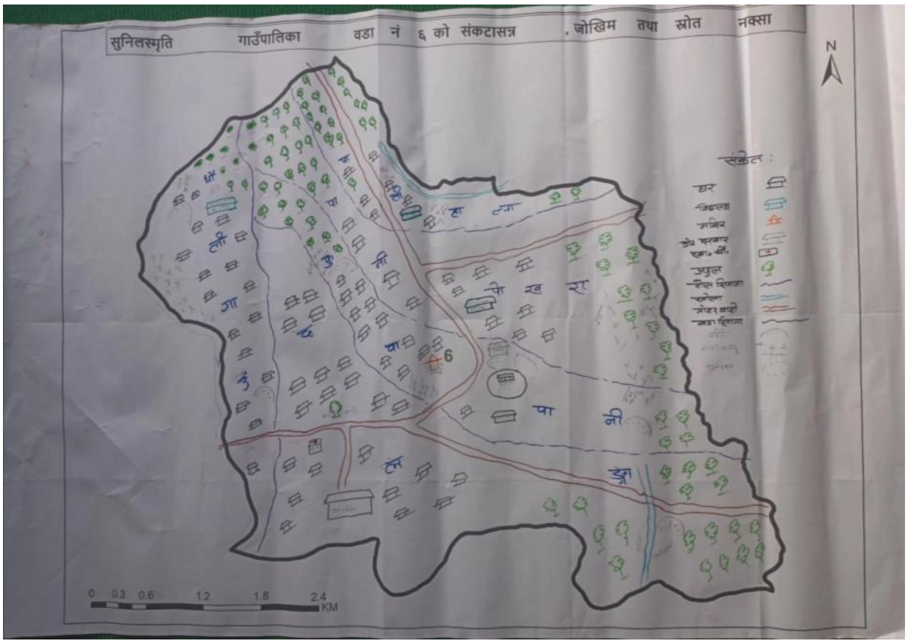

चित्र ६: सुनिलस्मृति गा, पा, वडा नं ६ को संकटासन्न, जोखिम तथा स्रोत नक्सा, रोल्पा

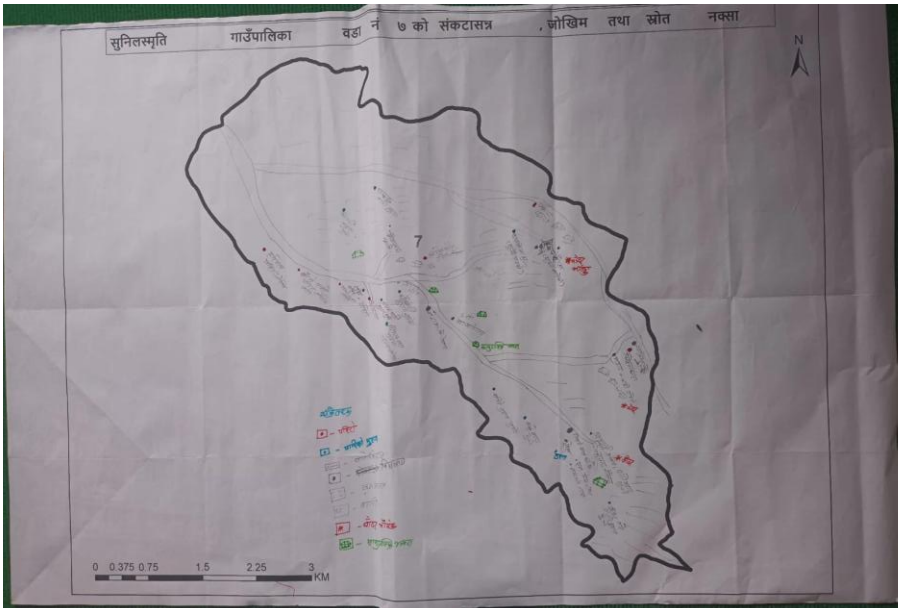

चित्र ७: सुनिलस्मृति गा, पा, वडा नं ७ को संकटासन्न, जोखिम तथा स्रोत नक्सा, रोल्पा

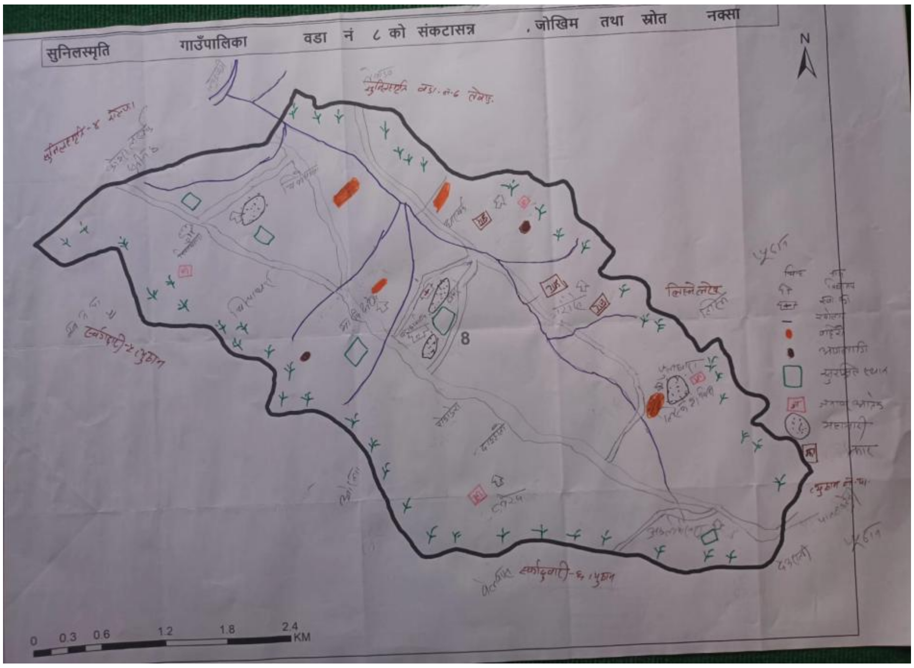

चित्र ८: सुनिलस्मृति गा, पा, वडा नं ८ को संकटासन्न, जोखिम तथा स्रोत नक्सा, रोल्पा

अनुसूची ७: वडागत मुख्य संकटासन्न वस्ती तथा बहु-प्रकोपीय अति उच्च संकटासन्न बस्ती पहिचान

वडा नं	मुख्य संकटासन्न बस्तीहरू	बहु-प्रकोप जोखिमको हिसाबले अति उच्च संकटाससन्न २ बस्तीहरु
१	गन्धर्वबस्ती, बरनेट्टा दलितबस्ती, तुसारपानी, घोडाकोट, थुम्पाको, उलिखोला, सिमखोला, पन्चकोट, भलवाड, वडड्डाँडा, ओबाङ, धारागाङ, टाकुल	गन्धर्वबस्ती र उलिखोला
२	आपचौर, हिले, ओम्पा, ईमिलें, खुंग्रीकोट, गोगनपानी, चर्तुभुज, हर्राचौर, मछिन्द्रो, धनचौर, माडीचौर	ओम्पा र ईमिलें
३	रुइनीबांङ् तथा केराबारी, घोरलाङ, बिच्छुधुरी, हरेडाँडा, चुनगैरा, सल्लेरीपाखा, बराहथान, लम्फुजा, उपल्लो थर	रुइनीबांङ् तथा केराबारी र घोरलाङ
४	धनचौर, कोइरालाखर्क, भैसीधारा, पुल्चोक, टिसल, सुलिचौर	टिसल र सुलिचौर
५	क्वालीगाउँ-विद्यालय क्षेत्र, पोवाड खोला, उहिझाखोला, किमचौर, बाहुनटोल, रिझा, सिम्लेनी	क्वालीगाउँ-विद्यालय क्षेत्र र उहिझाखोला
६	स्यालाटोल, तिमिलेखर्क, ठुलोमहत, झाक्रीखोला, पातिहाल्नी, धनबुडा, अवलधारा	स्यालाटोल र पातिहाल्नी
७	खौलेपानी, पाभाङ, सुल्सीबाङ, धपरी, खेरेङखोला, दमाखोला, ढुंग्रेझाक्री, विवेगौंडा, ओखोला, पाङ्गखोला, पाटीखोला	सुल्सीबाङ र पाटीखोला
८	धाराखर्क, फुलधारा, आठबिसे, तिजुफेद, विशमभरे, सल्लाखर्क	आठबिसे र तिजुफेद

अनुसूची ८ः स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमाका क्रममा लिईएका केही तस्विरहरु

फोटो१ः LDCRF तर्जुमाको पालिका स्तरीय परामर्श कार्यशालामा सहभागीहरु, सुनिलस्मृति गा, पा, रोल्पा

फोटो २ः LDCRF तर्जुमाको पालिका स्तरीय परामर्श कार्यशालामा विषयगत शाखा प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरुको समूह, सुनिलस्मृति गा.पा., रोल्पा

फोटो ३ः LDCRF तर्जुमाको पालिका स्तरीय परामर्श कार्यशालामा सहभागीहरु बिज्ञद्वारा प्रस्तुति श्रवण गर्नुहुदै, सुनिलस्मृति गा, पा, रोल्पा

फोटो ४ः LDCRF तर्जुमाको पालिका स्तरीय परामर्श कार्यशालामा सहभागीहरु समूहकार्य गर्नुहुदै, सुनिलस्मृति गा, पा, रोल्पा

फोटो ५ः LDCRF तर्जुमाको वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यक्रममा सहभागीहरु समूह कार्य गर्दै, सुनिलस्मृति गा.पा-२, खुंग्री रोल्पा

फोटो ६ः LDCRF तर्जुमाको २ नं वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यक्रममा जनप्रतिनिधिहरु मन्तब्य प्रस्तुत गर्नुहुदै

फोटो ७: LDCRF तर्जुमाको २ नं वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यक्रममा सहभागीहरु समूहकार्य गर्दै

फोटो ८: LDCRF तर्जुमाको वडा नं ६ स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यक्रममा सहभागीहरु समूह कार्य गर्दै

फोटो ९ः सुनिलस्मृति गा, पा-४ स्थित लुङ्ग्रीखोला किनारमा अवस्थित जोखिम बस्ती सुलीचौर बजार, रोल्पा

फोटो १०ः सुनिलस्मृति गा, पा, वडा नं ६ स्तरीय विपद् तथा जलवायु लेखाजोखा कार्यक्रममा, वडा सदस्य समापन मन्तब्य राख्रुहुदै

फोटो ११ः LDCRF तर्जुमाको वडा नं ८ स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यक्रममा सहभागीहरु समूह कार्य गर्दै

फोटो १२ः सुनिलस्मृति गा, पा, वडा नं ८ स्तरीय विपद् तथा जलवायु लेखाजोखा कार्यक्रममा, वडा अध्यक्ष समापन मन्तब्य राख्नुहुदै

फोटो १३ः सुनिलस्मृति गा, पा, वडा नं ५ स्तरीय विपद् तथा जलवायु लेखाजोखा कार्यक्रममा, वडा अध्यक्ष समापन मन्तब्य राख्नुहुदै

फोटो १४ः LDCRF तर्जुमाको वडा नं ६ स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यक्रममा सहभागीहरु समूह कार्य गर्दै

फोटो १५ : LDCRF तर्जुमाको वडा नं ४ स्तरीय विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखा कार्यक्रम समापन पश्चात सहभागीहरुको सामुहिक तस्विर

सुनिलस्मृति गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय,
सुलिचौर, रोल्पा
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल